

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

Titel: Valgbog : 1946

Ophav:

Ressourcetype:

Ressourcetype:

Oprindelsesdato: 1946

Emne:Partiprogram, partiprogrammer, program

Opstilling: DA-småtryk. Politik 8

Relateret:

Relateret:

Copyright: Billedet er muligvis beskyttet af loven om ophavsret

Det konservative Folkeparti

Valgbog

1946

Fortroligt.

Det konservative Folkeparti

Valgbog

1946

Fortroligt.

Forord.

Der har kun været kort Tid fra det Øjeblik, Talen om Afholdelse af Valg begyndte, og indtil denne Valgbog skulde foreligge. Materialet bedes derfor bedømt udfra den Betragtning, at vi har søgt at faa saa meget som muligt med, men at vi ikke har haft den tilstrækkelige Tid til Udarbejdelsen til vor Raadighed.

Det er iøvrigt Hovedkontorets Hensigt, saafremt en Valgsituation virkelig skulde blive aktuel, i den Tid, Valgkampen varer, dagligt at udsende orienterende Breve til samtlige Kandidater, Redaktører og Agitatorer indenfor Partiet. I disse Breve vil der blive givet et Supplement til Materialet i Valgbogen. Er der særlige Spørgsmaal, man ønsker belyst, beder vi om, at man tilskriver Hovedkontoret herom. Vi skal da omgaaende lade høre fra os.

Ifølge Sagens Natur er Hovedvægten lagt paa det sydslesvigske Spørgsmaal og paa de økonomiske Problemer, da det maa forventes, at det er herom Debatten i første Række vil dreje sig. Men iøvrigt har vi medtaget alle de vigtigere Love, Rigsdagen har behandlet i den forløbne Samling.

Redaktionen er i Hovedsagen afsluttet den 10. Oktober 1946.

Med venlig Hilsen

Poul Sørensen.

Indholdsfortegnelse.

	Side		Side
Forord	3	Landbrugets Mekanisering	176
Indholdsfortegnelse	5	Landbrugets Rationalisering	178
Sagregister	7	Udstykning	178
Det konservative Folkeparti og Situationen	11	Citater og Noter vedrørende Landbruget	182
Efter Kapitulationen	17	Lønudviklingen	185
Valget den 30. Oktober 1945 ...	31	Kommunisterne og Strejkerne...	189
Ministeriet Knud Kristensen ...	35	Slakterikonflikten	191
Christmas Møllers Finanslovstale	40	Arbejdsmandskonflikten	193
Sydslesvig historisk	54	Lov om Mægling i Arbejdsstri-	
Sydslesvig efter Kapitulationen	57	digheder	197
Det danske Memorandum	70	De radikales Forslag om Vold-	
Den britiske Svarnote	75	gift	197
Det konservative Folkeparti og Sydslesvig	83	19. Marts-Cirkulæret	198
Færøerne	87	Arbejdsfordelingsloven	200
Grønland	102	Lærlingenes Dyrtidstillæg	201
Forsvarsspørgsmaalet	104	Arbejdskortene	202
Frivillige til England	105	Arbejdsløshedsloven	205
Divisionen til Tyskland	106	Levnedsmiddelhjælp til Træn-	
Hjemmeværnene	107	gende	208
Forsvarskommissionen	108	Alders- og Invaliderentynder-	
De tyske Flygtninge i Danmark	113	loven	209
De ledige Penge	116	Boligspørgsmaal	214
Eengangsskatten	123	Boligrationer	219
Statens Finanser	135	Straffeloven	223
De direkte Skatter	138	Tjenestemændene	227
Samhandelen med Udlandet	140	Præstelønningerne	234
Englandsaftalerne	150	Lærernes Lønninger	235
Handelsaftalen med Rusland	154	Rigsdagsmænds og Ministres Løn	
Kronekursen	155	og Pension	236
Danske Statslaan i Udlandet ...	159	De tysksprogede Skoler.....	240
Samhandelen med USA	159	Nordtor-Sagen	246
Vareudvekslingsaftaler	160	De private Skoler	250
Vareforsyningsloven	161	Kvindelige Præster	251
Prisklemmen	161	De kommunale Valg	252
Prisloven	162	Forfatningskommissionen	256
Tekstilordningen	162	Statistisk Tillæg	257
Udbyttebegrænsningsloven	163	Folketingsvalget 1945	259
Lukkeloven	164	Stemmetal fra Sydslesvig 1920	
Landbrugets Forhold siden Valget	165	og 1924	260
Landbrugsordningen	168	Valg i Sydslesvig 1921 og 1933	260
Sukkerordningen	174	Flygtningene i Sydslesvig	261
Landbrugets Arbejdskraft	174	Skoletallene i Sydslesvig	261
		Statens Finanser	263

	Side		Side
Statsgælden i Finansaaret 1945	265	Arbejdslønnens Udvikling	278
—46	265	Arbejdsløshedsprocenten	279
Udgifter til sociale Formaal ...	266	Industriens Produktion og Be-	
Personlige Skatter til Staten ...	267	skæftigelse	280
Fælleskommunale Udlignings-		Landbrugets Forrentningsprocent	280
fond	267	Produktionen af animalske Land-	
Ejendomsskatter til Staten	268	brugsvarer	281
Tilskuds- og Rabatordninger	268	Landbrugets Ejendomsskatter ...	281
Pengeforhold	269	Landbrugets Arbejdsudgifter ...	281
Rentefaldet	270	Købesum for Løssre	282
Detailpristallet	270	Købesum for Jord og Bygninger	283
De forskellige Detailpristal	271	Landbrugsarealets Sammensæt-	
Engrospristal	271	ning	283
Prisstigningen her og i Udlandet	272	Høstudbytte i Afgrødeenheder...	284
Udenrigshandel	273	Udførsel af Landbrugsvarer ...	284
Valutasituationen	274	Indførsel til Landbruget	285
Fordeling af Importen	274	Sukkerordningen	286
Fordeling af Eksporten	275	Landbrugsordningen	287
Indførselen af vigtige Raavarer	275	Boligbyggeriet	288
Import og Eksport fordelt paa		Familier under kommunal Bolig-	
Lande	276	forsorg	289
Told-, Forbrugs- og Motoraf-		Alders- og Invalidereventynder-	
gifter	276	loven	290
Befolkningens Fordeling efter		Valget i Sydslesvig 13. Oktober	
Erhverv	277	1945	291
Arbejdsløshedstal	278	Til Notater	292

Sagregister.

Naar en Sag er nævnt flere Gange i samme Sammenhæng er den her kun opført første Gang den nævnes.

Administrationen 46	Buhl, Ministeriet 17 118
Afstemningen 1920 260	Buhls Trontale 18
Aldersgrænsen for Rentenydere 210	Byggeri, Det private 218
Aldersrentenydere, Antallet af 211	Byggekommision 219
Aldersrentenyderloven 209 290	Byggelaan til Boligbyggeri 215
Alloccering 141	Byggeri med offentlig Støtte 215
Almen Tillid 226	Bygninger, Købesum for 283
Antikominternpagten 18	Børnefradrag 138
Arbejdsfordeling 38 200	Børnetillæg til Arbejdsløse 215
Arbejdsforhold 20 185	Børnetillæg til Rentenydere 210
Arbejdsgiverne 193 195	C. D. U. 7
Arbejdskonflikter, Christmas Møller om 195	Cementfabriker 27
Arbejdskort 202	Centralisering 46
Arbejdskraft, Landbrugets 175	Civilprogram for Import 141
Arbejdslønninger 121 278	Clearingkonto 116
Arbejdsløshedskontrollen 205	Combined Boards 141
Arbejdsløshedsloven 204	Dansk Samling 33 207
Arbejdsløshedstal 278 279	Detailpristal 117 270
Arbejdsmandskonflikten 193	Diverse Debitorer 116
Arbejdsstridigheder, Lov om Mægling i 197	Dollarlaan 48 157
Arv 133	Dominionspriser 151 152
Avancekontrol 118	Eenfamiliehuse 217
Baconeksporten 153	Eengangsskatten 50 123
Banker, Indskud 117	Eengangsskatten, Konservativ Betænkning om 132
Bankvæsen 27	Eengangsskatten, S. P. Larsens Udtalelser om 29
Basistidspunkt 133	Eengangsskattens Provenu 128
Befolkningen, Fordeling efter Erhverv 277	Ejendomsskatter 268
Beskæftigelsen 20 278	Ejendoms skyldstigningen 133
Betalingsoverenskomst med England 49 141	Ejendoms skyldvurderingen 128
Bevillingsudstedelsen 142 158	Eksport 140 273 275 276
Biografafgiften 137	Eksporten, Fordeling af 275
Blindetillæg 210	Eksportoverskud 142
Boliganvisning 219	Eksportpristal 273
Boligbyggeriet 27 38 214 288	Eksportværdien til England 45 154
Boligforholdene paa Landet 175	Englandsaftalen 150 165
Boligforsorg, Kommunal 289	Englandsaftale, Den gamle og den nye 153
Boligrationer 220	Englandsfrivillige 106
Boligspørgsmaal 214 288 289	Englands Sydslesvig-Note 75
Bondeparti 12 34	Engrospriser 271
Brugsforeningsskat 136 139	Erhvervslivet 38
Brødrationeringen 47	Erklæringen af 9. Juli 68
Bryggerier 27	

- Familieaktieselskaber 133
 Fiktiv Formuestigning 132
 Fianslovene 135 263
 Finanslovtale, Christmas Møllers 40
 Flagspørgsmaal, Færøsk 88
 Flygtninge i Danmark 113
 Flygtningene i Sydslesvig 36 61 64
 67 261
 Flæskelov 154 165
 Flæskeordning 173
 Flæskepris 152 287
 Foliokonto, Nationalbanken 117 119
 Folkeafstemning 15
 Folkeflokken 87
 Folkekirken 234
 Folkepensionering 52 212
 Forbrugsafgifter 136 276
 Forenede Nationer 18 44 108
 Forfatningskommissionen 37 45 256
 Formueafgift 124
 Formueopgørelse 118
 Formuestigningsafgift 124
 Forrentningsprocent, Landbrugets
 280
 Forsamlingsbygninger 217
 Forsikringsvesen 27
 Forudbetalinger 143
 Forsvaret 19 36 44 104
 Forsvarskommissionen 37 108
 Forsvaret og Konservative 110
 Forsvarsordning 19
 Forsyningsituationen 120
 Fradragsregler for Rentenydere 210
 Færøerne 19 36 87
 Færøerne, Britisk Besættelse af 87
 Færøerne og Danmark 98
 Færøerne, Folkeafstemning 94
 Færøsk Forfatning under Krigen 88
 Færøsk Løsrivelsesproklamation 94
 Færøerne, Partistillingen paa 89
 Færøerne, Regeringstilbudet til 91
 Færøerne, Regeringserklæringen om
 95
 Færøernes Økonomi 89
 Fødevarerpriser 166
 Grundbeløb, Rentemodtagernes 210
 Grænsen af 1920 89
 Grønland 19 102
 Grønlandsbetænkningen 102
 Handelen 140
 Handelsbalancen 141 143
 Handelsstanden, Venstres Forhold til
 28
 Heimdal 67
 Hipofolk 221
 Hjemmemarkedspris 266
 Hjemmeværn 107
 Hjælpeleshedstillæg 210
 Huslejeloven 220
 Huslejetilskud til Arbejdsløse 205
 Højre 11
 Høstudbyttet 284
 Import 140 273 274 276
 Importbegrænsning 126 143
 Importen, Fordeling af 274
 Importoverskud 142 273
 Importpristal 271
 Importpriserne 154 271
 Industrien 280
 Industrien og Importen 150
 Inflation 131
 Interparlamentarisk Union 114
 Invalidereentemodtagerne, Antallet af
 211
 Invalidereentynderloven 209 290
 Invaliditetstillæg 210
 Investeringskontrol 133
 Ispindeafgiften 138
 Jord, Købesum for 283
 Jordkøbslaan 180
 Jord, Offentlig Eje 180
 Julerationer 47 144
 Juridisk Udvalg 225
 Kanslergadeforliget 128
 Kapitaludvidelser 133
 Kommunale Valg 46 252
 Kommuneskoler, Tyske 241
 Kommunisterne 33 189 207 208 211
 220 226
 Konservative og Eengangsskatten
 124 127 131
 Konservative og Færøerne 87
 Konservativt Manifest 23
 Konservative og Regeringen 40
 Konservative og Statsregnskabet 136
 Konservative og Sydslesvig 83
 Konservativ Sydslesvig-Resolution
 59 66
 Konservative og Valutapuklen 144
 Konservative og Voldgift 198
 Krigskonjunkturskat 137
 Kristensen Knud, Ministeriet 35
 Kristensen Knud, Programtale 35
 Kristensen Knud og Færøerne 93
 Kristensen Knud og Flygtningene
 114
 Kristensen Knud og Sydslesvig 58
 60 81
 Kristensen Knud og Valutapuklen
 147
 Kronekursen 49 141 155

- Kronekursen, Engelsk Dementi 158
 Kronepolitik 126
 Kronesænkning 15 119 121 144 157 167
 Kvindelige Præster 251
 Købekraften 117 120
 Lagtinget 88 96
 Landboforeningernes Skatteudvalg 134
 Landbruget 165
 Landbrugets Arbejdskraft 174
 Landbrugets Arbejdsudgifter 281
 Landbrugets Driftsudgifter 271
 Landbrugets Ejendomsskatter 281
 Landbrugets Omkostningsniveau 152
 Landbrugets Rentabilitet 165 280
 Landbrugets Tilførsler 167 285
 Landbrugets Udgiftsstigning pr. ha 172
 Landbrugsarealet 283
 Landbrugsseksporten 163 284
 Landbrugsimporten 167 285
 Landbrugsordningen 138 168 287
 Landbrugspriserne 151 168 287
 Landbrugsproduktionen 281
 Landsraad, Grønlands 102
 Landstinget 46
 Landøkonomisk Driftsbureau 171
 Lejligheder, Antallet af 214
 Leveomkostninger 266
 Leveringer til England 152
 Lønsmiddelhjælp 208 268
 L. S. 184
 Løkkeloven 164
 Lærerslønninger 235 250
 Lærlingenes Forhold 201
 Lønforhold 48 188
 Lønnen paa Landet 175
 Lønningskommissionen 227 235
 Lønningsraadet 228
 Lønudviklingen 185 278
 Løsladelser i H. t. Straffeloven 225
 Marineskibe 104
 Mark-Kursen 156
 Maskinstationer 177
 Mekanisering, Landbrugets 176
 Memorandum, Dansk om Sydslesvig 70
 Merindkomstskat 138
 Militærindkaldelser 105 111
 Militærprogram for Import 140
 Minimumsstraf for Krigsforbrydere 224
 Ministrenes Lønninger 236
 Ministry of Food 140
 Motorafgifter 276
 Nationalbanken 116 135
 Nationalbankens Balance 119 269
 Nationalbankens Skrivelse 119
 Nationalindkomsten 116
 Nazister 12 34
 Nivellering af Tjenestemandslønninger 232
 Norden 45
 Nordtoftsag 246
 Obligationsejerne 128 134 221
 Offentlige Arbejder, Standsning af 198
 Ombonitering 178
 Omkostningsniveauet 121
 O.T.-Folk 225
 Panikindkøb 143
 Paritetspris 151
 Parlamentarisk Kommission 37
 Pengeforhold 269
 Penge, Ledige 21 116 269
 Pengerigelighed 117 269
 Politiet 19
 Post- og Jernbanetaksterne 139
 Priserne 47 270
 Prisaftale med England 152
 Priskontrol 118
 Prisniveau 118 270
 Prislov 162
 Prisklemme 161
 Prisordninger 268
 Prisstigninger 272
 Pristal 270
 Pristalsberegninger 173 271
 Private Skoler 250
 Private Skoler, Tyske 240
 Professorudvalget 123
 Præstelønningerne 234
 Præster, kvindelige 251
 Præsternes Afskedigelsesparagraf 235
 Prøveløsladelser 226
 Raavarer, Indførsel af 275
 Rabatkortordninger 20 268
 Radikale 14 30 33 82 127 182 242
 Rationalisering 178
 Reallønnen 121
 Reguleringskonto Statens 119
 Reguleringsstillæg, Tjenestemændenes 229
 Restriktionerne 37 46 122
 Rentefaldet 270
 Rigsdagsmænds Lønninger 62
 Rusland, Handelsaftalen med 154

- Sambandspartiet 87
 Samhandelen 47 140 273
 Samlingsregeringen 14
 Schalburgkorpset 225
 Selvangivelser 21
 Selvstyrepartiet 87
 S.H.A.E.F. 141
 Seddelomløb 117 269
 Slagterikonflikten 191
 Skatter, Direkte 138
 Skatter, Indirekte 136
 Skatter, Personlige 264
 Skatter, Fælleskommunale 267
 Skatteefterbetalinger 118
 Skibe, skattepligtig Værdi 133
 Skoledirektion, Københavns 246
 Skolelov af 1937 246
 Skattesystemet 37
 Slesvigske Forening 70 75
 Smørlov 154 165
 Smørordningen 173
 Smørrabatkortordningen 173
 Smørprisen 152
 Smørpuljen 165
 Socialdemokratiet 12 26 33 207 211
 220 242 252
 Socialdemokratiet og Eengangsskat-
 ten 127
 Socialdemokratiets Grundskyldkrav
 183
 Socialdemokratiet og Landbruget
 173
 Socialdemokrati, Færøske 87
 Socialdemokratiet og Sydslesvig 79
 Socialiseringen 13 27 41
 Sociallovgivningen 38 51 205 266
 Socialt Byggeri 216
 Sociale Udgifter 266
 Spiritusafgiften 137
 Stabiliseringslaan 127
 Statens Finanser 135 263
 Statens Indtægter og Udgifter 135
 263
 Statens Reguleringskonto 119
 Statslaan i Udlandet 159
 Statsgælden 265
 Statsregnskabet 263
 Sterlingkursen 155
 Sterlingområdet 142
 Stockholms-Tidningen 114
 Straffelov 19 52 223
 Strejkerne 189
 Subsidiepolitik, Englands 167
 Subsidiepolitik, Danmarks 168
 Sukkerordning 174 286
 Svenske Kroner, Kursen paa 156
 Svenske Laan 159
 Sydslesvig 15 19 36 43 54 60 63 74
 82 260 291
 Sydslesvig, Skoletal 261
 Sydslesvig, Stemmatal 260 291
 Sydslesvigske Udvalg af 5. Maj 58
 80
 Systemskiftet 11
 Sønderjydske Skolekommission 24
 240
 Tekstilordning 163
 Tidsskrift for Industri 150
 Tjenestemændene 39 227 234
 Tobaksfabriker 27
 Toldafgifter 276
 Tysklandsdivisionen 44 106
 Tysklandssekspert 116
 Tyske Mindretal 240
 Tyskeprogede Skoler 39 240
 Udbyttebegrænsningsloven 164
 Udenrigshandel 20 140 273
 Udenrigsministeriets Embedsmænd
 22
 Udgifter, Statens 49
 Udstykning 21 38 178 182
 Ungdommens Forhold 21
 Ulovlige Strejker 189
 U.N.R.R.A. 114
 U.S.A., Samhandelen med 159
 Valg, Kommunale 252
 Valg, Lagtinget 89 98
 Valgene i Sydslesvig 74 260 291
 Valget i Marts 1943 11
 Valget Oktober 1945 11 31 41 259
 Valgloven, Ændringer i 236
 Valgperiode, Kommunale 254
 Valgretsaldere 252 256
 Valutaforhold 122 145 147 149 274
 Varendrekslingsaftaler 160
 Vareforsyningsloven 161
 Venstre 12 18 28 32 60 63 82 126
 149 242
 Voldgift, Tvungen 195 197
 Ægordningen 173
 Ægprisen 152
 Ægteskabstillæg til Rentenydere 210

Det konservative Folkeparti og Situationen.

Det er mange Gange blevet spaaet om Konservatismen, at dens Indflydelse var forbi; det er mange Gange blevet sagt, at nu vilde Konservatismen aldrig kunne vinde sin Indflydelse tilbage. Det begyndte i 1901 ved Systemskiftet og Valget d. 3. April, hvor Højre jo ogsaa blev eftertrykkeligt slaaet, og det er klart, at Forfatningskampens Skygge hvilede over Konservatismen gennem mange Aar. Forfatningen af 1915 og Forholdstalsvalgmaadens Indførelse skabte i Løbet af en Snæs Aar en fuldstændig ændret Stilling, og i 1920erne og 30erne var Det konservative Folkeparti et med andre Partier ligeberettiget Parti, en Faktor, som paa afgørende Maade, baade under Ministerierne Neergaard og Madsen-Mygdal og under Ministeriet Stauning, ofte bestemte, hvad der skulde være Lov i Landet. Og det konservative Folkeparti arbejdede sig roligt og støt fremover. Det kunde gaa op og ned for Partiet, men Fremgangslinien var utvivlsom. Ja, Valget d. 3. April 1939 om Grundlovssagen, ført under vanskelige indre og ydre Forhold, blev i Virkeligheden en Bekræftelse paa, at Det konservative Folkeparti var fast forankret i den danske Vælgerbefolkning.

Krigen og Besættelsen kom og ændrede med eet Slag Landets politiske Vilkaar, og igennem Besættelsestiden udførte konservative Politikere sammen med Mænd fra andre Partier deres Del af Opgaven, og vi kan med Tilfredshed pege paa, at da Folket den 23. Marts 1943 blev spurgt om een eneste Ting: om det var for eller imod Tyskerne, om det var for eller imod Demokratiet, da gav Vælgerne — under den største Vælgertilslutning — Konservatismen det stolteste Valg i dens Historie.

Det konservative Folkeparti blev Folketingets næststørste Parti, og vi har Ret til at være stolte over, at Partiet fik dette Valg i Besættelsestiden.

Det er utvivlsomt paa Baggrund heraf, at Valget den 30. Oktober 1945 følte som et betydeligt Nederlag. Det er ligetil, at det naturligvis ogsaa var det set i Forhold til f. Eks. Venstres Stilling ved Valget i 1943. Og det vil ikke være uberettiget at hævde, at blandt Aarsagerne til Nederlaget var ganske utvivlsomt den Omstændighed, at Det konservative Folkeparti lovede mindre og krævede mere, end de andre Partier gjorde.

Uden at komme med mange og lange Citater kan det jo simpelt hen ikke bestrides, at Venstrepartiet foregav, at hvis Venstre fik mere Magt, vilde Restriktionerne blive afviklet i et hurtigere Tempo, og Rationeringerne høre op. Naar en konservativ Talsmand gav Udtryk for, at vi maaske burde sætte Rationerne ned, blev det voldsomt udnyttet imod det konservative Parti, og naar de konservative hævdede, at det utvivlsomt ikke kunde gaa saa særlig hurtigt med at komme over til friere Forhold, udnyttedes dette paa det voldsomste af Venstre i Valgkampagnen. Det lykkedes da ogsaa at gøre Indtryk paa forskellige Kredse, navnlig inden for Handelen, hvilket utvivlsomt gav sig Udtryk paa Valgdagen. Det er sikkert fra alle Sider ogsaa i Dag anerkendt, at Venstrepressens, Venstres — og hvad egentlig er værre — de faglige Landbrugsorganisationers Kampagne imod Landbrugsordningen af 1945 var ganske ualmindelig uanstændig. Men at ogsaa dette Angreb gav Bonus paa Valgdagen er utvivlsomt.

Endvidere skal fremhæves, at Venstre paa det konservative Partis Bekostning søgte at udnytte det sydslesvigske Spørgsmaal. Skønt Det konservative Folkeparti klart og utvetydigt den 30. August 1945 havde angivet sin Stilling, og skønt Forholdene jo i Virkeligheden har formet sig saaledes, at det var Venstre, der langt om længe er kommet over til det konservative Standpunkt, udnyttedes det Forhold, at et enkelt ganske vist fremtrædende Medlem af Partiet havde en særlig Stilling, paa det groveste.

Naar endelig hertil kommer, at der ved Valget i 1943 blev afgivet ca. 70.000 Stemmer paa Nazister og Bondepartiet, hvilke Stemmer i Virkeligheden var en Reserve for Venstre, i hvert Fald kom til at virke saadan, er Valgresultatet ikke særlig vanskeligt at

forklare. Det bør maaske her indskydes, at der i selve den praktiske Politik, og det er jo noget, der har været gældende i mange Aar, er en ganske overordentlig stor Forskel imellem Det konservative Folkepartis og Venstres Maade at arbejde paa.

Lige siden Det konservative Folkepartis Dannelse, har Stillingen jo i Virkeligheden været den, at Venstre i Stedet for at være vel tilfreds med, at Højre gik over paa den lige og almindelige Valgrets Grund saaledes, at Venstre virkelig kunde samarbejde med Konservatismen, har Venstre altid set det som sin Opgave stemmemæssigt først og fremmest at bekæmpe Konservatismen. Det er i og for sig saare karakteristisk, at Rigsdagsbibliotekar Victor Elberling i sin store Artikel om I. C. Christensen i Bogen om I. C. skriver — hvad utvivlsomt er politisk rigtigt — at Alberti-Katastrofen i 1908 slog I. C. Christensen hans politiske Maal af Hænde. I. C. Christensens Maal var nemlig at gøre Venstre til det store konservative Parti i Landet, opslugende Højre, og han var efter min Opfattelse godt paa Vej dertil. Hædet til Højre har altid været noget meget afgørende i Venstres Politik, og derfor vil man ogsaa se, at Venstre Gang paa Gang ved Valgkampagner lægger mere an mod Konservatismen end mod Socialdemokratiet. Det gjorde man i 1920, hvor de Konservative sagdes at have svigtet. Det gjorde man i 1924 og 1926 paa den økonomiske Politiks Omraade; det gjorde man i 1929 angaaende Forsvaret og Gang paa Gang skete det samme 30erne igennem. For Venstre var det aldeles afgørende at faa nogle Stemmer fra Højre eller fra Det konservative Folkeparti.

Det tør sikkert siges, at de ledende konservative Politikere havde og har et helt andet og større Maal. Det afgørende for de Konservative er ikke, om de tager nogle Stemmer fra Venstre; hvad nytter det, om der rokerer nogle Stemmer fra konservative til Venstre eller omvendt!? Det afgørende er, om man kan holde Socialdemokratiet og Socialiseringen Stangen. Dette betyder naturligvis ikke, at man ikke kan samarbejde med Socialdemokraterne paa mange Maader; i mange Henseender finder jo hele Rigsdagen sammen. Men det betyder, at det, det gælder om for Ikke-Socialismen, er, at Socialdemokratiet ikke faar Flertal alene eller Flertal sammen med Kommunisterne.

Valget i 1945 var typisk. Venstres Maal var at tage Stemmer

fra de Konservative og at mistænkeliggøre Partiet. Det konservative Folkeparti søgte gennem sit nye Program ved en socialt betonet reformistisk Politik at have noget at sige til de store Vælgerskarer, som traditionelt er Socialdemokratiets. Og selv om Valget 1945 i det Ydre blev en Venstresejr og et konservativt Nederlag, saa er det ikke sikkert, at Historiens Dom ikke vil blive, at det var Det konservative Folkeparti, som vel tabte en Del Stemmer til Venstre, men vandt dem fra anden Side, saaledes at Resultatet blev det forenede socialistiske Nederlag.

Socialdemokratiet havde altsaa lidt Nederlag, og selv om der var en almindelig Opfordring til Socialdemokratiet om at danne den nye Regering, sagde Partiet stærkt Nej hertil. Dette var politisk utvivlsomt en Fejl; paa den anden Side kan det vel ikke bestrides, at Socialdemokratiet følte, at Stillingen var den, at det vilde have et meget illoyalt kommunistisk Parti i Ryggen, og at det Gang paa Gang vilde møde Overbud fra kommunistisk Side, som vilde bevirke, at en socialdemokratisk Mindretalsregering vilde faa en helt umulig Situation. Socialdemokratiet sagde i hvert Fald Nej, og Opfordringen gik derefter videre til Venstre. Det kan ikke siges, at der var mange egentlige Forhandlinger om Dannelsen af en Samlingsregering af de 3 Partier, som var imod Socialiseringen. Uden at gaa i Enkeltheder kan det dog sikkert siges, at selv om Det konservative Folkeparti vilde have sagt Ja til at danne en Samlingsregering, vilde Det radikale Venstre absolut ikke, og Situationen laa i det hele til en Mindretalsregering, naar man ikke kunde faa en Samlingsregering af alle 4 eller 5 Partier med en Socialdemokrat som Statsminister. Der har utvivlsomt været nogen Tale om, at Venstre og de Radikale skulde danne en Regering sammen. Men dette er strandet paa de Radikales Nej. Derimod har det aldrig været inden for Venstres Tankegang at danne en Regering sammen med de Konservative alene. Da Regeringen var dannet, fastlagde Det konservative Folkeparti egentlig straks sin Politik. Det var klart, at Valget havde afgjort, at Socialisering kunde der ikke blive Tale om. Men iøvrigt kan man ikke sige, at Valget havde givet Rigsdagen mange Direktiver. Det konservative Folkepartis Standpunkt har i Ministeriets næsten 1-aarige Levetid været og vil, saaledes som Partiets Formand, fhv. Minister Fibiger, udtalte i en bemærkelsesværdig Erklæring d. 10. Okt., være den, at Det

konservative Folkeparti sagligt vil samarbejde med Regeringen, ikke paa nogen Maade prøve paa at løbe Storm imod den, men fra Sag til Sag behandle Spørgsmaalene og give dem en saglig Vurdering. Vanskelighederne skal ikke komme fra Det konservative Folkeparti. Om de kommer fra anden Side, ogsaa fra Regeringens egen, kan Partiet ikke bære noget Ansvar for.

Denne politiske Linie har Det konservative Folkeparti gennemført med stor Konsekvens. Det tør ikke siges, at Regeringen, Venstrepartiet eller Venstrepressen paa nogen Maade har anerkendt dette. Tværtimod har man fra den Side stadig haft en særlig Interesse i at angribe enten Det konservative Folkeparti eller enkelte af dets Medlemmer.

Men det konservative Folkeparti lader ikke andres Handlemaade bestemme, hvorledes det selv ønsker at optræde, og Det konservative Folkeparti har just i Kraft af sin frie Stilling opnaaet betydelige Resultater. Regeringens og navnlig Finansministerens Planer om Kronesænkning er blevet forhindret; Eengangsskatteforslaget og Landbrugsordningen meget betydeligt forbedret, Ændringerne i den sociale Lovgivning gennemført i Overensstemmelse med Det konservative Folkepartis Program; Konservatismen kan saaledes paa den almindelige Politiks Omraade være godt tilfreds med det Arbejde, den har udført.

Med Hensyn til det sydslesvigske Spørgsmaal har den forskelligartede Opfattelse, som en enkelt eller maaske enkelte konservative Rigsdagsmænd har, vakt mere Opmærksomhed end den Kendsgerning, at der naturligvis i alle Partier, og da ganske særlig i Venstre, ogsaa raader forskellige Opfattelser af dette Spørgsmaal, som burde være saa frit for Partipolitik som noget Spørgsmaal, der kan nævnes.

Men ogsaa her kan Det konservative Folkeparti som Parti fremhæve, at Standpunktet af 30. August 1945 jo i Virkeligheden er det Standpunkt, som synes at kunne samle i hvert Fald konservative og Venstre. Om det kan samle videre frem kan paa nærværende Tidspunkt ikke siges.

Hvorledes de politiske Forhold vil udvikle sig, er det i Dag ikke muligt at afgøre. Om det bliver til Forlig, Folkeafstemning eller Valg staar hen i det uvisse. Det konservative Folkeparti vil tage Vilkaarene, som de byder sig, vil fortsætte sin nuværende politi-

ske Linie, hvis det bliver Forlig, hævde, at det, det gælder om i denne vanskelige Tid, er, at saa mange som muligt kan enes om saa meget som muligt. Men fører Forholdene til, at Vælgerne spørges, maa Partiet haabe paa, at det maa ske gennem en Folkeafstemning, hvis Standpunkt tages i Overensstemmelse med hele den Politik, Partiet har ført i Rigsdagssamlingen 1945-46.

København, den 11. Oktober 1946.

Efter Kapitulationen.

Ministeriet Buhl.

I samme Øjeblik Danmark atter var frit efter den tyske Besættelse, fremtraadte Ministeriet *Buhl*, ogsaa kaldet Samlingsregeringen. Ministeriets Medlemmer var:

Statsminister: Vilh. Buhl (Soc.), Finansminister: H. C. Hansen (Soc.), Minister for Handel, Industri og Søfart: Vilh. Fibiger (Kons.), Indenrigsminister: Knud Kristensen (Venstre), Undervisningsminister: A. M. Hansen (Rad.), Forsvarsminister: Ole Bjørn Kraft (Kons.), Minister uden Portefeuille: Aksel Larsen (Komm.), Minister for Landbrug og Fiskeri: Erik Eriksen (Venstre), Arbejds- og Socialminister: Hans Hedtoft (Soc.), Minister for offentlige Arbejder: Carl Petersen (Soc.), Trafikminister: Alfred Jensen (Komm.), Minister for særlige Anliggender: Mogens Fog (Frit Danmark), Justitsminister: N. C. F. Busch-Jensen (Ringen), Minister uden Portefeuille: Kristen Juul Christensen (Dansk Samling), Minister uden Portefeuille: Frøde Jacobsen (Ringen), Udenrigsminister: John Christmas Møller (Frit Danmark), Minister uden Portefeuille: Henrik Kauffmann, Kirkeminister: Arne Sørensen (Dansk Samling).

Dette Ministeriums Sammensætning var aftalt inden Kapitulationen gennem personlig Kontakt mellem Politikerne og Frihedsraadets Mænd. Fra politisk Side var det især *Buhl* og *Kraft*, som havde ført Forhandlingerne.

For mange var det en stor Skuffelse, at fhv. Handelsminister *Halfdan Hendriksen*, som under Krigen havde gjort et saa ypperligt Arbejde og var blevet en af dansk Politiks populæreste Mænd, ikke indtraadte i Samlingsregeringen som Handelsminister. Aarsagen hertil var, at Repræsentanterne fra Frihedsraadet under de forudgaaende Forhandlinger havde hævdet, at den kommende Regering ikke maatte rumme nogen, der havde været Medlem af Ministeriet Scavenius. Politikerne kunde have modsat sig dette Synspunkt, hvis de var enige, men fra Venstres Side erklæredes, at man udmærket forstod Frihedsbevægelsens Standpunkt, og at

Venstre allerede tidligere havde haft dette Standpunkt. Dette Synspunkt fastholdt Venstre dog ikke, thi da Partiet senere selv dannede Regering, havde det ingen Betænkeligheder ved at gøre Hr. *Elgaard* til Minister, skønt denne havde været Medlem af Regeringen *Scavenius*.

Buhls Trontale.

Ved Rigsdagens Aabning den 9. Maj 1945 holdt Statsminister Vilh. Buhl følgende Trontale:

„Ved aabent Brev af 7. Maj har Hans Majestæt Kongen indkaldt Rigsdagen til i Dag til en ordentlig Rigsdagssamling, og ved Reskript af 8. Maj har Hans Majestæt Kongen, der nu selv har aabnet Rigsdagen, bemyndiget mig til som Statsminister at foretage det i Anledning af Aabningen videre fornødne.

Denne Dag vil høre til de største i Rigsdagens Historie. Den 29. August 1943 rettede Tyskland sit dræbende Slag mod vor danske Statsorden, og siden da har Rigsdagen ikke været samlet. I Dag er forsætningsmæssige Tilstande atter raadende i Danmark, og Mødet mellem Konge og Rigsdag har beseglet Genoprettelsen af vort demokratiske Statsliv.

Den *Regering*, som nu træder frem for Rigsdagen, er ikke dannet efter sædvanlig parlamentarisk Skik, men den stiller sig helt og fuldt paa parlamentarisk Grund. Maalet for dens Virke er at bevare og sikre Sammenholdet i vort Folk og samle Kræfterne til Løsning af de Opgaver, som trænger sig paa i Overgangstiden, indtil nyt Valg afholdes.

Det danske Folk føler sig levende forbundet med *de forenede Nationer*, hvis haarde Kamp mod den nazistiske Voldsmagt nu er kronet med straalende Sejre, der ogsaa for os har banet Vejen til Frihed og Selvstændighed. Danmark har længe selv betragtet sig som en allieret Nation, og Regeringen deler Folkets Ønske om, at vort Land nu som fri og selvstændig Stat maa blive optaget i de forenede Nationers Række. De fornødne Skridt til at søge denne Anerkendelse opnaaet er allerede foretaget af Regeringen.

Det er det danske Folks inderlige Haab, at *den kommende Verdensorganisation* vil blive til Lykke og Gavn for Mennekeheden, og at Danmark og de andre nordiske Lande i et stærkt Samarbejde indenfor Organisationens vil kunne fremme dens høje Ideal.

Den som *Anti-Komintern Pakt* betegnede Akt betragter Regeringen som ikke længer bestaaende, og det erklæres herved højtideligt, at denne Pakt kun blev underskrevet under den haardeste Tvang, og at den derfor er ugyldig.

Andre af de under Tvang gennemførte Foranstaltninger er ophævet ved foreløbige Love, som nu vil blive forelagt Rigsdagen til Godkendelse. Den paatvungne *Afskedigelse af vore*

Gesandter i London og Washington er tilbagekaldt, og Gesandterne er atter indtraadt i deres fulde Rettigheder. Den danske *Minister i Moskva* er anmodet om at søge Anerkendelse som officiel dansk Minister.

Regeringen tilslutter sig den dansk-amerikanske Overenskomst om *Grønlands Forsvar* og forbereder omgaaende Fremsettelse for Rigsdagen af det herom nødvendige Lovforslag.

Regeringen, som staar paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund, er af den Opfattelse, at *Danmarks Grænse* ligger fast. De ved Krigens Slutning totalt ændrede Forhold bevirker, at saavel Spørgsmaalet om det danske Mindretals Stilling Syd for Grænsen som Spørgsmaalet om det tyske Mindretals Stilling i Danmark maa underkastes Overvejelse.

Den Hilsen, som Hans Majestæt Kongen har bragt til *Færøernes og Grønlands Befolkning*, blev udtalt paa hele Folkets Vegne, og Regeringen vil bestræbe sig for hurtigst muligt at træde i nøje Forbindelse med disse Dele af Riget.

Ved tysk Tvang blev *den danske Forsvarsmagt* opløst. Men dens Befalingsmænd og Soldater gik i stor Udstrækning ind i Danmarks underjordiske Frihedshær, og de har ydet deres betydningsfulde Indsats i Befrielsesværket. Regeringen vil nu søge Hæren og Flaaden genskabt saa hurtigt, som Materiel og Udrustning kan fremskaffes.

En ny Forsvarsordning kan først tilvejebringes, efter at Valg har været afholdt, men de sagkyndige Udredninger, der skal danne Grundlaget herfor, vil allerede nu blive forberedt.

Det er Regeringens Haab, at Forsvarssagen, som saa længe har været Genstand for bitter Meningsforskel, vil kunne løses i Fællesskabets Aand som en Sag, der kan samle hele det danske Folk, og som et sandt Udtryk for Folkets demokratiske Indstilling og Vilje til Selvstændighed.

Det danske Politi er nu i Færd med at blive genopstillet, og de Personer, som er interneret efter Frihedsraadets Anvisninger, vil snarest blive overført til de statslige Politi- og Retsmyndigheder til Retsbehandling efter Lov og Dom. En *Straffelovgivning* er under Forberedelse, i første Række sigtende paa med strenge, men ogsaa retfærdige Straffe at ramme dem, der har optraadt med Vold og Terror mod Landets Borgere, dem der har begunstiget den tyske Besættelse og dens videre Genneførelse, og dem der iøvrigt har begaaet landsskadelige Handlinger.

Til Gennemførelse af disse Straffebestemmelser vil Regeringen søge indført særlige Domstole, som i vor Retsplejes sædvanlige Former — derunder Lægmands Medvirken som Domsmand — kan fremme Sagerne hurtigst muligt.

Der vil blive søgt Hjemmel til, at landsforræderisk nazistisk Virksomhed forbydes.

I den Genophygningens Tid, som forestaar, vil *store økonomiske og sociale Problemer* melde sig til Løsning. Selv om vort Land lykkeligt har undgaaet Krigens Hærgning, har Besæt-

telsen sat sine dybe Spor i hele vort Samfundsliv. Landet er tømt for Raastoffer, og Arbejdsløsheden truer. Milliarder af danske Kroner er sat i Omløb og har bragt den økonomiske Ligevægt i Fare. Og under Forholdenes Tryk har den brede Befolknings Levevilkaar været udsat for den alvorligste Forringelse.

Regeringen vil sætte al sin Kraft ind paa at afbøde denne Tilstand, saa langt Mulighederne herfor rækker, og paakalder dertil Bistand fra alle Dele af Befolkningen.

Sikringen af *Produktion og Beskæftigelse* stiller det danske Samfund over for store Opgaver og kræver et forstaaende Samarbejde mellem Staten, Kommunerne og Erhvervslivet. Til Fremme af den Indsats, som fra Statens Side kan gøres til Opretholdelse af Beskæftigelsen, er omfattende Planer forberedt inden for Administrationen. Boligbyggeriet vil her indtage en vigtig Stilling. Et Beredskab paa omkring 15.000 Boliger er tilvejebragt gennem Tilsagn om Statens Deltagelse i Projekteringsudgifterne, og Statsarbejder samt kommunale Arbejder med Statsstøtte er planlagt til et samlet Beløb af 600 Millioner Kroner, svarende til direkte Beskæftigelse af 60.000—65.000 Personer i et helt Aar.

Regeringen vil i størst muligt Omfang søge *Udenrigshandelen* genoptaget og den danske Handelsflaade genopbygget. Forsyninger til Fremme af Produktionen og til Dækning af Hjemmenes paatrængende Behov vil fortrinsvis blive taget i Betragtning, og man vil tage op til Undersøgelse, om en videre Udformning af *Pris- og Rationeringsordningerne* er fornøden for at sikre en forsvarlig Fordeling af nødvendige Varer.

Over for de store Grupper af Medborgere hjemme som ude, der haardere end andre har maattet føle Krigens Byrde, maa social Solidaritet udvises. Det er Hensigten at søge den Linie, som gav sig Udtryk i den nylig gennemførte foregede Hjælp til arbejdsfordelte og arbejdsløse, fortsat, saaledes at *den sociale Lovgivning* udbygges under Hensyn til Landets erhvervs- og beskæftigelsesmæssige Forhold.

Spørgsmaalet om Ophævelse af den i 1940 efter Besættelsen gennemførte *Lov om Arbejdsforhold* vil blive taget op til Overvejelse med Henblik paa at tilvejebringe en Ordning, som bedre svarer til normale Tilstande.

Indtil Arbejdslønningerne dækker Reallønnen, som den var før Krigen, maa det anses for nødvendigt, at de nuværende *Rabatkortordninger* for mindrebemidlede opretholdes og i givet Fald videreføres med særlig Hensyntagen til børnerige Familier.

Der vil blive søgt Hjemmel til en værdig økonomisk Sikring af *de Efterladte* efter Landsmænd, som har ofret deres Liv i Kampen mod Undertrykkerne eller i den farefulde Færd paa Havene, og ogsaa for de mange, som paa Grund af Besættelsesmagtens Overgreb har lidt betydelige Tab af Arbejdsfortjeneste eller Ejendom, vil Hjemmel til Erstatning blive indhentet.

Hjemførelsen af dem, der er blevet tvunget til at flygte til Sverige, eller som i den seneste Tid ved den storstilede Indsats fra svensk Side er blevet bragt ud af tyske Fængsler og Koncentrationslejre, vil blive gennemført saa hurtigt som overhovedet muligt, og man vil drage Omsorg for deres Overgang til normal Beskæftigelse.

Spørgsmaalet om Gennemførelse af en Lovgivning til *Varetagelse af Ungdommens Interesser* vil blive taget op, og i Forbindelse hermed vil ogsaa Spørgsmaalet om en videregaaende *Udstykning af Jord til Husmandsbrug* blive rejst.

Hvad angaar Ordningen af *de finansielle Forhold*, vil det være Regeringen magtpaaliggende at søge Stabiliteten i vort økonomiske Liv opretholdt og sikret.

En *Inddragning* af ledige Penge maa anses for paakrævet, og Spørgsmaalet vil her dreje sig ikke alene om Konfiskation af de rene Krigsgevinster, men ogsaa om en almindelig Beskatning fastlagt under Hensyn til Tidens særlige Forhold.

De Beføjelser og Kontrolmidler, som de skattelignende Myndigheder har til at konstatere Rigtigheden af *Borgernes Selvangivelse af Indkomst og Formue* og derved finde skjulte Indtægter og Formuer frem, bør væsentlig udvides, og de Organer, der foretager Skatteligningen, styrkes.

Der vil blive stillet Forslag om, at den gældende *Tøjskat* ophæves.

Siden Efteraaret 1943 har de ministerielle Administrationschefer varetaget Ledelsen af Statens Anliggender, og de har udført dette vanskelige og krævende Hverv med en saadan Ansvarsfølelse og Forstaaelse af de herskende Forhold, at Landet er dem stor Tak skyldig.

Nu gaar Rigsdagen atter ind til den frie Udøvelse af sit grundlovhjemlede Kald. Vi er igen Herre i vort eget Hus, men vil stadig være tyngede af Krigtidens Følger. Samdrægtigt Samarbejde til Landets og Folkets Gavn er ogsaa nu et bydende Krav, og i den Forvisning, at Rigsdagen ogsaa nu vil lyde Fællesskabets Bud, byder jeg den velkommen til Arbejdet og anmoder Tingene om at konstituere sig under Aldersformændenes Ledelse."

Tiden indtil Valget den 30. Oktober.

Samlingsregeringen var kun tænkt som en *Overgangsregering*, der skulde bringe det mest paatrængende Arbejde fra Haanden som Straffelove o. lign., indtil der kunde afholdes normale Rigsdagsvalg. Regeringen gennemførte da ogsaa en Række vigtige Lovforslag, men hurtigt viste det sig, at der var Brydninger dels mellem Politikere og Frihedsbevægelsens Folk dels mellem Partierne indbyrdes. I Sommerens Løb rettede saaledes *Knud Kristensen* stærke Angreb paa Regeringen, til Trods for, at han selv var Medlem af den, og gav tydeligt Udtryk for, at Venstre længtes stærkt efter Valg. Hans skarpe Kritik af Christmas Møller og af

Konservatismen i det hele taget var ogsaa et Varsel om, at Venstre under det kommende Valg i særlig Grad vilde vende sin Front mod Konservatismen. Allermest Udenrigsminister Christmas Møllers Undertegnelse af Englandsoverenskomsten (se Afsnittet herom) førte til en voldsom Kritik fra Venstres Side, hvorimod man ikke fik nogen Anvisning paa, hvorledes en bedre Overenskomst kunde være afsluttet. Ogsaa det sydslesvigske Spørgsmaal anvendte Venstre i sin Agitation (se dette Afsnit), som om Partiet havde et Særstandpunkt i dette Spørgsmaal. Ordskiiftet mellem Repræsentanterne for Frihedsbevægelsen og Repræsentanterne for de politiske Partier antog ogsaa efterhaanden en skarp Karakter og viste, at den Samling og tilsyneladende Enighed, man havde set den 5. Maj, ikke længere dækkede over nogen Realitet. Nogle af de Ting, der afslørede dette, var Frihedsbevægelsens Kritik af det Forsvar, Udenrigsminister *Christmas Møller* ydede for flere af Udenrigsministeriets Embedsmænd. Stort set gik Angrebene ud paa, at de paagældende Embedsmænd (i første Række Direktør Svenningsen og nuværende Direktør Hvass) ikke i Besættelsestiden havde udført deres Arbejde saaledes, at man kunde have Tillid til dem, og det hævdedes, at Udenrigsministeren gennem sin egen Administration og sine Udnævnelser efter Besættelsens Ophør havde gjort Landet positivt Skade. Denne Anklage afviste Christmas Møller, idet han i Folketingsdebatten den 12. September udtalte:

„Den danske Embedsstand og ganske særlig Embedsmændene i Udenrigsministeriet blev i de 5 Besættelsesaar sat paa en særlig krævende Post. De løste denne Opgave med de Undtagelser, der altid maa være, paa en fortrinlig og fortræffelig Maade. Det er den danske Stats Pligt at yde sin Anerkendelse herfor, og at prøve paa at klarlægge overfor Befolkningen, hvorledes Forholdene har været.“

Med disse Udtalelser viste Christmas Møller, at Regeringen ikke vilde svigte de Embedsmænd, der havde fortsat deres Arbejde efter Regeringens og Rigsdagens Ønske. Rigsdagen kunde ikke løbe fra sit Ansvar overfor disse Mænd.

Fra Venstres Side rettedes, tydeligvis som en Forberedelse til Valget, mange Angreb paa Handelsminister *Fibiger* og forskellige andre Ministre med Beskyldninger for, at de dels var usmidige i deres Forvaltning af bestaaende Love dels for langsomme til at afvikle de forskellige Restriktioner. Kritikken oversaa, at der paa dette Tidspunkt endnu var Krig i det fjerne Østen, at der var stærk Mangel paa Tonnage, og at Fredsproduktionen i den omgivende Verden endnu ikke var kommet i Gang. (Se iøvrigt Afsnittet om Handelsforhold).

En Regering, som Samlingsregeringen var i det lange Løb i sin Sammensætning uegnet til at danne en stærk og enig Front overfor disse mange Angreb. Adskillige af Frihedsbevægelsens Ministre følte sig først og fremmest forpligtet overfor Frihedsbevægelsen, ligesom det var tydeligt, at Venstres Ministerrepræsentanter atter og atter indtog en Særstilling og flere Gange fragik et fælles Ansvar af Hensyn til Partiet Venstre.

Samlingsregeringen svækkedes paa den Maade i sin Handlekraft, og da der endelig blev udskrevet Nyvalg til Folketinget, følte dette over hele Linien ikke blot som noget selvfølgeligt, men som en Befrielse.

Partierne gaar til Valg.

Forud for Valget havde de fleste Partier fremsat fornyede Programudtalelser. Det konservative Folkeparti vedtog saaledes paa sit Landsraadmøde den 30. August 1945 et nyt Program. (Kan rekvireres fra Partiets Hovedkontor, ogsaa i kommenteret Ud-gave).

Det konservative Manifest.

I Begyndelsen af Oktober 1945 vedtog de konservative Rigsdagskandidater følgende Valgmanifest:

Under Løsenet „Vi vil vinde Freden“ gaar Det konservative Folkeparti til Valg.

Efter Danmarks lykkelige Befrielse ved de allierede Hæres storslaaede Indsats og Frihedsbevægelsens Kampe og Ofre er nu Maalet: Et genfødt Danmark, besjælet af den Samdrægtighed og det Fællelskab, som var vort fornemste Vaaben mod Fjenden. I Arbejdet for Genopbygningen maa ogsaa vort Land savne mange af sine bedste Sønner og Døtre, faldet for Fjendens Kugler eller omkommet paa Havet under hans desperate Forsøg paa at skaffe Uretten Triumf over Retten. Deres Ofre bør ikke have været forgæves.

Vælgere!

Krigen og Besættelsen stillede det danske Folk overfor store Problemer, Fredens er ikke mindre. For at vinde Freden maa Respekten for Lovene genoprettes, Arbejde og Tryghed bliver hver Mands og Kvindes naturlige Krav til Samfundet.

I dette Kravs Opfyldelse vil Det konservative Folkeparti sætte sine Kræfter ind. Det kommer med en lang Erfaring bag sig. Udviklingen har bekræftet dets Anskuelse og dets Politik. I Troen paa det danske Folks ukuelige Vilje til Livet var det imellem de to Krige en bestandig Talsmand for den nationale Aand, som alene kan bære et Folk frelst gennem de store Prøvelser. Tiden var dengang en saadan Tale ugunstig.

Nu er den blevet hørt og forstaaet!

Med Glæde kan det fastslaas, at Begivenhederne har lært Folket at samles om det, som det før stod splittet overfor.

Læg derfor Løsningen af Fredens Opgaver i Hænderne paa det Parti, som saa rigtigt og handlede derefter!

Vælgere!

Valget er den første store Milepæl paa Vejen fra Kaos til Orden.

Skønt Vejen har været stenet og Vandringerne mejsommelig, er det dog uimodsigeligt sandt, at den er gaaet lettere i Danmark end i de fleste andre Lande. Det konservative Folkeparti har deri sit Medansvar og sin Ære. Det har af al sin Kraft bidraget til at rydde Grunden, hvorpaa Genopbygningen skal ske. Det har medvirket til Dom over Borgere, som ikke havde Landsmandskabets Lov skrevet i deres Hjerter, og til Oprensning af Borgere, som under Fjendens Tvang og Terror led ondt, medens Retten laa i Lænker.

Det konservative Folkeparti har af hele sit Hjerte og al sin Kraft støttet enhver Anstrengelse, som Regeringen har lagt for Dagen for at gøre Danmark til en allieret Nation. Det har villigt medvirket til Opfyldelsen af enhver Forpligtelse, som kunde give Danmark en ligeberettiget Stilling blandt de forenede Nationer. Ved Opbygningen af den danske Forsvarsmagt, som knustes af Fjenden, har det villet sætte Danmark i Stand til ogsaa at yde en positiv Indsats for Roens og Ordenens Genoprettelse i det hærgede Europa.

I vor krigsødelagte Verden lever syd for vor Grænse et dansk Mindretal, som sætter sit Haab til, hvad Danmark kan udrette for at mildne dets Skæbne. Det konservative Folkeparti vil støtte enhver Bestræbelse herfor og ser med Længsel hen til den Dag, da det og vi paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund kan træffe Afgørelsen for Fremtiden.

Vælgere!

At vinde Freden kræver Indsats af al vor Arbejdskraft, Forøgelse af vor Produktion og udenrigske Omsætning. Derfor vender vi os imod den Tanke, at der kun skulde være en bestemt Mængde Arbejde at fordele iblandt os.

Arbejde skaber Arbejde, og Mulighed for højere Levestandard for alle. Derfor maa alle unaturlige Hindringer for Landets Arbejdsmuligheders Udnyttelse fjernes. Alle Kræfter maa sættes i Gang. Intet Middel til at fremme Importen af Raavarer og nødvendige Færdigvarer maa lades uforsøgt. Af en omfattende og hurtig Import af Raastoffer afhænger det alene, om vi paa kort Tid skal komme fra en Tilstand af halv Beskæftigelse til Travlhed og Liv.

Men Arbejdets Frugter skal ikke berøves den enkelte gennem en Forringelse af Pengenes Købekraft. Til Sejren over

Fredens Vanskeligheder hører Fasthed i Priser, Finanser og Pengeværdi.

Vælgere!

Danmark er blevet et fattigere Land, men ikke noget ødelagt Land. I By og paa Land er Produktionsapparatet bevaret, mens Verden omkring os sukker efter Varer. Vejen til at vinde Freden gaar mod enhver Tale om Produktionsindskrænkning og Arbejdsfordeling frem til fuld Beskæftigelse.

Krigen har været dyr for Danmark. En Trediedel af vor Nationalformue er røvet, og Tiden siden 5. Maj har paalagt vore Statsfinanser store Byrder. En fortsat Underbalance paa Statsregnskabet maa og skal forhindres. Sparsommelighed i den offentlige Husholdning, indført i Tide, bestyrker vort naturlige Haab om hurtig Genopbygning af Landet.

Danmark er gunstigere stillet end de fleste andre Lande i vor Verdensdel. De økonomiske Tab, Krigen har bragt os, og de Byrder, Overgangen til Freden har paalagt os, er vore Krigsomkostninger; de er store maalt med vore økonomiske Sædvaner, de er smaa maalt med andres.

Vælgere!

Ser vi ud over den lidende og ødelagte Verden, har vi Grund til Lyssyn. Der er saaledes ikke selv i vor nuværende Stilling noget, som taler for, at det danske Folk skulde give Afkald paa den økonomiske Samfundsform, som tidligere skabte Landets Velstand — tværtimod!

Det konservative Folkeparti gaar derfor til Valg paa den private Ejendomsrets og det frie Initiativs Grund. Der foreligger hverken Bevis eller Sandsynlighed for, at Statens Overtagelse af Ejendomsretten til Landets Virksomheder lettere eller hurtigere skulde bringe os fra vor nuværende Tilstand til lysere og lykkeligere Forhold.

Lad os ikke eksperimentere med Danmark og det danske Folks økonomiske Eksistensgrundlag!

Det konservative Folkeparti vil et økonomisk Demokrati, d. v. s. et folkestyret Samfund, som hviler paa de Hundre tusinder økonomisk selvstændige Virksomheder. Skal et saadant økonomisk Demokrati bestaa, maa hver enkelt, som ejer Ejendomme og Værdier, der giver Brødet til andre, føle sig som Forvalter paa Samfundets Vegne af det, der er ham betroet. Maalet for Produktionens Ledere i smaa og store Bedrifter i By og paa Land maa være Samfundets samiede Trivsel og Lykke.

Vælgere!

Valget den 30. Oktober er et Valg mellem et Samfund organiseret efter socialistiske Principper og et forbedret Samfund paa det Grundlag, som vi alle kender, og som hidindtil trods

Mangler har formaaet at give alle sine Borgere en højere Levestandard, end det har været muligt i andre Lande.

Det konservative Folkeparti gaar til Valg med Front mod Socialiseringen, men ikke mod det sociale. Maalet for dets Politik er at forøge Levemulighederne for alle Danske. Det vil derfor bekæmpe ethvert Forsøg paa at forringe Omsorgen for vore Gamle, vore Syge og vore Invalider. Det vil bruge sine Kræfter til at skabe øget Tryghed for Funktionærer og Arbejdere.

Vælgerel

Vi vil ikke en Tilbagevenden til Tredivernes Klassekampe. Freden vindes ikke hverken af det ene eller det andet klassopolitiske Program. Freden kan kun vindes ved en Udsoning imellem Klasserne. Haabet om en fredelig og lykkelig Udvikling i Landet vil briste, hvis den politiske Magt lægges i Hænderne paa Modsætningernes Talsmænd. Den vil vindes og kan kun vindes af den, som ser den politiske Nødvendighed i Fred og Forsoning mellem de stridende Parter.

Besættelsen lærte os Samdrægtighed, heri laa vor Styrke overfor baade den indre og den ydre Fjende. Derfor er det Besættelsestidens Lære og Erfaringer, det danske Folk skal tage med sig paa Valgdagen, og derfor skal det give Det konservative Folkeparti Kræfter til at løse sit store Kald i vort Lands Politik som Formidleren mellem Klasserne.

Vælgerel

Paa dette Manifests Grund rækker Det konservative Folkeparti Haanden ud til hver enkelt Landsmand, der indser Nødvendigheden af at skabe Samarbejde i Stedet for Splittelse, Fred i Stedet for Ufred, Frihed i Stedet for Tvang.

Arbejdet paa Løsningen af disse store Opgaver venter os efter Valgdagen. Det konservative Folkeparti erklærer sig villigt til efter denne at samarbejde med enhver Landsmand og ethvert Parti, som forstaar Tidens manende Tale.

Det konservative Folkepartis Valgkandidater.

Socialdemokratiets Efterkrigstidsprogram.

Socialdemokratiet havde med det forestaaende Valg for Øje udarbejdet et nyt og meget omfattende Efterkrigstidsprogram. I dette Program kom egentlige socialistiske Synspunkter stærkt til Udtryk. Saaledes toges kraftigt til Orde for Opretholdelse af en effektiv Valutakontrol og for øgede Importreguleringer, ligesom man krævede forstærket Pris- og Avancekontrol. Programmet sluttede med følgende Koncentrat af Partiets socialistiske Program:

Socialiseringen maa fremmes.

Socialdemokratiet kræver, at Danmarks Jord og Produktionsmidler udnyttes efter samfundsmæssige Hensyn. Hvor dette ikke lader sig forene med privat Besiddelse, maa Helhedens Vel i Overensstemmelse med Grundlovens Aand gaa forud for Særinteresser, saaledes at den rette samfundsmæssige Udnyttelse bliver bestemmende for Graden og Omfanget af *Fremtidens Socialisering*.

Kapitalisme betyder Arbejdsløshed og usikre Kaar for de mange, Velstand og Luksus for de faa. Den maa vige for en planmæssigere og retfærdigere Produktionsordning, som kan bringe højere Levestandard og øgede Muligheder for Fremskridt.

Midlet hertil er Samfundets Magt over det økonomiske Liv. De kapitalistiske Kræfters fri Spil maa tøjles, og Udviklingen ledes ind i samfundsmæssige Baner. Hensynet til den store arbejdende og forbrugende Befolkning maa være bestemmende.

De vigtigste erhvervsøkonomiske Spørgsmaal kan ikke i Længden overlades til enkelte Erhvervsledere eller Aktionærgrupper, som tilmed — i Kriseperioder — Gang paa Gang har paakaldt Samfundet Hjælp.

I første Række maa kapitalstærke Selskaber, der i Kraft af monopolagtig Karakter har uindskrænket Magt over Forbrugerne, omdannes fra Forretninger med privatkapitalistisk Formaal til Virksomheder i Samfundets Tjeneste. Omdannelsen kan ske gennem Statens eller Kommunens Overtagelse af Virksomheden eller ved en Kombination af privat Initiativ og samfundsmæssig Kontrol. Ligeledes vil en videre Udvikling af Arbejderkooperationen og Andelsbevægelse bidrage til Virkeliggørelsen af det økonomiske Demokrati.

Paa det nuværende Udviklingstrin kan *Socialiseringen blive aktuel* paa følgende Omraader:

- 1) Bankvæsenet maa inddrages under den økonomiske Plan, og der gennemføres en hensigtsmæssig Investeringskontrol.
- 2) Socialisering af *Forsikringsvæsenet*.
- 3) Organiseringen af *Boligbyggeriet* paa socialt Grundlag fremmes fortsat.
- 4) Samfundsøvertagelse af de stærkt fortrustedes *Cementfabriker, Kalk- og Teglværker*.
- 5) Det skal undersøges, om Kontrollen over *Sprit-, Sukker- og Tobaksfabriker, Bryggerier, Vin- og Spiritusomsætningen* er tilfredsstillende, eller en Socialisering af disse og andre Virksomheder vilde være gunstigere for Samfundet.
- 6) Socialisering af Importen af *Kul, Koks, Benzin, Petroleum og Brændselsolie*.

Talen om „Socialismens Fallit“ er forstummet. Udviklingen ude i Verden gaar en anden Vej. *Det er i Demokratiet og Socialismen, man søger Vejen til en ny og bedre Verden.*

Til denne Radikalisering af Socialdemokratiets Program i socialistisk Retning bidrog utvivlsomt, at man vilde konkurrere med Kommunisterne om at vinde de mere yderliggaaende Kredse i Arbejderverdenen, særlig indenfor Ungdommen.

Venstres Valgrundlag.

Skønt Valgets naturlige Opgave for de borgerlige Partier først og fremmest maatte være at trænge Socialdemokratiet og Kommunisterne tilbage, formode Venstres Valgagitation sig i meget høj Grad som Angreb paa Det konservative Folkeparti og som Forsøg paa at erobre de Kredse, som man formodede hidtil havde staaet Konservatismen nær. Ikke mindst mærkedes dette i det sydslesvigske Spørgsmaal (se dette), i den voldsomme Agitation, Venstre udfoldede overfor Byernes Handelsstand, i Angrebene paa Englandsoverenskomsten (se denne) og i Forholdet til Eengangsskatten, som de Konservative forudsaa Uundgaaeligheden af i den ene eller den anden Form.

Venstres Forhold til Handelsstanden.

I et Opraab betitlet „Venstre i Byerne“ hed det, at Handelen bør stemme Venstre,
fordi Venstre vender sig mod alle socialistiske Planer om gennem Monopolisering af Handel og Omsætning at undergrave den selvstændige og frie Købmandsstands Erhvervsgrundlag,
fordi Venstre har rejst Krav om en Revision af Næringsloven, saaledes at der bl. a. skabes en skarpere Afgrænsning mellem stats- og kommunale Institutioners Næringsret og de private Erhvervsdrivende,
fordi Venstre gaar ind for en ligelig Beskatning af Brugsforeninger og privat Handel,
fordi Venstre bekæmper Trust- og Monopoldannelser, skadelige Filialsystemer, Enhedsprisforretninger o. s. v., der undergraver den selvstændige Virksomhed indenfor Handel og Omsætning.

Der er ingen Tvivl om, at Venstres Henvendelser til Handelen i Byerne stedvis gjorde stærkt Indtryk, men det vil være vanskeligt at paavise et eneste Punkt, hvor Venstre har været i Stand til eller blot gjort Tillob til at virke for sine Løfters Omsætning i Virkeligheden. I Samklang med ovenanførte udtalte *Knud Kristensen* den 10. Oktober i Rødding:

„Jeg vil understrege, at „Plan“ og „Centralledelse“ har vi faaet nok af. Den, der har været i Forbindelse med Varedirektoratet, kan tale med herom. Skulde man vente paa Tilladelser efter dette System, kunde man ikke faa saaet, før man skulde høste“.

„Først og fremmest maa Statens Byrder paa Erhvervslivet ikke være større, end de kan bæres.“

Udtalelser af denne Art og haarde Angreb paa Restriktionerne samt Klager over Skatternes Tynge skabte det Indtryk, at Restriktionerne hurtigt vilde blive lettet, hvis Venstre fik Magt dertil. At Forholdene umuliggjorde en hurtig Fjernelse af Restriktionerne kom praktisk talt ikke frem i Venstres Valgkampagne, men understregedes først, da Venstre selv havde faaet Regeringsansvaret.

Venstre og Skatterne.

Paa Vælgermøderne talte Venstre stærkt om Skatternes Tynge og angreb især Eengangsskatten, skønt en af Venstres egne Kandidater ved Valget, Professor *Thorkil Kristensen*, havde været med til at udarbejde Professorudvalgets Betænkning, der dannede Grundlaget for det senere Forslag om Eengangsskatten. I saa Henseende er en Udtalelse af Folketingsmand *Søren P. Larsen* (den nuværende Socialminister i Venstres Regering), fremsat paa et Vælgermøde i Odense den 22. Oktober karakteristisk. Han udtalte iflg. „Fyns Tidende“ bl. a.:

Betragter man vore Skatter, maa man indrømme, at der er udfoldet en ikke ringe Opfindsomhed. Naar vi henvend 1. November har Sparedag, vil den gamle socialdemokratiske Finansminister, Nationalbankdirektør *Bramsnæs* fortælle det værdifulde om Opsparing og Kapitaldannelse, fordi der skal Midler til Produktionsapparatets Vedligeholdelse og Udbedring. Jeg synes snart, vi har faaet Ord nok, og det er ikke flere Ord, men Handling, der skal til. (Hør). Den Betænkning, Professorudvalget har afgivet om Eengangsskatten er ikke som nogle maaske straks skulde tro, et Forslag om, at man kun skal betale Skat en Gang. (Munterhed). Nej, jeg vil hellere kalde den for det, den er, en Ekspropriationsskat. Man behøver ikke at være en stor Ødeland for at forbruge det, der i Dag bliver tilbage, efter at alle Afgifter er svaret.

Det er givet, at hvis Ekspropriationsskatten gennemføres, bliver det Sparerne, der kommer til at betale. Hvis man gennemføre denne Skat, sætter man Gift for al Opsparing og Produktion. (Langvarigt Bifald).

Ligemeget hvilken Regering vi faar, saa vil den henad Juletid være nødt til at appellere til Erhvervene om at sætte Arbejder i Gang, men hvordan skal man gøre det, hvis Pengene er taget, saa kommer man ind paa den Politik, jeg kalder Autostradapolitikken, hvor man retter nogle Veje ud og fylder nogle Huller op et andet Sted. Vi har ikke Raad til en saadan Politik, som nogle Socialdemokrater da ogsaa er betænkelig ved.

Af Venstres Valgmanifest.

I Venstres Valgmanifest af 13. Oktober 1945 hedder det bl. a.:

Krigen og Besættelsen har lagt tunge Byrder paa vort Samfund. Disse Byrder maa bæres i Fællesskab og efter Evne. Skattemæssige Urimeligheder maa fjernes, men tillige maa det offentlige Skattekrav til enhver Tid holdes inden for saadanne Grænser, at den private Foretagsomhed ikke slavebindes og Ejendomsretten ikke udhules. Venstres Maal skal være at styrke det frie Næringslivs Bærekraft, udvide dets Produktionsmuligheder og afstemme Skattebyrderne paa en saadan Maade, at Flid og Sparsommelighed kan vedblive at være Løftestangen for Fremskridt og Fremdrift i Samfundet.

Det radikale Venstre.

Af Det radikale Venstres Udtalelser er der kun Grund til at fremhæve flg. fra Partiets Landsmøde i Odense den 29. og 30. Juli 1945:

Landsmødet udtaler sin dybe Tilfredshed med, at Danmark har tilsluttet sig den nye internationale Organisation til Værn for Retten og Freden, og *Danmark maa bære de dermed forbundne økonomiske og militære Byrder*. Samtidig maa alle bekæmpe den Militarismens Aand, der var Nazismens Forudsætning, og som har bragt Verden til Afgrundens Rand.

Valget den 30. Oktober 1945.

Hvad angaar Valgtal og Mandatfordeling for Valget den 30. Oktober 1945 henvises til Tabellerne bag i Bogen. Her skal kun bringes nogle principielle Betragtninger.

I Begyndelsen af Besættelsestiden havde mange — ikke mindst Konservative — regnet med, at det første Valg efter Krigen vilde blive et Opgør med de Partier, der først og fremmest havde Ansvaret for Begivenhederne indtil den 9. April. Man regnede knapt med, at der vilde komme et Folketingsvalg under Krigen.

Imidlertid kom Valget den 23. Marts 1943, som for det danske Folk ikke blev et Opgør med Fortiden, men bevidst gjordes til en Demonstration for Demokratiet og mod Nazisme og Tyskerherredømme. Det var nationale Synspunkter, der beherskede dette Valg, og Det konservative Folkeparti kan derfor kun med Stolthed konstatere, at det ved dette Valg fik det største Stemmetal i sin Historie, nemlig 421.523 eller 21 pCt. af samtlige Stemmer.

Nogle havde ventet, at Valget den 30. Oktober 1945 vilde blive et Opgør med den Politik, som af de store Partier paa Rigsdagen var blevet ført indtil den 29. August, og af mange Modstandsfolk arbejdedes der i den Retning. Valget fik imidlertid ikke Karakter af et Opgør med den i Krigen førte Politik. Det var næsten, som om Vælgerne bevidst saa bort fra Fortiden og ensidigt rettede Blikket mod Fremtiden, hvilket atter bevirkede, at Valgdiskussionen først og fremmest beherskedes af økonomiske og sociale Problemer. Dog kom ogsaa det sydslesvigske Spørgsmaal til at spille en Rolle, især i Forholdet mellem Venstre og Det konservative Folkeparti (vi henviser her til, hvad der er fremført under det sydslesvigske Spørgsmaal).

Valget blev i mangt og meget en Skuffelse for Det konservative Folkeparti, det foregaaende Valg i 1943 havde vist, hvor stærkt Partiet stod i Vælgernes Bevidsthed, netop i de nationale Spørgsmaal, og i Samarbejde med Modstandsbevægelsen og indenfor selve Modstandsbevægelsen havde en Række konservative Politikere med *Christmas Møller*, *Ole Bjørn Kraft*, *Axel Møller* og *Poul Sørensen* i Spidsen spillet en stor Rolle. Det er ikke saaledes, at Venstre ikke ogsaa havde haft Deltagere i Kampen mod Besæt-

telsesmagten, men man kan uden Overdrivelse sige, at det i den Henseende havde spillet en langt mere tilbagetrædende Rolle.

Det var formodentlig i Erkendelse af dette Forhold, at Venstre ensidigt søgte at rette Befolkningens Blikke mod Fremtidens Problemer og paa dette Felt udfoldede en baade dristig, fantasifuld og mod Konservatismen hensynsløs Agitation. Allerede under Besættelsen — ganske kort Tid efter at *Christmas Møller* illegalt var rejst til England — var der Landet rundt i Venstres Organisationer begyndt en heftig Kampagne mod ham. Flere af Venstres Blade angreb haardt Christmas Møller, bl. a. „Vendsyssel Tiden-
de“ (ogsaa „Sore Amtstidende“ og „Svendborg Avis“) som bl. a. i Maj 1942 skrev:

„Vi skal i Dag være trofaste overfor alt, hvad der er dansk. Mere trofaste end nogen Sinde. Men det kan man ogsaa, uden at man indlader sig paa de forkastelige Handlinger, hvorimod der i disse Dage er advaret i Dagspressen. Der vindes intet ved Sabotage. Man opnaar kun dette at sætte andre Danskes Liv paa Spil. Vi kan godt uden at begaa Ulovligheder være med til baade at vogte og bygge det Danmark op, hvis Frihed vi inderlig længes efter.

Mest forkasteligt af alt er det at bringe sig selv i Sikkerhed uden for Landets Grænser og saa derfra opfordre til Handlinger, som kan faa de alvorligste Følger. Der hører intet Mod til noget saadant.

Det kan altid koste noget her i Livet at være sin Overbevisning tro. Men det er for billigt at pukke paa Overbevisning og Tapperhed, naar man selv er paa den sikre Side.“

Denne aarelange Agitation mod Christmas Møller og Det konservative Folkeparti fortsattes ihærdigt under Valgkampagnen, idet man dog nu især angreb Handelsaftalen med England, rettede Mistanke mod de konservative for at ville opretholde Restriktionerne længere end nødvendigt og for at ville føre en halvsocialistisk Politik i de sociale Spørgsmaal.

Fra konservativ Side havde man ikke ønsket denne Kamp med Venstre. Man fandt, at den rette Fremgangsmaade vilde være at danne Front og foretage en Offensiv mod de to socialistiske Partier, men Venstres Angreb tvang selvfølgelig de konservative Kandidater og den konservative Presse til at svare, hvorved en stor Del af Valgkampen fik Karakter af et Opgør mellem Venstre og Det konservative Folkeparti. Med Hensyn til de økonomiske Problemer og i en Række andre vigtige Spørgsmaal førte man fra konservativ Side en *udpræget realitetsbetonet Agitation*. Man vilde ikke foregøgle Befolkningen, at man i Hast kunde afvikle Restriktionerne og give Handelen frie Kaar, naar man med Sikkerhed vidste, at Udviklingen i de kommende Aar vilde vanskelig-

gøre det. Man vilde heller ikke love Skattelettelser eller vende sig principielt mod en Eengangsskat, naar det var ganske givet, at de økonomiske Byrder i Efterkrigstiden vilde vokse, og at der maatte skaffes Udveje til Bekæmpelse af Pengerigeligheden og til at betale af paa den under Krigen opsvulmede Statsgæld. Man kan uden Overdrivelse sige, at den konservative Agitation var ærlig og tog Hensyn til den barske Virkelighed.

Man kan ikke sige, at denne Ærlighed under Valgkampen lønnede sig rent aktuelt for Det konservative Folkeparti. Partiet gik tilbage i Stemmetal og i Forhold til 1943-Valget, medens Venstre havde Fremgang. Derimod kan man roligt hævde, at den efterfølgende Udvikling gav Det konservative Folkeparti Ret i de Synspunkter, som det havde fremført.

Paa Venstrefløjen førtes en haard Kamp mellem Socialdemokrater og Kommuniste. Forud var gaaet en Række kommunistiske Bestræbelser for at faa dannet et Enhedsparti af de to Arbejderpartier. Der havde i socialdemokratiske Kredse og i Fagforeningerne til en Begyndelse været megen Interesse for disse Planer, men Kommunisternes Metoder paa de faglige Omraader og Socialdemokratiets absolutte Utilbøjelighed til at forlade Demokratiets Grundlag slog Planerne i Stykker.

Skønt Partierne saaledes valgte at gaa hver sin Vej, udstedte Kommunisterne en Parole om ikke at angribe Socialdemokratiet under Valgkampen. Socialdemokraterne angreb derimod Kommunisterne haardt samtidig med, at Partiet agiterede for sit nye Program, der ganske øjensynligt tog Sigte paa at konkurrere med Kommunisterne overfor Arbejderne bl. a. ved dets stærke Understregning af Socialiseringskravene. Socialdemokratiet havde dog ikke Held med denne yderliggaaende Kurs. Partiet gik tilbage fra 894.632 Stemmer i 1943 til 671.755 Stemmer i 1945. Partiet, som i sin Tid havde nærmet sig de 50 pCt. af samtlige Vælgere, var dermed gaaet ned paa 32,8 pCt., altsaa mindre end en Trediedel.

Med det radikale Venstre holdt Vælgerne ikke det Opgør, som Partiet havde fortjent i Betragtning af dets meget store Ansvar for Begivenhederne før 9. April. Partiet gik kun tilbage fra 8,7 til 8,2 pCt. af Stemmerne, og dets Mandattal reduceredes fra 13 til 11.

Kommunisterne blev ved Valget et stort Parti, idet de fik 255.236 Stemmer eller 12,5 pCt. af Stemmetallet. Det kommunistiske Parti havde ikke opstillet i 1943 og havde utvivlsomt Fordel baade af de mange unge Arbejdervælgere, som havde faaet Stemmeret siden 1939, og af Partiets Deltagelse i Modstandskampen, hvor en Række af dets Mænd havde staaet paa fremtrædende Poster.

Dansk Samling havde haabet paa en meget stærk Fremgang paa Grund af Partiets Deltagelse i Modstandsbevægelsen, men det fik

kun 63.760 Stemmer, en Fremgang fra 2,2 pCt. i 1943 til 3,1 pCt. i 1945.

Nationalsocialister og Bondeparti var iflg. Sagens Natur ikke Deltager i Valget, hvilket betød, at over 63.000 Stemmer fra Valget i 1943 var blevet ledige og kunde fordeles paa andre Partier. Der blev i Pressen opstillet forskellige Formodninger om, hvor disse Stemmer fortrinsvis var gaaet hen, men da danske Valg er hemmelige, kan man kun gætte.

(Med Hensyn til Valgtallene iøvrigt se Tabellerne bag i Bogen).

Ministeriet Knud Kristensen.

Ministeriets Dannelse.

Efter Valget maatte der dannes en ny Regering, og efter parlamentarisk Tradition henvendte Kongen sig først til Socialdemokratiet og anmodede dette som det største Parti om at danne Regering. Socialdemokratiet afslog Kongens Opfordring under Henvi-
sing til Partiets Tilbagegang ved Valget og tilraadede Kongen at henvende sig til Venstre, som det næststørste Parti. Der fulgte nu en Række Forhandlinger indenfor Venstre, hvor man til at begynde med var alt andet en begejstret for Tanken. Venstre rettede saa en Forespørgsel til Det radikale Venstre og de Konservative om disse Partiers principielle Stilling til Deltagelse i en Regeringsdannelse. Begge Partier svarede imidlertid Nej til en saadan Medvirken. Der blev ikke fra Venstres Side rettet nogen Forespørgsel til de Konservative om disse vilde medvirke ved Dannelse af en Regering bestaaende udelukkende af Venstre og Konservative. Derimod erklærede den konservative Rigsdagsgruppe, at den vilde give en Venstreregering fair play, uden at den paa Forhaand vilde binde sig. Med de Radikale oprettede Venstre et snævrere Samarbejde, idet de to Partier gik i Valggruppe sammen, først og fremmest for at lede Konstitueringen af Udvalg, hvoraf Udvalgsledelsen ofte afhænger.

Ministeriet Knud Kristensen.

Ministeriet fik følgende Sammensætning:

Statsminister: Knud Kristensen,
Udenrigsminister: Gustav Rasmussen,
Finansminister: Thorkil Kristensen,
Justitsminister: A. H. Elmquist,
Handelsminister: J. Villemoes,
Indenrigsminister: Ejnar Kjær,
Forsvarsminister: Harald Petersen,
Arbejds- og Socialminister: S. P. Larsen,
Trafikminister og Minister for off. Arbejder: N. Elgaard,
Landbrugsminister: Erik Eriksen,
Kirkeminister: Carl Hermansen,
Undervisningsminister: M. Hartling,
Minister for særlige Anliggender: Per Federspiel.

3*

Statsminister Knud Kristensens Trontale.

Ved Folketingets Sammentræden den 29. November holdt Statsminister Knud Kristensen følgende Programtale for Regeringen:

Ministeriet vedkender sig fuldt og helt den nationale Selvbe-
ger, som er en Følge af Danmarks Stilling som Medlem af den
nye Verdensorganisation, der vokser frem af de Forenede Natio-
ners Opbygningsarbejde. Danmark maa yde sit Bidrag til en
kommende international Retsordning og paatage sig de Byrder,
som i Medfør heraf paahviler Landet.

Det vil samtidig være Ministeriets Maal paa alle Samfunds-
livets Omraader at genoptage og videre udvikle Samarbejdet
med vore nordiske Brødrefolk.

Sydslesvig.

Ministeriet vedkender sig fuldt og helt den nationale Selvbe-
stemmelsesret, som fortsat maa være Grundlaget for Rigets
Grænse mod Syd. Ministeriet er fuldt opmærksom paa de In-
teresser, som for Danmark knytter sig til den fremtidige Ord-
ning af Sydslesvigs Forhold, og vil yde sin Støtte til Sikring af
Befolkningens Ret til et frit, folkeligt Liv i dens ældgamle
Hjemstavn.

Ministeriet ser med den dybeste Forstaaelse paa de dansk-
sindede Sydslesvigeres nuværende Vanskeligheder, som det vil
gøre, hvad der staar i dets Magt, for at fjerne eller afbøde. Det
vil være Ministeriets Bestræbelse at støtte og styrke Dansk-
heden Syd for Grænsen i den nationale og kulturelle Kamp,
som den fra Arilds Tid har ført for at hævde og bevare sit
danske Præg.

Ministeriet vil gøre, hvad det kan for at fjerne den Fare, som
Tilstømningen af talstærke, hjemstavnsfremmede tyske Ele-
menter udgør baade for Danskheden i Sydslesvig og for Græn-
sens fremtidige Sikkerhed.

Ministeriet vil stille sig forstaaende overfor de Ønsker og
Krav, som Færingerne maatte fremsætte, og vil søge dem
imødekommet indenfor de Grænser, som er forenelige med
rigsdanske Hensyn.

Forsvar, Udrensning, Forfatningskommission.

Paa Grundlag af de i disse Aar indvundne Erfaringer vil
Spørgsmaalet om Genrejsning af det danske Forsvar og dets
Tilpasning til foreliggende Opgaver være Genstand for Mini-
steriets agtpaagivende Opmærksomhed. Ministeriet vil ved For-
beredelsen og Behandlingen af de hertil knyttede Problemer
rette sine Bestræbelser paa at skabe folkeligt og politisk Sam-
ling om Forsvarssagen, samtidig med at der tilvejebringes be-
tryggende Vilkaar for de danske Værns Arbejde og Udvikling.

Det er Ministeriets Hensigt at søge Folketingets Tilslutning
til, at det af den parlamentariske Kommission i forrige Rigs-

dagssamling paabegyndte Undersøgelsesarbejde kan fortsættes efter de i Kommissariatet for den da nedsatte Kommission angivne Retningslinier.

Ministeriet er ligeledes af den Opfattelse, at der efter det nys afholdte Valg til Folketinget bør nedsættes en Kommission til Overvejelse og Forberedelse af en Forfatningsændring.

Der vil endvidere blive søgt Hjemmel for, at der til Foraaret kan afholdes Nyvalg til de kommunale Raad.

Beskatning og Økonomi.

Den under Krigen og Besættelsen foregaaede Udvikling har stillet de økonomiske og finansielle Problemer i Situationens Brændpunkt. En Sanering af det danske Pengevæsen er efter Ministeriets Opfattelse en bydende Nødvendighed. I denne Forbindelse er Spørgsmaalet om at faa Bund under Statens Finanser en Opgave, der i særlig Grad kalder paa Opmærksomheden. Finansministeren er sindet hurtigst muligt at søge tilvejebragt en Oversigt saavel over Statens økonomiske Forpligtelser som over dens Indtægtsmuligheder for herigennem at skaffe Klarhed over Statshusholdningens Bærekraft overfor Tidens Opgaver. En Rationalisering af Skattesystemet vil her vise sig paakrævet, og det er Ministeriets Agt at forberede saadanne Reforme, saa snart den nævnte finansielle Oversigt i Forbindelse med Skattekommissionens Undersøgelser giver Mulighed derfor. Ministeriet vil i Sammenhæng hermed søge tilvejebragt en Ordning, der skattemæssigt ligestiller Brugsforeningerne med den private Handel.

Udgangspunktet for Ministeriets Behandling af alle de herhen hørende Problemer vil være dels gennem en formaalstjellig erhvervsøkonomisk Politik at fremhjelpe Mulighederne for en Styrkelse af selve det Grundlag, den offentlige Økonomi maa hvile paa, dels at tilrettelægge Forholdene saaledes, at de betydelige Skattebyrder, Krigens og Besættelsens Følger vil paaføre Landets Borgere, afstemmes paa en saadan Maade, at man ikke unødigt hemmer Erhvervslivet i dets Udfoldelse. Ministeriet er i saa Henseende af den Anskuelse, at man, saafremt dette Maal skal naas, ikke kan lægge en hvilken som helst Skattebyrde paa Befolkningen, lige saa lidt som man i det lange Løb kan basere den offentlige Husholdning paa betydelige Driftsunderskud.

Restriktionerne.

Ministeriet vil af al Magt søge at fremme vort Lands Deltagelse i den internationale Samhandel. I nøje Samarbejde med dansk Erhvervsliv i By og paa Land vil Bestræbelserne samle sig om at tilvejebringe lønnende Afsætningsmuligheder for dansk Produktion paa fremmede Markeder og at søge Tilfærlerne her til Landet saavel af Produktionsfornødenheder som af samfunds nødvendige Forbrugsvarer fremmet mest muligt.

En Afvikling af Krigstidens Restriktioner vil blive søgt gennemført, efterhaanden som vort Lands økonomiske Vilkaar gør det muligt.

En effektiv Kontrol med Truster, Monopoler og tilsvarende økonomiske Magtkoncentrationer maa opretholdes.

Det offentlige og private Byggeri.

Ud fra Erkendelsen af den sociale og beskæftigelsesmæssige Betydning, som Boligbyggeriet har, vil Ministeriet søge det fremmet mest muligt. Her danner imidlertid den paa adskillige Omraader herskende Materiale-mangel en Hindring. Indtil den er overvundet, vil der for det første blive søgt en særlig Bevilgning til Støtte af paabegyndt og forberedt Boligbyggeri, som ikke har kunnet eller kan færdiggøres, og for det andet vil man søge gennemført en Revision af Loven om Statens Støtte til Boligbyggeriet. Det vil være afgørende at finde en Ordning, der i størst mulig Udstrækning stiller det offentlige og private Byggeri lige. Ministeriet finder dette nødvendigt ud fra den Opfattelse, at Boligspørgsmaalet kun kan løses ved Indsats af baade offentlig og privat Initiativ.

Erhvervslivets Bestræbelser for at styrke Konkurrenceevnen og udvide Beskæftigelsesmulighederne vil finde Ministeriets stærkeste Støtte. I Erkendelse af den samfundsmæssige Værdi af at bevare en talstærk og selvstændig Mellemstand indenfor de frie Erhverv i By og paa Land vil Ministeriet gennem dertil egnede Foranstaltninger gøre sit til, at denne Del af dansk Næringsliv faar sine erhvervsmæssige Vilkaar bedst muligt betrygget.

Udstykningslovgivningen vil blive søgt afpasset efter de nu herskende Forhold med det Formaal at øge Oprettelsen af selvstændige Landbrug, idet man her samtidig maa sigte efter at forme en saadan Erhvervspolitik, at der kan bevares et sundt og naturligt Grundlag ogsaa for nyoprettede, mindre Landbrug.

Socialpolitik.

En Række Problemer af social Karakter vil melde sig i den Overgangstid, hvori vort Land befinder sig. Den eksisterende Vareknaphed har i særlig Grad ramt den mindrebemidlede Del af Befolkningen. Det vil være en naturlig Opgave for Ministeriet at drage Omsorg for, at øgede Tilførsler af nødvendige Varer som f. Eks. Tekstilstoffer, saa længe Knapheden er følelig, i første Række reserveres til Fremstilling af Arbejdstøj og Børnetøj, og at man iøvrigt paa disse og dermed beslægtede Omraader har de mindrebemidlede og børnerige Familiers Behov i særlig Grad for Øje.

Den midlertidige Lovgivning om ekstraordinær Hjælp til Personer, der er omfattet af Arbejdsfordeling, samt til arbejdsløse anser Ministeriet det for nødvendigt at søge ændret med det Formaal at skabe større Bevægelighed med Hensyn til Anvis-

ning af Arbejdskraft for de yngre og ugifte Arbejders Vedkommende.

Den sociale Lovgivning vil blive søgt udbygget og forbedret saa hurtigt, som de erhvervsmæssige og finansielle Vilkaar gør det muligt. Dette gælder først og fremmest Alders- og Invalidenteren samt den sygdomsforebyggende og sundhedsbevarende Lovgivning. Ministeriet vil føle det som en Pligt at søge dansk Sociallovgivnings høje Standard bevaret trods Tidens store Vanskeligheder. Ministeriet ønsker samtidig at understrege, at Skabelsen af den sociale Tryghed, vort Land maa tilstræbe til enhver Tid, vil være uløselig forbundet med en økonomisk Politik saaledes udformet og praktiseret, at det altid maa kunne betale sig at arbejde, at virke og at producere.

Tjenestemændenes Vilkaar vil blive taget op til Behandling, naar Lønningskommissionen har tilendebragt sit Arbejde. Formaålet maa være at give Tjenestemændene en saadan lønmæssig Placering, at der sikres dem Vilkaar i Lighed med den Befolkning, de skal leve og arbejde iblandt.

Det er Ministeriets Agt paa Grundlag af den foreliggende Kommissionsbetænkning at fremsætte Forslag til midlertidig Lov om Undervisning af Børn, der hidtil har været undervist i de tysksprogede Skoler i de sønderjydske Landsdele.

Arbejdet paa at føre Skoleloven af 18. Maj 1937 ud i Livet vil blive fortsat i det Omfang, de herskende Forhold tillader.

Det ligger i det hele Ministeriet stærkt paa Sinde at støtte og fremme en god og sund Udvikling paa det aandelige og kulturelle Livs mange Omraader, i Kirke og Skole og i hele vort folkelige Liv, ligesom den aandelige og kulturelle Forbindelse med andre Lande maa genoptages og forstærkes i den kommende Tid.

Opfordring til Samling.

Paa mange Omraader staar det danske Samfund efter Befrielsen overfor store Opgaver. Tiden og Forholdene kalder derfor hos Landets lovgivende Forsamling og hos det af Folketinget nys udgaaede Ministerium paa en gensidig Vilje til positiv Indsats for at overvinde Vanskelighederne. Tidens store Opgaver saa vel som de herskende politiske Magtforhold appellerer i højeste Grad til Hensyntagen og Forhandlingsvilje fra alle Sider. Ministeriet, der i Kraft af den efter Folketingsvalget foreliggende politiske Situation har maattet overtage Ansvaret, vil af ærlig Vilje bestrebe sig for at formidle Modsætningerne mellem Partier, Befolkningsgrupper og Erhverv ud fra den Opfattelse, at Samfundets Fællesinteresser altid maa overskygge ensidig Pleje af Særinteresser.

Paa Baggrund heraf vil Ministeriet tage sin Gerning op i Forventning om, at de politiske Partier ogsaa vil føle deres Ansvar for Nutid og Fremtid under den afgørende Prøve, dansk Folkestyre nu efter den genvundne Frihed staar overfor.

I Krigens og Besættelsens onde og mørke Aar stod det dan-

ske Folk sammen om Værnet for vort frie Folkestyre og de Goder og Rettigheder, der var forbundet hermed. Det staar nu til os alle — Regering som Rigsdag — i Dagens Gerning at vise, at dansk Folkestyre kan tjene som et praktisk og smidigt Arbejdsredskab til Fremme af Folkets Velfærd og Landets Lykke.

Christmas Møllers Finanslovstale.

Ved Finanslovsdebatten, umiddelbart efter Regeringens Dannelselse holdt *Christmas Møller*, som Det konservative Folkepartis Ordfører, følgende Tale:

Min Opgave er paa Det konservative Folkepartis Vegne at give Regeringen Det konservative Folkepartis Svar paa Ministeriets Programerklæring af 21. November. Jeg vil begynde med at fastslaa, at Ministeriet Knud Kristensen efter min Opfattelse sidder med fuld parlamentarisk Ret. Ministerkrisen efter Valget forløb jo paa den Maade, at Kongen først rettede en Henvendelse til Statsminister Buhl om at danne den nye Regering, og der er ingen Grund for mig til ikke her at nævne, at det efter konservativ Opfattelse havde været rimeligt, om den daværende Statsminister havde paataget sig Opgaven. Selv om Socialdemokratiet naturligvis havde mistet mange Stemmer ved Valget, var dets Tab dog af en ganske særlig Karakter, og saa splittet Rigsdagen var og er, vilde det efter vor Opfattelse have været naturligt og rimeligt, om Socialdemokratiet var traadt til med Dannelsen af en Mindretalsregering. Det er maaske i og for sig forstaaeligt, at Socialdemokratiet, der jo ikke paa samme Maade som andre har været vant til politisk Modgang, følte sig meget chokeret over Resultatet og sagde Nej, og det er lige saa klart, at Opfordringen til at danne den nye Regering da maatte gaa videre til den daværende Indenrigsminister som Partiet Venstres Førstemand.

De konservatives Nej.

Han startede som bekendt sine Forsøg paa at danne den nye Regering med at rette en Forespørgsel til Det konservative Folkeparti og det Radikale Venstre, om disse Partier vilde være med til under hans Ledelse at danne en Regeringskoalition i Folketinget, byggende paa Venstres 38, Det konservative Folkepartis 26 og det Radikale Venstres 11 Medlemmer. For Det konservative Folkeparti var der ikke nogen som helst Tvivl om, hvad Svaret maatte blive, at vi ikke vilde anse det for en lykkelig Udgang af Ministerkrisen, om der blev dannet et Ministerium af de tre saakaldte borgerlige Partier, hvilket allerede i sin Start vilde føles som et Ministerium vendt imod Arbejderklassen og store Dele af det danske Folk. Vi svarede derfor, iøvrigt i Overensstemmelse med, hvad vi havde sagt under Valgkampen, at vi ikke kunde medvirke hertil, og vi gjorde det fuldt ud vidende om, at den eneste Udgang af Ministerkrisen derefter kunde blive enten en Regering af Venstre og Radikale, eller, hvad vi ansaa for givet: en ren Venstregering.

„Fair play“ for Regeringen.

Det er klart, at dette Synspunkt paa, hvorledes Ministerkrisen maatte løses, skaber Forpligtelse for de i Forhandlingerne deltagende Parter, og naar der saaledes fra flere Sider er blevet peget paa, at det efter Socialdemokratiets Nej var rimeligt, at Venstre dannede den nye Regering, følger det af sig selv, at man ogsaa er forpligtet til at give denne Regering Tid til at fremkomme med sine Forslag, vise, hvad den vil og give den — saaledes som jeg ved anden Lejlighed har udtrykt det — „fair play“. Og efter tre Ugers Forløb er da Ministeriets Programklæring den første politiske Tilkendegivelse, Folketinget har at tage Stilling til.

Valgets Tal.

Men inden jeg gaar over hertil, vil det vel ikke være urimeligt, at jeg fremsætter nogle Betragtninger over det Valg, som lige er afholdt, og som i saa høj Grad har givet Anledning til Betragtninger i Offentligheden.

Taleren gennemgik derefter detaillert den Sammenligning, vi bringer i Orienteringsbrev Nr. 3, mellem 1929- og 1945-Stemmetallene for de forskellige Partier og understreger, at der absolut ikke har været Tale om nogen konservativ Tilbagegang.

Socialistisk-kommunistisk Flertal eller ikke.

Det er fra alle Sider erkendt, at et af Valgdagens store og afgørende Spørgsmaal var, om der skulde blive socialistisk-kommunistisk Flertal her i Landet. Jeg hørte til dem, der i saa Henseende tog fejl, og var ængstelig for, at den socialistiske Bølge, som var startet i England og var naaet baade til Norge og Frankrig, ogsaa skulde have gjort sig gældende her. Naar dette ikke skete, saa viser Tallene ganske aabenbart, at det ikke skyldes hverken Venstre eller Radikale Venstre, som relativt i Forhold til 1939 har en betydelig Tilbagegang, men det skyldes, at Det konservative Folkeparti ikke blot har kunnet holde Stillingen forholdsmæssigt set i Forhold til 1929, men ogsaa vinde yderligere Fremgang. Jeg ved naturligvis godt, hvilken enorm Interesse de andre Partier har i først og fremmest at skildre Valget som et stort Nederlag for Det konservative Folkeparti. For Socialdemokratiet er dette jo ligetil. For det Radikale Venstre, som snart er ved at blive et lille Parti, gælder det samme, og Venstres Følelser har vi jo aldrig været i Tvivl om. Vi Konservative betragter da Valget ud fra et partipolitisk Synspunkt som et ringe Valg, som et Tilbage-skridt, men vi kan ikke erkende, at Valget ikke viser hen til at give Det konservative Folkeparti store og centrale Opgaver i det politiske Liv. Et af Valgets Hovedspørgsmaal var som sagt Spørgsmaalet om Socialisering.

Vi læser Valgresultatet saaledes, at der var et klart Flertal blandt Vælgerne imod Socialisering, og naar vi ligesom andre kunde mene, at Socialdemokratiet skulde have dannet den nye

Regering, var det under den selvfølgelig Forudsætning, at det ikke havde forsøgt at gennemføre sin særlige Socialiseringspolitik.

Samling eller Splittelse?

Ved Siden af Socialiseringen og Kampen for og imod denne, hvor vi jo klart havde den Skellinje imellem Partierne, at Konservative, Venstre og Radikale stod til den ene Side, Socialdemokrater og Kommuniste til den anden, kan man sige, at et andet afgørende Spørgsmaal mellem Partierne, og maaske i ganske særlig Grad imellem Det konservative Folkeparti og Venstre, var, om vi skulde søgt fortsat at skabe saa megen Samling paa Rigsdagen som muligt, og at det ikke gjaldt om ude under Valgkampagnen først og fremmest at trække det frem, som skilte, men at Tiderne vilde blive saaledes, at der vilde kræves mest muligt Samarbejde, og naar Det konservative Folkepartis Talsmænd paa forskellig Maade understregede dette, blev det jo Gang paa Gang voldsomt angrebet fra Partiet Venstres Side. Jeg maa derfor sige, at naar jeg nu vender mig til Programerklæringen, kan jeg jo ikke andet end nikke genkendende til Ordene om, at vi skal have et „fordomsfrit Samarbejde“, og naar det i Programerklæringen hedder:

„Tidens store Opgaver saavel som de herskende politiske Magtforhold appellerer i højeste Grad til Hensyntagen og Forhandlingsvilje fra alle Sider. Ministeriet, der i Kraft af den efter Folketingsvalget foreliggende politiske Situation har maattet overtage Ansvaret, vil af ærlig Vilje bestræbe sig for at formidle Modsætningerne mellem Partier, Befolkningsgrupper og Erhverv ud fra den Opfattelse, at Samfundets Fællesinteresser altid maa overskygge ensidig Pleje af Særinteresser“, maa jeg sige, at jeg i denne Udtalelse, som jeg anser for Programerklæringens vigtigste, finder udtrykt de Synsmaader, som Det konservative Folkeparti allerede gjorde gældende under Valget, og jeg er ganske af den Opfattelse, som Ministeriet her har givet Udtryk for. Jeg har jo ikke læst de Taler, som ærede Medlemmer af mit Parti har holdt, men det skulde saamænd ikke undre mig, om man næsten Ord til andet havde fundet de samme Udtryk i Taler fra mange andre Konservative. Derimod tør jeg ikke sige, at det egentlig er saadanne Betragtninger, jeg hørte blive gjort meget stærkt gældende fra Partiet Venstres Side, men det er vel det, Statsministeren kalder, at der er een Politik ved Valget, og en anden, naar man er Regering. For os ligger Sagen fuldstændig klar. Vi er ikke i den Situation, at vi har een Politik som Regeringsparti og en anden som Opposition. Vort Standpunkt vil være det samme, og det er derfor ogsaa klart, at vi overfor den Regering, som sidder med fuld parlamentarisk Ret, vil indtage

den korrekte Oppositions Stilling

og tage Stilling til Ministeriets Forslag og hele Politik, alt efter som denne giver sig til Kende. Een Bemærkning maa det maa-

ske være mig tilladt yderligere at gøre, nemlig den, at vi mener, at en saa udpræget Mindretalsregering som den nuværende ikke har den samme Ret som en Regering, der starter som en Flertalsregering, til at lade Folketinget opløse, hvis den lider Nederlag i Tinget. Jeg er meget vel klar over, at det er et Omraade, hvor det er meget vanskeligt at give faste og præcise Regler, men hvis det parlamentariske Liv skal trives vel, kan man ikke sige, at Faldet af en Mindretalsregering nødvendigvis gør Valg.

Rede til Samarbejde.

Paa det almindelige Grundlag, som jeg her har nævnt, paa hvilket Ministeriet altsaa indbyder til Samarbejde, vil det ikke være vanskeligt for os at svare, at vi er villige hertil, thi de paagældende Udtalelser i Programerklæringen svarer nøjagtigt til det Grundlag, vi gik til Valg paa. Men der var jo et andet Ord, som Gang paa Gang under Valgkampen traadte frem med Hensyn til Afgørelsen af de forskellige Spørgsmaal, og det var Partiet Venstres Ord om, at Ord gør det ikke, men der skal Handling til. Nu er det jo klart, at ingen vil forlange megen Handling fra Regeringens Side efter tre Ugers Forløb, men paa de Omraader, hvor Regeringen ganske særligt bød sig selv til, maa man jo have Lov til at spørge om, hvad der er sket. Jeg tænker her særligt paa

det slesvigske Spørgsmaal.

Ministeriets Programerklæring synes mig ikke at sige meget andet, end hvad der stod i Ministeriet Buhls Trontale. Det er fortsat den nationale Selvbestemmelsesret, som skal være afgørende, og jeg gaar ud fra, at Regeringen ogsaa er af den Opfattelse, at det danske Folk skal have et Ord med at skulle have sagt om, hvorledes Grænsen skal drages. Jeg kan ikke se nogen større Forskel mellem Trontalen af 9. Maj, hvori omtaltes, at Spørgsmaalet om de nationale Mindretal maatte overvejes, og Regeringens Erklæring om de samme Spørgsmaal.

Vi er fuldstændig enige med Regeringen i, at vi skal støtte Danskerne syd for Grænsen i deres nationale og kulturelle Kamp, og vi vil være med til, saaledes som vi hele Tiden har været det, at hjælpe vore Landsmænd. Der blev af mig som Udenrigsminister givet det udenrigspolitiske Nævn en fyldig Dokumentation for, hvad der var udført fra Udenrigsministeriets og min Side i det halve Aar, jeg var Udenrigsminister op til den 20. Oktober, og jeg har draget Omsorg for, at der ligeledes foreligger en Redegørelse for, hvad der er sket i Tiden mellem den 20. Oktober og den 7. November, da jeg traadte tilbage som Udenrigsminister. Jeg beder Statsministeren og Udenrigsministeren om at overveje, om det ikke vil være muligt at give Offentligheden, eller i hvert Fald Rigsdagens Medlemmer Meddelelse herom, og jeg beder ganske særligt Statsministeren

og Udenrigsministeren om enten her i Tinget eller i hvert Fald i det udenrigspolitiske Nævn at redegøre for, hvad der af det nye Ministerium er foretaget i hele dette Spørgsmaal. Jeg ved jo, hvor overmaade vanskeligt denne Sag ligger, og hvor svært det er at trænge igennem. Offentligheden har lige modtaget Meddelelse om, at den virkelig ganske uskyldige Tryksag om Sydslesvig, som Udenrigsministeriet efter Mindretallets Ønske havde godkendt, og som jeg ogsaa drog Omsorg for, at Udenrigsministeriet betalte, er blevet forbudt. Det kunde virkelig ikke falde mig ind at angribe Udenrigsministeriet eller Udenrigsministeren herfor. Ingen ved bedre end jeg, hvor svært det er at trænge igennem med de danske Synspunkter. Jeg læser da Regeringens Erklæring angaaende det sydslesvigske Spørgsmaal saaledes, at den siger det samme som Ministeriet Buhls Trontale af 9. Maj. Og jeg gaar ud fra, at Ministeriet vil give Rigsdagen Underretning om, saafremt den ønsker at indlede en anden Politik end den hidtil førte.

Vi er naturligvis enige med Regeringen i dens Bemærkninger om

Danmarks Stilling i den nye Verdensorganisation,

og vi understreger gerne, at Regeringen fremhæver, at Danmark maa yde sit Bidrag til den kommende internationale Retsorden og paatage sig de Byrder, som dermed kan komme til at paahvile Landet. Vi faar jo ikke meget at vide om, hvilke Planer angaaende Forsvaret Regeringen maatte have, og det er jo ogsaa klart, at paa væsentlige Omraader maa der her ventes paa den nye Verdensorganisation, men i Anledning af de Angreb, der rettedes mod den tidligere Forsvarsminister for hans Administration, vil jeg dog gerne have Lov til for det første at fremhæve, at ikke blot var nu engang alle med til at bevilge Udgifterne, men dernæst kan vi dog sikkert fremhæve, at det danske Forsvar var fuldkomment desorganiseret og ødelagt, og ved Siden af at have Opgaver som Følge af Medlemskabet af De Forenede Nationer, tør det vel siges, at det ikke er saa mange Maaneder siden, at vi alle følte, at vi altid maatte være saaledes beredt, at vi aldrig mere skulde opleve en 9. April i Danmark. Jeg ønsker ogsaa at fremhæve, at jeg synes, at den Kritik, der har været rejst saavel mod Uddannelsen af en Division til at deltage i Besættelsen af Tyskland, saavel som det Rekruteringsarbejde, der er gjort for at aflaste den britiske Ungdom dens militære Byrde, er meget malplaceret. Danmark har jo, sammenlignet med saa godt som alle andre Lande, lidt overordentligt lidt; vor Byrde er i enhver Henseende relativt meget, meget ringere end andre okkuperede Landes. Hvis der skal være Mening i international Forstaaelse og internationalt Samarbejde, maa Danmark da vel ogsaa bære sin Del af Byrden.

Vi er tilfredse med, at Regeringen ønsker paa alle Samfundslivets Omraader at genoptage og videreudvikle

Samarbejdet med vore nordiske Brødrefolk.

og vi haaber, at Udviklingen meget snart maa føre med sig, at virkeligt dybtgaaende Forhandlinger kan optages, og jeg peger ganske særligt paa, hvorledes det vilde være formaalstjenligt, om man prøvede, hvor langt et økonomisk Samarbejde mellem de nordiske Lande kunde bære, og jeg tror, det vil være formaalstjenligt, om man begynder med de praktiske og saglige Spørgsmaal og undersøger, hvor langt frem vi kan naa ved et saadant Arbejde. Jeg synes, det er rigtigt af Regeringen at søge Tilslutning til at faa den parlamentariske Kommissions Arbejde ført videre. Jeg henstiller til Overvejelse, om denne Kommission alene skal bestaa af Folketingsmedlemmer, eller om man skal søge Kommissionen skabt paa et bredere Grundlag.

Forfatningskommissionen?

Jeg kan ikke sige, at jeg har samme Forstaaelse for, at det skal være nødvendigt at nedsætte en Forfatningskommission. Det er vel i og for sig rigtigt, hvad Hr. Hedtoft sagde, at det er svært at modsætte sig en Forfatningskommission. Det er den Slags Ting, man i Fortiden maatte overlade til Venstre at gøre. Jeg vil gerne bede Statsministeren og Partiet Venstre om at undersøge, hvorledes Partiets Stilling var, da Statsminister Stauning vilde nedsætte en Forfatningskommission og ogsaa fik den nedsat i Rigsdagssamlingen 1936—37. Dengang sagde Hr. Brorsen og Venstres Ordfører i Landstinget, Hr. Hauch, som jo siger saa meget, at det var ganske overflødigt, det var et Spørgsmaal, som det var meget nemt at tage Stilling til, og hvorom man rent og klart maatte vide, hvad man vilde eller ikke vilde. Vi fik Kommissionen, vi fik ogsaa nogle Forslag. Der var som bekendt et Forfatningsforslag, der faldt, men der var ogsaa et Venstre-Forfatningsforslag fra 1939, og derfor kan jeg egentlig ikke rigtig forstaa, hvorfor det er nødvendigt for Regeringen at komme med et Kommissionsforslag angaaende denne Sag. For en saa aktiv og ungdommelig Regering kan det jo ikke være Opgaven at ville sylte Sagen, det kan ikke være dens Hensigt, at den ikke skal fremmes. Man har paalagt mig at spørge, om det er Meningen, at vi skal have en hurtigt arbejdende Kommission, eller hvad Meningen med Forslaget er, eller om Regeringen mener, at det godt kan vare nogle Aar, for jeg erkender naturligvis gerne, at Folkeafstemningen den 23. Maj 1939 viste, at et enkelt Parti har en vis Magt.

Jeg tror ikke, at Spørgsmaalet om Udformningen af en ny Forfatning er et Spørgsmaal, som behøver en Kommission. Jeg tror ikke, at Spørgsmaalet om 21 Aars Valgretsaldere, som den danske Ungdom har Krav paa, behøver en Kommission, og jeg tror i og for sig, at et Folketingsudvalg paa Grundlag af de Erfaringer, vi nu har, kunde arbejde bedre med det. Men det er klart, at det er vanskeligt at modsætte sig en Kommission, naar Venstre kræver det, saa meget mere som Venstre jo ikke

blot har sine egne Vælgere bag sig i denne Sag, men ogsaa alle dem hjemme paa Sofaen, saaledes som vi saa det i 1939, og det er klart, at de andre Partiers Stilling, ogsaa mit Partis Stilling maa være bestemt af, at det er meget vigtigt at faa et Forfatningsforslag denne Gang, som kan vedtages ved Folkeafstemning, hvilket betyder, at det maaske vil være nødvendigt, naar Regeringen nu tager denne Vej, da at gaa den, selv om jeg for mit Vedkommende kunde have ønsket, at Regeringen allerede var kommet med sit Forslag.

Men jeg tillader mig altsaa at stille det Spørgsmaal til Regeringen, hvordan den har tænkt sig denne Kommission skal arbejde, om det skal være en hurtig Gerning, eller om der gerne maa gaa — for Regeringen altsaa — nogle Aar med Løsningen af Spørgsmaalet.

Vi er som andre vel tilfredse med, at Regeringen har bebudet, at der skal afholdes kommunale Valg til Foraaret, saaledes at de kommunale Raad kan blive nyvalgt. Jeg kan kun i og for sig udtrykke min Beklagelse over, at Landstinget derefter bliver den eneste folkevalgte Forsamling, som er præget af Besættelsestidens noget ulovlige Valg i 1943.

Statsadministrationens Fremtid.

Jeg vil gerne lige som Hr. Edvard Sørensen omtale et enkelt Spørgsmaal, som ikke har været omtalt i Programerklæringen, nemlig Spørgsmaalet om den danske Statsadministrations Fremtid, og om ikke det vil være rigtigt at prøve paa at underkaste hele Spørgsmaalet om Centralisering og Decentralisering af vor Statsadministration og hele Administration en nærmere Prøvelse. Vi hører til dem, der mener, at det vilde være rimeligt, om Regeringen ogsaa nu efter de 5 Besættelsestaar enten for sig selv eller maaske her gennem en Kommission vilde tage dette Spørgsmaal op til Overvejelse. Vi har jo altid givet Udtryk for, at Hovedstaden i Forvejen er stor nok, og at det allermeste centraliseres herinde, og vi har ogsaa gerne villet pege paa det Problem, om det ikke var muligt gennem den amtskommunale Administration, vi allerede har, at forsøge at skabe større Decentralisation. Jeg er ogsaa enig med Edv. Sørensen i, at selv om Afgørelserne ude omkring i Amterne skulde blive noget forskelligere, behøver det ikke paa alle Omraader at være en saa stor Fare.

Den danske Økonomi.

Jeg vender mig derefter til Regeringens Afsnit angaaende den økonomiske Politik. Naar Regeringen dér siger, saaledes som der allerede er peget paa, at en Afvikling af Krigstidens Restriktioner vil blive søgt gennemført, efterhaanden som vort Lands økonomiske Vilkaar gør det muligt, er der jo ikke et Menneske, som vil kunne have det fjerneste herimod. Det er lige til, at vi alle vil være enige i, at Krigstidens Restriktioner skal afvikles saa snart som overhovedet muligt, at man paa

hele Samhandelens Omraade, saaledes som det ogsaa er fremhævet i Regeringserklæringen, ikke mener, at Statsvejen er den rigtige. Det var jo iøvrigt ikke den forrige Regering, der var ingen i den forrige Regering, hverken Socialdemokrater eller Kommuniste, som ønskede at gaa den Vej med vore Indkøb. Naar vi først fik et Indkøb over Militæret, naar vi dernæst fik et Indkøb over Staten, og vi hele Tiden har Statsindkøb paa en Række Omraader, er det ikke noget, som den daværende Regering og Socialdemokraterne har fundet paa, fordi de ønskede det, saa er Sandheden den ganske simple, at det var noget, der var paatvunget os, og den Dag i Dag er paatvunget os udefra. Jeg vilde tro, at Handelsministeren kunde tale med om, hvorledes Problemet ligger for de Foderkager, vi skal have ind i Landet, hvorledes Spørgsmaalet ligger med Hensyn til at købe Korn, om det der er muligt at gøre det paa den Maade, at man lader de sædvanlige Kanaler, man lader det private Erhvervsliv handle, eller om Sandheden ikke er den, at Regeringen f. Eks. om Foderkagerne allerede har faaet Oplysning om, at man ikke kunde gaa den Vej, men vilde have det samlede Indkøb for derigennem at undgaa Prisstigning og Prisopskriving.

Dette er ikke noget nyt for os, at vi naturligvis vil afvikle Krigtidens Restriktioner. Vi har maaske Lov til at sige, at det er jo rart for Landbrugsministeren, at han stadig løber rundt med sit Rugbrødsmærke — jeg antager, han har det ogsaa efter, at han er blevet Minister — men der er ikke sket mange Ophævelser paa det ene eller det andet Omraade, Brødrationeringen har jeg ikke hørt noget til, Kødrationeringen ej heller, og Kødrationeringen vil jo ikke blive ophævet, den kødløse Dag er blevet det, men det betyder maaske i og for sig, at vi skal have mindre Kød, simpelt hen fordi, saaledes som der er gjort opmærksom paa det fra anden Side, Spørgsmaalet om at ophæve alle disse Rationer, Spørgsmaalet om at give Frihed og give mere, var et Spørgsmaal, som maatte ses i Belysning af, hvorledes der lides ude omkring i Europa, det maa ogsaa ses i Belysning af, at det ikke kunde være vor Opgave at spise saa meget som muligt, selv om det var noget af en national Gerning, at gøre det under Krigen, for at Tyskerne ikke skulde faa fat i det. I Dag er det blevet anderledes, hvor der lides i en lang Række Lande, som vi gerne vil hjælpe, men hvor Stillingen ogsaa er den, at vi maa være klar over, at for de Varer, vi kan sælge, skal vi have de Sterling og Dollars, vi har saa haardt Brug for. Jeg ved, at man fra mange Sider naturligvis er glad ved, at Handelsministeren og Regering har givet Smør og Sukker til Jul. Handelsministeren har jo ogsaa siddet i Landstinget i saa mange Aar sammen med Halfdan Hendriksen, at han har lært af ham, hvorledes man skal bære sig ad, tror jeg, men jeg maa alligevel rent personlig have Lov til at sige, at selv om man maaske fra alle Sider vil erkende, at dette kan være godt og rimeligt, hører jeg til dem — den personlige Bemærkning maa det være mig tilladt at gøre —, der vilde have foretrukket, idet jeg tænker paa, hvordan Vilkaarene

baade med Hensyn til Smør og Sukker er i mange andre Lande, ogsaa Lande, som staar os særdeles nær, at man havde solgt Varerne i Stedet for at bruge dem selv.

Vanskelighederne er meget store.

Jeg vil endvidere angaaende hele Samfundets Økonomi og Fremtiden, angaaende hele vor økonomiske Stilling sige, at jeg vil paa nøjagtig samme Maade, som vi har gjort det under Valgkampen og i Ministeriet Buhl, fremhæve, at Danmark er blevet fattigere, og at Vanskelighederne foran os økonomisk er meget store. Jeg tror, det vil interessere det høje Ting og Offentligheden at faa at vide, om Regeringen og Finansministeren er af den Opfattelse, at man kan klare Vanskelighederne nu en Overgang ved blot til 20 Mill. Dollars Laanet at føje et nyt. Jeg forstaar selvfølgelig godt den Betragtning, som i vide Erhvervskredse kommer frem om at faa Dollar-Laan, fordi Dollar er den Mønt, for hvilken vi kan faa nogle Varer, men jeg vil ogsaa have Lov til at fremhæve, at det vilde være overmaade farligt, om det danske Samfund, som ved en ikke alt for forstandig økonomisk Politik efter den forrige Krig, og i det hele taget i Tyverne gældsatte sig i Dollars i meget stor Udstrækning, saaledes at vore Dollar-Laan er meget store, efter denne Krig fortsatte dette, ja maaske udvidede det stærkt, for det maa dog vel være Opgaven at søge at finde frem til en økonomisk Politik saaledes, at dér, hvor vi kan sælge vore Varer og derfor kan betale vore Renter, maa vi ogsaa søge vore Laan. Det er muligt — det bestrider jeg ikke —, at vi i den givne Situation, saa faa Raavarer vi har og saa udpint vi i mange Henseender er, maa gaa den Vej, men jeg vil gerne have Lov til at understrege den overmaade store Forsigtighed, som efter vor Opfattelse bør udvises paa dette Omraade. Jeg tror ogsaa, det vil have Interesse at faa at vide — men det kan vi naturligvis faa senere — hvorledes Regeringens hele økonomiske Politik vil være med Hensyn til Levestandard, Lønniveau og Prisniveau her i Landet. I Anledning af den forrige Regerings Medvirken til at klare Lønsituationer, hvor Regeringen i den givne Situation var blevet anmodet om at udtale sig til Arbejdsgiverforeningen om, hvilket Syn den havde, og anbefalede Arbejdsgiverforeningen at gaa med til Lønforhøjelser, sagde den daværende Indenrigsminister, den nuværende Statsminister, at han vilde foretrække Nedsættelsens Vej. Derfor synes jeg, man har Lov til at bede Statsministeren og Regeringens øvrige Medlemmer om at give Offentligheden Besked om, hvilken Prisnedsættelsens Vej det er, man vil gaa i den nærmest kommende Tid.

Hvis jeg skal se paa Programerklæringen, som vi for saa vidt alle kan tiltræde, maa jeg sige, at jeg synes ikke, den bærer Vidnesbyrd derom. Jeg tror ogsaa, at man fra Offentlighedens og Folketingets Side maa have Lov til at bede Statsministeren og Finansministeren om at redegøre for, hvorledes de ser paa den økonomiske Politik, som skal føres i den allernærmeste Fremtid. Det maa være rimeligt og naturligt for os at spørge:

*Er man enig i den Betalingsoverenskomst,
der er sluttet med England,*

hvor Sterling-Kursen fastlagdes til de 19,34, eller er det Regeringens Mening — et og andet kunde jo tyde derpaa efter den voldsomme Agitation, der var mod dette —, at man vil gaa andre Veje. Som en demokratisk Regering vil den naturligvis give Offentligheden Besked om det først. Jeg husker jo, hvilken overordentlig Rolle, Spørgsmaalet om Englands-Aftalen og Aftalen om Priserne paa Smør og paa Bacon spillede forskellige Steder. Vi fik en Smør- og en Flæskelov, som hele Tinget stemte for, men alligevel agiterede man fortsat imod, hvad der dengang var blevet gennemført, og man maa have Lov til at spørge, om det er Regeringens Hensigt at ændre paa dette Omraade.

Jeg ved ikke, om Regeringen kan give nogen Besked om et af de Spørgsmaal, som den forrige Regering Gang paa Gang beskæftigede sig med, og som ogsaa nu er blevet Genstand for Kritik fra Regeringens Ordfører i Landstinget, Landstingsmand Hauch, der har sagt, at hverken Minister Wærum eller jeg som Udenrigsminister havde interesseret sig for, hvad vi skulde betale for de Varer, vi fik til Landet. Jeg maa tilstaa, at jeg synes, at det er lidet passende af Landstingsmand Hauch at angribe en ministeriel Embedsmand, der selvfølgelig handler paa sin Ministers Ansvar. Statsministeren kan belære Landstingsmand Hauch om, at der naturligvis, da vi havde Forhandlingerne om Smør- og Flæskeprisen i England, blev gjort hvad der kunde gøres for at faa at vide, hvad vi skulde betale for de Varer, vi skulde have, at vi Gang paa Gang forsøgte at faa Besked om, paa hvilket Prisniveau de vilde ligge, og jeg kan henvise til, at jeg baade her og i det udenrigspolitiske Nævn gjorde opmærksom paa, hvor farlig man mente den Udvikling var, at vi maatte fastlægge vore egne Priser, men ikke kunde faa at vide, hvilke Priser vi skulde give for de andre Varer. Det var ikke muligt at trænge igennem paa dette Omraade og faa Besked. Jeg synes, at man fra Regeringens Side maa give os Besked om, hvorvidt der er sket noget i Sagen, om den kan meddele os det, eller om den, hvad jeg ikke skal angribe den for, maa sige, at de Magter, der sælger os disse Varer, endnu ikke har kunnet give os Besked om, hvorledes Stillingen er.

Vi er selvsagt enige i Betragtningerne om en Sanering af Pengevæsenet. Jeg hører til dem — og jeg tror, mit Parti hører til dem, der ser saaledes paa det, at alle de Udgifter af ekstraordinær Karakter, der har været og vil blive i indeværende Rigsdagssamling, Udgifter til Flygtninge, Udgifter til Ministeriet for særlige Anliggender, Udgifter, som er afholdt under Forsvarsministeriets Budgetter o. s. v., o. s. v., i Virkeligheden ikke kan betragtes som Udgifter paa et Budget, paa et Regnskab, men maa betragtes som Udgifter, der maa tages sammen med alt det, som Besættelsestiden kostede os, de ca. 8 Milliarder Kroner paa de to Konti paa Nationalbankens Regnskab

o. s. v., og at man, naar man skal gøre det hele op, maa undersøge, hvorledes de økonomiske Foranstaltninger, der en Gang for alle skal træffes, skal være, naar vi betragter det Tab og det Minus, vi har haft i Besættelsestiden og i den første Besættelsestid, under eet og behandler det saa samme Maade.

Hjælpen til vore søfarende.

I denne Forbindelse vil jeg gerne have Lov til at nævne en Udgift, som ikke er afholdt endnu, men som efter min Opfattelse ogsaa hører ind under Krigstidens og Besættelsestidens Udgifter. Det er den Hjælp, som efter mit Partis Opfattelse skal ydes til de søfarende Mænd, Officerer, Kaptajner, som sejlede for de allierede i de 5 Krigsaar. Vi hører til dem, der mener, at det var overmaade forkert, at det ikke lykkedes i det forrige Ministerium at faa gennemført en Ordning for de søfarende. Jeg har tidligere sagt det, og jeg vil gentage det her, at de danske søfarende fra den 9. April indtil langt hen i 1942, maaske 1943, var det eneste virkelige Aktiv, Danmark nationalt havde. De var vore første Soldater, det var dem, der ved at tage deres Beshutning og straks gaa i engelsk Krigstjeneste, hjalp vort Fædreland i en Situation, hvor dets Stilling var meget, meget vanskelig. For saa at sige dem alle, i alt Fald en meget stor Del af dem, gælder, at de har maattet sejle under Vilkaar, som var ringere, end om de var blevet hjemme. Stillingen var den, at de fik samme Vilkaar som de engelske søfarende, men disse var ringere. De har ved Siden deraf haft alt, hvad der følger med af Lidelser og Tab ved at være afskaaret fra deres Hjem, ikke som de vel kunde være vant til, et Aar eller et Par Aar, men gennem 5 lange Aar.

Der kan efter min Opfattelse ikke være nogen som helst Tvivl om, at det Forslag, som Fibiger havde faaet udarbejdet, burde være gennemført, og jeg beder Handelsministeren om under Debattens fortsatte Forløb at give Meddelelse om, hvorvidt han agter at forelægge et Forslag angaaende dette Spørgsmaal i meget nær Fremtid. Ellers maa jeg have Lov til at sige, at det er Det konservative Folkepartis Mening at stille Rigsdagen over for et Forslag.

Eengangsskatten?

Det kan ikke være Opgaven for os i Dag at tage Stilling til Spørgsmaalet om Eengangsskatten, saaledes som den foreligger til Debat her. Man kan vel ovenikøbet have Lov til at sige det saaledes, at Finansministeren i Dag ikke engang selv har taget Stilling til sit eget Forslag i Kommissionen. Men vi vil gerne have Lov til at gøre opmærksom paa, at en Eengangsformueskat paa alle Formuer mener vi ikke er den farbare Vej. Vi ønsker at understrege, at Spørgsmaalet om Beskæftigelsen og Spørgsmaalet om at skaffe Midler til det meget Arbejde og navnlig det meget Boligbyggeri, der skal sættes i Gang, ogsaa

maa tages i Betragtning, naar vi ser paa Spørgsmaalet om Eengangsskatten.

Vi vil gerne vide, hvorledes Regeringens Stilling er med Hensyn til Salget af Landmandsbankaktierne. Nu har Regeringen og Partiet Venstre jo en Mulighed for at faa et gammelt Krav opfyldt. Jeg vil gerne med Hensyn til Landmandsbankaktierne og deres Salg, som vi vil støtte, sige, at vi mener ikke, at det er en Opgave for Staten at eje en Bank.

Vil Hedtoft fremtvinge en Samling mod den sociale Lovgivning?

Efter at Taleren havde givet Tilsagn om Støtte til Boligbyggeri og Udstykning, udtalte han om den sociale Lovgivning:

Med Hensyn til den sociale Lovgivning maa jeg tilstaa, at jeg ikke rigtig kan forstaa den Maade, hvorpaa man fra Socialdemokratiets Side har taget paa dette Spørgsmaal og den Formulering, Regeringen har givet det. Der er saa meget, der tyder paa, at man fra Socialdemokratiets Side næsten ønsker at tvinge en antisocialistisk Samling igennem. (Hedtoft afbryder: Det behøver vi ikke, den er der). Der kan vi se, han røber sig, han ønsker det, det er det, han politisk tilstræber. Men hvad vil han dermed? Jeg forstaaer det ikke. Jeg forstaaer, at han kan have et politisk Ønske om at stille det op paa den Maade, fordi Valgnederlaget er gaaet ham paa Nerverne, men det kan da aldrig være Socialdemokratiets Opgave at søge at faa en Samling imod den sociale Lovgivning her i Landet? Det maa da være Socialdemokratiets Opgave at søge at faa saa mange som muligt uden for Socialdemokratiet til at være Tilhængere af en god Sociallovgivning, og derfor maa jeg tilstaa, at jeg synes, det politiske her overskygger det saglige hos det ærede Medlem.

Jeg mener, at man indtil videre maa læse Regeringens Programerklæring saaledes, at den paa en lang Række Omraader med Hensyn til de sociale Forhold lover at føre en anden Politik end den. Venstre gennemførte eller søgte gennemført fra 1926 til 1929. Jeg læser den saaledes — men det kan jo være, at jeg tager fejl, det vil vise sig, efterhaanden som Forslagene kommer — at den sociale Standard, vi er naaet til, skal bevares. Ja, jeg læser den næsten saaledes, som det ogsaa er mit Synspunkt, at de Forringelser, man gennemtvang under Krigen, skal væk, hvad som bekendt Det konservative Folkeparti ogsaa ønsker. Vi deltog ikke stærkt i Arbejdet paa at forringe den sociale Lovgivning under Krigen, og jeg har altid ment, at det var en Fejl, at man gjorde det 1941—42.

Derfor synes jeg ikke, der er politisk Forstand — hvis jeg maa bruge dette Udtryk — i straks at sige til Regeringen, at den vil altsaa forringe den sociale Lovgivning. Naar den nu endelig er bedre end den forrige Venstre-Regering, hvorfor saa ikke understrege dette? Lad den saa først selv bevise noget andet!

Jeg understreger Spørgsmaalet om Aldersrente- og Invalidere-
rentenydere og understreger ganske særligt Spørgsmaalet om
en Folkepensionering. Selv om det jo ikke kan løses i Løbet
af meget kort Tid, bør man dog overveje, om det ikke vil være
muligt under de givne Forhold at vandre videre ad denne Vej.

Vente og se!

Over for Regeringens Programerklæring vil det kun være
muligt for os at sige, at vi maa vente og se. Paa intet Omraade
tager Regeringen Standpunkt, saaledes at vi kan vide, hvad
Regeringen virkelig vil. Jeg har her givet Udtryk for, hvor-
ledes jeg mener, Ordene maa læses, og det skulde gerne være
saaledes — hvis Regeringen da ønsker Samarbejde med os —
at den vil kunne bekræfte, at Programerklæringen kan læses
paa den her angivne Maade.

Forræderilovene.

Et enkelt Spørgsmaal, der ikke er omtalt i Programerklærin-
gen, nemlig Spørgsmaalet om Gennemgangen af de saakaldte
Forræderilove og Straffelove samt det Udvalg, den højtærede
Justitsminister har nedsat desangaaende, vil jeg gerne gøre en
enkelt Bemærkning om.

I Anledning af al den Kritik, der har været af disse Love,
vil jeg sige, at jeg synes, den i det store og hele er uretfærdig.
I det hele taget kan man jo sige, at Glemsomheden er snart sagt
vor værste Fjende. Naar man nu kritiserer de Love, der blev
gennemført under Ministeriet Buhl, og den Hastighed, hvor-
med det skete, ja saa kunde jeg deroverfor sige, at hvis man i
Maj—Juni Maaned havde spurgt den daværende Statsminister
eller den daværende Justitsminister: Er det ikke muligt, at vi
efter nogle Maaneders Forløb skal tage hele Spørgsmaalet op
til Revision, vilde Svaret rimeligvis være blevet: Jo, det er ret
sandsynligt, at man maa gøre det. Men det, der var Opgaven i
Maj—Juni Maaned, lige efter Befrielsen, var at søge at komme
igennem Overgangstiden med alle dens Vanskeligheder, og jeg
vil have Lov til ogsaa her at understrege — som jeg gjorde det
saa mange Gange under Valgkampen — at under Buhls Stats-
minister-Ledelse kom Danmark igennem de første Maaneder
meget, meget bedre, end nogen af os, hjemme eller ude, i Vin-
teren 1944—45 havde ventet. Det er nemt nok at kritisere, naar
man er kommet igennem, og Vanskelighederne er klaret, men
et og andet Forhold kunde meget let være kommet i Haard-
knude. Jeg synes derfor, det er rimeligt og naturligt, at Ju-
stitsministeren har nedsat et Udvalg, men jeg kan ikke sige, at
jeg er meget tilfreds med Udvalgets Sammensætning. Jeg synes,
det vilde have været rimeligt og bedre, om man ved Siden af
Jurister ogsaa i et saadant Udvalg havde haft Repræsentanter
for Rigsdagen og for den almindelige Befolkning.

*Der er mere, der binder et Folk sammen,
end som skiller det.*

Vi vil altsaa vente og se paa, hvad Regeringen kommer med, se paa de Forslag, der kommer, og, hvis de ikke er tilfredsstillende, komme med vore Ændringer, samt, hvis Regeringen paa Omraader ikke fremsætter Forslag, da fremsætte vore egne. Vi vil prøve paa at føre denne vor Oppositionspolitik saaledes, at vi ikke glemmer, at der altid bør være meget mere, som binder et Folk sammen, end som skiller det. Jeg kan i denne Forbindelse ikke lade være med at understrege, at det i høj Grad synes at være gaaet saaledes her i Landet, at man har glemt Besættelsens onde Tid, har glemt, hvad vi gennemlevede, og glemt alt det frygtelige, vi undgik.

Naar jeg ser paa vor egen Situation i Dag, naar jeg ser paa, hvorledes den nærmest kommende Tid vil være, saa hører jeg til dem, der mener, at vi gaar ind i en Periode med store Af-savn og store Vanskeligheder, og vi vil behandle Regeringen og dens Politik efter dette Synspunkt. Naar man tænker paa de Lidelser, Verden har gennemlevet, tror jeg, man maa være klar over, at kun hvis man fører en Politik i Fællesskabets Aand med en dybtgaaende og vidtgaaende social Forstaaelse, vil det være muligt at skabe et Samfund, hvor vi undgaar, hvad vor Generation nu har oplevet tvende Gange. Naar jeg tænker paa Valgkampen, saadan som den førtes, og tænker paa Kravene, saaledes som de stilles fra saa mange Sider i Dag, saa synes jeg, det her i Landet er saaledes, at der er en saa for-
tvivlende Afstand imellem Besættelsetiden, imellem Sammenholdet da og Tiden nu. Naar jeg læser „De sidste Timer“ eller „Beretningen om Kīm“ eller andre af de stærkt menneskelige Dokumenter, der foreligger for os, synes jeg kun, det kan resultere i een Ting, nemlig i, at man maa love at føre en Politik, saaledes her i Landet — vi kan kun gøre det paa et lille Omraade i Verden —, at alle de Prøvelser og Lidelser, der er udstaaet, ikke skal have været forgæves.

Sydslesvig.

Sydslesvig historisk.

Sydslesvig er indtil 1864, saa langt som det danske Riges Historie rækker tilbage, knyttet til Danmark som det danske Kongeriges Grænseland og som gammel dansk Folkegrund. Men gennem Historien er det blevet et Kampens Land, hvor dansk og tysk brødes mod hinanden, gennem Aarhundreder saaledes, at Tyskheden favoriseredes dels ved Indvandring sydfra dels gennem Danmarks statspolitiske Handlinger, der administrativt skubbede Sydslesvig ind under overvejende tysk Indflydelse og i lange Tider sammenknyttede Slesvig og Holsten.

At gennemgaa Sydslesvigs Historie paa den korte Plads, som her er levnet, eller i Diskussionen paa et Vælgermøde, er umuligt. Her maa henvises til den omfattende danske Litteratur, der foreligger om Emnet. Det maa være nok at sige, at Sydslesvig indtager en saa stærk og fremtrædende Plads i vor Historie og derigennem i dansk Følelse og Bevidsthed, at Værnet for den sydslesvigske Danskhed altid af hele den danske Befolkning maa føles som en af vore største nationale Opgaver.

Efter 1864.

Efter Krigen 1864 kom det samlede Slesvig under tysk Herredømme og blev administrativt en prejsisk Provins. I Prag-Freden indsattes en Paragraf 5, der gav de nordslesvigske Distrikter Løfte om en Folkeafstemning om deres Tilhørsforhold. Men medens den kom til at spille en stor Rolle i de danske Slesvigeres Liv og Forhaabninger og for Stemningerne i Kongeriget, betragtedes den fra prejsisk og tysk Side som en Lap Papir.

Under prejsisk Herredømme kom Udviklingen i Sydslesvig og Nordslesvig til at forme sig vidt forskelligt. Endnu ved Valget i 1867 var der dansk Flertal i en Linie syd for Flensborg over mod Glücksborg og i en Række Sogne paa Højderyggen. Men derefter førte Danskheden i Sydslesvig en tapper, men efterhaanden vigende Defensiv, medens den i Nordslesvig viste sig stærkere, især i Kraft af, at den der havde fast Rod i Bondebefolkningen. (Se Tabellen bag i Bogen).

Efter 1918.

Tysklands Nederlag i den første Verdenskrig rejste et dansk Krav om, at Slesvigerne skulde have Ret til at stemme sig tilbage til Danmark. Maaden, hvorpaa det skulde gøres, affødte imidlertid en voldsom politisk Strid i Landet. Rent historiske Synspunkter brødes stærkt med Kravet om, at Folkeviljen skulde være afgørende. Resultatet blev efter langvarige og vanskelige Forhandlinger, at man helt opgav Tanken om Afstemning i en 3. Zone, hvis sydlige Grænselinie gik ved Slien og Dannevirke, og nøjedes med Afstemningerne i 1. og 2. Zone. Disse Zoner var i forvejen paa dansk Forslag delt saaledes, at man maatte regne med overvejende dansk Flertal i 1. Zone og med Uvished i 2. Zone. Fra de Kredse i Danmark, der betegnedes som 2. Zone-Folkene rejstes der stærke Anklager mod denne Zone-Deling, om hvilken man hævdede, at den paa Forhaand udleverede Sydslesvigs Danskhed. Ogsaa mod Afstemningsreglerne rejstes der mange Anker, ikke mindst var Bestemmelsen om, at de, der var født i Slesvig, skulde have Stemmeret, en stærk Favorisering af Tyskerne. Stemmetallene blev i 1. Zone: 75.431 danske og 25.319 tyske. I 2. Zone blev de 12.800 danske og 51.734 tyske. I Flensborg var der 8.944 danske Stemmer og 27.981 tyske, men af disse sidste var over 7.000 tilrejsende sydfra. Kun godt 1300 kom nordfra.

I Kampen for, at Danskheden i 2. Zone skulde have enhver fair Chance for at hævde sig i den begrundede Kritik af det, der maatte opfattes som Radikalismens og Socialdemokratiets Svigten af Danskheden i Sydslesvig, indtog en Række af Det konservative Folkepartis førende Mænd den mest fremtrædende Plads. Udfra sine Traditioner og den afgørende Vægt, Det konservative Folkeparti lægger paa Varetagelsen af Danmarks nationale Interesser og Rettigheder, var denne Stilling selvfølgelig for Partiet.

I Spørgsmaalet om Afstemningsregler, Zonedeling o. s. v. sejrede Det radikale Venstre og Socialdemokratiet, men i Vurderingen af det sejrede deres Modstandere ved Valget i 1920. Stærk Tilslutning vandt i hele Befolkningen, men ikke mindst i konservative Kredse og indenfor Venstre, Statsminister *Neergaards* Ord til Danskerne syd for den nye Grænse: „*I skal ikke blive glemt*“.

Efter 1920.

Alligevel blev Sydslesvig, naar Talen er om dansk Politik, i vid Udstrækning glemt efter 1920. Ganske vist gjorde private danske Kredse og Foreninger, ogsaa med Støtte fra Staten, et ikke ubetydeligt Arbejde for at støtte de danske Sydslesvigere i deres kulturelle Kamp og for at varetage deres Rettigheder overfor den tyske Forvaltning. Men Arbejdet havde en spredt Karakter og gik ikke ind som en integrerende Del af dansk Statspolitik. Og i dansk

Offentlighed, det gælder ogsaa de politiske Partier, betragtedes det sydslesvigske Spørgsmaal og dermed Grænsespørgsmaalet som afgjort en Gang for alle ved Afstemningen i 2. Zone. Danskheden i Sydslesvig var blevet et Spørgsmaal om Forposter udenfor Grænsen og om Bevarelse af Minder og kulturelle Rettigheder, men ansaas ikke længere for et politisk Spørgsmaal. Siden 1925 har det indtil nu praktisk talt ikke spillet nogen Rolle i dansk politisk Diskussion.

Udviklingen syd for Grænsen gik da ogsaa i det væsentlige Danskheden imod, selvom den under det stærke tyske Tryk vandt i Ægthed og indre Styrke. Allerede Weimar-Republikken førte uanset mange og venlige Ord en i Praxis haard Politik overfor den sydslesvigske Danskhed, og under Nazistyrer efter 1933 blev den tyske Politik til faktisk Forfølgelse, uanset alle de smukke Ord, der taltes om de nordiske Frændefolk og om Blodets og den oprindelige Kulturs Rettigheder. At være dansk blev ensbetydende med, at man kunde miste alle sociale Rettigheder. Efter de ydre Kendetegn at dømme har Danskheden i Sydslesvig aldrig staaet svagere end i Aarene umiddelbart før og under den sidste Verdenskrig. (Se Tabellen bag i Bogen).

Fra kyndig sydslesvigsk Side hævdes imidlertid, at disse Tal ikke paa nogensomhelst Maade gav eller giver Udtryk for den virkelige Danskhed i Sydslesvig, men at dansk Kultur og Kærligheden til Danmark rakte og rækker langt videre. Ogsaa her maa henvises til den ret omfattende Literatur af Bøger og Pjecer, som i 1945/46 er udkommet om den sydslesvigske Landsdel.

Under den 2. Verdenskrig.

Under den 2. Verdenskrig og den tyske Besættelse, ikke mindst efterhaanden som Tysklands Nederlag blev sikkert, rejste der sig i Kredse af Befolkningen, især indenfor Bevægelsen „Dansk Samling“, et stærkt Krav om, at Sydslesvig efter Krigens Afslutning skulde vende tilbage til Danmark. Nogle Kredse gik saa vidt, at de krævede Sydslesvig besat af danske Militærstyrker umiddelbart efter Krigens Afslutning og Sydslesvig lagt ind under dansk Administration, hvilket ikke kunde betyde andet end dets umiddelbare Tilslutning til det danske Rige, uanset Folkestemningen. For at virke for disse Planer rejste Folketingsmand *Robert Stær-mose* (Dansk Samling) illegalt til England og Amerika, og mellem Danske i Sverige opstod en livlig Diskussion om, hvilke Veje Danmark skulde gaa i det sydslesvigske Spørgsmaal.

Det var imidlertid ganske klart, at der ikke kunde træffes afgørende Beslutninger i dette Spørgsmaal under Krigen, og man maatte forudse, at dansk Politik, støttet af den overvejende danske Folkestemning, vilde kræve, at enhver Afgørelse skulde træffes

paa Folkeviljens Grundlag og under nøje Hensyntagen til den politiske Situation, Danmark vilde være i, naar Krigen sluttede, og til de allierede Sejrherres Politik overfor Tyskland — en Opfattelse, hvis Rigtighed er blevet bekræftet efter Krigen Afslutning. Formanden for det Danske Raad i London, *Christmas Møller* vendte sig da ogsaa skarpt mod Bestræbelser, der kunde foregribe det danske Folks Handlefrihed efter Krigen og den sydslesvigske Befolknings Ønsker. Der kan ikke være Tvivl om, at netop denne hans Handlemaade har stillet Danmark frit og sikret den danske Rigsdag dens Muligheder for paa ethvert Tidspunkt at gøre netop det, som den anser for at være Handlinger til Danmarks Gavn. Ogsaa Tanker om dansk eller internationale Mandatorordninger for Sydslesvig blev fra forskellig Side fremsat under Krigen, men det fremgaar af Sagens Omstændigheder, at alle disse Forslag kun kunde være hypotetiske. Ingen ansvarlig dansk Myndighed kunde eller maatte binde sig til dem. Enhver Afgørelse maatte vente, til Danmark igen havde en fri og ansvarlig Regering og Rigsdag.

Efter Tysklands Kapitulation.

Den første officielle og ansvarlige Ytring om Danmarks Forhold til Spørgsmaalet Sydslesvig møder man i

Trontalen af 9. Maj 1945.

Regeringen, som staar paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund, er af den Opfattelse, at Danmarks Grænse ligger fast. De ved Krigen Slutning totalt ændrede Forhold bevirker, at saavel Spørgsmaalet om det danske Mindretals Stilling syd for Grænsen som Spørgsmaalet om det tyske Mindretals Stilling i Danmark maa underkastes Overvejelse.

Med denne Udtalelse, hvorefter alle Partier var enige, understregede man, at der ikke for Danmark forelaa noget aktuelt Grænsespørgsmaal, hvilket vil sige, at Danmark ikke agtede umiddelbart at foreslaa nogen Grænseflytning, at ville besætte Sydslesvig med danske Tropper eller tage Initiativ til en Mandatorordning. Derimod fremgik det af Pressens Kommentarer, at man i vide Kredse opfattede Ordene om Mindretallets Stilling syd for Grænsen som en Mulighed for, at disse Spørgsmaal senere kunde blive rejst, til hvilket Tidspunkt Danmarks Regering og Rigsdag da maatte tage Stilling til dem.

En Udtalelse af Knud Kristensen i Juni 1945.

At heller ikke daværende Indenrigsminister *Knud Kristensen* opfattede Ordene om, at Grænsen ligger fast, paa anden Maade

end andre Politikere, fremgaar af, at han i en Tale i Tønder den 15. Juni 1945 iflg. „*Hejmdal*“s Referat udtalte:

Det tilkommer de allierede Magter at bestemme, hvad der skal ske med den slagne Fjende. Hvis de ønsker vor Medvirken hertil, og hvis vi fra allieret Side bliver spurgt med Hensyn til Grænsespørgsmaalet, ja, saa er det altsaa aktuelt. *Men saalsenge det ikke er sket, har vi hverken Ret eller Mulighed for at blande os ind i Spørgsmaalet. Hvorfor skal vi saa vække indre Splid om en Sag, som slet ikke foreligger. Man kan tænke over det og tale om det, men piske Tanker og Meninger op mod hinanden, er til ingen Nytte. Det vil kun skade det Opbygningsarbejde, vi nu skal til at gaa igang med herhjemme.*

Kravet: Sydslesvig frit.

Den 5. Maj 1945 havde en Kreds af danske Mænd og Kvinder dannet Organisationens „Sydslesvigsk Udvalg“. I denne Kreds sad bl. a. Borgmester Vilh. Fischer som Formand, Dr. phil. la Cour, Overretssagfører Knud Dahl og Professor N. O. Nygaard. Den 4. Juli 1945 udsendte Sydslesvigsk Udvalg et Opraab til det danske Folk, underskrevet af en Række kendte Personligheder:

„Det maa være vort Folks Opgave at søge gennemført en Ordning, hvorved Sydslesvig frigøres fra tysk Overhøjhed, da man kun ad denne Vej kan sikre Danskhedens Fremtid paa gammel dansk Folkegrund.“

Man anmodede derefter Landets Borgere om at indsende deres Underskrift paa, at de tiltraadte dette Synspunkt.

Denne Udtalelse fra Sydslesvigsk Forening fik efterhaanden Underskrifter fra ca. en halv Million danske Borgere. Derved var Spørgsmaalet om politiske Handlinger i Forbindelse med Sydslesvig rejst paa nyt Grundlag, og det har siden da været et Hovedemne i dansk politisk Diskussion. Ret hurtig fremkom der adskillige skarpe Udtalelser, som f. Eks. Pastor Riishøjgaards Ord ved „Sydslesvig frit“ Aabningsmøde i København om, at „Danmarks Sydgrænse ligger ved Ejderen og intet andet Sted“ og Arne Sørensens Ord i Aalborg den 19. Juli, om at i „Sydslesvig i Dag vil 80—90 pCt. af Befolkningen til Danmark.“ Det var overfor disse og lignende Udtalelser, at Christmas Møller den 7. Juli i Stege holdt den Tale, hvis Kernepunkt var, at vi vil beholde Danmark som Nationalstat og ikke have et stort tysk Mindretal indenfor Landets Grænser.

Det konservative Folkepartis Landsraadsmeddelelse om Sydslesvig 30. August 1945.

Paa Det konservative Landsraadsmeddelelse sidst i August 1945 var det tydeligt, at Spørgsmaalet om Sydslesvigs Fremtid optog alle Sindene meget stærkt. Der førtes en lang og bevæget Diskussion om, hvorledes Trofasthed mod Danskheden i Sydslesvig bedst kunde forenes med Varetagelsen af den danske Stats Tarv og Interesser, en Diskussion, der endte med den enstemmige Vedtagelse af følgende Udtalelse:

Sin Tradition tro, vil Det konservative Folkeparti nu og i Fremtiden kræve en Politik, der værner de danske Sydslesvigernes Frihed og Ret.

Det konservative Folkeparti virkede i 1920 paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grundlag for en Forening mellem Danske Nord og Syd for vor nuværende Grænse.

Ogsaa i den Stilling, hvori Sydslesvig nu befinder sig, er Det konservative Folkeparti rede til at give Folkeviljen i Danmark og Sydslesvig Lejlighed til at komme til Orde gennem Folkeafstemning.

Forudsætningen for en saadan Afstemning maa imidlertid for den sydslesvigske Befolkning være, at den uafhængig af øjeblikkelige Stemninger kan give sin inderste og vedvarende Vilje til Kende, og for det danske Folk, at denne Vilje paa utvetydig Vis er klargjort.

Saa længe de mange Problemer omkring Tysklands Skæbne og Grænser er uafklarede, foreligger der ikke et holdbart Grundlag for Befolkningens Afgørelse gennem en Afstemning, der kan afgøre Danmarks og Sydslesvigs Skæbne endeligt og varigt, men Det konservative Folkeparti ønsker, at man fra dansk Side udnytter enhver Mulighed for paa betryggende Maade at varetage de danske Sydslesvigernes Interesse.

Det konservative Folkeparti advarer imod, at man paa et Tidspunkt, hvor der ingen Klaring foreligger om Mulighederne for en Nyordning, gør den sydslesvigske Sag til Genstand for bitter Meningsudveksling i det danske Folk.

I denne Udtalelse fra Det konservative Folkeparti ligger der et klart Udtryk for, at Partiet ikke vilde gaa med til nogen Løsning, der ikke hviler paa den frie Folkeviljes Grundlag, og at Folkeviljen skal spørges saavel i Danmark som i Sydslesvig, førend afgørende Handlinger kan foretages. Endvidere ligger der i Udtalelsen et klart Udtryk for, at man ikke ansaa Tiden for at være moden til Befolkningsafgørelser. Man maatte imodese og kræve en Afklaringens Tid, inden man gav „Folkeviljen i Danmark og Sydslesvig Lejlighed til at komme til Orde“. Men saavel i Danmark som i Sydslesvig opfattedes den konservative Udtalelse som et Tilsagn om, at Partiet vilde virke for, at Sydslesvig ad

Aare fik Lejlighed til at stemme om sit statslige Tilhørsforhold. Den konservative Udtalelse opfattedes i Almindelighed som mere positiv og videregaaende end den, som Venstres Landsorganisation den 7. August 1945 havde vedtaget paa Christiansborg og hvori der ikke staar noget om Folkeafstemning.

Venstres Udtalelse af 7. August 1945 om dansk Grænsepolitik.

Danmarks Statsgrænse maa hvile paa Respekten for den folkelige og nationale Selvbestemmelsesret. Men som Danmark har vist sin Vilje til at skabe fri Levevilkaar for et nationalt Fremmedelement inden for vort Lands Grænser, maa Danmark kræve Frihed for vore Landsmænd Syd for Grænsen til at leve deres Live uden Tryk af fremmed Aag. Der maa tilvejebringes Sikkerhed for, at de aldrig mere bliver udsat for at skulle gaa i Kamp for en Sag, som ikke er deres.

Det danske Mindretals egen Indsats for at sikre dansk Kultur maa støttes positivt, og enhver med Danmarks Bestaaen som Nationalstat forenelig Bestræbelse for at tilrettelægge Forholdene saaledes, at de to Nationaliteter folkeligt og kulturelt stilles paa lige Fod, maa finde Støtte fra dansk Side.

Venstres Mistænkeliggørelse af Udenrigsminister Christmas Møller.

Uanset de officielle Udtalelser fra de to Partier, Venstre og Det konservative Folkeparti, begyndte tidligt og især under Valgkampagnen en stærk Mistænkeliggørelse fra Venstres Side af Det konservative Folkeparti, specielt af Udenrigsminister *Christmas Møllers* Forhold til det sydslesvigske Spørgsmaal. Saaledes udtalte Knud Kristensen i Esbjerg den 12. Oktober iflg. „Vestkysten“s Referat:

„I Udenrigspolitikken beror alt paa, om man har Tillid til den Mand, der fører den. Vi har mindst mulig Tillid til den Udenrigsminister, der i Dag sidder, og denne Mistillid er bl. a. baseret paa hans Udtalelser om vor Grænse, om Sydslesvig, om Færoeerne og om Norden

.... Jeg ser, at Christmas Møller paa et Møde i Odense har udtalt, at han ikke har noget imod en Afstemning i Sydslesvig om 50—100 Aar (i Virkeligheden var det et Citat af en Udtalelse af Appel, Christmas Møller havde citeret), og det er heldigt for ham, for det faar han ganske afgjort heller ikke noget med at gøre, thi til den Tid er han død. (Munterhed og Bifald).

Det, der er det afgørende er, hvad vi skal gøre i Dag: Vi skal være med til at skabe Muligheder for, at der kan blive afholdt en Folkeafstemning.

Denne Tale, som *Knud Kristensen* holdt paa en lang Række Vælgermøder, gik langt videre, end hvad Venstre som Parti havde krævet i det sydslesvigske Spørgsmaal, og kunde kun opfattes som Udtryk for, at han i Modsætning til Det konservative Folkeparti ønskede en hurtig Afstemning i Sydslesvig. Saaledes blev Udtalelserne ogsaa forstaaet indenfor de mest aktivistiske sydslesvigske Kredse. Disse Udtalelser var typiske for den Tone, der af Venstre og Venstres Presse anvendtes mod de Konservative under Vaigkampagnen.

Christmas Møller og Flygtningene.

Afgørende for, om Danskheden i Sydslesvig fortsat kan leve et selvstændigt Liv og afgørende for, om en Afstemning i Sydslesvig en Gang kan blive mulig og have nogen Mening, er, at de østprøjsiske Flygtninge, der nu har oversvømmet Landsdelen, atter fjernes og bosættes andre Steder i Tyskland. Dette Synspunkt maa fastholdes fra dansk Side — ogsaa fordi disse Flygtninges varige Bosættelse i Sydslesvig vil udgøre en Trusel mod Danmarks fremtidige Sikkerhed.

Venstres Paastande om, at *Christmas Møller* i sin Udenrigsministertid forsømt at varetage Danmarks Interesser i Flygtningespørgsmaalet og ogsaa paa andre Punkter viste Ligegyldighed overfor Danskheden i Sydslesvig, modsiges eftertrykkeligt af Kendsgerningerne.

Vi bringer en Oversigt over en Række af disse Kendsgerninger i Dato Orden:

16. og 17. August 1945:

Udenrigsminister *Christmas Møller* faar Indrejsetilladelse til Sydslesvig og forhandler i Flensborg med det danske Mindretals Repræsentanter, bl. a. om Flygtningespørgsmaalet.

22. August 1945:

Foranlediget heraf retter *Christmas Møller* en officiel Henvendelse til den engelske Gesandt om den Skade og de Farer. Flygtningenes Tilstedeværelse i Sydslesvig frembyder.

28. August 1945:

Christmas Møller rejser Flygtningespørgsmaalet overfor Udenrigsminister *Bevin* ved en Sammenkomst med denne i London. C. M. nævner herunder Muligheden af at fjerne Flygtningene fra Omraadet.

31. August 1945:

Den amerikanske Regering underrettes gennem sin Gesandt om det danske Standpunkt i Flygtningespørgsmaalet.

25. September 1945:

Mundtlige Forhandlinger mellem *Christmas Møller*, den engelske og den amerikanske Gesandt om samme Spørgsmaal.

2. Oktober 1945:

General Barker, Plön, er i København, og Christmas Møller benytter Lejligheden til energisk at understrege Flygtningefaren.

6. Oktober 1945:

Den britiske Chargé d'Affaires faar gennem Christmas Møller Underretning om, at den „danske Regering naturligvis ønsker, at Flygtningene bliver fjernet fra Sydslesvig“.

12. Oktober 1945:

Christmas Møller lader i London Minister Reventlow foretage en Demarche overfor den britiske Regering med det Formaal at opnaa, at Flygtningene i Sydslesvig flyttes sydpaa, subsidiært at Flygtningene nægtes Bosættelsesret i Landsdelen.

19. Oktober 1945:

Fornytt Forhandling mellem Christmas Møller og den engelske Gesandt, hvori det danske Synspunkt gentages.

Kielerkanalen og Mindretalsrettigheder.

I en Samtale med Udenrigsminister *Bevin* den 28. August 1945 gav *Christmas Møller* som dansk Udenrigsminister Udtryk for Danmarks store Interesse i Spørgsmaalet om *Kielerkanalen* og fremsatte Anmodning om, at den danske Regering blev taget med paa Raad, dersom Planer skulde fremkomme desangaaende. Samme Dag blev Udenrigsministeriets Direktør i London modtaget af *Sir Orme Sargent*, Statssekretær i det engelske Udenrigsministerium. Ved denne Lejlighed drøftedes særligt Mindretalsspørgsmaalet, og *Sir Orme* udviklede, at det System af Mindretalstraktater, som man i stort Omfang havde lagt til Grund efter 1. Verdenskrig, ikke havde virket særligt tilfredsstillende. *Efter denne Krig var man kommet bort fra at give Mindretalsbeskyttelse ved særlige Traktater*. Statsborgerretten maatte være det afgørende, og Indblanding fra et andet Lands Regering var man imod. Dette var ikke specielt rettet mod den danske Regering, som man havde Tillid til, men skyldtes Forholdene andre Steder i Europa. Det vilde derfor være vanskeligt at gaa med til at give den danske Regering nogen særlig Adgang til at tage sig af de dansksindede syd for Grænsen, da de jo var tyske Statsborgere. De Muligheder, der nu frembød sig til Løsning af Mindretalsproblemerne, var Grænsflytning og Befolkningsudveksling. Det antydedes, at eventuelle danske Ønsker i saa Henseende naturligvis maatte fremsættes af den danske Regering.

I disse britiske Udtalelser ser man det samme Grundlag, som man senere møder i den britiske Note af 9. September 1946, og som viser, at Mulighederne for en Stat til at varetage et Mindretals Interesser udenfor Grænsen er stærkt indskrænket efter denne

Krig. Man ser ogsaa af denne Udtalelse, hvor vanskelige Kaar al dansk Arbejde for Sydslesvig havde, idet Stormagternes Interesser først og fremmest synes at gaa ud paa at trænge Mindretalsspørgsmaal i Baggrunden for derved at skabe den friest mulige Bane for Stormagternes Politik overfor det slagne Tyskland og den europæiske Nyordning.

Administrativ Adskillelse af Slesvig og Holsten.

Ogsaa i Spørgsmaalet om Slesvigs administrative Adskillelse fra Slesvig-Holsten har Christmas Møller vist Initiativ. Den 2. Oktober 1945 aflagde den kommanderende General i Plön, General Barker, Besøg hos Udenrigsministeren, med hvem han havde en lang Samtale. Herunder rejste Christmas Møller Spørgsmaalet, om der var Mulighed for en *Deling af Administrationen af Provinserne*, saaledes at der blev særskilt Administration for Slesvig. Generalen betvivlede dette, men det var et af de Spørgsmaal, man vilde overveje fra britisk Side. Generalen udtalte, at han ikke nærrede Tvivl om, at hvis der nu blev foretaget en Afstemning i Sydslesvig, vilde der blive Flertal for Danmark, men han var lige saa klar over, at dette vilde blive af økonomiske og materielle Grunde.

Det konservative Folkepartis Forhold til Sydslesvigerne.

Udover det store praktiske Arbejde, Christmas Møller som Udenrigsminister har gjort for at varetage de danske Interesser i Sydslesvig, og som bl. a. banede Vej for Udsendelsen af Lærere og Præster og skabte Mulighed for, at danske Tillidsmænd kunde samarbejde med Sydslesvigerne, har Repræsentanter for Det konservative Folkeparti ved mange Lejligheder talt de danske Sydslesvigeres Sag saavel paa Rigsdagen som paa Møder ude i Befolkningen.

Anerkendelse fra Venstres Side af Christmas Møllers Arbejde.

Udenrigsministerens Arbejde i det sydslesvigske Spørgsmaal har da ogsaa fra Venstres Side faaet en aaben Anerkendelse i Folketinget den 19. September 1945, nemlig af Ordføreren for Venstre under Forespørgselsdebatten om Sydslesvig, S. P. Larsen, som udtalte:

„Med Hensyn til den højtærede Udenrigsministers Oversigt over den Orientering, man har givet de Allierede, maa jeg sige, at jeg tror den Redegørelse, der her er givet, i nogen Grad dækker den Interesse, som vi fra dansk Side kan have i disse Forhold, og jeg tror ikke, der er Grund til at rejse nogen Kritik.“

Man kan ikke sige, at Venstre i synderlig Grad rettede sig efter disse Udtalelser af sin egen Ordfører.

Ambys Udtalelser om Flygtningene.

Det konservative Folkeparti rejste først af alle Partier *Flygtningespørgsmaalet* overfor Rigsdagen. Under Finanslovsdebatten omtalte Folketingsmand *Kr. Amby* den 4. Oktober dette Problem. idet han advarede mod den Tilflytning af nye Flygtninge til Sydslesvig, der netop var ved at finde Sted. Han udtalte bl. a.:

„Vi maa lægge al vor Energi og Indflydelse i Vægtskaalen overfor vore Allierede, for at noget saadant kan undgaas. Thi i modsat Fald vil det gælde ikke blot det danske Mindretals Kaar Syd for Grænsen, men blive skæbnesvangert for Nord-slesvig, ja for hele den danske Befolkning.“

Christmas Møller om Flygtningene.

Under Finanslovsdebatten den 13. December 1945 udtalte Formanden for den konservative Rigsdagsgruppe, *Christmas Møller*, i Overensstemmelse hermed:

„Vi mener, at Regeringen af al sin Magt kan kræve, at saa snart det overhovedet er muligt at faa de tyske Flygtninge bort fra Slesvig, bør dette ske. Dette lægger vi en ganske afgørende Vægt paa. De sidste Meddelelser, vi har modtaget fra Flensborg og Sydslesvig, er saa foruroligende, at vi ønsker gjort klart saa stærkt som muligt, hvad det danske Folks Mening herom er. Dette er det nærmeste Krav til os. Kravet til hvilket vi skal afkaste vore Evner. Stillingen er ikke den, at det er Regeringen, der kan stille Spørgsmaal til os; det er os, som maa stille Spørgsmaal til Regeringen om, hvad den paa dette Omraade har gjort og vil gøre, og hvor vi mener, at Danmark har Ret til at gøre sine Synspunkter gældende som den allierede Nation, Danmark er.“

Bartholdy om Flygtningene.

Den 15. December 1945 udtalte Det konservative Folkepartis senderjydske Repræsentant, Folketingsmand, Kaptajn *Bartholdy*:

„Hvad Flygtningespørgsmaalet angaar, der saa afgjort bliver det vanskeligste at løse, kan vi naturligvis ikke ved Henstillinger og Ønsker vente, at de Allierede skal flytte disse Hundretusinder sydpaa, blot fordi vi gerne vil af med dem. Vi maa derfor, hvis vi vil gøre os Haab om at blive hørt i dette Spørgsmaal, selv direkte fremsætte Tilbud om at skaffe disse Flygtninge Underhold og Tag over Hovedet i de Egne af Tyskland, hvor der kan findes Plads og Anvendelse for dem. Vi

har selv et Flygtningeproblem her i Landet og maa naturligvis se i Øjnene, at ogsaa Fjernelsen af vore Flygtninge kun kan ske paa denne Maade. Vi maa derfor muligvis søge dette Spørgsmaal løst under eet, og vi maa se i Øjnene, at det kan komme til at dreje sig om en lang Aarrække, og at det vil medføre meget store Omkostninger at underholde disse mange Flygtninge; det vil kræve langt større økonomiske Ofre end dem, vi maa yde til det kulturelle og sociale Hjælpearbejde i Sydslesvig, men det bliver sikkert den Pris, vi maa betale for at løse dette Spørgsmaal. Og hvad angaar — som det har været nævnt før — Faren ved Flygtningestrømmen, der nu skyller op mod vor Grænse, da maa vi, uanset hvilke Tanker vi har om Sydslesvigs Fremtid, sætte alt ind paa at fjerne den Fare, thi det er en Fare ikke blot mod vor Grænse, men ogsaa over for hele vort Land.“

Folketingsdebatten den 27. Februar 1946.

Den 27. Februar 1946 var der rettet en Forespørgsel til Udenrigsminister *Gustav Rasmussen* af *Stærmose* m. fl., hvori man udbad sig Udenrigsministerens Oplysning om, hvad der var foretaget, eller hvad man agtede at foretage sig i Anledning af Udviklingen i Sydslesvig.

Udenrigsministeren gav en Redegørelse, der viste, at man fortsatte og vilde fortsætte det Arbejde, *Christmas Møller* havde gjort som Udenrigsminister, og *Gustav Rasmussen* udtalte bl. a.:

„Min Forgænger som Udenrigsminister, det ærede Medlem Hr. *Christmas Møller*, har allerede tidligere oplyst, hvorledes der fra den daværende danske Regerings Side over for den britiske Regering, over for den britiske Gesandt og over for de britiske Militærmyndigheder i Tyskland Gang paa Gang er gjort opmærksom paa, hvor dybt interesseret den danske Regering og det danske Folk er i dette Spørgsmaal.“

Under den samme Debat kom *Christmas Møller* paany ind paa Flygtningespørgsmaalet og udtalte herunder bl. a.:

„Vi er jo ved at klare Flygtningeproblemet her i Danmark ved store Lejre, som vi bekoster; hvor vi tidligere havde mange Hundrede, koncentrerer det efterhaanden, saaledes som det høje Ting ved. Hvis der nu er Mening og Alvor og Offervilje med Hensyn til at klare det for det nationalpolitiske ogsaa efter min Opfattelse saa vigtige Flygtningeproblem i Sydslesvig, ja saa melder sig det Spørgsmaal: Vilde det være muligt for Danmark at faa Lov til at indrette store Lejre for disse Flygtninge, f. Eks. i Sydslesvig eller bedre i Holsten, saaledes at man fik dem væk fra Landsdelen. Jeg nævner denne Tanke — det er ikke min egen Tanke, men jeg har mødt den paa en Rejse for

nylig i Sønderjylland —, fordi jeg synes, der er noget frugtbart i den, og fordi den ogsaa virkelig kunde vise, om vi var villige til at tage en stor Anstrengelse for en Ting, som vi alle gerne ønskede.

For det skal den højtærede Regering ikke være i Tvivl om, at enhver Anstrengelse — men mere i Gerning, i Arbejde og Penge end i Ord —, som kunde tage Flygtningene bort fra Sydslesvig og lade Problemet Sydslesvig komme til at staa for den fastboende og hjemmehørende Befolkning som et Problem, de selv alene havde at tage Stilling til, vil vi yde Støtte. Jeg kan naturligvis ikke forlange, at den højtærede Udenrigsminister skal kunne svare paa noget saadant her straks, men jeg beder ham overveje, om dette ikke var en Mulighed, som i hvert Fald vilde borttage et stort Problem for os og anbringe det sydslesvigske Spørgsmaal i et meget klarere Lys, end det staa i i Dag. Resultatet af det, vi har hørt her i det høje Ting til nu, er, at Flygtningeproblemet ligger snarest slettere end det nogen Sinde har ligget. Altsaa maa Opgaven være at undersøge, om der var en Mulighed for os for Forbedring, og vi havde jo Ret til som dansk Stat, der altid har været interesseret i det sydslesvigske Spørgsmaals Udvikling, at sige: Vi vil yde et Offer her, som vi ellers ikke vilde yde, men som netop staa i Forbindelse med Problemet Sydslesvig.

Repræsentantskabets Udtalelse af 27. April 1946.

Det konservative Folkepartis Repræsentantskab fremsatte den 27. April 1946 en Udtalelse, hvori det om det sydslesvigske Spørgsmaal hed:

Repræsentantskabet understreger med ganske særlig Tilfredshed, at Enighed hersker i det danske Folk med Hensyn til Løsningen af de store nationale Spørgsmaal, og ikke mindst gælder dette det sydslesvigske Spørgsmaal, hvor de Retningslinjer, Partiet anlagde ved Landsrådsmødet den 30. August 1945, er blevet hele Rigsdagens. Vi tilsiger vore sydslesvigske Landsmænd al Støtte i deres nationale og kulturelle Kamp og henstiller indtrængende til Regeringen ikke at sky noget Offer for at faa Sydslesvig befriet for de tyske Flygtninge og derved skabe den første Betingelse for, at en fri folkelig Udvikling kan finde Sted i Landsdelen.

Konservativ Henvendelse til Regeringen 29. April 1946.

Den 29. April henvendte den konservative Rigsdagsgruppe sig til Regeringen med følgende Brev adresseret til Udenrigsministeren:

Hr. Udenrigsminister!

Paa Det konservative Folkepartis Vegne tillader jeg mig herved at rette følgende Henstilling til Dem til Deres og eventuelt Regeringens nærmere Overvejelse:

Det er jo klart, at Flygtningespørgsmaalet ligger saa vanskeligt som nogensinde, og at man fra dansk Side maa anstrenge sig ganske overordentligt for at vinde Forstaaelse for Spørgsmaalet.

Kunde man ikke benytte Udenrigsministerkonferencen i Paris til paa ostentativ Maade at rejse Spørgsmaalet, idet man anmodede om, at en Repræsentation fra Danmark, f. Eks. Rigsdagens sønderjydske Udvalg og en Repræsentation for Sydslesvig, kunde faa Lov til at faa Foretræde for Udenrigsministrene og gøre deres Synspunkter gældende. Det skulde naturligvis ogsaa fremføres, hvis der var Enighed mellem Regering og Rigsdag herom, at Danmark vilde paatage sig visse Byrder, saaledes at Flygtningene overgangsvis fra Sydslesvig skulde samles i Tyskland i Lejre.

Hvorvidt Spørgsmaalet om de tyske Flygtninge i Danmark ogsaa skal berøres er maaske ikke helt saa given en Ting, idet det maaske kan siges at være mere et dansk-russisk Spørgsmaal alene. De ødelæggende Virkninger af de tyske Flygtninges Tilstedeværelse i Danmark og Sydslesvig er jo ogsaa meget større i Sydslesvig end i Danmark. Derfor gælder det jo først og fremmest om at rejse dette Spørgsmaal.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

J. CHRISTMAS MØLLER.

Man kunde her spørge, hvad Venstre har foretaget sig og opnaaet i Anledning af disse Henvendelser.

Udviklingen fra Maj til Juli.

I Løbet af Foraaret og Forsommeren 1946 opstod der betydelig Uro om det sydslesvigske Spørgsmaal ogsaa indenfor Partiet Venstre i Anledning af Statsminister Knud Kristensens Taler. Særlig Statsministerens Ord „Sydslesvig genvundet, det er Kampens Maal“ og „Ingen Mulighed for at genvinde Sydslesvig maa lades ubenyttet“ skabte stærk Bevægelse og fik bl. a. H. P. Hanssens gamle Blad „*Hejmdal*“ (Venstre) til at efterlyse fuldstændig Klarhed om Statsministerens og Regeringens Stilling. Saaledes hed det i „*Hejmdal*“s Artikel:

Men lad os saa samtidig benytte Lejligheden til at sige, at naar der er forskellige Opfattelser af, hvad Statsministerens Ord betyder, og naar der endnu ikke foreligger den ventede Udtalelse fra Regeringen, som Partierne skal indbydes til Forhandling om, saa bør Statsministeren tilstræbe en helt ubetinget Klarhed, saa enhver Mistanke om et flertonigt Spil undgaas, og Regeringserklæringen bør fremskyndes. Vi maa ogsaa medgive, at en Udtalelse som denne i en af Statsministerens seneste Taler: „Ingen Mulighed for at genvinde Sydslesvig maa lades

ubenyttet“ kan opfattes som sigtende videre end den hidtil førte Politik og antyde Hensigter, som der ikke vil være Enighed om, og som man af vore Kommentarer til den sidste Tids Udvikling vil forstaa, vi ikke kan billige.

Ønsket om Klarhed er naturligt og berettiget, og Klaringen bør komme hurtigt, om man skal undgaa, at noget slaas i Stykker.

9. Juli-Erklæringen.

Udviklingen i det sydslesvigske Spørgsmaal resulterede i, at der i Rigsdagen med Regeringens Billigelse rettedes Forespørgsel om Udviklingen i Landsdelen og Danmarks Relationer hertil paa Foranledning af Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti og Det radikale Venstre.

Debatten resulterede i, at de fire Partier vedtog følgende Erklæring:

Idet Folketinget tager Udenrigsministerens Redegørelse til Efterretning, beslutter Tinget at tilsige Regeringen sin Støtte til en Politik, som paa Selvbestemmelsesrettens Grund har til Formaal:

1) at sikre den dansksindede Del af Sydslesvigs Befolkning, der er i stigende Vækst, almindelige borgerlige og demokratiske Rettigheder, derunder Adgang til fri kulturel og politisk Livsudfoldelse paa lige Fod med den øvrige i Landsdelen hjemmehørende Befolkning, saaledes at den fredelige nationale Kappestrid mellem Dansk og Tysk kan finde Sted under lige og betryggende Vilkaar.

2) at søge Flygtningene fjernet fra Sydslesvig ved fortsat at henlede de paagældende allierede Magters Opmærksomhed paa de Farer, som Anbringelsen af store Mængder hjemstavnsfremmede Flygtninge i Sydslesvig medfører dels for det danske Befolkningselements fremtidige Bestaaen, dels for en fri og fredelig Udvikling i dette Grænseomraade og derigennem ogsaa for den danske Grænses nationale Sikkerhed, og

3) i Tilslutning til allerede stedfundne Henvendelser til allierede Magter at opnaa Adgang for Danmark til under kommende internationale Forhandlinger at varetage de nationale danske Interesser, som er knyttet til den fremtidige Ordning af Forholdene i Sydslesvig.

De to konservative Medlemmer *Christmas Møller* og *Hvidberg* undlod at stemme med den Begrundelse, at Statsministerens egne Udtalelser under Debatten skabte det Indtryk, at Erklæringen ikke dækkede hans personlige Standpunkt, og at han ikke vilde føle sig forpligtet til ikke at virke for en anden og mere vidtgaaende sydslesvigsk Politik, end den, som Erklæringen gav Udtryk for.

Ole Bjørn Krafts Tale.

Under Debatten, der gik forud for Erklæringen af 9. Juli holdt Folketingsmand *Ole Bjørn Kraft*, der var blevet Det konservative Folkepartis Ordfører i denne Sag, en Tale, hvori han sammenfattede Det konservative Folkepartis Opfattelse af det sydslesvigske Spørgsmaal i følgende Hovedpunkter:

Vi vil ikke afvise, at den Bevægelse for Tilslutning til Danmark, som for Tiden vokser i Sydslesvig, engang ad Aare kan blive saa stærk, at en Folkeafstemning i Sydslesvig bør finde Sted.

En saadan Folkeafstemning kan efter vor Opfattelse først ske, naar det er muligt for Befolkningen at tage Standpunkt ud fra klare, faste, folkelige, nationale Synspunkter.

Den danske Regering og Rigsdag maa naturligvis til den Tid samtidig have Ret til at tage Stilling til, om Folkeafstemningen er foregaaet under Former og paa Vilkaar saa betryggende, at Danmark eventuelt kan anerkende Tilkendegivelsen som et holdbart Udtryk for Befolkningens varige Vilje og Sindelag.

Som en nødvendig Forudsætning for Folkeafstemningen maa der gives den danske Bevægelse i Sydslesvig den Frihed, Organisationsfrihed, Pressefrihed, politisk Frihed og øvrige frie Arbejdsvilkaar, som enhver politisk Bevægelse har i et demokratisk Samfund.

Efter vor Opfattelse maa en af Betingelserne for, at denne frie Udvikling i Sydslesvig kan finde Sted, være en administrativ Adskillelse mellem Sydslesvig og Holsten, saaledes at det i særlig Grad bliver den i Sydslesvig hjemmehørende Befolkning, der faar Indflydelse paa Administrationen.

De nye tyske Flygtninges Tilstedeværelse forhindrer, at den nye folkelige Udvikling kan udfolde sig. Den danske Regering maa derfor have Ret til — med den afgjorte Interesse, Danmark har i Udviklingen i Sydslesvig — at kræve, at disse Flygtninge føres bort fra Sydslesvig, og vi mener, at den danske Regering maa være parat til at yde ethvert økonomisk Offer for at opnaa et saadant Resultat.

Men ogsaa bortset fra Relationen til det sydslesvigske Spørgsmaal maa den danske Regering protestere imod, at der umiddelbart op til vor Grænse anbringes mere end ¼ Million Tyskere, som overbefolker Landsdelen og i Fremtiden vil øve et stærkt Tryk mod den dansk-tyske Grænse. Danmark har Krav paa, at dette forhindres ved, at Flygtningene føres til andre Egne af det tidligere tyske Rige.

Ved den kommende Fredskonference maa det være Opgaven for Danmarks Politik, indtil den omtalte Folkeafstemning kan finde Sted, at sikre den sydslesvigske Befolkning politisk, folkelig og kulturel Frihed.

Ophører den britiske Besættelse af Sydslesvig, før Konferencen har fastsat de fremtidige Forhold, maa den samme Sikkerhed for Befolkningen tilvejebringes.

Det danske Memorandum til den britiske Regering.

Debatten i Folketinget og 9. Juli Erklæringen fik til Følge, at den danske Udenrigsminister den 24. Juli overrakte den britiske Gesandt i København følgende Memorandum:

I.

Siden Februar 1946 har der mellem den britiske Militærregering og Repræsentanter for den danske Folkegruppe i Sydslesvig været ført Forhandlinger om Statutterne for Den sydslesvigske Forening, der skal danne Rammen om de Dansksindedes Tilværelse i Sydslesvig.

Paa en Række Punkter er der opnaaet Enighed med Hensyn til Statutternes Affattelse, men paa et meget vigtigt Hovedpunkt, nemlig med Hensyn til Regler for Optagelse af Medlemmer i Foreningen, har de danske Repræsentanter ikke kunnet gaa ind paa Militærregeringens Forskrifter; der som bekendt gaar ud paa, at kun Personer, der enten selv eller hvis Fader eller Moder før den 1-1. 1946 har været Medlemmer af en dansk Forening i Sydslesvig, samt disse Personers Efterkommer i lige Linie, kan være Medlemmer af Den sydslesvigske Forening.

Denne Begrænsning betyder, at Foreningens Medlemsantal laases fast ved ca. 12.000, og at enhver naturlig Vækst standses.

Formaalet med denne meget rigoristiske Indsnævring af Foreningens Medlemstal var ifølge Oplysninger fra Repræsentanter for Militærregeringen til den danske Presse den 26-6. 1946 at begrænse de Privilegier, der følger med Medlemsskabet, til dem, som har en ægte Forbindelse med Danmark og dansk Kultur, medens man vil udelukke de Slesvigere af tysk Afstamning, som alene har sluttet sig til Foreningen i Haab om personlig Profit. Det forekom de nævnte Repræsentanter rimeligt at antage, at de Sydslesvigere, hvis Tilknytning til Danmark var af nogen Betydning for dem, allerede havde indmeldt sig i Foreningen inden den 1. Januar 1946, og at de, som har indmeldt sig i Foreningen efter den Dato, har gjort dette af andre Grunde, hvilket i Virkeligheden ikke vil styrke Danskhedens Sag.

Over for denne Betragtning maa man fra dansk Side principielt hævde, at det maa staa hver enkelt Sydslesviger frit for, om han eller hun vil slutte sig til det danske eller det tyske Kulturfællesskab, saaledes som denne Valgfrihed har været praktiseret i Nordslesvig siden 1920.

Den Tid, da dansk Sprog var fremherskende i Størstedelen af Sydslesvig, ligger ikke længere tilbage, end at Bevidstheden derom endnu kan gøre sig gældende, selv om tysk Sprog og i mange Tilfælde tillige tysk Sindelag i Mellemtiden har været dominerende. Fra dansk Side maa man under Hensyn til Landsdelens gamle danske Fortid anerkende Sydslesvigernes moralske Ret til paa Grundlag heraf at søge Kontakt med dansk Kul-

tur og dansk folkeligt Liv i det hele taget, hvad enten disse Sydslesvigere er dansktalende eller tysktalende, saa meget mere som Sprog og Sindelag ikke har dækket hinanden hverken i Nordslesvig eller i Sydslesvig.

Det maa tillige erindres, at det danske Skolesprog i 1864 blev afskaffet i 47 sydslesvigske Sogne. Enkelte danske Privatskoler fik Lov til at virke i Flensborg indtil ca. 1880, men fra da af indtil 1920 var enhver Mulighed for dansk Undervisning udelukket.

Den fra den britiske Militærregerings Side fremsatte Formodning om, at alle de Sydslesvigere, der har en naturlig Tilhørsforhold til Danmark, allerede skulde have meldt sig til den sydslesvigske Forening før 1.1. 1946, beror efter dansk Mening paa en for skematisk Opfattelse af Forholdene. For talrige Personers Vedkommende maa det betragtes som en Tilfældighed, om deres Tilmeldelse er sket før eller efter den nævnte Termin. Den følgende Redegørelse har til Formaal at vise dette. Først vil det imidlertid formentlig være rigtigt at give visse Oplysninger om Væksten i Tilslutningen til Den sydslesvigske Forening.

Ved Kapitulationen var Den slesvigske Forening delvis desorganisert paa Grund af Nazityranniet og Krigen. Medlems-tallet, der i 1923 havde udgjort ca. 9100, androg i Maj 1943 skønsvist 2500. Pr. 1.1. 1946 var dette Tal vokset til ca. 12.000 (inclusive den frisisk-slesvigske Forening). Pr. 1.4. 1946 var Tallet steget til ca. 28.000, og pr. 1.7. 1946 skønnes det at beløbe sig til 50.000, deraf ca. 20.000 i Flensborg By. Dertil kommer, at yderligere ca. 15.000 Optagelsesbegæringer er til Behandling.

Denne stærke Fremgang skyldes en Udvikling, der ubrudt har været i Gang siden Tysklands Sammenbrud, og som kan siges at have tre Udgangspunkter, 1) den gamle slesvigske Forening, 2) Bestræbelser udfoldet af en Kreds af tysktalende, danskorienterede Sydslesvigere (Südschleswigsche Vereinigung), og 3) Udviklingen inden for det sydslesvigske Socialdemokrati.

1) Straks efter Tysklands Sammenbrud begyndte Tilgangen til den gamle slesvigske Forening, hvis meget spinkle Organisationsapparat ikke var i Stand til hurtigt at klare det dermed forbundne Arbejde. Først efterhaanden fik Foreningen den nødvendige Arbejdskraft, samtidig med, at Antallet af lokale Afdelinger kunde øges. Det maa tillige erindres, at der paa Grund af de almindelige Bestemmelser vedrørende Foreninger og Mødevirksomhed kun kunde afholdes en meget begrænset Aktivitet. Først i Maj 1946 fik Foreningen formel Tilladelse til som upolitisk Organisation at holde lukkede Møder uden særlig Tilladelse i hvert enkelt Tilfælde. For at faa Tid til at gennemgaa de mange Ansøgninger, lukkede Foreningen selv pr. 1.11. 1945 for yderligere Tilgang indtil 1.2. 1946. Et betydeligt Antal Personer blev saaledes ved denne Spærring, der udeluk-

kende fandt Sted af praktiske Hensyn, afskaaret fra at slutte sig til Den slesvigske Forening inden 1.-1. 1946. Der var derfor opsparet en lang Række Ønsker om Optagelse, da der i Februar igen blev lukket op for Tilgang. I Mellemtiden var Foreningsapparatet blevet reorganiseret og udbygget over hele Landsdelen uden for Flensborg. Uden for denne By havde det tidligere i særlig høj Grad været svagt, mange havde saaledes alene af den Grund været ude af Stand til at slutte sig til Foreningen. Antallet af Medlemmer pr. 1.-1. 1946 kunde let have været langt højere, hvis Kontrollen havde været mindre skarp.

Ved selve Optagelsen bliver der gennemført en indgaaende Prøvelse med Hensyn til Ansøgenes Kvalifikation. Det kræves saaledes, at de enten ved Slægtskabs- eller i visse Tilfælde Ægteskabshaand er knyttet til Landet Nord for Ejderen. Tidligere Medlemmer af Nazistpartiet eller af dets Forgreninger optages ikke, dog har man gjort Undtagelser med Hensyn til de Personer, der var tvunget til at være Medlemmer af visse Underorganisationer, fortrinsvis af social Karakter. Hver Ansøgning skal foruden af Ansøgeren være undertegnet af tre Garanter, og den undersøges af Distriktsbestyrelserne og disses Tillidsmænd og efterprøves af Amtssekretariatene. Saafremt det opdages, at Ansøgere har givet usande Oplysninger, udelukkes de straks af Foreningen uden senere at kunne optages igen.

2) Naar Tilgangen efter 1. Februar 1946 er blevet saa stor, skyldes det imidlertid ogsaa, at de Kredse af tysktalende, men danskorienterede Sydslesvigere, der forsøgte at danne den saakaldte „Südschleswigsche Vereinigung“, der skulde være selvstændig, men arbejde i Forbindelse med Den slesvigske Forening, ikke havde Held med deres Bestræbelser. Et Andragende om Godkendelse af denne Forening, der gennem Overborgmesteren i Flensborg blev indgivet til den britiske Militærregering den 8.-8. 1945, blev ikke besvaret. Da det efter nogle Maaneders Forløb blev klart, at der ikke kunde ventes Tilladelse til at oprette en saadan Forening, søgte disse Personer deres Maal virkeliggjort ved en Tilslutning til den almindelige dansksindede Organisation. Et Vidnesbyrd om den store Talstyrke, disse Kredse allerede havde umiddelbart efter Tysklands Kapitulation, har man i den store Tilslutning, der blev givet til Petitioner om Tilslutning til Danmark, der i Juli 1945 blev sat i Cirkulation af Ledelsen for Südschleswigsche Vereinigung. Af 13.000 adspurgte i Flensborg undertegnede de 10.000 Adressen.

Aktionen blev standset af de britiske Myndigheder, inden den endnu ret var kommet til Udfoldelse.

3) Endelig maa nævnes, at adskillige Afdelinger af det sydslesvigske Socialdemokrati, specielt i Byerne Flensborg og Slesvig har virket i danskvenlig Retning. Allerede i Juni 1945 vedtog socialdemokratiske Tillidsmænd i Flensborg en Udtalelse med Anmodning om Sydslesvigs Tilslutning til Danmark. Den danskorienterede Linie er blevet holdt trods stærkt

Pres fra det tyske Socialdemokrati i den øvrige Del af den britiske Besættelseszone. Den har saaledes fundet Udtryk i en Resolution vedtaget af Socialdemokraterne i Flensborg den 5.-7. 1946. Det ligger nær at antage, at talrige af de nytilmeldte Medlemmer til den sydslesvigske Forening er at søge blandt Socialdemokrater, der paa denne Maade tilkendegiver deres dansk-orienterede Indstilling.

Det vil af det ovenanførte fremgaa, at den danskorienterede Bevægelse har haft en stærk Tilslutning allerede umiddelbart efter Tysklands Kapitulation, og at det Udtryk, den finder gennem Tilslutningen til den sydslesvigske Forening, først har kunnet vise sig efter nogen Tids Forløb, da det blev klart, at den ikke paa anden Maade kunde ytre sig.

II.

Den fra britisk Side hævdede Opfattelse, at de Personer, der har sluttet sig til Foreningen efter 1.-1. 1946 skulde have gjort det udelukkende af Hensyn til personlig Fordel, kan ikke siges at være rigtig.

En nærmere Belysning af den danske Sydslesvigs-Hjælps Udvikling vil vise dette.

I Juni Maaned 1945 begyndte Opbygningen af Sydslesvig-Hjælpen, der kun blev givet til gamle Medlemmer af den slesvigske Forening og dem, der havde indmeldt sig inden 1.-7. 1945. De Personer, der indmeldte sig i Perioden Juli-Oktober 1945, havde ingen Udsigt til at faa Andel i denne Hjælp. Først den 5.-11. 1945, altsaa efter at Medlemstilgangen var standset, blev det besluttet, at de, der havde indmeldt sig efter 1.-7. 1945, efter 6 Maaneders Forløb skulde have Andel i Hjælpen; men da Spærringen ophævedes den 1.-2. 1946, blev det bekendtgjort, at Indmeldelse i Foreningen efter denne Termin ikke skulde danne Grundlag for Levnedsmiddelhjælp fra Danmark, heller ikke efter 6 Maaneders Forløb.

Den store Tilslutning i Maanederne efter 1. Februar 1946 kan saaledes ikke forklares som Resultatet af en „Spækpropaganda“. Skæringsdagen den 1. Januar 1946 for Retten til Medlemsskab af den sydslesvigske Forening maa derfor anses for vilkaarlig.

Den danske Regering maa fastholde, at Adgangen til at slutte sig til Den sydslesvigske Forening ikke bør underkastes vilkaarlige Begrænsninger, hvorved Danske behandles ringere end Tyske.

Den sydslesvigske Forening vil imidlertid være rede til selv at lukke for Tilgang for nye Medlemmer i nogle Maaneder, til Valgene har fundet Sted, og en varig Ordning kan træffes, under Forudsætning af, at de indtil nu optagne Medlemmer faar Tilladelse til at blive i Organisationens. En saadan Afgørelse maa forekomme den danske Regering naturlig ogsaa under Hensyn til, at Befolkningen i Sydslesvig ikke har vidst, at Ønske om Optagelse skulde være fremsat inden en bestemt Frist.

III.

I Forbindelse med Statutterne for Den sydslesvigske Forening rejser der sig imidlertid tillige et andet Problem, nemlig den danske Folkegruppes Adgang til at deltage i de kommende kommunale Valg. I Udkastet til Vedtægter for Den sydslesvigske Forening hedder det i § 3: „Politisk Virksomhed er udelukket, men den slesvigske Forening kan opstille Medlemmer af Foreningen som Kandidater til Kommunevalgene i de Omraader, der er nærmere angivet i § 2, til at varetage Foreningens Interesser“. Dette er i Overensstemmelse med det Tilsagn, den britiske Regering har givet i Note af 13. Februar 1946, at de britiske Militærmyndigheder er rede til at indvilge i, at Foreningens Medlemmer, hvis dens Virksomhed indskrænkes til stedlige Anliggender, i deres Egenskab af saadanne kan deltage som saadanne i Kommunevalgene.

I Overensstemmelse hermed blev det den 3. Maj 1946 meddelt Ledelsen af Den sydslesvigske Forening, at Medlemmer af denne Forening kunde opstilles 1) som Medlemmer af et anerkendt politisk Parti, 2) som uafhængige Kandidater, 3) som ikke-politiske Kandidater repræsenterende den sydslesvigske Forening.

Den danske Regering ønsker fuld politisk Ligeberettigelse for de Dansksindede, ogsaa med Hensyn til at danne Parti, for at de derigennem kan udøve Indflydelse paa de offentlige Forhold, som svarer til Folkegruppens Talstyrke. En saadan Ret har den danske Folkegruppe ubestridt haft siden Adskillelsen fra Danmark i 1864.

Selv om den britiske Regering hidtil ikke har set sig i Stand til at gaa ind paa denne Opfattelse, mente den danske Regering dog, at der ved den Mulighed, der var givet under ovenfor citerede Punkt 3 i Brevet af 3. Maj 1946, var en vis Udsigt til, at de Danske kunde faa en Repræsentation i de kommunale Raad, der i hvert Tilfælde til en vis Grad betryggede Varetagelsen af deres Interesser.

Saa meget større var Skuffelsen, da det een Gang givne Tilsagn ved Skrivelse af 24. Juni 1946 fra Regionskommissæren for Slesvig-Holsten blev taget tilbage (cancelled), og der kun blev holdt to Muligheder aabne for de Dansksindedes Opstilling til Valget, enten som Medlemmer af et autoriseret tysk politisk Parti eller som uafhængige. Den første Mulighed viser sig at være uden Betydning. Der kan i denne Henseende henvises til en fra det danske Generalsekretariat i Flensborg modtaget Meddelelse, ifølge hvilken Landsudvalget for C.D.U. (Den kristelige demokratiske Union) paa et Møde i Rendsborg enstemmigt har betegnet en Opstilling af danske Kandidater paa Partiets Liste som udelukket. I Praksis kan der saaledes kun være Tale om at opstille dansksindede Kandidater som Løsgængere.

Selv om Kandidaterne har Lov til at bekendtgøre, at de, hvis de bliver valgt, vilde repræsentere Den sydslesvigske Forenings

Interesser, vil det Forhold, at de ikke maa opstilles paa en fælles Liste, betyde en meget stærk Forringelse af dansksindede Chancer for at gøre sig gældende og for at varetage deres Interesser i de økonomiske Raad. Overskydende Stemmer fra en dansksindet Kandidat vil ikke kunne komme andre dansksindede Kandidaer tilgode, og de vil saaledes ikke kunne vente at faa Andel i Tillægsmandaterne. Opstillingen af talrige uafhængige Kandidater vil forvirre Vælgerne, og i enkelte Raad vil de uafhængige Repræsentanter formentlig ikke kunne slutte sig sammen og som Gruppe sikre sig Pladser i Udvalgene.

Da der i de kommunale Raad ikke vil være Anledning til at drøfte storpolitiske Problemer, og følgelig Diskussioner om Grænseproblemer og lignende ikke vil kunne finde Sted, skønner den danske Regering ikke, at der skulde kunne være politiske Betænkeligheder ved paa dette Punkt at give de dansksindede den af dem saa meget ønskede Adgang til at opstille Kandidater paa lige Fod med de andre Befolkningsgrupper i Sydslesvig.

Ud fra disse Betragtninger tillader den danske Regering sig at henstille, at den tidligere til Den sydslesvigske Forening givne, men igen tilbagekaldte Adgang til som upolitisk Gruppe at opstille Kandidater til de kommunale Valg atter indrømmes Den sydslesvigske Forening.

Den engelske Regerings Svarnote.

Paa dette Memorandum indløb i Begyndelsen af September følgende britiske Svar:

1) Den britiske Regering har med stor Opmærksomhed studeret det Memorandum, dateret den 24. Juli, som af den danske Udenrigsminister blev overrakt den britiske Minister i København og samtidig overrakt Udenrigsministeriet af den danske Minister i London, og hvori man fra dansk Side fremsatte sine Synspunkter angaaende den sydslesvigske Forenings Statuter. Som Svar herpaa ønsker den britiske Regering at henlede den danske Regerings Opmærksomhed paa følgende Punkter:

2) Sydslesvigske Forening er en Organisation af Tyskere inden for Tyskland og maa som saadanne have sine Statuter fastsat i legitim Form i Overensstemmelse med de i Tyskland gældende Love. Distriktskommandanten instruerede derfor Foreningen om at fremsætte et behørigt Forslag til Statuter i Overensstemmelse med de gældende tyske Love inden en bestemt Tidsfrist, der efter gentagne Udsættelser blev fastsat til den 30. Juli 1946 og under Hensyntagen til de af Militærregeringen efter nøje Hensyntagen til alle berørte Interesser fastsatte Retningslinier. Foreningen opfyldte ikke disse Instrukser med den Begrundelse, at Sagen var blevet taget op til Behandling ad diplomatisk Vej af den danske Regering.

3) Den engelske Regering har overvejet Spørgsmaalet efter Rapport fra Distriktskommandanten og paa Grundlag af den danske Regerings Synspunkter, nedlagt i det ovennævnte Memorandum, og mener nu at maatte fastslaa, at Foreningens Udeladelse af at opfylde de af Distriktskommandanten givne Instrukser efter deres Mening maa betragtes som Ulydighed mod Militærregeringens lovlige Autoritet.

4) Den britiske Regering har imidlertid, dels for at sikre, at de Regler, efter hvilke den sydslesvigske Forening oprettes, er retfærdige overfor alle Parter, og dels for at imødekomme mange af den danske Regerings Ønsker, besluttet at foretage nogle Ændringer i Forslagene til Statutterne. Det er derfor blevet besluttet, at Artikel 5 i Lovforslaget skal lyde saaledes:

I. Medlemsskab skal være aabent for alle Personer, bosiddende i de Omraader, der er nævnt i Artikel 2, og som

a) er over 18 Aar og b) ikke har haft nogen Forbindelse med Nazistpartiet eller forbundne Organisationer og c) som inden 1. Januar 1946 paa et eller andet Tidspunkt selv var Medlemmer eller hvis Far eller Mor var Medlem af en eller flere Foreninger nævnt i Bilag A.

II. Desuden skal Medlemsskabet staa aabent for andre Personer bosiddende i det nævnte Omraade, saafremt de er over 18 Aar og ikke har haft nogen Forbindelse med Nazistpartiet eller anden forbundet Organisation og

a) som er Efterkommere i lige Linie af Personer, som opfyldte Forudsætningerne for Medlemskab ifølge Betingelserne i Underparagraf I. i denne Artikel eller b) som kan paavise to Bedsteforældre født Nord for Ejderflodens gamle Løb.

Hver Ansøger maa anbefales af to Medlemmer af Foreningen, og forud for Optagelse maa hver Ansøgers Kvalifikationer underkastes en nøje Undersøgelse. Hvis det viser sig, at Ansøgeren har fremsat falske Oplysninger, maa han øjeblikkelig udelukkes af Foreningen uden Muligheder for Genoptagelse.

5) Den danske Regering vil bemærke, at der ved denne Revision, hvorunder Skeldatoen 1. Januar 1946 bibeholdes, er skabt Mulighed for Optagelse af visse Kategorier af nye Medlemmer efter denne Dato, for saa vidt de nødvendige Kvalifikationer er opfyldt. Den britiske Regering er overbevist om, at den danske Regering vil erkende den fundamentale Betydning af en nøje Undersøgelse af hvert enkelt Tilfælde, ligesom Udelukkelse af enhver Person, der ikke opfylder de nødvendige Kvalifikationer, eller som har haft noget at gøre med Nazistpartiet. Foreningens Arbejde og Udnyttelse og de britiske administrative Myndigheders Sikkerhed i dette Omraade vilde naturligvis komme i alvorlig Fare, hvis disse Sikkerhedsforanstaltninger ikke er effektive.

6) Efter at have foretaget disse Ændringer i Statutterne har den britiske Regering nu instrueret Distriktskommandanten om at sende dem til Sydslesvigske Forening til Overrækkelse i Overensstemmelse med tysk Lov indenfor en nærmere fastsat Tid.

Den engelske Regering stoler paa, at Foreningen vil rette sig efter disse Instruktioner, men hvis dette viser sig ikke at være Tilfældet, ser den engelske Regering sig foranlediget til at underrette den danske Regering om, at Militærregeringens Myndigheder vil være nødsaget til at nægte Foreningen Anerkendelse, at nægte Kandidater til de kommende Valg Ret til at repræsentere Foreningen og træffe andre Forholdsregler af lignende Art, som man maatte anse for nødvendige.

7) Den britiske Regering har ogsaa i videre Forstand overvejet Forholdene i Sydslesvig og den danske Regerings Syn paa disse Forhold, som det fremgaar af Debatten i den danske Rigsdag fornylig og Udtalelser, fremsat af ledende danske Personligheder.

8) Den britiske Regering har tidligere overfor den danske Regering erklæret, at den ikke vil tillade Regeringen i en Stat at fremsætte ekstraordinære politiske Krav til Fordel for et nationalt Mindretal i en anden Stat. Paa den anden Side har den britiske Regering stadig forsikret den danske Regering om, at det er dens Hensigt at beskytte de kulturelle Interesser for det danske Element blandt den sydslesvigske Befolkning og at overveje med Sympati ethvert Forslag, som de danske Myndigheder maatte fremsætte angaaende dette Spørgsmaal.

Den danske Regering vil formodentlig ikke nægte, at Militærregeringens Myndigheder har truffet alle rimelige Forholdsregler for at give tyske Statsborgere af dansk Oprindelse kulturelle Lettelser, som langt overgaar dem, der bliver nogen anden Kategori af tyske Borgere i det okkuperede Tyskland til Del. Og selv om den britiske Regering ikke anerkender den danske Regerings formelle Ret til at intervenere til Fordel for det danske Element i den tyske Befolkning i Sydslesvig, har den dog været i Stand til at imødekomme nogle af den danske Regerings Ønsker paa andre Omraader end det rent kulturelle. Den britiske Regering er glad over, at den har været i Stand til at yde saadan Hjælp til en Ven og Allieret, som den sætter megen Pris paa.

9) Den danske Regerings Holdning overfor Spørgsmaalet om Sydslesvigsk Forenings Statuter synes imidlertid at vise, at den ikke er tilfreds med disse særlige Forholdsregler og med de Bestræbelser, den britiske Regering har gjort for at imødekomme dens Ønsker. De Henvendelser, den danske Regering har rettet til den britiske Regering angaaende Administrationen af Sydslesvig og dens Intervention, f. Eks. ved at udpege et Medlem af det danske Indenrigsministerium til Generalsekretær for Sydslesvigsk Forening, synes at pege i samme Retning. Den britiske Regering maa derfor ud fra dette og ud fra Taler af prominente Danskere fornylig slutte, at det er den danske Regerings Ønske at faa det danske Element i den tyske Befolkning inden for den danske Grænse nu.

10) Den britiske Regering er derfor parat til at overveje ethvert Forslag, enten om en Udveksling af Befolkningsgruppen

eller om en Folkeafstemning, fulgt af en Grænseregulering eller en simpel Grænseregulering uden Folkeafstemning.

Det maa i alle Tilfælde være en Forudsætning, at disse Forslag, hvilket den danske Regering nu ønsker at vælge, gennemføres i nær Fremtid for at skabe Betingelser for en god Administration og Opretholdelse af den Ro og Orden, som den engelske Regering er ansvarlig for.

11) Ud fra den Antagelse, at den danske Regerings Ønsker i Virkeligheden er som i Afsnit 9 anført, foreslaar den britiske Regering, at den danske Regering straks formulerer sine Forslag og oversender dem saa hurtigt som muligt til den britiske Regering, eftersom det omhandlede Omraade ligger indenfor den britiske Okkupationszone. Den britiske Regering vil derefter overveje ethvert Forslag i denne Retning og med den danske Regerings Tilladelse tage det op til Drøftelse med de tre andre Okkupationsmagter i Tyskland, saaledes at der kan træffes Beslutning om eventuelle Skridt til at imødekomme det.

12) I alle Tilfælde — hvad enten det nu er den danske Regerings Ønske at føre denne Befolkning indenfor Danmarks Grænse for Øjeblikket eller ikke — føler den britiske Regering sig nødsaget til paany at nægte den danske Regering Ret til at intervenere med den Hensigt at sikre politiske Fordele for tyske Borgere af dansk Oprindelse og at insistere paa, at al Indblanding enten direkte eller gennem danske offentlige Myndigheder over Grænsen til Sydslesvig maa ophøre. Den britiske Regering er overbevist om, at den danske Regering vil indse det urimelige i under de nuværende Omstændigheder at fortsætte med Indblanding, hvis eneste Hensigt kun kan være Frembringelse af politiske Ændringer, som den danske Regering hidtil ikke har været villig til at anerkende.

13) Ved Fremsættelse af disse Bemærkninger har den britiske Regering udelukkende handlet i Overensstemmelse med sine Ønsker om at opnaa en Løsning, som imødekommer den danske Regerings legitime Interesser med Hensyn til det danske Element indenfor den tyske Befolkning, og som samtidig kan fjerne de Vanskeligheder, der møder Militærregeringen i Sydslesvig.

Den engelske Regering vil gerne, saa snart det er den danske Regering belejligt, høre, om den er rede til at fremsætte noget af de Forslag til Løsning, som er antydnet i Afsnit 10 i dette Memorandum, saa den nuværende Tingenes Tilstand, som er utilfredsstillende for baade den danske og britiske Regering, kan blive reguleret.

Situationen efter den britiske Note.

Den britiske Note, som ret hurtigt kom til den danske Offentligheds Kundskab via Telegrammer fra London, gjorde et meget stærkt Indtryk i Danmark, saavel ude i Befolkningen som paa Rigsdagen. Man havde i første Omgang det Indtryk, at den britiske Note tvang Danmark til ikke blot at tage klar, men ogsaa hur-

tig Stilling til det sydslesvigske Spørgsmaal. Noten blev først behandlet i det udenrigspolitiske Nævn, og i den kommende Tid fremsatte de forskellige Partier deres Syn paa Sagen.

En konservativ Udtalelse.

Den konservative Rigsdagsgruppe indkaldte til Møde Fredag d. 13. September, og herfra udsendte *Den konservative Generalkorrespondance* følgende officielle Meddelelse:

„Det konservative Folkepartis Rigsdagsgruppe har givet den engelske Note og den sydslesvigske Situation den grundigste Overvejelse ved Møder Fredag den 13. ds. Partiet fastholder fuldt og helt sin Linie, saaledes som den blev angivet af Partiets Ordfører, *Ole Bjørn Kraft*, i Debatten d. 9. Juli i Rigsdagen, og Partiet vil søge at støtte saa virksomt som muligt vore Landsmænds berettigede Krav.

Da det maa antages, at der meget snart bliver nye Forhandlinger mellem Parterne, mener man det ikke formaalstjenligt i Enkeltheder at angive, hvorledes Sagen vil blive behandlet.

Dog bør det siges, at det konservative Parti fastholder Kravene om Flygtningenes Fjernelse, om enhver tænkelig Hjælp og om en Folkeafstemning.“

En socialdemokratisk Erklæring.

Den 15. September udsendte Socialdemokratiet følgende Erklæring:

Grænseafgørelsen i 1920 betød Nationalitetsprincippets Sejr i den aarhundredlange Kamp om Slesvig. Afgørelsen talte klart: I første Zone 75 pCt. for Danmark, i anden Zone 80 pCt. for Tyskland. Denne Folkevillens og Sindelagets Grænse blev ikke siden anfægtet; den stod sin Prøve selv i Besættelsens skæbnetunge Tid.

Da Samlingsregeringen Buhl traadte til ved Landets Befrielse i Fjor, fastslog den i sin Programerklæring af 9. Maj:

„Regeringen, som staar paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund, er af den Opfattelse, at *Danmarks Grænse ligger fast*. De ved Krigens Slutning totalt ændrede Forhold bevirker, at saavel Spørgsmaalet om det danske Mindretals Stilling Syd for Grænsen som Spørgsmaalet om det tyske Mindretals Stilling i Danmark maa underkastes Overvejelse.“

Socialdemokratiet staar fremdeles fast paa denne Linie.

Vort Parti har ønsket og arbejdet for, at det danske Folk og den danske Rigsdag kunde staa enig i alle Spørgsmaal vedrørende Sydslesvig, og maa dybt beklage, at en saadan Enighed nu ikke synes at være til Stede. Aktivistiske Kredse har arbejdet for videregaaende Skridt, og dette i Forbindelse med uklar Tale fra ledende dansk Side har baade indadtil og udad-

til skabt Tvivl om Danmarks Hensigter. Den engelske Regerings skarpe Note maa ses paa denne Baggrund.

Socialdemokratiet kan ikke tiltræde nogen af de Fremgangsmaader, der omtales i den engelske Note: Vi er ikke Tilhængere af en Folkeflytning. Vi kan ikke tiltræde den tilbudte Folkeafstemning med eventuelt efterfølgende Grænseregulering. Vi kan ej heller tiltræde en Grænseregulering uden Folkeafstemning.

Danmarks Opgave Syd for Grænsen er alene den at støtte den sydslesvigske Danskhed i dens folkelige og kulturelle Arbejde. Socialdemokratiet vil nu som før være med i saadanne Bestræbelser. Men det vilde være en Ulykke for hele vort Lands fremtidige Stilling, hvis der nu ved en Løfteparagraf om en kommende Afstemning blev etableret en Ordning, som i een eller flere Generationer vilde blive Aarsag til vedvarende Uro og national Ophidselse ved vor sydlige Grænse. Vi modsætter os derfor ethvert Skridt, der kan tydes i Retning af Magtpolitik, og vender os bestemt imod, at Danmark fremsætter noget statspolitisk Krav angaaende Sydslesvig.

Øjeblikkets Krav til dansk Grænsepolitik maa være loyalt Samarbejde med den engelske Besættelsesmagt og Tilvejebringelse af et fredeligt Forhold til det nye Tyskland med Sikring af al ægte Danskhed Syd for Grænsen, saaledes at det danske Mindretal kan leve sit Liv efter samme frie, demokratiske Principper, som altid har været iagttaget af Danmark i Forholdet til det tyske Mindretal i Nordslesvig.

Tiden er nu inde, da Danmark maa gøre sig sin Stilling klar. Socialdemokratiet har derfor fundet det rigtigst overfor det danske Folk at fastslaa sit Standpunkt.

Vi fraviger ikke det Retsgrundlag, som knæstattes ved Afgørelsen i 1920. Danmarks Styrke er, at vort Land er en Nationalstat, og denne Status maa opretholdes.

En Udtalelse af Sydslesvigsk Udvalg.

Den 11. September udsendte *Sydslesvigsk Udvalg* følgende Erklæring:

Besvarelsen af den britiske Note stiller den danske Regering overfor en historisk Afgørelse. Noten bekræfter, at en effektiv Beskyttelse af den sydslesvigske Danskhed ikke kan opnaas ved den hidtil førte danske Politik. Danmark er nu stillet overfor et Enten-Eller.

Enten maa Danmark kræve Sydslesvig frigjort fra Tyskland, eller ogsaa maa vi regne med, at man vil spærre os Adgangen til at øve nogen som helst Indflydelse paa de danske Sydslesvigeres Forhold.

Vi er overbevist om, at Flertallet af det danske Folk ønsker en Ordning, hvorefter Forholdene i Sydslesvig kan udvikle sig i fuld Frihed, saaledes at den hjemmehørende Befolkning ad Aare ved en Afstemning kan tage Stilling til Landsdelens fremtidige Tilhørsforhold.

Vi henstiller derfor indtrængende til Regering og Rigsdag overfor den britiske Regering at give til Kende, at Danmark ved den kommende Fredskonference har til Hensigt at søge opnaaet en Ordning, hvorved Sydslesvig frigøres fra Tyskland og stilles under dansk eller international Overhøjhed som Forberedelse til en saadan Afstemning.

Da Muligheden for et internationalt Styre ikke er omtalt blandt de Alternativer, der er indeholdt i den britiske Note, bør det tilkendegives, at Danmark er villig til at paatage sig det fulde Ansvar for, at der skabes en retfærdig Ordning i Landsdelen indenfor Rammerne af et selvstyrende Sydslesvig under dansk Overhøjhed.

Det bør endvidere tilkendegives, at den danske Regering vil tilsikre den sydslesvigske Befolkning Ret til efter en Aarrække selv at træffe Bestemmelse om, hvorvidt den ønsker at fortsætte Tilknytningen til Danmark eller ønsker at vende tilbage til Tyskland.

Kun ved, at Sydslesvig frigøres fra Tyskland, kan den sydslesvigske Danskhed beskyttes, og kun ved, at dansk Indflydelse Syd for Grænsen sikres, bliver det muligt at løse det for Danmark saa faretruende Flygtningespørgsmaal i Sydslesvig paa en for vort Land tilfredsstillende Maade.

København, den 11. September 1946.

Sydslesvigsk Udvalg af 5. Maj 1946.

Vilh. Fischer.

Knud Kristensen i Grenaa.

Paa Venstres Delegeretmøde for Randers Amt holdt Statsminister *Knud Kristensen* den 20. September en Tale, der kunde tyde paa, at Venstre nu vilde skærpe sin Kurs i det sydslesvigske Spørgsmaal. Statsministeren udtalte bl. a.:

„Venstre har udtalt, at vi staar paa Selvbestemmelsesrettens Grund, men vi ønsker ogsaa at skabe Forudsætninger for, at Selvbestemmelsesretten i Sydslesvig kan komme til Udtryk.

Alle Partier bekender sig til Selvbestemmelsesretten, men for nogle synes det kun at være Ord. Socialdemokraterne, og for saa vidt ogsaa de Radikale, vil ikke støtte Bestræbelserne for at skabe Mulighed for en Afstemning i Sydslesvig, og derfor har deres Bekendelse til Selvbestemmelsesretten efter min Mening ingen Værdi.

De fire Stores Udenrigsministre vil efter de foreliggende Meddelelser i November begynde Tilrettelæggelsen af Drøftelsen af de Vilkaar, der skal danne Grundlaget for Fredstraktaten med Tyskland, og her maa Danmarks Standpunkt foreligge. Derfor er det nødvendigt, at det danske Folk tilkendegiver, hvad det vil i dette vigtige Spørgsmaal.

Hvis der ikke kan skabes et tilstrækkeligt Flertal paa Rigsdagen for et fælles Standpunkt, som man kan forvente, at Fol-

ket staar bag, *ser jeg ikke anden Udvej, end at det danske Folk spørges.* Det er en Sag af største Vigtighed saavel for Sydslesvigerne som for det danske Folks Fremtid, en Sag, som maaske aldrig mere melder sig til Afgørelse, og denne Sag maa det danske Folk tage Stilling til og Ansvar for."

Radikal Udtalelse.

I Anledning af Statsminister *Knud Kristensens* Grenaa-Tale udtalte Formanden for det radikale Venstres Rigsdagsgruppe, Gdr. *Jørgen Jørgensen* følgende til „Politiken“ (20.-9.):

Det radikale Venstre staar i Dag paa samme Linje som H. P. Hanssen i 1920, og denne Linje fraviger vi ikke. Kommer Valget, skal det nok vise sig, at der vil være store Dele af Befolkningen ogsaa udenfor vort Partis Rækker, som vil give os Tilslutning til dette Standpunkt.

Yderligere havde Rigsarkivar *Lindvald* d. 14. September i „Politiken“ skrevet en Artikel, hvori det hed:

Efter Afgivelsen og Offentliggørelsen af den engelske Note maa Tiden være inde for den radikale Rigsdagsgruppe til sammen med de Partier og de Rigsdagsmænd, som deler deres Opfattelse, at give Anledning til, at Vandene kan skilles, og at det bliver utvetydigt tilkendegivet, at det radikale Venstre er Modstander af *enhver* Politik, som tilsigter en Grænseforandring nu eller senere, med eller uden Folkeafstemning. Det samme gælder enhver Mandatorbning. Om fornødent bør det radikale Venstre drage de politiske Konsekvenser af denne Overbevisning og være med til at gøre Ende paa Fiktionen om en Enighed, som ikke eksisterer. Om Ministeriet skulde afgang, om der skulde blive Valg eller Folkeafstemning er ikke nogen Ulykke. Spørgsmaalet om Danmarks Grænse og om Vilkaarene i Fremtiden for det danske Folks nationale Liv er tilstrækkeligt stort til at begrunde ogsaa dette. For den Strid, som kan blive Følgen, er det andre, som har Ansaret.

Venstres Landsmøde-Udtalelse.

Fra Venstres Landsmøde i Aarhus den 21. September udsendes en Udtalelse, der maa opfattes som Udtryk for *Partiet Venstres officielle Standpunkt* til det sydslesvigske Spørgsmaal, og som i nogen Grad klinger blidere end Statsministerens Udtalelser paa en Række Møder. I Venstres Udtalelse hedder det bl. a.:

Mødet tilsiger Ministeriet og Rigsdagsgruppen sin Støtte til i den kommende Tid at virke for, at der sikres den dansk-sindede Folkegruppe i Sydslesvig saadanne folkelige Levevilkaar, at kulturel og politisk Ligestilling opnaas mellem de to

Nationaliteter, og at der — i Overensstemmelse med Udtalelsen paa Venstres Landsmøde 21. September 1945, Regeringens Programerklæring i November i Fjor og den af Folketinget 9. Juli i Aar vedtagne Udtalelse — paa den nationale Selvbestemmelsesrets Grund skabes Mulighed for Hævdelse af de Interesser, der saavel for Danmark som for Danskheden i Sydslesvig er forbundet med den endelige Ordning af de sydslesvigske Forhold, at Landsmødet iøvrigt — i nøje Samklang med Statsministerens tidligere Udtalelser

1) ikke vil nogen Voldspolitik og derfor ingen Ændring af Grænsen uden Befolkningens Ønske og Vilje,

2) ikke ønsker nogen Afstemning i Sydslesvig nu som Grundlag for et ændret Statstilhørsforhold, men

3) vil et Arbejde for at skabe og sikre Frihed og ligelige Vilkaar for dansk og tysk til et kulturelt, folkeligt, nationalt og politisk Arbejde i Sydslesvig, og

4) Støtte til Danskheden dernede, saa den kan vinde frem og faa større og større Tilslutning.

5) Skulde dette Arbejde gennem en Aarrække lykkes i en saadan Grad, at der er en Mulighed for, at der i Sydslesvig eller i Dele deraf er sket en Sindelagsændring af et saadant Omfang, at der ud fra folkelige og nationale Motiver vil være et Flertal for et Statstilhørsforhold til Danmark, maa vi tage en Folkeafstemning dernede og paa Grundlag deraf drage Sydgrænsen.

Venstres Udtalelse sluttede iøvrigt med at understrege *„Betydningen af, at der opretholdes parlamentarisk Arbejdsro til Løsning af de Opgaver, Tiden er saa rig paa.“* Man maa i denne Udtalelse se et Udtryk for, at Venstre ansaa det for ønskeligt, at et Valg blev undgaaet.

Det konservative Folkeparti og Sydslesvig.

Ikke noget Partispørgsmaal.

Danmarks Stilling til Sydslesvig er og kan udfra sit dybeste Væsen ikke være noget Partispørgsmaal for Det konservative Folkeparti. Dette ser man bl. a. af, at fremtrædende Mænd indenfor Partiet har indtaget forskellige Standpunkter, der strækker sig fra det Standpunkt, der indtages af „Sydslesvigsk Udvalg“ til Standpunktet „Grænsen ligger fast“.

Men selvom der ikke kan tales om et Standpunkt, som alle konservative Politikere udfra en konservativ Betragtning maa og skal følge, har Partiet som saadant fra første Færd siden Danmarks Befrielse taget til Orde for en Politik, der kort kan udtrykkes saaledes: *Størst mulig Støtte til Danskheden i Sydslesvig, saaledes*

at den kan udvikle sig i Frihed, Flygtningene væk og Afstemning ad Aare, naar Afklaring har fundet Sted.

Denne Politik har Partiet og dets Repræsentanter søgt at følge i Praksis, og de har taget til Orde for den, saavel paa Rigsdagen som paa Møder ude i Landet. Man kan ikke paavise et eneste Punkt, hvor Det konservative Folkeparti har svigtet denne Linie eller noget Punkt, hvor andre Partier har indtaget et mere holdbart og positivt Standpunkt end det, som Det konservative Folkeparti som saadant har gjort sig til Talsmand for. Hvad der er fremført fra anden Side af Mistænkeliggørelse af konservative Personligheder og Det konservative Folkeparti, bunder i partitaktiske Hensyn og har ikke noget med de foreliggende Kendsgerninger at gøre.

Argument 1: Stemningen i Sydslesvig.

Overfor Meddelelser om en stærk Vækst i Danskheden i Sydslesvig er fra mange Sider anført, at denne Vækst ikke er ægte, men konjunkturbestemt og Udtryk for materiel Spekulation hos Befolkningselementer, som indtil for kort Tid siden stemte tysk, ja for manges Vedkommende var fanatisk tyske Nationalister og Nazister.

Fra konservativ Side kan man ikke udelukke Muligheden af, at der kan være megen Spekulation og Konjunkturberegning i den stærke Vækst af Bekendelsen til Danmark. Paa den anden Side kan og vil man heller ikke afvise saa mange kyndige Sydslesvigeres Paastande om, at Danskheden i Sydslesvig var bredere og havde dybere Rod i Befolkningen, end de officielle Tal gav Udtryk for. Det konservative Standpunkt i dette Spørgsmaal gaar da ogsaa netop ud paa, at Afstemningen i Sydslesvig først skal finde Sted efter en Afklaringens Tid, saaledes at enhver Konjunkturspekulation er udelukket. Men samtidig kræver man, at der i denne Tid skal gives den sydslesvigske Danskhed enhver af de Muligheder for kulturel og politisk Udfoldelse, som et Befolkningselement har Krav paa i en demokratisk Stat.

Argument 2: Grænsen af 1920.

Man har hævdet, at Grænseafgørelsen i 1920 paa Grund af Folkeafstemningen var saa klar, at der ingensinde senere kan røkes ved den.

Hertil er at bemærke, at Erfaringerne fra alle Grænselands viser, at der kan ske Omslag i en Grænsebefolknings Indstilling. Men dernæst maa bemærkes, at Sydslesvigerne i 1920 havde daarlige Muligheder for at føre en dybtgaaende og bredtvirkende Agitation for deres Synspunkter, og at de organiske Forbindelser til den stærke Danskhed i Nordslesvig, som man havde levet sam-

men med siden 1864, ved Afstemningsgrænsen var hugget over. Dertil kom i Sydslesvig den deprimerende Følelse af, at stærke Grupper i Danmark ikke ønskede, at Sydslesvig skulde komme med, og at Afstemningens Former var tilrettelagt med dette for Øje.

Argument 3: Stormagterne og Danmark.

Det er blevet hævdet, at dansk Virke for Sydslesvig og for en Folkeafstemning ad Aare er ørkesløst, da det er Stormagterne, som suverænt bestemmer, hvad der skal ske uden at tage Hensyn til en lille Nations Ønsker.

Fra dansk Side kan man ikke bestride, at det er Stormagterne, som har Afgørelsen i deres Haand. Men man kan heller ikke paa Forhaand udelukke Muligheden af, at de store Magter vil tage i alt Fald noget Hensyn til en lille allieret Nations berettigede og velbegrundede Ønsker. Og i alle Tilfælde maa det, uanset hvad Stormagterne beslutter, være Danmarks uafviselige Pligt at gøre alt, hvad det evner, for at sikre Danskheden syd for Grænsen Retten til at kunne leve paa sin egen danske Kultur og dernæst Muligheden for en Gang med Tiden at kunne stemme sig tilbage til Danmark, hvis Sydslesvigerne selv ønsker det, og det danske Folk billiger det. Baade af Hensyn til Danmark og af Hensyn til Sydslesvig og af Hensyn til fremtidig Ro og Klarhed om Sagen, maa der aldrig kunne siges om Danmark, at det svigtede i denne Sag og lod Spørgsmaalet gaa uløst over i Historien.

Argument 4: Hvorfor ingen Afstemning nu?

Man har spurgt, hvorfor der ikke kan holdes Afstemning *nu*, og om det ikke er ørkesløst at fastsætte en Afstemning langt ud i Fremtiden.

Hertil maa svares, at ingen kender Fremtiden, og at ligesaavel som den kan mindske Chancen for en Afstemning og dennes danske Resultat, kan den virke til Gavn for disse Ønsker; men Svaghederne ved at placere Afstemningen ud i Fremtiden er i alt Fald langt mindre, end Faren ved at tage en hurtig Afstemning og paa et Tidspunkt, hvor tysk Konjunkturspekulation maa forudsættes at spille en meget stor Rolle.

Det konservative Folkepartis Standpunkt i denne Sag tilsigter at udnytte Fremtidens Muligheder samtidig med, at det vil undgaa Øjeblikkets Farer. (Jvf. Afstemningen 1920 og de tilstedeværende østalbiske Flygtninge. Se Statistikken bag i Bogen.) Det viste sig da ogsaa efter Modtagelsen af den britiske Note, at der i Danmark var saa godt som fuldstændig Enstemmighed om, at ingen af de i denne Note foreslaaede Veje til en hastig Løsning kan akcepteres af Danmark. Man vil ikke have Udveks-

ling af Mindretallene, som strider mod dansk Opfattelse af, hvad der er Ret og rigtigt, man vil ikke have Sydslesvig uden Folkeafstemning, da vi bygger paa Folkenes frie Selvbestemmelsesret, og man vil ikke have en Folkeafstemning nu, da man frygter, at en saadan vil give et falsk Billede af den sande Stemning og Stilling i Sydslesvig. Det naturlige danske Svar paa den engelske Henvendelse maa, naar Danmark ikke kan akceptere nogle af de af England anviste Veje, være at paavise en anvendelig fjerde Vej og at søge at opnaa Englands og de andre Stormagters Samtykke til at gaa den.

Færøerne.

Det konservative Folkeparti og Færøerne.

Det konservative Folkepartis principielle Holdning til Færøernes Forhold til det danske Rige er udtrykt i et særligt Afsnit i Partiets Program af 1945, hvori det hedder:

Det færøske Folk skal have Ret til i nær Fremtid selv at afgøre, om det ønsker at forblive i det danske Rige.

Vi ønsker, at Aarhundreders gammelt Fællesskab maa fortsættes. I Erkendelse af Færøernes geografiske Beliggenhed og det færøske Folks Egenart, bør det have Ret til at afgøre egne Sager vedrørende Erhvervslivet og Kulturforhold.

I Kommentarerne til dette Programpunkt betegnes det som en Opgave, at man maa stræbe efter at overvinde Meningsdivergenserne og Gnidningerne mellem Færøerne og Danmark, ligesom der udtrykkes Tro til, at saadanne Vanskeligheder kan overvindes, naar al smaalig Indstilling bortfalder, og naar der forhandles aabent og tillidsfuldt.

Færøerne under Krigen.

Den 12. April 1940 besatte engelske Styrker Færøerne. Fra Lagtingets Side blev der nedlagt en Protest mod denne Besættelse. I Lagtinget afgav Amtmanden en Erklæring om, at han under de herskende Forhold som den danske Regerings Repræsentant paa Øerne udøvede de Beføjelser, som efter den gældende Ordning tilkom den danske Regering, og at Amtmanden paa alle Omraader, undtagen de forfatningsmæssige, vilde udøve Statsmagtens Funktioner i Samarbejde med Lagtinget, saaledes at Lagtingets forfatningsmæssige Stilling blev opretholdt. Til denne Udtalelse sluttede sig det daværende Lagtings Flertal, Sambandspartiet med 8 Lagtingsmænd, det gamle Selvstyreparti med 4 og Socialdemokratiet med 6 Stemmer. Det radikale Selvstyreparti „Folkeflokken“ stemte med sine 6 Stemmer imod.

Midlertidig Forfatning under Besættelsen.

I Løbet af April 1940 fremsatte det færøske Socialdemokrati i Lagtinget Ønsker om, at der blev tilvejebragt en særlig Ordning

til Varetagelse af de færøske Anliggender under Krigen, en Ordning, som gav Færøerne større Indflydelse paa deres egne Anliggender. Der forhandlede herom mellem Amtmanden og Flertalspartierne, og den 9. Maj 1940 udstedtes følgende Kundgørelse:

I Overensstemmelse med Vedtagelse af Færøernes Lagting stadfæster og udfærdiger undertegnede Amtmand over Færøerne herved følgende:

§ 1.

De ved nærværende Bestemmelses Ikrafttræden gældende Love, Anordninger og Retsforskrifter forbliver i Kraft i saa vidt Omfang som efter Forholdene muligt.

§ 2.

Hvor der i gældende Lovgivning m. v. er tillagt en Minister Beføjelse til administrativ Udfærdigelse af Forskrifter udøves disse Beføjelser af Amtmanden efter indhentet Erklæring fra Lagtingets Landsnævn.

§ 3.

Lovskrifter, der vedrører Færøerne, vedtages af Lagtinget — efter Forslag fra Lagtinget eller Amtet — og stadfæstes og kundgøres af Amtmanden.

§ 4.

Lovforskrifter, der vedrører Statskassens Midler, udfærdiges og kundgøres af Amtmanden efter indhentet Erklæring fra Lagtinget eller vedkommende Lagtingsudvalg.

§ 5.

Der udfærdiges snarest muligt Forskrifter til praktisk Ændring af de nugældende Regler om Anke og Kære af Retsafgørelser.

Færø Amt, den 9. Maj 1940.

HILBERT.

Færøernes Forvaltning under Krigen har fundet Sted i Overensstemmelse med denne Bekendtgørelse.

Flagspørgsmaalet.

Flagspørgsmaalet, som i en Aarrække har spillet en stor Rolle i Diskussionen paa Færøerne, blev dog ikke ordnet paa Lagtingets Initiativ, men ved at England fremsatte bestemt Ønske om, at de færøske Fartøjer sejlede under det særlige færøske Flag, en hvid Dug med blaat Kors og deri et rødt Kors, da man mente, det vilde være for farligt, at Skibene benyttede dansk Flag. Imidlertid vedtog Lagtinget og Byraadet i Thorshavn, at Færø-Flaget ogsaa skulde benyttes paa Lagtingets og Byraadets Bygninger. Det færøske Flag og Dannebrog saas under Krigen Side om Side paa Øerne, men alt tydede paa, at det færøske Flag fik en stadig større og større Anvendelse.

De økonomiske Forhold under Krigen.

Under normale Forhold er den danske Krone gyldigt Betalingsmiddel paa Færøerne, men under Krigen var Færøerne kommet ind under engelsk Økonomi og fik alle deres Forsyninger fra England. Der maatte derfor etableres en særlig færøsk Valuta, hvis Kurs overfor Pundet under hele Krigen var 22,40. En Tid klarede man sig ved at stemple de danske Pengesedler med et særligt Stempel om, at de kun var gyldige for Færøerne, senere tryktes særlige Pengesedler, først paa Færøerne, senere i England. Ialt steg Seddelomløbet paa Øerne til 5 Millioner under Krigen. Færøerne fik en egen Valutacentral og en offentlig Vareforsyning, og en Række Levnedsmidler rationeredes. Da Eksporten af fersk Fisk til England steg meget stærkt, uden at en stigende Import svarede dertil, fik Færøerne i England et Tilgodehavende, som ved Krigens Slutning var paa 60 Millioner Kroner. Alligevel har Krigen ikke været nogen let eller gylden Tid for Færøerne, selvom den styrkede Færingernes Økonomi. Mellem en Trediedel og Halvdelen af Kutterflaaden og næsten Halvdelen af Trawlerflaaden er gaaet tabt under Krigen, og mange Færinger omkom paa Havet.

Partistillingen paa Færøerne.

Af Lagtingsvalget i Januar 1940 blev Resultatet følgende:

Sambandspartiet 2.722 Stemmer. 8 Mandater.
Folkeflokkens 2.084 Stemmer. 6 Mandater.
Socialdemokratiet 2.012 Stemmer. 6 Mandater.
Selvstyrepartiet 1.365 Stemmer. 4 Mandater.

Den 3. Maj 1943 afholdtes Valg af Færøernes Repræsentant i Folketinget. Resultatet heraf blev:

Folkeflokkens 3.452 Stemmer.
Sambandspartiet 2.308 Stemmer.
Socialdemokratiet 1.385 Stemmer.

Dermed var Folkeflokkens Kandidat, Bankdirektør *Thorstein Petersen* valgt.

24. August 1943 Valg til Lagtinget:

Folkeflokkens 3.098 Stemmer. 12 Mandater.
Sambandspartiet 2.734 Stemmer. 8 Mandater.
Socialdemokratiet 1.925 Stemmer. 5 Mandater.
Selvstyrepartiet 1.000 Stemmer. 0 Mandat.

Lagtingsvalget den 7. November 1945:

Folkeflokkens 5.708 Stemmer. 11 Mandater.
Sambandspartiet 3.201 Stemmer. 6 Mandater.
Socialdemokratiet 3.007 Stemmer. 6 Mandater.
Selvstyrepartiet 1.236 Stemmer. 0 Mandater.

Folketingsvalget den 20. November 1945:

Folkeflokken 3.990 Stemmer.

Socialdemokratiet 2.521 Stemmer.

Sambandspartiet 2.127 Stemmer.

Dermed var Bankdirektør *Thorstein Petersen* genvalgt.

Stillingen efter Krigen.

Det var givet, at der efter Krigen maatte finde Forhandlinger Sted mellem Repræsentanter for Færøernes Lagting og den danske Regering. Færingerne havde vænnet sig til en betydelig større Selvstændighed, end de havde i Aarene inden Krigen, og de øgede Indtægter har styrket deres Overbevisning om, at de er i Stand til selv at klare deres finansielle Problemer. Denne sidste Opfattelse stiller man sig med Fortiden i Erindring i Danmark tvivlende overfor, da Genopbygningen af Fiskeriflaaden og anden Genopbygning efter Krigen vil kræve store økonomiske Ofre, og da Krigens Højkonjunktur for den færøske Eksport næppe kan bevares i normale Tider. Imidlertid var man i Danmark klar over, at man efter Krigen maatte forhandle med Færøerne om deres fremtidige Forhold, og umiddelbart efter Danmarks Befrielse afrejste Færingerne Folketingsmand *Thorstein Petersen* til København for overfor Regeringen at klarlægge sin og sine Meningsfællers Synspunkter. Regeringen indbød derefter ogsaa de øvrige færøske Partiformænd til en orienterende Forhandling.

Droftelserne mellem Regeringen og Rigsdagen paa den ene Side og Øernes Amtmand, Folketingsmanden og Repræsentanterne for Lagtinget paa den anden Side førte ikke til noget egentligt Resultat, men den danske Regering erklærede sig villig til at drøfte Ændringer i Færøernes Forhold, naar de politiske Partier paa Øerne kunde blive enige om at stille Forslag til saadanne Ændringer. *Thorstein Petersen* havde til København medbragt et Forslag, der byggede paa en Union mellem Danmark og Færøerne, med *med selvstændig færøsk Grundlov*. Denne Tanke har Folkeflokken imidlertid senere taget Afstand fra og agiterede for ren Løsrivelse og fuld færøsk Selvstændighed. En Fløj indenfor Socialdemokratiet, repræsenteret af en af de socialdemokratiske Lagtingsmænd, har sluttet sig til dette Standpunkt. Agitationen har imidlertid været af en saadan Art, at der stadig maatte herske Uklarhed om, hvad disse Løsrivelsesparter egentlig vilde, og hvor langt de vilde gaa.

Ogsaa Spørgsmaalet om Forholdet mellem Kronen og Pundet synes en Tid at have spillet en betydelig Rolle for Folkeflokken. Den færøske Kurs var under Krigen 22,40, den danske fastsattes til 19,34.

Regeringstilbudet til Færøerne af Marts 1945.

Efter Valgene i Efteraaret 1945 genoptoges Forhandlingerne i København, og de resulterede omsider i, at den danske Regering i Marts Maaned 1946 tilstillede de færøske Forhandlere flg. Forslag, som blev offentliggjort den 27. Marts:

1. Færøerne udgør som hidtil en Del af Danmarks Rige med samme statsretlige Stilling som før 1940. Under Hensyn til det færøske Folks nationale og sproglige Egenart gennemføres for Færøernes Styre de Særregler, som angives i de efterfølgende Punkter.

2. Denne Ordning fastlægges ved en efter Forhandling med Lagtinget gennemført Lov indenfor Grundlovens Rammer.

3. Færøerne repræsenteres i Rigsdagen ved mindst 2 Medlemmer. Saalænge Rigsdagen er delt i de nuværende to Ting, har Færøerne 2 Repræsentanter i Folketinget og 1 Repræsentant i Landstinget.

4. Det færøske Flag anerkendes som særligt Flag for Færøerne. Medens Statens Tjenestemænd, Institutioner og Fartøjer paa Færøerne udelukkende anvender Rigsflaget, har Lagtinget, kommunale og private Institutioner samt private Personer paa Færøerne Ret til at anvende enten Rigsflaget eller det færøske Flag; samme Ret har Fartøjer, hjemmehørende paa Færøerne.

5. Det færøske Sprog anerkendes sammen med Dansk til Anvendelse i Skole og Kirke, i Administrationen og som Lov- og Retssprog med de Begrænsninger, som følger af praktiske Hensyn og Hensynet til Rigets Enhed.

6. Alle paa Færøerne hidtil gældende Love, Anordninger, Bekendtgørelser, Kundgørelser o. s. v. forbliver i Kraft, indtil de ændres eller ophæves af den dertil efter Nyordningen kompetente Myndighed.

7. Direkte Skatter paa Færøerne udskrives som Skat til Landskassen (Lagtingsskat) eller Skat til Kommunen. De nærmere Bestemmelser herom, herunder om hvem der er skattepligtige, hvorledes og med hvilke Beløb Skatterne skal paalægges og opkræves, gives af Lagtinget, dog at Beskatningsreglerne ikke paa noget væsentligt Punkt maa stride mod Principerne i den almindelige, danske Skattelovgivning. Indirekte Skatter og Afgifter fastsættes af Lagtinget og tilfalder Landskassen. Lagtinget har Beføjelsen til at raade over disse Indtægter.

8. Der tillægges Lagtinget Myndighed til at give Retsforskrifter og andre Bestemmelser af lovgivningsmæssig eller ordningsmæssig Karakter for særlige færøske Anliggender, hvis Ordning ikke medfører Udgifter for Statskassen og ikke berører Riget.

Ved den i Punkt 2 omtalte Lov angives nærmere, hvilke Omraader Lagtinget straks overtager, og der aabnes Mulig-

hed for, at Lagtinget under de givne Betingelser senere kan overtage yderligere i Loven nærmere angivne Omraader.

9. De af Rigsmyndighederne udfærdigede Love m. v. skal først kunne gøres gældende paa Færøerne, efter at Lagtinget har haft Lejlighed til at udtale sig derom, eventuelt med de af Forholdets Natur flydende Ændringer. Undtagelse fra denne almindelige Regel maa dog gøres for Grundlove, Finanslove, Love om Statslaan og andre Love, der efter deres egen Karakter ikke kan være undergivet en saadan Begrænsning, eller hvis Ikraftsættelse af Ministeren skønnes ikke at kunne afvente Lagtingets Udtalelse.

10. Efter Rigets Bevillingsmyndigheders Bestemmelse gives der som hidtil paa Finansloven Bevillinger til sociale og kulturelle Formaal, til Erhvervenes Ophjælpning, Havne- og Vejbygning o. lign.

11. Ved Udfærdigelse af dansk Pas og Nationalitetsbevis for Færinger kan indføjes „Færing“ efter „Dansk“ og „Föroyar“ efter „Danmark“.

12. Forvaltningen er underlagt et Raad, Landsstyret, bestaaende af Rigsombudsmanden som Formand og Lagtingets Landsnævn paa 4 Medlemmer. Landsnævnets Formand, der vælges af Lagtinget, er Landsstyrets Næstformand.

Efter Sagernes Behandling i Landsstyret træffes Afgørelsen efter følgende Regler: I Sager, der alene angaar de Omraader, som i Henhold til den i Punkt 2 omtalte Lov er henlagt til Lagtinget, træffes Afgørelsen af Medlemmerne af Landsnævnet, hvis Formands Stemme gør Udslaget i Tilfælde af Stemmelighed. I Sager, der alene angaar den statslige Forvaltning, træffes Afgørelsen af Rigsombudsmanden. Alle andre Sager afgøres af det samlede Landsstyre.

13. Rigsombudsmanden, Dommeren og Politimesteren og deres Medhjælpere er ansat af Staten. Postvæsen, Fyrvæsen og Fiskerikontrol forbliver Statsfunktioner. Med Hensyn til Folkekirkens Præster og Folkeskolens Lærere har det sit Forblivende ved den nuværende Ordning. Iøvrigt undersøges det nærmere, hvorvidt Ansættelse af hidtidige Statstjenestemænd kan henlægges til Landsstyret.

14. Der søges ved Stats- og færøsk Finansiering oprettet en færøsk Kreditinstitution til Erstatning af Kreditforeninger og til Forvaltning af den offentlige Udlaansvirksomhed paa Færøerne.

15. Der aabnes Mulighed for direkte Medvirken fra færøsk Side ved Afslutning gennem Udenrigstjenesten af Handelsaftaler, der særligt er af Interesse for de færøske Erhverv, navnlig Fiskeriet.

Hensigten med Regeringsforslaget.

I Forbindelse med ovennævnte Forslag fra Regeringen blev det fra Statsministeriet pointeret,

at man gennem Forslaget har søgt at naa en Samhørsordning, der med Opretholdelse af Færøerne som en Del af det danske Rige, men under fuld Anerkendelse af det færøske Folks nationale og sproglige Egenart kan fastlægge og sikre Øernes Styre ved egne Organer indenfor de Rammer, som følger af Færøernes Stilling som en Del af Danmarks Rige.

Ministeriets Delegation har givet Udtryk for, at man, hvis Færøerne maatte ønske den fulde Selvstændighed og Ophør af det historiske Samhørsforhold med Danmark, fuldt ud vil respektere dette Ønske, og man gaar endvidere ud fra, at Danmark under Forhandlinger vil stille sig paa samme Maade, hvis det færøske Folk maatte ønske det.

Knud Kristensen om Tilbudet.

Overfor „Nationaltidende“ udtalte Statsminister *Knud Kristensen* umiddelbart efter Offentliggørelsen af Tilbudet til Færøerne:

— Vi er i vort Forslag gaaet saa langt, som jeg synes man kan gaa, hvis man skal bevare det Samhørsforhold, som vi saa gerne ser bevaret, som en Realitet. Det skulde nødigt gaa saadan, at vi slet intet Samhørsforhold havde, men at det eneste, vi mærkede til Færøerne, var de Udgifter, vi havde dertil, og at vi hernede ikke havde nogensomhelst anden Interesse for Færøerne end den rent økonomiske. Nu haaber jeg, vi snart kan forhandle videre, efter at man paa Færøerne har taget Stilling til Forslaget.

Lagtingets Behandling af Regeringsforslaget og Beslutning om Folkeafstemning.

I Maj Maaned kom Regeringsforslaget til Behandling i Lagtinget, og den 10. Maj fandt den endelige Behandling Sted. Folket flokken havde forelagt Forslag om simpelthen at forkaste Regeringsforslaget. Ved Afstemningen blev Folket flokkens Forslag forkastet, idet kun 10 af Folket flokkens Medlemmer og 1 Socialdemokrat stemte derfor. 1 Medlem af Folket flokken var fraværende. Derefter vedtoges med Socialdemokraternes og Sambandspartiets Stemmer at afholde Folkeafstemning paa Færøerne inden den 15. September 1946. Folkeafstemningen skulde omfatte 2 Spørgsmaal. Det første, hvorvidt Folket ønskede Regeringsforslaget gennemført, det andet, hvorvidt man ønskede Løsrivelse fra Danmark.

Folkeafstemningen den 15. September.

Folkeafstemningen om disse Spørgsmaal holdtes den 15. September. Til Spørgsmaalet: „Ønsker De den danske Regerings Forslag sat i Kraft“ svarede 5.500 Ja. Til Spørgsmaalet: „Ønsker De Færøerne løst fra Danmark“, svarede 5.650 Ja. 480 stemte

Nej, og deres Stemmesedler var ifølge Loven ugyldige, idet et Nej til det ene Spørgsmaal ikke maatte udlægges som Ja til det andet. Der var saaledes af de afgivne Stemmer *et Flertal paa 150 for Løsrivelsen, men ca. 33. pCt. af Vælgerne havde ikke deltaget i Afstemningen*. Løsrivelsestilhængerne udgjorde saaledes kun 33 pCt. af de færøske Vælgere, og Resultatet maa betegnes som i høj Grad uklart, naar det skal opfattes som Udtryk for Folkestemningen paa Færøerne.

Statsminister Knud Kristensens Udtalelse.

Efter at have modtaget Meddelelse om Afstemningsresultatet paa Færøerne udtalte Statsminister Knud Kristensen til „Berlingske Tidende“:

— Naar der er Flertal for Løsrivelse, saa maa vi skilles ad. Det har vi lovet Færingerne under Forhandlingerne i København, og det var ogsaa den foregaaende Regerings Indstilling. *Vi kan ikke omfortolke den Afstemning, der har fundet Sted. Jeg mener, den maa være den fuldgyltige Afgørelse.* Vi kan ikke have nogen Glæde af at være sammen med Færingerne, hvis de ikke vil være sammen med os, og vi maa altsaa respektere Flertallet for Løsrivelse.

Der maa nu komme en Forhandling om, hvordan en Adskillelse skal foregaa, og den maa ske i Fordragelighed. Hvorvidt der kommer en færøsk Delegation hertil, kan jeg ikke sige noget om i Øjeblikket, men det ligger nært at antage. I hvert Fald er der meget at drøfte, naar der skal ske en Adskillelse.

En Udtalelse af Christmas Møller.

Samtidig udtalte fhv. Udenrigsminister Christmas Møller:

.. En Afstemning er en Afstemning og skal respekteres. Men jeg synes, at *Resultatet peger mod nye Forhandlinger*, og jeg haaber, saadanne maa komme. Den danske Regerings Tilbud, som Mindretalsregeringen mere end Rigsdagen bærer Ansvar for, behøver jo ikke at være det sidste danske Ord.

Thorstein Petersen proklamerer det færøske Rige.

Bankdirektør Thorstein Petersen, der foruden at være Leder af Folkeflokken er Formand i Lagtinget, skrev umiddelbart efter Afstemningen i sit Blad, at Folkeafstemningen havde givet Flertal for Løsrivelse, og at Afgørelsen var bindende. Med Henblik paa Lagtingets Sammentræden skrev Bladet, at Tinget først og fremmest maatte tage den trufne Afgørelse til Behandling for at løse følgende to Spørgsmaal:

1. Oprettelse af de Styreorganer, der er nødvendige til Etablering af eget Styre.
2. Ordne Færøernes Forhold udadtil. Her først og fremmest Forholdene til Danmark.

Det fremgik altsaa af denne Artikel, at Hr. Thorstein Petersen ikke opfattede Folkeafstemningen som vejledende, men som afgørende og bindende.

I Lagtingets Møde Torsdag den 19. September erklærede Thorstein Petersen ved Aabningen, at Folkeafstemningen havde givet Færingerne Raadighed over deres eget Rige, og han fremlagde en Henvendelse fra 30 navngivne Personer, der repræsenterede Færingerne Foreningen, og som støttede hans Proklamation af det færøske Rige. Der fulgte en bevæget Debat, hvorunder Thorstein Petersen nægtede Sambandspartiets Formand A. Samuelsen Ordet og i Stedet gav det til Sambandspartiets Repræsentant for Suderø Djurhuus, som havde krævet Lagtingets øjeblikkelige Sammentræden. Djurhuus hævdede, at Folkeafstemningen ikke var bindende, da kun 32,2 pCt. af Vælgerne havde stemt for Løsrivelse. Her greb Thorstein Petersen ind, idet han henviste til, at Folkeafstemningen senere vilde blive behandlet som en selvstændig Sag. Djurhuus fortsatte sin Tale, men blev Gang paa Gang afbrudt af Formanden. Thorstein Petersen nægtede ligeledes Lagtingsmand Dam at forebringe en Henvendelse fra hans Vælgere (Socialdemokrater). Samuelsen, Sambandspartiet, fik derefter Ordet og udtrykte en Protest mod Formandens Proklamation af et færøsk Rige, idet han henviste til, at Grundloven stadig gjaldt for Færøerne. Mødet sluttede uden nogen Vedtagelse.

En Erklæring fra Regeringen.

Freitag den 20. September udsendte den danske Regering i Anledning af Begivenhederne paa Færøerne flg. Erklæring, som var tiltraadt af de politiske Partier i Danmark:

Fra den konstituerede Amtmand over Færøerne har Statsministeriet modtaget følgende Meddelelse om de paa Lagtingsmødet i Onsdags faldne Udtalelser:

„Formanden, Thorstein Petersen, indledte Mødet med at erklære, at det færøske Folk gennem Folkeafstemningen har kundgjort os, at Færøerne er et selvstændigt Rige. Denne Beslutning, som vi har faaet fra Folket, kan ikke omstødes af Lagtinget, idet Lagtinget havde givet Folket Ret til at afgøre Spørgsmaalet. Herefter var der intet andet at gøre, end at Lagtinget udskrev nye Valg til Lagtinget.

Inden Mødet blev hævet af Formanden, fik Sysselmand Samuelsen Lejlighed til skarpt og klart at udtale, at Thorstein Petersen maatte være klar over, at han ingen Ret havde til at

foretage nogen Handling, der ikke er hjemlet i den gældende Styrelsesordning, og som vilde stride mod Grundloven.

Regeringen finder Anledning til at udtale følgende:

Ved den nu afholdte Folkeafstemning, som er besluttet og tilrettelagt af Lagtinget, men som Regeringen har fundet ønskelig, blev der paa Regeringsforslaget om betydeligt udvidet Selvstyre afgivet ca. 5500 Stemmer og for Løsrivelse ca. 5650 Stemmer, medens 480 Stemmesedler var ugyldige og ca. 5900 Vælgere ikke har afgivet Stemme.

Under Forhandlingerne i Begyndelsen af Aaret erklærede Regeringen, at dersom Færøerne maatte ønske den fulde Selvstændighed og Ophør af det historiske Samhørsforhold med Danmark, vilde den fuldt ud respektere dette Ønske. Dette Standpunkt fastholder Regeringen.

Hvorledes man end vil bedømme Udfaldet af Folkeafstemningen, er det imidlertid klart, at Afstemningen hverken i sig selv medfører en ny folkeretslig eller statsretslig Stilling for Øerne eller giver Lagtinget Hjemmel til ensidig at indføre en saadan Nyordning. En ensidig Handling af denne Karakter vilde være ulovlig og vilde ikke kunne anerkendes af Regeringen. Enhver Ændring i den hidtidige Ordning maa fremgaa af en Forhandling mellem Lagtinget og Rigets Myndigheder. Tanken om Udskrivning af Lagtingsvalg kan Regeringen tiltræde.

Lagtinget vedtager Løsrivelse.

Uanset Regeringserklæringen vedtog Lagtinget Mandag den 23. September 1946 med 12 Stemmer imod 11 at overtage den politiske Ledelse af Færøerne. Inden dette Møde i Lagtinget havde Parti-formændene været samlet til en Konference hos Amtmanden, hvor man drøftede et Forslag om at løse den politiske Krise ved at udskrive Lagtingsvalg. *Folkeflokkene afviste nu denne Udvej.* Afstemningen i Lagtinget blev foretaget umiddelbart efter, at Mødet var begyndt. Et Forslag fra Sambandspartiet om at lade Forslaget gennemgaa normal Behandling blev afvist af Formanden. Afstemningen blev foretaget ved Navneopraab, saaledes at Løsrivelsestilhængerne stemte Ja og Modstanderne Nej. For Thorstein Petersens Forslag stemte de 11 Medlemmer af Folkeflokkene og det socialdemokratiske Medlem Jakup Jakupstovu.

Regeringen foreslaar Nyvalg.

Inden Mødet havde Thorstein Petersen sendt Statsministeren en længere Redegørelse for Begivenhederne paa Færøerne. Han fastholdt, at Afstemningen paa Færøerne var „en endelig og bindende Folkedom“. Regeringen udtalte i Anledning heraf følgende:

„I Overensstemmelse med den den 20. September offentliggjorte Regeringserklæring skal Regeringen udtale følgende:

Hvorledes man end vil bedømme Udfaldet af Folkeafstemningen, er det klart, at Afstemningen hverken i sig selv medfører en ny folkeretlig eller statsretlig Stilling for Færøerne eller giver Lagtinget Hjemmel til ensidigt at indføre en saadan Nyordning.

En ensidig Handling af denne Karakter vilde være ulovlig og vilde ikke kunne anerkendes af Regeringen. Enhver Ændring i den hidtidige Ordning maa fremgaa af en Forhandling mellem Lagtinget og Rigets Myndigheder. Den i Deres Telegram nævnte Lagtingsbeslutning om Protokolltilførslen fra Mødet den 18. vedrørende Suveræniteten over Færøerne er derfor ugyldig. En eventuel Vedtagelse af det af 12 Lagtingsmedlemmer den 21. September fremlagte Forslag til Lagtingsbeslutning vil ligeledes være ugyldig. Organer, der maatte blive skabt i Henhold til en saadan Beslutning, vilde være ulovlige og kunde derfor ikke udøve nogen Myndighed.

Overhovedet maa det have sit Forblivende ved den hidtidige Ordning, saa længe den ikke paa lovlig Maade er ændret ved Forhandling mellem Lagtinget og Rigets Myndigheder.

Regeringen er enig med Dem i, at der snarest muligt bør udskrives Nyvalg til Lagtinget. De fornødne Forhandlinger maa derefter føres mellem Repræsentanter for det nyvalgte Lagting og Regeringen. For ikke at sinke disse Forhandlinger har Regeringen instrueret den konstituerede Amtmand om at forhandle med Lagtingets Partier om Udskrivning af de nye Valg saa hurtigt som muligt."

Tirsdag den 22. September 1946 meddelte Statsministeriet:

Paa Statsministerens Indstilling har Hans Majestæt Kongen i Dag bestemt, at Færøernes Lagting opløses med øjeblikkelig Virkning, og at Nyvalg skal finde Sted snarest, saaledes at Amtmanden over Færøerne foretager det i saa Henseende videre fornødne i Overensstemmelse med Lagtingsloven af 28. Marts 1923.

I de nærmeste Dage vil nogle danske Politikere under en Ministers Ledelse rejse til Færøerne for at søge Kontakt med færøske Politikere med gensidig Orientering for Øje.

Opøsningens Grundlag.

Opøsningen af Lagtinget sker paa Grundlag af Loven om Færøernes Lagting, hvori det i § 20 siges:

"Dersom Amtmanden finder, at en af Lagtinget tagen Beslutning ikke er lovmedholdig, er han berettiget til at stille Udførelsen af den i Bero, indtil han har erhvervet højere Afgørelse af Spørgsmaalet. De til Erhvervelsen af en saadan fornødne Skridt skal ufortøvet foretages.

Kongen kan udsætte Tingets Forhandlinger.
Kongen kan opløse Lagtinget."

Opløsningens Motivering.

Samtidig med Opløsningen af Lagtinget udsendte Statsministeriet en længere Erklæring, hvori det efter en Redegørelse for Begivenhedernes Udvikling paa Færøerne hed:

De foran omtalte Lagtingsvedtagelser om Etablering af en selvstændig færøsk Stat er utvivlsomt i Strid med Grundloven, jfr. Bestemmelserne i dennes Paragraf 18.

Da Lagtingets Flertal desuagtet ved Vedtagelserne paa Mødet den 23. har fortsat de mod Lovgivningen stridende Vedtagelser og har bebudet Fortsættelse heraf, har Regeringen anset det for nødvendigt, at Lagtinget opløses straks, og at der udskrives nyt Valg til Lagtinget. Saadan Opløsning har Hjemmel i Paragraf 20 i Lagtingsloven af 28. Marts 1923, der indeholder en saalydende Bestemmelse: „Kongen kan opløse Lagtinget“.

Principielle Betragtninger over Færøernes Forhold til Danmark.

I alle Kredse i Danmark har den Udvikling, Begivenhederne paa Færøerne har taget i Løbet af Aaret 1946, gjort et dybt og pinligt Indtryk.

Der kan ikke herske mindste Tvivl om, at *Thorstein Petersens* Proklamation af Løsrivelse fra Danmark og af Oprettelsen af et færøsk Rige er ulovlig, og at Grundloven uanset denne Proklamation vedblev at gælde for Færøerne. Vel har de danske Partier — ogsaa Det konservative Folkeparti — akcepteret, at Færøerne paa egen Haand maa træffe Bestemmelse om deres Fremtid. Men det siger sig selv, at inden en Adskillelse fra Danmark kan finde Sted paa lovlig Maade, maa Færøernes Befolkning *paa utvetydig Vis* have givet Udtryk for sit Ønske derom, og der maa føres Forhandlinger med den danske Regering og Rigsdag, ligesom Kongen maa have billiget Adskillelsen.

Folkeafstemningen 1945 et utilstrækkeligt Grundlag.

Man maa i Danmark dele Sambandspartiets og de fleste færingske Socialdemokraters Standpunkt: at Folkeafstemningen den 14. September 1946 ikke kan opfattes som et tilstrækkeligt Udtryk for den færøske Befolknings Ønsker. For at Færøerne kan skilles fra Danmark, bør over 50 Procent af Beboerne have stemt for Adskillelsen, men i det foreliggende Tilfælde har kun godt 32 Procent gjort det. Ligeledes burde der have været saa nær Føling mellem Autoriteterne i Danmark og paa Færøerne, at man havde tilrette-

lagt Folkeafstemningen paa et solidt Grundlag og ikke i Forbindelse med Stillingtagen til den danske Regerings Forslag, hvilket utvivlsomt har givet mange færøske Vælgere det Indtryk, at det egentlig var Regeringsforslaget, man skulde tage Stilling til og kun det, medens Løsrivelse fra Danmark var noget, der senere kunde forhandles om, hvis tilstrækkelig mange Vælgere stemte for det.

For hurtig Stillingtagen fra Statsministerens Side.

Udfra en saadan Betragtning og udfra de Synspunkter, Sambandspartiet har anlagt overfor Folkeafstemningen og overfor Thorstein Petersens Proklamationer i Lagtinget, vil mange have den Opfattelse, at Statsminister *Knud Kristensen* var for hurtig i Vendingen, da han straks efter at have modtaget Meddelelsen om Folkeafstemningens Resultat udtalte til Pressen:

„Vi kan ikke omfortolke den Afstemning, der har fundet Sted. Jeg mener, *den maa være den fuldgyltige Afgørelse*. Vi kan ikke have nogen Glæde af at være sammen med Færingerne, hvis de ikke vil være sammen med os, *og vi maa altsaa respektere Flertallet for Løsrivelse*.“

En anderledes forsonlig Klang var der i fhv. Udenrigsminister *Christmas Møllers* Ord om, at vel er en Afstemning en Afstemning og skal respekteres. Men

„jeg synes, at Resultatet peger mod nye Forhandlinger, og jeg haaber, saadanne maa komme. Den danske Regerings Tilbud, som Mindretalsregeringen mere end Rigsdagen bærer Ansvar for, behøver jo ikke at være det sidste danske Ord.“

Hensyn, Danmark maa tage.

Selvfølgelig kan det ikke være Danmarks Opgave i Forholdet til Færøerne eensidigt at yde, uden at Færøerne føler virkelig samhørighed med det danske Rige. Men i Betragtning af Færøernes Historie og af det færøske Folks ubestridelige kulturelle Egenart maa man udfra en konservativ Opfattelse finde det rimeligt, at man gaar meget vidt i Retning af lokalt Selvstyre og Ret til den færøske Kulturs frie og fulde Udfoldelse paa Færøerne, selv naar Færøerne forbliver i det danske Rige.

Der er jo ogsaa et stærkt Hensyn at tage til de mange, som gennem Aartier var trofaste i deres Tilhørsforhold til Danmark, og som føler sig som fuldgode danske Statsborgere og Færingers paa samme Tid. Efter en saadan Indsats som den, disse Mennesker har gjort i Generationer, og efter en saadan Trofasthed

mod det danske Rige skal man være varsom med at gaa saa rigoristisk frem, at disse Folk næsten stødes ud i Løsrivelsen. Rigtigt vil det være opmærksomt at lytte til deres Synspunkter, hvadenten det drejer sig om Fortolkningen af den Folkeafstemning, som de kun opfattede som værende af raadgivende Karakter for Lagtinget, som naar det drejer sig om nye Forhandlinger om Forholdet mellem Færøerne og Danmark.

Det maa indrømmes, at Statsministerens Svar paa Thorstein Petersens Brev (se dette) intet mangler i Tydelighed. Men det vilde have været klogt ikke at anerkende Folkeafstemningen i saa kategoriske Vendinger, som det skete straks efter, at Meddelelsen om Folkeafstemningen var ankommet til København.

Færøerne og Omverdenen.

Et Forhold, som man fra dansk Side bør tage i Betragtning, er, at det gælder om at bevare Færøerne i den nordiske Kulturkreds via dets Forbindelse med Danmark. Hverken materielt eller befolkningsmæssigt har Færøerne Kræfter til at være et selvstændigt Rige. Øerne kan hverken opretholde de fornødne Lærestalter eller den diplomatiske Repræsentation, som et selvstændigt Land kræver. Enkelte Løsrivelsesfolk har vistnok ment, at Færøerne kunde gaa ind i det britiske Rige. Men fra engelsk Side har man advaret Færingerne mod saadanne Tanker, ligesom der i amerikansk Presse er peget paa, at Færøerne ligger paa et farligt geografisk Punkt, nemlig hvor Stormagternes Interesselinier kan komme til at krydse hinanden. Derfor er der fra et konservativt Synspunkt ikke kun et specielt Hensyn at tage til Færøerne og til Danmark, men ogsaa til, at Færøerne bevares i den nordiske Kulturkreds.

Danmark og Færøernes Økonomi.

Det kan oplyses, at Udgifterne til Færøerne normalt har ligget paa 2—3 Mill. Kr. aarligt, hvortil kommer særlige Bevillinger til det ene og det andet Formaal. Disse Midler blev ogsaa stillet til Raadighed under Besættelsen, hvor man skaffede dem til Veje gennem Laan i de færøske Banker. Umiddelbart før Krigen var der udarbejdet Planer til et betydeligt Hospitals- og Skolebyggeri, der vilde have krævet flere Millioner, men Krigen gjorde, at disse Arbejder maatte stilles i Bero. Ogsaa for den kommende Tid var der en Række Planer, som den politiske Udvikling nu tvinger til at lade hvile.

Det er saaledes betydelige Udgifter, det lille Færøsamfund i Tilfælde af Løsrivelse selv vilde komme til at bære. Dertil kommer de Vanskeligheder for Øernes Udenrigshandel, der vil opstaa som Følge af den ensidige Produktion og Øernes egen relativt lille

Import. Tidligere har ofte Afsætningen af Færevarene været afhængig af en modsvarende Import af andre Varer, som Færøerne ikke selv vilde have kunnet aftage, idet der ofte var Tale om specielle Varer som f. Eks. Vin fra Portugal. I saadanne Tilfælde har Danmark kunnet aftage den Import, der var fornøden for, at Færøerne kunde eksportere. Ogsaa politiske Vanskeligheder vil opstaa, idet de, der nu er bundet sammen i Folkeflokken af dette Partis Løsrivelsesprogram, er Grupper af Befolkningen med iøvrigt vidt forskellige politiske og økonomiske Interesser.

Grønland.

Overenskomsten med Amerika.

Den 9. April 1941 underskrev Danmarks Gesandt i Washington, Minister *Henrik Kauffmann*, og det amerikanske Udenrigsministerium en Overenskomst om Grønland. I Overenskomsten lovede Amerika at beskytte Grønland og at respektere alle legitime Interesser saavel som alle Love, Regulativer og Sædvaner med Hensyn til den indfødte Befolkning og Grønlands Administration. Paa Grundlag af denne Overenskomst blev der etableret et Samarbejde mellem de amerikanske og grønlandske Myndigheder. Grønlands-overenskomsten blev godkendt af Rigsdagen den 16. Maj 1945.

Grønlands fremtidige Ordning.

Den 12. Juni 1946 offentliggjordes en Betænkning, der var fremgaaet af et Samraad mellem 8 rigsdagsvalgte Medlemmer af Grønlandsudvalget og 6 landsraadsvalgte Grønlændere, der havde været i Forhandling med Grønlands Styrelse. Denne Betænkning foreslaar en Slags 5 Aars Plan for Grønland, hvis Hovedpunkter er følgende:

Landsraadene skal vælges ved direkte Valg i Stedet for som tidligere ved indirekte Valg.

Grønlænderne skal vælge en staaende Delegation til Forhandlinger med Grønlandsudvalget.

Man opretholder foreløbig Handelsmonopolet og Reglerne for Besejling af Grønland, men det anses dog for ønskeligt, at der aabnes Adgang for Bosættelse i Grønland af Danske, der er født i Grønland, eller som ved Slægtskab med Grønlændere eller mangeaarig Tjeneste er knyttet til Landet. Man finder det rigtigt, at der skabes Mulighed for danske Turisters Besøg i Grønland, men det skal ske under Former, der er forenelige med Monopolsystemet, og foreløbig kan Besøg kun ske med Grønlandske Styrelses Skibe.

Grønlands Styrelse erklærer sig villig til at undersøge Spørgsmaalet om større Ligestilling mellem Grønlændere og Danske, hvor det er paakrævet.

Udvalget er enigt om, at Fiskeriet paa Grønland skal fremmes, at der skal skaffes større og bedre Fiskerbaade, og at der

skal oprettes et Skibsværft til Bygning af saadanne Baade. Grønlænderne skal i større Omfang end tidligere selv tilberede Fisken til Eksport, og Fisk skal forsendes direkte fra Grønland til Forbrugerne.

I det hele taget skal Erhvervslivet paa Grønland fremmes. Faareavlen rationaliseres og Kartoffelavlen øges.

Der oprettes en Stilling som Handelsinspektør, hvis Opgave er at virke som Bindeled mellem Handelen i Danmark og Handelsvirksomhed i Grønland.

Kulbrydningen fortsættes til grønlandsk Forbrug, og Kryolitbrydningen fortsættes, medens Marmorbrydningen midlertidigt indstilles.

Der skal oprettes flere og bedre Skoler, og Danskundervisningen skal efter grønlandsk Ønske udvides. Udvalget er gaaet med til Oprettelse af en dansksproget Kostskole. Antallet af danske Lærere, Sygeplejersker udvides, og der oprettes Fødehjem, Røntgen- og Tuberkulosestationer. Husbygningen skal fremmes, og der bliver Adgang til billige Laan til Husbyggeri.

Disse Forslag, hvis Hensigt er at bringe Danmark og Grønland nærmere til hinanden, gik, efter at de var fremsat, videre til Behandling i de grønlandske Landsraad.

Forsvarsspørgsmaalet.

Under Besættelsen opløste Tyskerne fuldstændig den danske Forsvarsmagt. Saavel Hærens som Flaadens Materiel blev stjaalet. Ialt bortførtes Materiel til en Værdi af 1½ Milliard Kroner. Man stod saaledes paa bar Bund, da Befrielsesregeringen traadte til. Det var derfor en meget stor og vanskelig Opgave, som forelaa for den konservative Forsvarsminister *Ole Bjørn Kraft*: at begynde *Genrejsningen af Forsvaret*.

Man maatte i Gang med Arbejdet øjeblikkeligt, da der forelaa store Opgaver med Bevogtningen af de tyske Soldater, Vaaben- og Ammunitionsdepoter, Flygtningelejre og først og fremmest naturligvis den danske Stats Overtagelse af Grænsebevogtningen. Dette var Baggrunden for de Indkaldelser, som blev foretaget baade af gammelt Mandskab og af Rekrutter og for de Materielindkøb, som fandt Sted i det Halvaar, hvor Samlingsregeringen sad.

Overfor den Kritik, som særlig fra radikal Side kom til Orde, skal det fremhæves, dels at det i modsat Fald havde været umuligt for Danmark at løse de Opgaver, som det maatte være en Pligt for os at løse som selvstændig Stat uden disse Foranstaltninger, dels at alle de trufne Foranstaltninger har fundet Tilslutning fra *alle* Partier saavel i Regeringen som for den økonomiske Side af Sagen i Rigsdagens Finansudvalg.

Hvad specielt Anskaffelsen af Skibe til Marinen angaar, maa det anerkendes, at disse Anskaffelser var en absolut Forudsætning for, at den fornødne Uddannelse af Befalingsmænd i Flaaden kunde paabegyndes, og det har da ogsaa vist sig, at der har været almindelig Tilfredshed med, at det i Sommeren 1946 har været muligt at udsende Fregatterne „Holger Danske“ og „Niels Ebbesen“ paa Togter til fremmede Lande med Kadetter og Math elever, ligesom Korvetten „Thetis“ har kunnet deltage i Fiskeriinspektionstjenesten ved Færøerne.

Naar den danske Regering ved de russiske Troppers Evakuering af Bornholm kunde erklære, at vi baade materielt og personmæssigt var i Stand til at overtage Vagttjenesten paa Øen, skyldtes det naturligvis de efter Befrielsen trufne militære Foranstaltninger.

Opgaven for Danmark umiddelbart efter Befrielsen var at vise, at vi var i Stand til paa Forsvarets Omraade at løse alle de aktu-

elle Opgaver, der paahvilede os som suveræn Stat og derved overflødigere fremmede Troppers Tilstedeværelse. Denne Opgave blev løst.

Antallet af Indkaldte.

Med Hensyn til Antallet af Indkaldte, er det tilstrækkeligt at henvise til, at den efterfølgende Venstre-regering fuldstændig har fastholdt den Linie, som blev anlagt af Samlingsregeringen — simpelthen fordi den indkaldte Styrkes Størrelse er nødvendig til Opgavernes Løsning, ja snarere er for lille end for stor.

Frivillige til England.

Der har fra flere Sider, især fra Retsforbundet og Radikalismen, været rejst stærk Kritik mod, at der blev givet Tilladelse til Hvervning af danske Frivillige til den engelske Hær.

Hertil kan følgende bemærkes:

Medens Krigen med Japan endnu var i Gang, modtog saavel Udenrigsministeriet som Forsvarsministeriet i Hundreder af Ansøgninger fra unge Danske, der vilde melde sig som Frivillige i Kampen. Som en med England allieret Nation var det naturligt at forespørge i England, om det vilde modtage disse Frivillige. Ingen kunde vel drømme om, at vi, der just var blevet befriet, skulde hindre unge Danske i at deltage i Kampen mod den anden Fascist-stat.

Imidlertid afsluttedes Krigen med Japan, og nu bad de Unge om Lejlighed til at melde sig til den britiske Hær for at deltage i Løsningen af de Opgaver, som paahvilede denne mange Steder i Verden efter Krigens Afslutning. Samtidig modtog den danske Regering Meddelelse om, at England gerne modtog de unge danske Frivillige, og paa Basis heraf oprettedes et dansk-engelsk Rekrutteringskontor til Hvervningen udfra den Betragtning, at vi følte os som en allieret Nation og ikke vilde hindre, at unge danske Frivillige fik Adgang til Tjeneste i den engelske Hær.

Fra Retsforbundets Side blev der i Rigsdagen stillet et Forslag til Dagsorden, der i sin Formulering antydede, at Forsvarsministeren havde handlet udenom Rigsdagen og gældende Lov i denne Sag. Denne Dagsorden blev nedstemt med alle Partiers Stemmer mod Retsforbundets. 4 Radikale undlod at stemme.

Rent praktisk ligger Forholdet saadan, at 23.000 udbad sig Ansøgningskemaer, at ca. 10.000 indsendte dem, men at der i alt kun blev hvervet 2.400 til den britiske Hær. Dette skyldtes bl. a. de strenge Optagelsesbestemmelser.

Divisionen til Tyskland.

En anden Sag, som har været Genstand for adskillig Diskussion og ogsaa har været debatteret i Rigsdagen, er Planen om Afsendelse af en dansk Division til den britiske Zone i Tyskland for at deltage i Besættelsen. Herom har fhv. Udenrigsminister *Christmas Møller* og fhv. Forsvarsminister *Ole Bjørn Kraft* givet Oplysninger under Forhandlingerne om Forsvarskommissionens Nedsættelse i Folketinget.

Christmas Møller udtalte saaledes paa Spørgsmaalet om, hvem der havde taget Initiativet til denne Tanke:

Inden den 5. Maj blev det gjort gældende, bl. a. fra min Side og fra De Frie Danskes Side i England, at naar Danmark fik en allieret Status, hvilket var vort inderlige Haab, og hvilket vi i høj Grad arbejdede paa, da vilde Danmark ogsaa drage Konsekvensen deraf og participere i de Byrder, de Allierede havde. Og jeg melder mig meget gerne som en af dem eller maa-ske som den, der har Ansvar for denne Tanke, saaledes som jeg ogsaa havde Ansvar for den Tanke, at vi skulde erklære Japan Krig. Jeg melder mig gerne som den, der har Ansvar for, at vi naturligvis maatte have den Byrde at participere i Besættelsen af Tyskland, og fra engelsk Side, fra de Allieredes Side, regnede man med, at saadan vilde det være, og uden at jeg her kan komme nærmere ind paa Enkeltheder, tror jeg, jeg ogsaa har Lov til at sige, at i den Tid, i hvilken jeg var Udenrigsminister, gav jeg en lignende Anskuelse til Kende. Jeg vil aldeles ikke løbe fra mit Ansvar; selve Ideen og Tanken har Danish Council i London og De frie Danske og derigennem jeg som Formand for denne Bevægelse et meget stærkt Ansvar for, og det paatager jeg mig gerne.

Dertil føjede den daværende Forsvarsminister *Ole Bjørn Kraft* følgende Redegørelse:

Nogen Tid efter, at Samlingsregeringen var blevet dannet, kom der fra det engelske Krigsministerium en officiel Henvendelse til os om at sende en saadan Division til Tyskland, og dette Spørgsmaal, som fremkom gennem Udenrigsministeriet, og derfra sendtes til Krigsministeriet, blev naturligvis ført frem i den samlede Regering og drøftet der. Den samlede Regering og alle Partier i Regeringen fandt, at saaledes som Situationen var, og efter at denne Anmodning var fremkommet fra engelsk Side, var det naturligt for Danmark at tiltræde denne Anmodning.

Denne Sag har været drøftet i fuld Aabenhed i Befrielsesregeringen, og da den kom til at foreligge i mere konkret Form — det var en Maanedes Tid før Valget —, havde jeg i min Egenskab af Forsvarsminister et Møde med Partiformændene,

hvor jeg redegjorde for den Sag paa samme Maade, som her er sket, og hvor Partiformændene fik forelagt, hvad der paa dette Tidspunkt forelaa. Derefter gik Partiernes Formænd til deres Partier og kom tilbage med den Besked til mig, at man kunde give Tilslutning dertil — altsaa de Partier, der var repræsenteret i Regeringen. Vi drøftede ogsaa paa dette Tidspunkt, hvad det kunde koste. Det kunde vi ikke vide noget om, saa lidt som man overhovedet ved det i Dag, men det blev udtrykkeligt sagt, at Spørgsmaalet om, hvad disse Vaaben skulde koste, skulde henvises til en særlig Forhandling med Regeringerne, og Finansudvalget har ogsaa faaet Meddelelse derom. Paa det Tidspunkt anslog man i Forsvarsministeriets Udgifterne til omkring ved 60 Mill. Kr., men noget bestemt kunde man naturligvis ikke vide, da vi ikke kender Arten og Antallet af de Vaaben, vi skal bruge til denne Division.

Sagen ligger altsaa ganske klart. De frie Danske i London under *Christmas Møllers* Ledelse har, som en ganske naturlig Sag, overfor Englænderne fremhævet, at Danmark som en allieret var rede til at deltage i Efterkrigstidens Byrder — bl. a. ved Besættelsen af Tyskland. Efter Befrielsen har den engelske Regering officielt rettet Anmodning til den danske Regering om at deltage i denne Besættelse med en dansk Troppstyrke, og Regeringen har med Partierne bag sig svaret Imødekommende paa denne Henvendelse.

Forhandlingerne om Troppstyrken til Tyskland er endnu ikke endeligt afsluttet, men man antager, at Danmark til Foraaret, ligesom Norge, vil sende en Styrke til Tyskland. Medens man oprindeligt tænkte paa en Styrke paa 10.000 Mand drejer Forhandlingerne sig nu om 4—5.000. Aarsagen hertil er, at Forudsætningen for de 10.000 Mand, nemlig at Danmark ikke skulde bevogte tyske Flygtninge paa sit eget Omraade, men at disse hurtigt vilde blive hjemsendt, ikke er gaaet i Opfyldelse.

Hjemmeværnene.

Modstandsbevægelsens Vaaben og Forhold i det hele gav i Sommeren 1945 ofte Anledning til Diskussion, og det stod den daværende Forsvarsminister, *Ole Bjørn Kraft*, klart, at der maatte skabes saadanne Forhold, at de hermed forbundne Spørgsmaal blev ordnet paa en for Staten forsvarlig Maade. Det var Krafts Hovedsynspunkt, at Hjemmeværnene rettelig hørte hjemme under den kommende Forsvarsordning, som der fra alle Sider var Enighed om at skabe til Erstatning for den gamle Ordning, hvis Rammer kun var rent fiktive. Indtil en saadan Forsvarsordning kunde gennemføres, var det imidlertid nødvendigt at træffe en midlertidig

Ordning for Hjemmeværnene, og Kraft forelagde derfor allerede i Forsommeren 1945 i Regeringen et Udkast til en Overenskomst mellem Krigsministeriet og de danske Hjemmeværnsforeninger. Denne Overenskomst sigtede først og fremmest paa at løse Kontrolspørgsmaalet med Vaabnene, men fastsatte desuden nærmere Bestemmelser for Rammerne af Hjemmeværnsforeningernes Arbejde. Ved et senere Ministermøde erklærede imidlertid den radikale *A. M. Hansen*, som under den første Forelæggelse havde forholdt sig passiv, at han ikke vilde støtte en saadan Overenskomst, og da det var en Forudsætning, at intet kunde gennemføres, uden der var Enighed herom i Regeringen, faldt Forslaget.

I Foraaret 1946 gennemførte Venstres Regering en Lov om Handel med Vaaben m. m., og heri rummes en Overenskomst mellem Hjemmeværnene og Krigsministeriet efter saa at sige Ord til andet samme Idé som Krafts oprindelige Udkast. Det maa dog understreges, at Overenskomsten med Hjemmeværnene er midlertidig, og at hele Spørgsmaalet maa tages op til Revision i Forbindelse med den kommende Forsvarsordning.

Forsvarskommissionen.

At en ny Forsvarsordning er nødvendig, er man fra alle Sider enige om, og allerede under Samlingsregeringen gav Forsvarsministeren Krigs- og Marineministeriet Besked om at gaa i Gang med det forberedende saglige Arbejde, saaledes at den Forsvarskommission, som ventedes nedsat efter Valgets Afholdelse, straks kunde gaa i Gang med sit Arbejde. Venstregeringen stillede da ogsaa Forslag om Nedsættelse af en Forsvarskommission i Foraaret 1946. Kommissionen kom til at bestaa af 20 Repræsentanter for Rigsdagen og 9 militære Sagkyndige. Forsvarsministeren er Kommissionens Formand. De konservative Medlemmer er *Ole Bjørn Kraft*, *Westermann*, *Malchau* og *Lisbet Hindsgaul*.

Det er værd at notere Lovforslagets Formaaalsparagraf. Kommissionens Arbejde fastsættes paa følgende Maade:

„Det skal være Opgaven at udarbejde en samlet Plan med tilknyttede Lovforslag for Danmarks fremtidige Forsvar *som en suveræn Stat* under Hensyntagen til Landets Stilling som Medlem af de forenede Nationer.“

Med Rette sættes her vor Stilling som suveræn Stat som det afgørende med den naturlige Tilføjelse, at vi under Opbygningen af vort nationale Forsvar maa tage Hensyn til vort Medlemsskab af U.N. Det vil sige yde vort Bidrag til den internationale Sikker-

hedsstyrke og saaledes bidrage til det internationale Forsvar.

For Konservatismen maa det være en selvfølgelig Opgave at søge at skabe Samling og Enighed om Forsvaret. Der er ingen, der kan ønske at genoplive Fortidens politiske Uoverensstemmelser. For første Gang kan vi, som *Ole Bjørn Kraft* sagde under Drøftelserne paa Rigsdagen,

begynde en Forhandling om vort Forsvars Nyordning, befriede for alle Fortidens Dogmer, Modsætninger og Kampe, som tidligere altid har tynget disse Forhandlinger. Vi skal begynde paa bar Bund, vi skal ikke slæbe hverken aandelige eller materielle, gamle, rustne Vaaben med os ind i Fremtiden.

og han fortsatte::

Vi maa være fordomsfrie og sagligt objektive. Det staar faktisk i vor Magt at indlede et nyt Afsnit af dansk Forsvarspolitik Historie, hvor Enighed og Samarbejde fører Værket. Ofte har det i Fortiden været Spørgsmaalet om Pengene, der har ødelagt Mulighederne for et Resultat, der kunde samle alle, baade fordi man har villet for lidt, og ogsaa fordi man har villet for meget. Vi kan godt have Raad til at erkende, at der har været Fejl paa begge Sider. Vi maa ikke gøre disse Fejl om igen. Vort Forsvar maa glide ind som et afbalanceret Led i vor Samfundshusholdning, hvor der er taget et ligeligt Hensyn til, hvad Hævdelsen af vor Frihed og vor Suverænitet kræver, og til vort Lands økonomiske Bæreevne.

Forsvaret og UN.

Under Diskussionen om Forsvaret vil Forholdet til de forenede Nationer utvivlsomt komme til at spille en betydelig Rolle. Ikke mindst fordi det radikale Parti synes at være tilbøjelig til at indtage det Standpunkt, at vort Forsvars Størrelse alene skal afhænge af vore internationale Forpligtelser og altsaa ligesom gaa ud fra, at dette vil blive fastsat udefra.

Om dette Spørgsmaal udtalte den konservative Ordfører, *Ole Bjørn Kraft*, der er dansk Delegeret til De forenede Nationer, under Forhandlingerne i Rigsdagen:

Under mit Ophold i London havde jeg Lejlighed til at orientere mig om de Synspunkter, hvorefter der arbejdes, og det er min sikre Tro, at alle i Dag gaar ud fra, *at hvert Land skaber det Forsvar, som Landets Beliggenhed, dets Forhold, dets nationale Interesser betinger, og at dette Forsvar derefter er rede til at stille de Styrker til Raadighed, som De Forenede Nationers Generalstab efter Samraad med de enkelte Lande vil finde passende.* Rigtigheden heraf vil næppe blive bestridt fra nogen

Side, og man vil da ogsaa se, at det er ud fra de Synspunkter, man handler i alle andre Lande, og det kan heller ikke være anderledes. De Forenede Nationers Pakt er opbygget ud fra Forudsætningen om suveræne ligeberettigede Stater, der har paataget sig en Række Forpligtelser i fælles Interesse, men som naturligvis selv maa træffe Beslutninger om, hvad der tjener deres nationale Formaal. Derfor vil Rækkefølgen ikke blive, som det undertiden har været fremført herhjemme, at vi maa afvente en Ordre om, at vort Forsvar skal have den og den Størrelse. En saadan Ordre vilde stride imod hele Grundlaget for det internationale Fællesskab og Samarbejde og vilde alle Steder blive afvist som uberettiget Indgreb i Suveræniteten. Rækkefølgen maa derfor blive, at *hvert Land skaber sit Forsvar og erklærer sig rede til at stille Styrker til Raadighed*; men derfor bliver det naturligvis ikke urigtigt, at Kommissionen, saaledes som det ogsaa er understreget i Forsvarsministerens Formulering i § 2, i sit Arbejde maa tage Hensyn til vort Medlemskab af UN.

Det maa vi gøre, baade fordi dette Medlemskab forudsætter, *at vi selv beskytter vort Omraade, og at vi ikke ved at henligge som et militært Tomrum paatvinger andre den Opgave at forsvare Landet, men vi maa ogsaa tage Hensyn til, at vor Forpligtelse til at stille Styrker til Raadighed naturligvis maa paavirke vor Beslutning og kan øve Indflydelse paa vor Bedømmelse af, hvor store Styrker det er nødvendigt for os at have.*

Konservatismen ønsker Forhandlingerne i den nedsatte Forsvarskommission ført fordomsfrit og sagligt. Det er dens Haab, at saavel Politikerne som de militære sagkyndige vil gaa til Forhandlingerne med friske Øjne og ubundne af tidligere Synspunkter. Vi har nu en enestaaende Chance for at skabe en Forsvarsordning, der helt svarer til Tidens Krav, fordi vi skal skabe den helt fra nyt, fra Grunden af.

Hovedsynspunktet maa være at skabe et *dansk* Forsvar. Det vil sige et Forsvar, der i alle Enkeltheder er indrettet med vore Forhold for Øje med den afgørende Vægt lagt paa de Krav, som vort Lands Beliggenhed, dets særlige Karakter (Øerne og Halvø), dets Natur og vor Befolknings Størrelse betinger, det hele naturligvis set i Forbindelse med vort Medlemskab i UN. Vi skal alt-saa ikke skabe en Stormagtsordning i det smaa. Vi maa ikke vige tilbage for her at gaa nye Veje. Principperne for en saadan Ordning er opstillet i Det konservative Folkepartis Program. Eet Synspunkt skal her fremhæves. Konservatismen ønsker alt vaaben-dueligt Mandskab uddannet i Vaabenbrug. Der er to Grunde herfor: Man maa ikke fortsætte den Uretfærdighed, at kun et lille Udsnit af de unge Aargange indkaldes og dermed alene kommer til at være forpligtede overfor Landets Forsvar. Vi har set, hvordan det har ført til, at et Faatal Unge har været indkaldt i aarevis,

medens den øvrige Del har kunnet passe sit civile Arbejde. Den anden Grund er den Lære, Besættelsestiden gav os: hvor nyttigt det er i en given Situation, at Ungdommen har lært Vaaben at kende og ikke først skal uddannes „under Jorden“.

Hvor stort Forsvaret skal være for Hærens Vedkommende afhænger jo ikke af Antallet af aarligt Indkaldte, men det Antal Aar, i hvilket de er forpligtet til i Krigstid at tjene i Ildlinien. (Til Eksempel: 5 Aar giver med 20,000 Indkaldte 100,000 Mand, 10 Aar giver 200,000.) Der maa iøvrigt lægges afgørende Vægt paa, at Forsvaret har et *ungt* Mandskab, hvilket er umuligt med smaa aarlige Indkaldelser.

Hvad kan det nytte?

Dette radikale Spørgsmaal lyder saa nøgternt og snusfornuftigt. Dybest set er det i een Forstand uden Mening. Hvis man nemlig besvarer det negativt: Det kan ikke nytte, kan enhver se, at dets Konsekvens er at benægte Danmarks Mulighed for at eksistere som en selvstændig Stat. En Selvopgivelse, som iøvrigt det danske Folk og ikke mindst dets Ungdom under Besættelsen, hvor alle Kort var imod os, har sagt et afgørende Nej til. Vi maa derfor afvise hele den Tankegang, som oprindelig laa bag ved denne radikale Problemstilling.

Men dette skal naturligvis ikke forhindre, at vi ganske klart og nøgternt gør op, hvor langt vore Kræfter rækker, naar vi først har stillet os paa det Standpunkt, at vi vil og skal forsvare os. saa langt vore Evner rækker. Hvad er da Nyttens af et dansk Forsvar?

Formaalet med et Forsvar.

1) *Vort Forsvar skal øge vor Mulighed for ikke at blive inddraget i Krige.*

Erfaringer fra 2 Verdenskrige har positivt og negativt bevist at denne Mulighed er en Realitet. Under Verdenskrig Nr.1 opgav Tyskerne et planlagt Angreb paa Danmark, fordi det under den givne Situation, hvor Tyskland stod i Kamp med det meste af Europa, var umuligt for det at risikere den nødvendige Indsats af Mennesker og Materiel, da Danmark havde et Forsvar og var rede til at bruge det. Under Verdenskrig Nr.2 blev Norge og Danmark besat, men der foreligger talrige Militærsagkyndiges Udtalelser ude og hjemme, der sandsynliggør, at den meget risikable Angrebsplan mod Norge, der jo var Forudsætningen for Danmarks Besættelse, ikke havde kunnet gennemføres, ja næppe var blevet forsøgt, hvis hvert af de to Lande havde haft det Forsvar, som der havde været Mulighed for dem at skabe. Hvis Dan-

mark blot een Gang undgaar Inddragelse i en Konflikt, vil Omkostningerne til Forsvaret være givet vel ud.

2) *Det danske Forsvar skal kunne opholde en Fjende saa længe, at Hjælp fra international eller allieret Side kan naa frem.*

Dette er simpelthen en Forpligtelse, vi har ogsaa som Medlem af de forenede Nationer. Findes der et militært Tomrum, tiltrækker det en aggressiv Stat og vanskeliggør Kampen imod Fredsbryderen. Denne Opgave ligger det klart indenfor vore Muligheder at løse. Den peger i første Række paa Nødvendigheden af et Forsvar af vor smalle Grænse, der kan tvinge Angriberen til at søge Invasionen gennemført enten ad Luft- eller Søvejen, hvilket er en meget vanskelig Opgave. Det understreger vort Luftvaabens Betydning og Nødvendigheden af Sikringsstyrker til Beskyttelsen af Flyvepladser, til hvilken Hjælpen hurtigt kommer frem, og som Fjenden ikke maa kunne sætte sig i Besiddelse af. Og det aabner gode Muligheder ogsaa for Flaaden og Luftvaabnets Indsats og er en af Begrundelserne for Hjemmeværnets Betydning.

3) *Hvis vi opgiver et Forsvar, opgiver vi ogsaa dermed vor Ret til Selvstændighed og vor Mulighed for at kunne deltage i Verdenskampen for Frihed og Ret.*

Besættelsestiden har vist os, at denne Betragtning er en Realitet. Faren for Danmark efter Kapitulationen bestod ikke først og fremmest deri, at vi var blevet besejret, men deri, at vor Stilling var blevet uklar, at man ikke vidste, paa hvilken Side vi befandt os, fordi vi ikke havde kæmpet. Det var først efter den 28. August-Beslutningen og Modstandskampen, at vi igen vandt Tilliden og Æren. Uden Forsvar opgiver vi selv paa Forhaand Kampen mod de onde Magter i Verden og overlader den til andre. Under Besættelsen erfarede vi alle, at derved mister man Respekten for sig selv og sin Værdighed som Menneske.

Midlertidige Foranstaltninger.

Man maa regne med, at Forsvarskommissionen først kan fuldende sit Arbejde i Løbet af et Par Aar. Men i denne Periode kan Forsvarets Liv ikke standses. Det er derfor Konservatismens Synspunkt, at der straks ved Forsvarskommissionens Arbejde maa tilvejebringes en midlertidig Ordning, der sikrer Forsvarets Genopbygning i en Periode til Eksempel paa 3 Aar, saaledes at en naturlig Videreførelse af det Arbejde, der toges op straks efter Besættelsen, kan finde Sted. Derved behøver man ikke at foregribe den endelige Ordning.

De tyske Flygtninge i Danmark.

I Krigens allersidste Tid strømmede tyske Flygtninge i tætte Skarer til Danmark under de tyske Myndigheders Protektion. Der var mest Tale om Flygtninge fra Østtyskland, og de ankom baade med Skib og Tog og indkvarteredes i Skoler og andre offentlige Bygninger. Antallet af Flygtninge oversteg adskilligt 200.000.

Danmark havde ingen umiddelbar Pligt til i længere Tid at huse og ernære denne Invasion, men Henstillinger fra de allierede og dansk human Indstilling bevirkede, at man tog sig af Flygtningene og internerede dem samt forplejede dem for dansk Regning. For at bringe Fasthed i Spørgsmaalet udnævntes fhv. Minister Kjærboell til Flygtningeadministrator.

Under Forhandlingerne om en dansk-russisk Handelsoverenskomst meddeltes fra Moskva, at Rusland kunde tænke sig at tage mod 100.000 af Flygtningene, hvis et lige saa stort Tal blev anbragt i de af Vestmagterne besatte Zoner i Tyskland. Dette Forslag fik ingen praktiske Resultater, men i September stilledes i Udsigt, at en Del af Flygtningene inden længe kunde modtages i de vestlige Zoner i Tyskland. Endnu ved Udgangen af September hvilede Flygtningeproblemet dog stadig paa Danmark med fuld Tyngde. Man har dog samlet Flygtningene i stadig større og færre Lejre, saaledes at en Række Bygninger efterhaanden blev fri.

Arbejde for at faa Flygtningene bort.

Fra dansk officiel Side, saavel i Samlingsregeringens Tid som senere, har man adskillige Gange henledt de Allieredes Opmærksomhed paa Flygtningeproblemet. Bl. a. omtaltes det af *Ole Bjørn Kraft*, der i et Udvalg i *UN* under Plenarforsamlingen i London den 25. Januar 1946 udtalte:

Der blev paa Raadets 3. Møde vedtaget en Resolution, hvorefter de tidligere okkuperede Lande „skulde udfolde enhver Anstrengelse for paa passende Maade at bidrage til Organisationens Arbejde“.

Dette er Danmark parat til at gøre. Men man vil let kunne forstaa, at 5 Aars tysk Besættelse vil belaste Danmarks Økonomi i væsentlig Grad ogsaa i den kommende Tid. Vi er fuldtud

klar over, at vort Produktionsapparat er bedre bevaret, end Tilfældet er i adskillige andre tidligere besatte Lande. Men samtidig vil vi paapege, at netop paa Grund heraf har vi været i Stand til baade under Besættelsen og efter Befrielsen at yde en ikke helt ubetydelig dansk Hjælp til andre Lande.

Derudover vil jeg gerne henlede Opmærksomheden paa et Forhold, som ikke alle Steder er tilstrækkelig kendt, nemlig dette, at Danmark for Tiden indenfor sit Omraade huser over 200.000 tyske Flygtninge. Dette paalægger os en Omkostning, som beleber sig til henved 3 pCt. af vor Nationalindkomst.

Vi ved meget vel, at tyske Flygtnings Underhold ikke falder indenfor UNRRA's Rammer, men naar man ser paa Spørgsmaalet fra et dansk Synspunkt, føler vi os ikke desto mindre berettiget til — ja, er i Virkeligheden nødt til — i vore økonomiske Overvejelser at tage Hensyn til de Forpligtelser, som Begivenhedernes Udvikling paa denne Maade har lagt paa Danmark.

Ud fra disse Synspunkter maa Danmark ønske, at Komiteens Resolution ikke vil henstille til tidligere besatte Lande ubetinget at yde 1 pCt. af deres Nationalindtægt som Bidrag til UNRRA's Hjelpearbejde. Men jeg vil gerne gentage, at dette paa ingen Maade betyder, at Danmark er uvillig til efter Evne at bidrage til det omfattende humanitære Arbejde, som maa udføres i den nærmeste Fremtid.

Paa den interparlamentariske Unions Kongres i København April 1946 og paa det internationale Møde i Zürich sidst i August havde *Christmas Møller* Lejlighed til at fremføre de danske Synspunkter i Flygtningsespørgsmaalet. — *Christmas Møller* er den interparlamentariske Unions Rapportør i Flygtningsespørgsmaalet.

Flygtningene som Arbejdskraft.

I en Radiotale 3. April 1946 rejste Forstander *Johs. Petersen-Dalum* det Spørgsmaal, om vi ikke kom til at lade Flygtningene i Landet hjælpe til i Produktionen. „Der er sikkert mange gode Roearbejdere blandt disse Østeuropæere.“ Og i et Interview i „Stockholms-Tidningen“ den 7. Marts udtalte Statsminister *Knud Kristensen*:

Der er imidlertid fra flere Sider protesteret skarpt imod at anvende Tyskerne. Efter det, der er sket, vil man ganske simpelt ikke se Tyskere paa det danske Arbejdsmarked. Spørgsmaalet maa imidlertid løses ud fra praktiske Synspunkter. Hvis det viser sig umuligt at faa en tilstrækkelig Arbejdskraft paa anden Maade, maa vi paaany undersøge Mulighederne for at bruge nogle af de tyske Flygtninge.

Saadanne Udtalelser vakte nogen Uro, og den 13. Juni stillede Hoff i Folketinget Forslag til Beslutning om Afvisning af Forsøg paa at sætte tyske Flygtninge ind i dansk Produktion.

Under Debatten om dette Forslag udtalte Ole Bjørn Kraft bl. a.:

Der er ikke mange Spørgsmaal, der interesserer den danske Befolkning saa stærkt som Spørgsmaalet om de tyske Flygtninge her i Landet. Jeg er overbevist om, at det er et af de Spørgsmaal, som diskuteres mest Mand og Mand imellem, og det stadige Spørgsmaal er naturligvis: Hvornaar bliver det muligt at faa disse Flygtninge fjernet fra Danmarks Omraade? Det er ikke noget Under, at der er en stor Interesse knyttet til Sagen, da Flygtningenes Ophold her i Landet er en tyngende økonomisk Byrde paa vort Samfund, ikke alene gennem den direkte Pengeudgift, som Opholdet medfører, men ogsaa paa Grund af den Bevogtning, som er paakrævet, og de Ulemper, for at sige det mildt, som følger med, at disse Flygtninge optager Barakker og Bygninger i saa stor en Udstrækning, som Tilfældet er. Det maa derfor være og har hele Tiden været den danske Politik over for Flygtningeproblemet at faa Opholdet her afsluttet og at faa truffet saadanne Aftaler, at det bliver muligt for os at føre disse Flygtninge bort til det Land, hvorfra de er kommet.

Bjørn Kraft henviste videre til, at Udenrigsministeren i London ved UN-Konferencen havde erklæret, at Danmark hverken kunde eller vilde opsuge disse Flygtninge i vort Folkelegeme. Udenrigsministeren understregede dette ganske overordentlig stærkt, gjorde det klart, at her var intet Kompromis muligt, og at Danmark derfor maatte rette de mest indtrængende Hensstillinger til de Stormagter, som har Afgørelsen af dette Spørgsmaal, om at faa Sagen ordnet og faa en saadan Afgørelse truffet, at Flygtningene kunde forlade Danmark.

Derigennem har vi ogsaa forpligtet os udadtil i denne Sag, og det er ganske klart, at hvis vi paa nogen Maade indtager en Holdning, der kan give det Udseende af, at der er sket en Ændring i dette vort Standpunkt, at vi ikke kan og ikke vil opsuge disse Flygtninge i vort Folkelegeme, kan det blive til overordentlig Skade for de Bestræbelser, som stadig udfoldes fra Maaned til Maaned for at faa en Ordning af Sagen.

Den finansielle Politik.

De „ledige Penge“.

I et normalt Samfund er der paa kortere Sigt Ligevegt mellem Befolkningens samlede Indtægter (Nationalindkomsten) og Værdien af Mængden af Varer, som den hjemlige Produktion og Importen tilvejebringer.

Siden 1940 har Udviklingen ført til en stærk Vækst i Nationalindkomsten og et voldsomt Fald i Varemængden. Uden Indgreb fra Statens Side vilde Følgen være blevet, at Priserne paa de forhaandenværende Varer vilde være steget saa meget, at de netop kunde købes for Nationalindkomsten. En saadan Politik vilde imidlertid have betydet Sult og Elendighed for alle, som levede af faste Lønninger eller Renteindtægter. Bestræbelserne er derfor gaaet ud paa at fastholde Priserne og i Stedet søge den overskydende (eller „ledige“) Del af Nationalindkomsten opsuget (eller „nedkullet“).

Det er imidlertid kun i Teoriens Verden, at et fuldkomment Prisstop og en samtidig effektiv Opsugning af de ledige Penge er mulig. Den absolut nødvendige Forudsætning herfor maatte i alt Fald være Lovgivningsmagtens fuldstændige Herredømme over Landets økonomiske Politik. Tyskernes Tilstedeværelse i Landet berøvede saaledes Lovgivningsmagten de nødvendige Forudsætninger. For det første betød Besættelsen i denne Henseende praktisk talt Afspærring fra Vareudveksling med alle andre Lande end Tyskland.

Da Tyskland ikke leverede Vare- og Tjenesteydelser i tilstrækkeligt Omfang til at opveje Værdien af vor Tysklandseksport, blev Følgen en Vækst i Eksportørernes Tilgodehavender. Ud fra Synspunkter, som det vil føre for vidt her at redegøre for, overtog den danske Stat Garantien for disse Tilgodehavender og lod Nationalbanken udbetale dem over Clearingkontoen. Paa samme Maade maatte Nationalbanken stille Betalingsmidler til Raadighed for Tyskernes Forbrug her i Landet af Varer og Arbejdsydelser leveret af Danske. De hertil nødvendige Beløb kontoreredes paa Kontoen „Diverse Debitorer“. Ved Krigens Slutning samledes de to Konti i en Post paa Nationalbankens Regnskab, „Statens Regu-

leringskonto", der udgjorde 7.611.189.863 Kr. 59 Øre. Dette Milliardbeløb er altsaa Udtryk for, hvad den tyske Besættelsesmagt kostede os i de onde Aar. Beløbet er i Aarenes Løb udbetalt til Danskere.

Men „de ledige Penge“ har ogsaa en anden Oprindelse end den tyske Besættelse. Nedgangen i Produktion og Import medførte naturligvis en Realisation af de forhaandenværende Varelagre. Efterhaanden som Tiden gik, blev Lagrene udtømte, og i Stedet fik Erhvervslivet Penge, som ikke kunde finde Anvendelse i tilsvarende Vareindkøb.

Selvom Pengerigeligheden saaledes har forskellige Aarsager, saa rejser den dog uanset Oprindelsen det samme økonomiske Problem. Ganske vist er en stor Del af „de ledige Penge“ forbrugt i det stigende Prisniveau og er som Følge deraf delvis „fordampet“.

Det er aabenbart, at naar Detailpristallet (se Tabellen bag i Bogen) med 1935 som Udgangspunkt i Juli 1939 sættes til 107 og i Juli 1945 til 170, vil en ikke uvæsentlig Del af Stigningen af Nationalindkomsten udkræves til at betale det løbende Forbrug.

Men alligevel har en meget betydelig Del af de foregede Indkomster ikke kunnet finde Anvendelse. Naar Produktionen ikke blot er ude af Stand til at følge Trit med Væksten i Købekraften, men tilmed aftager, bliver en voksende Del af Befolkningens Betalingsmidler „ledige“. Produktionens Fald lader sig eksempelvis belyse ved den Tabel, der for Industriens Vedkommende viser en Nedgang i Indeks fra 117 i 1939 til 77 ved Befrielsen. Ganske vist er der i Tiden siden Maj 1945 sket en Vækst til 106, men denne har paa langt nær stillet Varebehovet tilfreds, og den væsentligste Del af de „ledige“ Penge findes derfor den Dag i Dag i Form af et usædvanligt stort Seddelomløb og — hvad der har endnu større Betydning .. som foregede Indskud i Banker og Sparekasser, hvor de venter paa Anbringelsesmuligheder i Konsumvarer eller Produktionsmidler.

Seddelomløbet, som i 1938 gennemsnitlig udgjorde 411,5 Mill. Kr., var ved Befrielsen vokset til 1699,8 Mill. Kr. I Juli 1946 var Tallet gaaet ned til 1482 Mill. Kr. Uagtet denne Nedgang er Omløbets Størrelse dog stadig et Symptom paa Sygdommen i vort Pengevæsen. Naturligvis vil den stedfundne Prisstigning føre til, at der skal flere Sedler til for at holde Omsætningen i Niveau, men da Detailpristallet kun udviser en Vækst fra 1939 til Juli 1946 paa ca. 55 pCt., staar en Stigning i Seddelmængden paa ca. 300 pCt. ikke i noget rimeligt Forhold dertil. Imellem 1 og $\frac{3}{4}$ Milliard af de cirkulerende Sedler maa antages at være „ledige“.

Paa Nationalbankens Foliokonto har de ledige Penge, som er havnet som Indskud i Banker og Sparekasser, fundet en højst foreløbig Hvile. Denne Konto udgjorde i 1938 gennemsnitlig 69

Mill. Kr., i 1945 var Gennemsnitstallet 3,3 Milliarder, ultimo 1945 endda 3,4 Milliarder. For de første syv Maaneder af 1946 gennemsnitlig 3,3 Milliarder. Summen af „de ledige Penge“ synes da i Øjeblikket at være godt 4 Milliarder Kroner.

De ledige Penges Virkninger.

Virkningen af det Problem, som disse 4 Milliarder Kroner skaber, er ofte blevet diskuteret. Det er givet, at de repræsenterer en Købekraft, som, hvis den forlader sin øjeblikkelige Hvilestilling for at finde Anvendelse til Forbrug og Produktion, kan faa de farligste Følger for Prisniveauet herhjemme. Der kan med største Lethed paavises allerede indtraadte uheldige Følger af denne vældige Pengemængde. At Penge under saadanne Omstændigheder bliver billige er klart, og Faldet i Renten (o: Prisen paa Penge) har været saa stærkt, at det for alle, hvis Eksistens er knyttet til en Formues Renteafkastning, har været katastrofalt, ligesom Livsforsikrings- og Pensionsforsikringsanstalter er blevet udsat for store Vanskeligheder. Den stærkt faldende Rente fører til en svigtende Respekt for Pengene. Den aabner en Tendens til en økonomisk Chancesejlads. Man er villigere til at vove Pengene i Foretagender, som ikke har Bund i de faktiske Forhold, og som kommer til at unddrage Samfundet Materialer og Arbejdskraft, der kunde have fundet en rimeligere Anvendelse. Pengenes manglende Værdi styrker Trangen til at holde Liv i usunde Foretagender eller frister ellers sunde Foretagender ind i en usund Løn- og Omkostningspolitik (Sortbørs-lønninger og Køb af Materialer til Overpriser eller værre paa den sorte Børs). Samtidigt fører de høje Lønninger og Fortjenester til Umaadeholdenhed i Forbrug og Livevaner, fordi Produktionen og Importen af haardt savnede Nyttvarer med deres strammere Pris- og Avancekontrol halter bagefter.

Eller med andre Ord: „de ledige Penge“ skaber en Inflation, som kun kan forhindres ved en Opdæmning og en Opsugning parret med en Produktion og en Import af Varer, som kan give Forbruget en fornuftigere Retning.

Denne Kamp mod Inflationen har været den fornemste Opgave i Landets økonomiske Politik siden Befrielsen.

Kampen mod »de ledige Penge«.

Allerede under Samlingsregeringen Buhl i Sommeren 1945 indledtes Kampen mod Inflationen. Det skete ved Loven om en ekstraordinær Formueopgørelse af 23. Juli 1945. Ved Hjælp af denne Lov konstateredes saadanne Mangler i de aarlige Formueopgørelser, at der kan forventes inddraget ca. 1,3 Milliard Kroner i Skatteefterbetalinger og Bøder. Virkningerne heraf paa Pengemarkedet

vil imidlertid først kunne vise sig efterhaanden som de enkelte Sager afsluttes, og paa Grund af deres overvældende Mængde regner man med, at der vil hengaa endnu mellem 2 à 3 Aar, før de sidste har fundet deres Afgørelse. Loven om den ekstraordinære Formueopgørelse blev vedtaget paa Rigsdagen med alle Partiers Stemmer.

Men dermed var Pengeforholdene jo ingenlunde bragt i Lave. Tværtimod medførte ogsaa Forholdene efter Befrielsen, at den ledige Købekraft voksede. Nu var det Statskassen, som havde overtaget Tyskernes Rolle som Befordrer af voksende Pengemængder.

Stærkest er Paavisningen af hele Problemet kommet frem i en Skrivelse af 2/2 1946 fra Nationalbanken til den kgl. Bankkommissær, Handelsminister Villemoes. Skrivelsen, som i Virkeligheden er et Nødraab om Lovgivningsmagtens Bistand mod Inflationens fare, skal udførligt citeres her. For den konservative Politik blev den et højest vigtigt Aktstykke, der begrunder Partiets Standpunkter til tre afgørende Problemer i Kampen mod „de ledige Penge“: Kravet om Balance mellem Statens Indtægter og Udgifter, Afvisning af Regeringens Ønsker om en Kronesækning og Tilslutningen til Gennemførelsen af en Eengangsskat.

Nationalbankens Synspunkter.

I Skrivelsen af 2. Februar 1946 fra Banken til Handelsministeren hedder det bl. a. (Udhævelserne foretaget her):

„Nationalbanken har under den tyske Besættelse af Danmark i Skrivelser til den kgl. Bankkommissionær og i Bankens Aarsberetninger gentagne Gange givet Udtryk for, at Udviklingen af Pengeforholdene i Danmark gav Anledning til stor Bekymring. Der er nu forløbet ca. trekvart Aar siden Tyskernes Kapitulation i Danmark, og tværtimod hvad man egentlig maatte vente, har de Forskydninger i den pengemæssige Situation, der er indtraadt i dette Tidsrum, forøget Bekymringerne betydeligt.

Betragter man i store Træk Udviklingen fra Udgangen af April 1945 til Udgangen af Aaret 1945, saaledes som den afspejler sig i Nationalbankens Balance, er det iøjnefaldende, at der ikke har været nogen virkelig Nedgang i Balancens Totalsum, og at de Forskydninger, som er foregaaet inden for Balancen, overvejende peger i Retning af mindre stabile Pengeforhold.

Hvad først den samlede Balance angaar, er denne fra Udgangen af April 1945 til Udgangen af Aaret 1945 vel dalet fra 8328 Mill. Kr. til 8219 Mill. Kr., altsaa med noget over 100 Mill. Kr., men bag denne Nedgang skjuler sig en reel Opgang, idet de tyske Tilgodehavender inden Overførslen til „Statens Regulerings-Konto“ ved Afskrivninger er nedbragt med rundt regnet en kvart Milliard Kr. hidrørende fra tyske Hærafdelin-

gers Indestaaende paa Konti ved Kapitulationen og fra Renter, tilskrevet Nationalbanken i det tyske Clearinginstitut."

Efter at have omtalt den farlige Tendens til Stigninger i Seddelcirkulationen, fortsætter Skrivelsen:

"For det andet er Finansministeriets Indestaaende i Nationalbanken paa almindelig Folio-Konto dalet betydeligt i Tiden siden Befrielsen. Ved Udgangen af April 1945 var Tilgodehavendet paa Finansministeriets almindelige Konto 665 Mill. Kr. og ved Udgangen af Aaret 1945 kun 292 Mill. Kr. Der er altsaa ialt trukket 373 Mill. Kr. paa Kontoen, og det maa antages, at dette Udtræk vil blive fortsat i den nærmeste Fremtid, eftersom der regnes med store Driftsunderskud paa Statsbudgettet saavel for indeværende Finansaar som for Finansaaret 1946/47.

Den omtalte Forværring af den pengepolitiske Situation er i ikke ringe Omfang en Følge af den indre økonomiske Udvikling her i Landet i Tiden efter Befrielsen. Blandt de Faktorer, som har virket i ugunstig Retning, kan i første Række nævnes de stedfundne Forhøjelser af Lønningerne for Arbejdere, Funktionærer og for Tjenestemænd i Stat og Kommuner samt den af Staten førte Finanspolitik, som har medført et betydeligt Forbrug af tidligere opsamlede Penge til Udgifter, der dog i ikke ringe Grad har været nødvendige, f. Eks. Omkostningerne ved de tyske Flygtninges Ophold og Underhold i Danmark. *Forud for Befrielsen* var det iøjnefaldende, at der ude i Befolkningen fandtes en Købeevne, der stod i et grelt Misforhold til Forsyningssituationen og det forventede Udbud af nye Varer. *I den efter Befrielsen forløbne Tid er der ikke båret paa dette Misforhold, og det maa tværtimod antages, at Misforholdet i Dag er større end nogensinde før, idet Forsyningssituationens Forbedring næppe har holdt Trit med stedfundne Udvidelser af Købeevnen.* Selv om der er kommet nye Varer frem paa adskillige Omraader, har det dog været i utilstrækkelig Mængde til Tilfredsstillelse af den forhaandenværende store Efterspørgsel. Og paa enkelte Omraader, hvor Forsyningerne sydfra er faldet bort, og Tilførslerne vestfra endnu ikke er genoptaget, er Udbudet af Varer endog mindre end nogensinde før. *Det siger sig selv, at det under disse Omstændigheder har virket skadeligt, at Købekraften hos Befolkningen er blevet ikke uvæsentligt forøget ved til Dels betydelige Lønforhøjelser og ved store Udbetalinger fra Statskassen, tilvejebragt ved kontante Udtræk hos Nationalbanken.*

Paa det pengemæssige Omraade i snævrere Forstand bør der efter Nationalbankens Formening sættes ind med Foranstaltninger paa 2 Omraader: Forøgelsen af Købeevnen ved Finansministeriets Udtræk fra Nationalbanken bør bringes til Standsning, og den store Pengeledighed bør afvikles ved Nedbringelse af „Statens Regulerings-Konto" paa Nationalbankens Ba-

lance. Denne Nedbringelse af Balancen maa ske ved Hjælp af Indbetalinger fra Finansministeriet, og det maa her tilkomme Regering og Rigsdag at træffe Beslutning om, hvilke Midler — almindelige Skatter, en særlig Eengangsskat, Opsugning af Penge ved lange Statslaan — der bør bringes i Anvendelse, og i hvilket Omfang de hver for sig maa benyttes.

Bestræbelserne inden for Landets almindelige økonomiske Politik bør efter Nationalbankens Formening — i Fortsættelse af de under Krigen gennemførte Foranstaltninger — i særlig Grad samle sig om at *modarbejde forhaandenværende Tendenser til en fortsat Opgang i Omkostningsniveauet og fremme de naturlige Prisfaldstendenser*, der findes nu efter Krigens Afslutning. Selv om det ved Krigens Afslutning forventede Prisfald ikke har vist sig i det Omfang, man under Krigen havde regnet med, kan man dog ikke se bort fra, at der ved Nedgang i Krigsforsikringsomkostningerne og ved Formindskelsen af Knapheden paa Varer og Transportmidler kan forventes at komme en vis Nedgang i Priserne udefra. *Det maa under de foreliggende Forhold være i særlig Grad vigtigt at tilstræbe, at den Forbedring af visse Befolkningsgruppers Levevilkår, som findes ønskelig, fortrinsvis sker gennem et Prisfald for de vigtige Livsfornødenheder, altsaa som en Reallønforbedring fremfor gennem en Forhøjelse af de nominelle Lønninger. En Forøgelse af det danske Omkostningsniveau vilde nedsætte Landets Konkurrencemuligheder overfor Udlandet.*

Bevægelsen henimod nominelt højere Lønninger er saa meget farligere, som den i Offentligheden kædes sammen med *Spørgsmaalet om en Nedsættelse af Kronens Værdi*. Nationalbanken har bemærket, at der i Udtalelser fra Regeringsside har været nævnt Muligheden af at inddrage en Nedsættelse af Kronens Værdi i Regeringens økonomiske Planer. Naar Talen er om Omkostningsniveauet, vil en saadan eventuel Kronesænkning imidlertid yderligere forøge Vanskelighederne, idet den uundgaeligt straks eller i Løbet af kortere Tid vil føre til *Prisstigninger og til nye Lønstigninger, saaledes at Konkurrenceevnen over for Udlandet ikke forbedres ved Ændringen af Kronens Værdi.*

Nationalbanken finder Anledning til at understrege, at Danmark i en Genopbygningsperiode som den nuværende, hvor Lagrene skal kompletteres og teknisk Udstyr fornyes og moderniseres, først og fremmest vil være et Indkøbsland, og at Handelsbalancen bortset fra den korte Overgangstid, som nu er ved at være forbi, vil blive negativ. I en saadan Periode med en negativ Handelsbalance vil højere udenlandske Vexelskurser især øve deres Paavirkning paa det danske Pris- og Omkostningsniveau, og en Kronesænkning vil derfor under disse Omstændigheder være særlig farlig. De Lande, der især er eller vil blive Danmarks Forsyningskilder, England og U.S.A., staar som bekendt midt i store Vanskeligheder med Hensyn til Arbejdslønninger, og man kan rimeligvis regne med, at

Lønningerne og Omkostningsniveauet i de nævnte Lande i de nærmeste Maaneder vil gaa ikke uvæsentligt i Vejret. Det vil være af stor Vigtighed for vor Eksport og dermed for vor Beskæftigelse, at Danmark under disse Omstændigheder ikke følger med opad, men tværtimod bevarer sit nuværende Omkostningsniveau og derved forbedrer sin Konkurrenceevne over for Udlandet. Det vil efter Nationalbankens Formening være særlig uheldigt, om man lod Virkningerne af den Prisstigning, som øgede Lønninger i de nævnte Lande fremkalder, blive forstærket ved en Nedgang i Kronens Købeevne over for Varer fra England og U.S.A.

Det er forstaaeligt, at der i den danske Befolkning hersker megen Utilfredshed med de mange Restriktioner fra Krigstiden, og at det er et ofte og almindeligt udtalt Ønske at komme bort fra disse Restriktioner. Det bør imidlertid være klart for alle, at det er en Forudsætning for i størst muligt Omfang at imødekomme Befolkningens Ønske om Restriktionernes Bortfald, at Pengeledigheden bringes til Ophør, og Balance tilvejebringes mellem Pengemængde og Varemængde. Kun derved fjernes de Kræfter, der virker til at presse Priser og Lønninger i Vejret. Det maa paa samme Maade være en Forudsætning for Fjernelsen af de flest mulige Restriktioner, at der hersker Ro om den danske Krone, da Spekulation i Valuta og Varer gør det nødvendigt at opretholde Restriktioner, som ellers kunde falde bort.“

Inden for Partiet Venstre vakte disse meget velbegrundede Synspunkter en paafaldende Irritation. To Medlemmer af Bankens Bestyrelse, Venstremændene Landstingsmand Hauch og Sparekassedirektør J. Jensen-Kleis, indtog et afvigende Standpunkt til Afsnittet om Kronepolitikken. Hauchs Standpunkt fandt følgende Udtryk i Skrivelsen:

„Ihvorvel Hauch var ganske enig i, at det er ønskeligt, at Landets økonomiske Kræfter gør det muligt at holde den danske Krones Kurs saa højt som muligt, maatte han dog nære Betænkkeligheder ved den kategoriske Form, som Henvendelsen har vedrørende Valutaforholdene.“

Endnu mere aabenbart kom Irritationen frem i en af Finansminister Thorkild Kristensens Replikker til den konservative Ordfører under Eengangsskattens 1' Behandling i Folketinget den 29' Maj 1946:

„Naar det ærede Medlem Hr. Aksel Møller dernæst anstillede visse Betragtninger over Nationalbankens Brev af 2. Februar og særlig holdt manende op for mig de Bemærkninger om en Kronesænkning, som Nationalbanken dér havde fremsat, vil

jeg gerne benytte Lejligheden til at sige, at for det første finder jeg ikke, der er Anledning til at indgaa i nogen Debat om Valutaspørgsmaalet her i Dag, og for det andet finder jeg Grund til at understrege, at Nationalbanken jo ifølge sin Natur er et udøvende Organ, et af de Organer, gennem hvilke Landets Regering udfører sine Beslutninger vedrørende den økonomiske Politik, der skal føres. *Det forekommer mig principielt noget betænkeligt, at et saadant udøvende Organ driver politisk Propaganda ved at offentliggøre de Indstillinger til den paagældende Minister, som Banken har afgivet; men vi er jo her i Landet liberale, og jeg skal derfor ikke komme nærmere ind derpaa.*“

Udtalelsen giver et godt Billede af baade Finansministerens personlige Opfattelse og Venstres lønlige Drømme om en lavere Krone. Det er naturligvis givet, at man fra konservativ Side ikke kan følge Finansministerens Ønske om at reducere den for Pengevæsenet ansvarlige Nationalbank til en Afdeling af de ministerielle Kontorer paa Slotsholmen.

Eengangsskatten.

»Professorudvalget«.

Finansminister Kofoed i Ministeriet Scavenius nedsatte den 30. Januar 1943 et Udvalg bestaaende af Personer, som var i Besiddelse af særligt nationalekonomisk Sagkundskab, det saakaldte *Professorudvalg*. Generaldirektør Knud Korst blev dets Formand, og som Medlemmer indtraadte følgende nationalekonomiske Professorer, nemlig *Carl Iversen, Thorkil Kristensen, Axel Nielsen* og *H. Winding Pedersen*, som Repræsentanter for Nationalbanken Vicedirektør *Scend Nielsen* og Kontorchef *S. Hartogsohn*. Finansministeriet repræsenteredes foruden af Formanden af Departementschef *E. Dige*, Udvalgets Sekretær var *Viggo Kampmann*. I Slutningen af 1943 indtraadte yderligere Kontorchef *Jørgen S. Dich* som Repræsentant for Regeringens Beskæftigelsesudvalg.

I Finansministerens Skrivelse til Udvalgets Medlemmer blev dets Opgave formuleret saaledes:

„Da den stadig stigende Pengerigelighed i Forbindelse med tiltagende Vareknaphed indebærer en voksende Fare for inflatorisk Paavirkning af Prisniveauet og Pengeforholdene, og da det maa anses for magtpaaliggende, at der saa tidligt og effektivt som muligt træffes forebyggende Foranstaltninger mod en saadan Udvikling, har jeg fundet det rigtigst at nedsætte et Udvalg af specielt sagkyndige til Undersøgelse og Overvejelse af de herhen hørende Spørgsmaal“

Idet jeg forbeholder mig at afæske Udvalgets Udtalelse angaaende opstaaede Spørgsmaal, som maa skønnes at berøre det

her omhandlede Hovedformaal, skal Udvalget iøvrigt være bemyndiget til efter sit eget Skøn at udarbejde særskilte eller samlede Redegørelser og Forslag, som jeg derefter vil tage under Overvejelse."

Den stillede Opgave var saaledes af meget vidtgaaende Karakter. Den 1. Maj 1945 afleverede Udvalget første Del af sin Betænkning, som omhandlede en almindelig Kortlægning af den økonomiske Situation i Landet, saaledes som den antagelig vilde tegne sig ved Befrielsen, og den 15. August 1945 afsluttedes Betænkningens 2. Del, som stillede et Forslag om en Formuestigningsafgift (først offentliggjort den 20. Oktober 1946).

Professorudvalgets Betænkning gennemdrøfter naturligvis alle de forskellige Metoder, som man kan bringe i Anvendelse for at beskære Pengerigeligheden af Engangsskattens Vej. Det afviser saaledes at lade Engangsskatten hvile paa Indkomsterne alene og samler sig om tre Muligheder:

- 1) en Afgift paa Krigstidens Formuestigninger,
- 2) en almindelig Formueafgift paa hele Formuen, uanset hvorfra den stammer og
- 3) en Kombination af 1 og 2, altsaa en kombineret Formueafgift.

Professorudvalget afviser selv Mulighederne under 2 og 3 ud fra det Synspunkt, at begge disse Former i højere eller mindre Grad kommer til at ramme Formuer, som enten ikke er vokset under Krigen eller maaske endda er formindsket.

Følgen heraf er et Forslag fra Udvalget om en Formuestigningsafgift paa Personer, Aktieselskaber og Andelsforetagender. (Om dette Forslags nærmere Indhold henvises til selve Betænkningen).

Først under selve Valgkampen offentliggjordes Professorudvalgets Forslag om en Engangsskat. Indtil da havde man drøftet Tanken i stor Almindelighed og mere ud fra etiske og sociale end ud fra økonomiske og skattetekniske Betragtninger.

En konservativ Udtalelse om Eengangsskatten før Valget den 30. Oktober.

Under Finanslovdebatten den 4. Oktober 1945 udtalte Kristen Amby som Det konservative Folkepartis Ordfører om Engangsskatten:

"Uden at ville foregribe nogen Løsning tør jeg maaske sige, at den almindelige Eengangsskat paa al Formue her i Landet ikke har vor Sympati. Man bør først afvente det Tidspunkt, hvor man har Overblik over, hvilke Beløb der gennem Formueopgørelsesloven indkommer ved Pengeombytning, Skattebøder, Tilbagebetalinger og Værdipapirregistrering. Hvor store Beløb, det her drejer sig om, kan vel ingen have nogen be-

grundet Mening om paa nuværende Tidspunkt, men man har i hvert Fald nævnt, at det skulde dreje sig om Milliardbeløb.

Naar det gælder en økonomisk Sanering i Forhold til Førkrigstidens økonomiske Vilkaar, vilde det dog være rimeligt at lægge en særlig Skat paa den udprægede Krigsspekulationsgevinst, før man overhovedet tænkte paa at røre Folkets almindelige Fortjeneste. Det er hverken rimeligt, billigt eller retfærdigt, at de mange Mennesker, som har maattet leve af deres Midler, leve nødterftigt nu under Krigen, fordi Købekraften jo i høj Grad er forringet, først og fremmest skal udsøges som Objekter for en Eengangsskat."

Efter Professorbetænkningens Offentliggørelse indgik dens Tanker i Valgkampen og fik en højst forskellig Bømmelse, jfr. saaledes den nuværende Arbejds- og Socialminister Søren P. Larsens voldsomme Afstandtagen. (Se Afsnittet om Valget d. 30. Oktober).

Fra konservativ Side forholdt man sig ikke paa Forhaand afvisende. Man anerkendte, at det var et Plus, at Professorerne havde valgt Formuestigningerne under Krigen som Objekt for Beskatningen, og man var sig ganske bevidst, at den store Pengerigelighed vilde kunne motivere et Forslag om en Investeringskontrol over for Erhvervslivet, hvis de socialistiske Partier gik sejr- rigt ud af Valgslaget. Af de to Onder maatte man anse Engangsskatten for det mindste. Derimod gik Partiets Kandidater skarpt til Felts mod Forslagets Inddragning af de fiktive Formuestigninger under Beskatningen.

Forhandlingerne om Eengangsskatten før dennes Forelæggelse.

Ved Ministeriet Knud Kristensens Dannelse blev et af de førende Medlemmer af Professorudvalget Thorkil Kristensen Finansminister og dermed var det i Virkeligheden givet, at et Forslag i Nærheden af Professorudvalgets vilde se Dagens Lys fra Regeringsside.

Den 10. Januar 1946 udtalte Finansminister Thorkil Kristensen i Folketinget, at det var Ministeriets Opfattelse, at der bør opkræves en Engangsskat. Han tilføjer, at der kan forhandles om dennes Form og Størrelse. I denne Tale opgiver Thorkil Kristensen den af Professorudvalget foreslaaede Beskatning af Formuestigningen alene. Han siger herom følgende:

"Hvad angaar Formen for en Eengangsskat, havde Udvalget som bekendt overvejet forskellige Muligheder, dels en ren general Formueafgift, dels en Formuestigningsafgift og dels en kombineret Formue- og Formuestigningsafgift. Man var klar over, at hver Form havde sine Fordele og sine Ulemper. Resultatet af Udvalgets Overvejelser blev, at man alt i alt mente at maatte foretrække en Formuestigningsafgift.

Der har imidlertid fra forskellige Sider været taget til Orde

for en kombineret Afgift. Bl. a. har det ærede Medlem Hr. Hans Hedtoft udtalt sig i denne Retning. Det er klart, at man her maa veje for og imod, og jeg skal indrømme, at som Forholdene stiller sig for Øjeblikket, vil der formentlig være mindre Vanskelighed forbundet med en kombineret Afgift end med en ren Formuestigningsafgift, navnlig fordi man ved Stigningsafgiften maa operere med ret høje Procenter af den yderste Del af en Formues Vækst, og det betyder naturligvis, at Usikkerheden omkring Vurderingen kan faa meget store Konsekvenser i visse Tilfælde.

Da denne Usikkerhed synes at maatte være ret betydelig, er Ministeriet naaet til den Opfattelse, at det formentlig vil være rimeligst at give Eengangsskatten Formen af en kombineret Afgift, det vil sige en vis Afgift paa alle Formuer over en vis Størrelse plus en Afgift paa Formuestigninger ud over visse Grænser; men om Enkeltheder kan der naturligvis forhandles".

Partiernes Stilling i de indledende Forhandlinger.

Det er altsaa aabenbart, at Finansministeren paa Forhaand søger at komme Socialdemokraterne i Møde i denne Sag. Dertil sigter hans Bemærkning om Hedtofts Kritik af en Eengangsskat, der undtager de gamle Formuer. Først den 10. og 12. April kommer Sagen videre. Paa disse Datoer føres der under Statsministerens Forsæde Forhandlinger mellem Ministeriet og de fire gamle Partier. Naar ogsaa Socialdemokratiet var repræsenteret i disse Forhandlinger skyldtes det især et konservativt Initiativ, som var kommet frem under uforbindende og uofficielle Samtaler. Forhandlingerne omfattede ikke blot Eengangsskatten men hele den økonomiske Politik, saasom Kronepolitikken, Importbegrænsning og Landbrugets Priser efter 1. Oktober. Fra konservativ Side nævntes endvidere Saneringen af Statens Finanser. Buhl meddelte imidlertid ved det sidste Møde, at hans Parti ikke kunde efterkomme Opfordringen til at gaa ind i yderligere Forhandlinger, men vilde kun behandle Regeringsforslaget paa normal Maade i Rigsdagen.

Som nærmere Oplysning om Synspunkterne ved disse to Møder kan nævnes, at Christmas Møller foreslog, at man burde anvende en anden Fremgangsmaade og opdele vore Statsudgifter i 1) Den almindelige Finanslov, 2) Eengangsudgifterne, saaledes at Borgerne kunde se, hvorledes Stillingen var. Finansministeren var vist nærmest enig og erklærede sig villig hertil.

Under Forhandlingerne erklærede Statsministeren paa konservativ Foranledning, at man var villig til at tage et Tvangslaan i Stedet for den almindelige Formueafgift.

Regeringen og Venstre vil helst en samlet Løsning under Eet af alle disse Problemer. Landbruget vil de ordne alene gennem Kronepolitikken, idet man vil nedsætte Værdien af £ til 22,50. Det er klart, at det var godt for Venstre at komme med en Kronesænkning samtidig med, at Regeringen fremlagde ubehagelige Skatter.

Radikale Venstre vil have Eengangsskat og Statsfinanserne ordnet nu og vente med Landbruget, idet et Flertal af Partiet utvivlsomt vil anvende Kronen, men vil vente længst muligt.

Socialdemokratiet vil tage en meget haardere Eengangsskat, saa længe det ikke er Regeringsparti og vil være voldsomt imod at anvende Kronesækning for at hjælpe Landbruget.

Tvangslaanstanken gennemføres.

Efter at Socialdemokraterne havde trukket sig ud af Forhandlingerne fortsatte de tre Partier. Herved fremlagde Finansministeren et Forslag til en Eengangsskat paa Formuestigninger og Formuer. Dette var altsaa i Overensstemmelse med, hvad der var blevet bebudet i hans ovenfor citerede Tale af 10. Januar. Det konservative Synspunkt var, at Formueafgiften, saaledes som fremhævet tidligere, i alt Fald maatte have Form af et Tvangslaan, saaledes at de gamle Formuer ikke mistede Muligheden for Genhvervelse af deres Værdi.

Et nyt Forslag fremlagdes i Overensstemmelse hermed. Dette Forslag indførte Stabiliseringslaanet og tilføjede Bestemmelsen om, at Laangiveren kunde frigøre sig ved at indbetale en Formueafgift svarende til Laanets halve Paalydende. Forhandlingerne strakte sig over en lang Periode paa Grund af den konservative Modstand mod at inddrage Formuestigninger som skyldtes Omvurderinger af Ejendomme, Aktier og lignende. Den 27. April holdt Partiet et Repræsentantskabsmøde, hvorfra der udsendtes en Resolution, der om disse Spørgsmaal udtalte:

„Det konservative Folkeparti mener ikke, at Kronepolitik kan løse Vanskelighederne og kan kun medvirke til en Eengangsskat, saafremt denne udelukkende rammer den reelle Formueforøgelse og ikke de fiktive Stigninger. Repræsentantskabet understreger med Tilfredshed, at Rigsdagsgruppen har fremført Tanker om Tvangslaan i Stedet for Formueskat, og mener iøvrigt, at skal Tvangslaanet gennemføres, bør det være gennem et nogenlunde lavt og ensartet procentvis Laan af alle Formueværdier i Landet.

Det konservative Folkeparti tilsiger sin Medvirken til en Politik, som erkender Landets faktiske Tilstand, og som derfor er parat til at paalægge alle Dele af Befolkningen de nødvendige Ofre for at sanere Landets økonomiske Liv“.

Christmas Møller holdt ved denne Lejlighed en Tale om Eengangsskatten udtalte:

„Det konservative Folkeparti er blevet mere og mere betænkelig ved Eengangsskatten og de Uretfærdigheder, som den meget nemt vil medføre. Vi er f. Eks. meget stærkt af den Op-

fattelse, at man bør tage et Tvangslaan i Stedet for en Formueskat. Endvidere, at man vil komme til meget uretfærdige Resultater, naar man, saaledes som det er Hensigten, vil benytte den nye Ejendomsskyldsvurdering, og jeg kan næsten sige, at det er en Betingelse for os, at det bliver den gamle og ikke den nye Ejendomsskyld, som lægges til Grund. Jeg nævner ogsaa Obligationsejernes Formuestigning, som man altsaa vil beskutte, medens de samtidig faar, paa Grund af Konverteringen, en betydelig lavere Forrentning.

Grunden til den konservative Medvirken.

To Omstændigheder bevirkede, at den konservative Rigsdagsgruppe gik med til Fremsættelse af Eengangsskatteforslaget. Den første var, at der vistes nogen Imødekommenhed ved en Bestemmelse om, at kun den Ejendomsskyldsstigning som laa indenfor 20 pCt. skulde medtages i Formueopgørelsen. Den anden var af mere politisk Natur. Man turde ikke, som det hele laa, afvise Muligheden af, at Regeringen og Socialdemokraterne kunde finde hinanden i et Kanslergadeforlig, hvor de to Ønsker: Regeringens om Krønsenkning og Socialdemokraternes om en tungere Eengangsbeskatning forenedes. Forslaget blev fremsat den 24. Maj og kom til 1. Behandling den 29. Maj.

Eengangsskattens Provenu.

I Finansministerens Forelæggelsestale hedder det om Eengangs-skattens Provenu:

„Det kan formentlig antages, at Formuestigningsafgiften vil blive paalignet med et Beløb, der rundt regnet kan anslaaes til 800 à 900 Mill. Kr., og det er formentlig sandsynligt, at Stabiliseringslaanet, hvis alle foretrækker at udrede Laanebeløbet, ligeledes vil give 800 à 900 Mill. Kr. Skulde derimod alle vælge at betale Afgift i Stedet for Stabiliseringslaan, vil den hertil svarende Afgift formentlig indbringe 400 à 450 Mill. Kr. Herefter skulde de samlede paalignede Beløb formentlig blive mellem 1600 og 1800 Mill. Kr., hvis alle betaler Stabiliseringslaan. Hvis omvendt alle vælger Afgiften i Stedet for Laanet, skulde Beløbet blive mellem 1200 og 1350 Mill. Kr. Dette er imidlertid de paalignede Beløb. Som tidligere nævnt maa man regne med Omberregninger paa Grund af Skattebøder, Efterbetalinger og Konfiskationsbeløb o.s.v.; derved vil det endelige Provenu blive reduceret, formentlig med mellem 300 og 400 Mill. Kr. Heraf falder Hovedparten paa Formuestigningsafgiften.

Tager man dette i Betragtning, kan det med meget store Forbehold formentlig siges, at det endelige Provenu af Formuestigningsafgiften efter disse Reduktioner skulde blive omkring 600 Mill. Kr., medens det samlede Provenu af Stabiliseringslaanet formentlig bliver 700 à 800 Mill., vel nok nærmest 700. Der

skulde altsaa ialt indkomme ca. 1300 Mill. Kr. eller maaske lidt mere. Skulde omvendt alle foretrække Afgift i Stedet for Stabiliseringslaanet, vil der i Afgift formentlig kunne ventes 350 à 400 Mill. Kr., og det samlede Provenu af begge Afgifter skulde da blive knap en Milliard. Det sandsynligste er, at nogle vælger Afgift og andre Laan, og man kan da formentlig sige, at det sandsynlige samlede Provenu vil ligge et Sted mellem 1 og 1,3 Milliard efter de forannævnte Reduktioner.

Ved Bedømmelse heraf maa det erindres, at de andre Eengangsforanstaltninger, det vil sige Skattebøder, Efterbetalinger, Konfiskationer, Tilbagebetalinger o.s.v., formentlig i alt vil indbringe omkring 1½ Milliard, hvoraf dog en mindre Del, maaske ca. 300 Mill. Kr., er efterbetalte Skatter og Bøder til Kommuner, men ogsaa disse Beleb skal foreløbig indbetales til Nationalbanken. Det kan herefter siges, at der gennem alle disse Foranstaltninger under eet vil blive inddraget mellem 2½ og 3 Milliarder; det vil sige den væsentligste Del af de ledige Penge“.

Socialdemokratiets Ønske om et højere Provenu.

Denne Opstilling over Omfanget af „Opsugningen“ af ledige Penge ved Eengangsskatten og andre Foranstaltninger blev kritiseret af den socialdemokratiske Ordfører, Hr. Buhl, Socialdemokratiet, fandt, at det Beløb, som det var nødvendigt at inddrage, var væsentligt større. Buhl opgjorde de ledige Penge til ca. 5 Milliarder. Ved Lovforslagets 2. Behandling svarede Finansministeren herpaa følgende:

„Vi kan, som jeg sagde ved Lovforslagets første Behandling heller ikke anerkende Rigtigheden af de meget store Tal, det ærede Medlem Hr. V. Buhl opererer med som repræsenterende de ledige Penge. Det ærede Medlem talte om 5 Milliarder. Jeg maa mene, at det ligger et Sted mellem 3½ og 4 Milliarder, idet det, som er opsuget gennem korte Statslaan, jo dog er opsuget og vil kunne opsuges noget mere stabilt ved, at man til sin Tid, naar de korte Statslaan forfalder, erstatter dem med nye, som eventuelt er noget længere

Men maa jeg ikke sige, at naar det ærede Medlem fremhæver, at det Lovforslag, der er fremsat, ogsaa i den Form det vil faa efter Vedtagelsen af Flertallets Ændringsforslag, ikke giver en saa stor Opsugning, at det bringer nogen Afslutning paa Foranstaltningerne til Stabilisering af vort Pengevæsen, saa er dette rigtigt, men det samme gælder de Ændringsforslag, der er stillet af Mindretallet, heller ikke disse vil bringe os saa vidt, at vor Stabilisering af Pengevæsenet er fuldstændig i Havn.

Efter Flertallets Forslag vil der blive opsuget, som det ærede Medlem sagde, omkring 2,7 Milliarder Kr., naar vi regner det, der opsuges gennem Skattebøder, Efterbetalinger, Konfiskation o.s.v., med. Jeg vilde hellere sige mellem 2,5 og 2,8 Milliarder Kr., da man jo ikke ved, hvor meget der vil blive betalt som

Laan, og hvor meget som Afgift, medens jeg forstaaer det saadan, at Mindretallets Ændringsforslag vilde give mellem 3,3 og 3,4 Milliarder Kr. eller der omkring. De to Forslag ligger altsaa hver et Stykke paa sin Side af 3 Milliarder Kr., men hvis man, som det ærede Medlem mener, gaar ud fra, at de ledige Penges Sum er 5 Milliarder Kr., er det egentlig ikke saa forfærdelig afgørende, om man opsuger lidt under eller lidt over 3 Milliarder Kr., der bliver under alle Omstændigheder en god Portion tilbage, og med Henblik herpaa maa man, som det ærede Medlem sagde, optage langfristede Laan, hvad man allerede er begyndt paa. Der er altsaa ikke nogen Væsenforskel mellem Mindretallets og Flertallets Forslag paa dette Omraade, men kun en i Relation til den samlede Pengemængde ikke særlig stor Gradsforskel.

Iøvrigt kan om dette Spørgsmaal henvises til Indledningen til dette Afsnit om den finansielle Politik.

Den konservative Ordførers Tale.

Ved første Behandling af Lovforslaget udtalte den konservative Ordfører, Aksel Møller, som Begrundelse for Det konservative Folkepartis Medvirken, bl. a. følgende:

„Det er med allerstørste Betænkelighed mit Parti har kunnet medvirke til Gennemførelsen af en Eengangsskat, som den her foreliggende, saa hvis den højtærede Statsminister endnu skulde beslutte sig til at lade sit Forslag falde, kan jeg love, at der ikke i den Anledning fra vor Side vil blive draget politiske Konsekvenser over for Regeringen.

Det er ganske ligetil, at vi ud fra vore Anskuelser maa være betænkelige ved, hvad der her skal ske. Vi har aldrig hørt til dem, som med Glæde, endsige med Vellyst lagde Hindringer i Vejen for Kapitaldannelse og Opsparing. Vi har altid tillagt det en afgørende Betydning for Udviklingen af vort Lands Erhvervsmuligheder, at den enkelte Borger ansporedes til at forøge Produktionsapparatet her i Landet, fremfor at Lovene skulde opfordre ham til at leve fra Haanden og i Munden. Saa meget større er vore Betænkeligheder overfor den konkrete Udformning, Eengangsskatteforslaget har faaet, idet den i høj Grad og med Lussinger rammer Kapitaler, der allerede er investeret, og dermed tvinger til Realisationer eller Opgivelse af samfundsmæssigt frugtbart Initiativ.

Vi havde, som jeg senere skal nævne udførligere, foretrukket en anden Opbygning af Lovforslaget. Alligevel har mit Parti bestemt sig for at deltage i dette enestaaende Stykke Lovgivningsarbejde. Vore Betænkeligheder har vi overvundet af forskellige Grunde,

dels fordi vi ikke i Almindelighed tør bestride, at en Eengangsskat er nødvendig,

dels fordi vi kun derved har Haab om at fjerne nogle af Forslagets værste Fejl,

og dels fordi vi ved vor Medvirken til Lovforslagets Udarbejdelse i alt Fald har kunnet forhindre, at den højtærede Finansminister lod sig friste til at søge Selskab med Anskuelse, der vil slæbe vort Lands Formueejere for den Riberret.

Saa meget mere Grund til at fremhæve dette Motiv har vi i den Omstændighed, at den højtærede Indenrigsminister for nogle Dage siden efterlyste et nyt Kanslergade-Forlig.

Læg dette sammen med det ærede Medlem Hr. Buhls Ordferertale ved denne Lejlighed, hvor det hedder, at Lovforslaget her var et udvandet Eksempel af en Eengangsskat. Der er i allerhøjeste Grad ud fra disse Synspunkter al mulig Grund for os til at opgive en Stilling af splendid Isolation i Spørgsmaalet om, hvorledes Eengangsskatten skal se ud.

Jeg sagde, at vi i den foreliggende Situation ikke turde bestride Nødvendigheden af Eengangsskatten. Jeg ved naturligvis godt, at den enkelte Borger kan hævde, at han ikke indser Nødvendigheden, og man kan være overbevist om, at de, som dette Lovforslag udpeger til at bære Byrderne paa alles Vegne, vil være fristet til at hævde det; men et konservativt Parti, som har og føler et Medansvar for Genopbygningen af Landets Pengevæsen, har ikke den nemme Udvej at lukke Øjne og Ører; naar vort Lands national-økonomiske Sagkundskab saaledes som her kræver et dybt Indgreb for at standse Pengerigelighedens inflatoriske Følger, saa kan Kravet ikke tilsidesættes med en Bemærkning om Skrivebords-teorier.

Vort Medarbejderskab finder Sted ud fra den klare Forudsætning, at Eengangsskattens Idé og Berettigelse er økonomisk Sanering over for inflatoriske Tendenser. Vi henter vort Motiv til Medarbejdet i Nationalbankens Skrivelse (se denne S. 119), og det vil sige, at vi dermed ogsaa stiller os bag denne Skrivelser klare Advarsel imod en Kronesænkning.

For det er da klart, at man ikke kan faa nogen til at se Meningen i den ene Dag at bekæmpe Inflationen med Formuekonfiskationer for nogle Dage efter at sætte en Inflation i Gang med Kronesænkning-, Prishævnings- og Lønhævningspolitik.

Men vi beklager, at Regeringen har lagt sig fast paa, at Indgrebet skal ske, som det er foreslaaet her. Mit Parti har i sin Tid udtalt sig for en anden Fremgangsmaade. Principielt har vi naturligvis intet at indvende imod, at Krigstidens Formuestigninger maa holde for, naar det gælder om at rydde op økonomisk efter Krigen, men vi har meget stærkt paa vort Repræsentantskabsmøde for blot en Maanedstid siden, nemlig den 27. April i Aar, erklæret, at vi ønskede de fiktive Stigninger undtaget. Dette Ønske har vi kun til en vis Grad faaet opfyldt.

Den Person, som i hele Stigningsperioden har ejet de samme Obligationer, Aktier eller Ejendomme, beskattes efter Forslaget af den ganske nominelle Værdiforøgelse, som Konjunkturerne har ført med sig, og som ikke for Ejeren har ført til større Udbytte eller Indtægter i det hele taget, for vi har jo set, at Renten af Obligationerne har været faldende, Aktieudbytterne har der været lagt Loft over, og Udlejningsværdien af de faste Ejendomme har været holdt nede af Huslejestoppet. Skønt der i Virkeligheden er Tale om en Person, der allerede har faaet tydelige Erfaringer for de Vanskeligheder vort Samfund maa kæmpe med, rammer Forslaget ham dog, ganske uanset dette, for de fiktive Stigninger, der ligger ud over 20 pCt. af Basisformuen, medens omvendt en Person, som virkelig har opnaaet Erhvervelse af Formuegoder, der afkaster en forøget Indtægt, eller som ved Salg af Formuegoder har opnaaet en virkelig reel Kapitalgevinst, kan glæde sig over, at de 20 pCt. af den oprindelige Formue i alt Fald skal være afgiftsfri. Jeg anerkender naturligvis, at Ministeren ved at foreslaa et Loft over Ejendomsskyldens Højde paa 20 pCt. over 1936-Vurderingen har taget et beskedent Hensyn til disse Synspunkter. Det vilde ogsaa uden denne Indrømmelse have været ganske umuligt for os at medvirke.“

Iøvrigt formode Talen sig som en Kritik af en lang Række af Forslagets Enkeltheder.

Forslaget vedtoges den 5. Juli fra Folketinget efter en langvarig Udvalgsbehandling, med 105 Stemmer imod 2 (de konservative Medlemmer Tesdorpf og Boeck Hansen).

Inden den endelige Vedtagelse stemtes en lang Række socialdemokratiske og kommunistiske Ændringsforslag ned.

De konservative Synspunkter.

De konservative Synspunkter blev trukket klart op i en Mindretalsbetænkning i det nedsatte Folketingsudvalgs Betænkning. Det hed heri:

„For de ovennævnte Synspunkter og for Det konservative Folkepartis Stilling i det hele taget redegør Partiets Medlemmer af Folketingsudvalget Aksel Møller, Victor Larsen og Christnas Møller paa følgende Maade i den afgivne Betænkning:

Det her behandlede Lovforslag er paa to betydningsfulde Omraader i Modsætning til de Krav, som Mindretallets Parti har stillet til en Eengangsskat. For det første bygger det ikke — som ønsket ved Partiets Repræsentantskabsmøde den 27. April i Aar — paa et saa bredt Grundlag, at den inflationsbefordrende Del af Købekraften direkte rammes. For det andet fritager den ikke de fik-

tive Stigninger paa Ejendomme og andre Kapitalrepræsentativer for at inddrages under Beskatningen.

Derved kommer den foreslaaede Lov i særlig Grad til at gaa ud over Landets Erhvervskapital med den deraf følgende Fare for Produktion og Beskæftigelse, og denne Del af Kapitalbesidderne bringes takket være de nominelle Stigninger i en Tilstand af Illikviditet, der yderligere kan forsinke Reproduktionen inden for vore Importmuligheders Ramme af de Varemængder, der i det lange Løb alene kan afbøde Presset fra den overflødige Købekraft.

Imidlertid erkender Mindretallet, at Nødvendigheden af dybtgaaende Indgreb over for Pengerigeligheden er til Stede, og da det formentlig med Rette kunde befrygtes, at saadanne Indgreb vilde blive endnu mere tyngende enten i Form af en Investeringskontrol eller et skærpet Skatteforslag, hvis den konservative Indflydelse savnedes ved Forslagets Udarbejdelse, har dets Parti allerede før Forslagets Fremsættelse ment at maatte øve Indflydelse paa dets Bestemmelser saaledes, at Urimelighederne fjernedes, formindskedes eller afbødedes.

Det har for Mindretallet været af Betydning for dets Tiltrædelse, at der før Fremsættelsen opnaaedes en Bestemmelse om Paaligning af et Stabiliseringslaan, for hvilket Frigørelse kunde opnaas ved Indbetaling af en Formueafgift svarende til Halvdelen af Laanet. Det derved opnaaede Nedslag i den samlede Beskatning har lettet Byrderne i betydelig Grad. Paa samme Maade har Bestemmelsen om et „Løft“ over Ejendomsskyldstigningen — om end det langt fra kan anses for tilstrækkeligt — jævnet Vejen til Mindretallets Tilslutning.

Derudover har Mindretallet Grund til at anse en Del af de i Udvalget opnaaede Ændringer for tilfredsstillende. Dette gælder især Reglerne om Lempelse for Aktionærer i de saakaldte „Familieaktieselskaber“, Gennemførelsen af „Løftet“ over Ejendomme erhvervet i Stigningsperioden, Mildnelse af Skattevirkningen paa Arv og Kapitaludvidelser i Stigningsperioden, Nedsættelse af den skattepligtige Værdi af Skibe, Seassurancebeløb og Henlæggelser til visse Fonds, Lettelserne for de Selvpensionister, hvis Formue afkaster et særligt ringe Udbytte, Udvidelsen af den laanepligtige Kreds til at gælde en lang Række Foreninger og Institutioner samt Nedsættelsen af det afgiftsfrie Fradrag fra 35,000 Kr. til 30,000 Kr., der inddrager flere, men gør det paa en Maade, som ikke øger Byrderne uforholdsmæssigt.

Mindretallet havde imidlertid haabet, at det havde været muligt at faa Virkningen af de fiktive Stigninger begrænset, og har gjort sig Anstrengelser for at overbevise om Hensigtsmæssigheden heraf.

Det har ligeledes sat ind paa at faa Basistidspunktet gjort valgfrit imellem 1. Januar 1939 og 1. Januar 1940 ud fra den Betrag-

ning, at det første vilde være rimeligt for Obligationsejere, men det andet rimeligt for alle andre.

Disse saavel som andre Bestræbelser — bortset fra de tidligere nævnte Indrømmelser til Mindretallets Synspunkter — er ikke blevet kronet med Held.

Udvalgsarbejdet har været særdeles grundigt, men det har været saa forceret, at en rolig Overvejelse under Medvirken af den offentlige Mening og de Samfundsgrupper, som direkte berøres af Forslaget, har været vanskeliggjort.

Mindretallet har derfor ønsket en Udsættelse af Forslagets Vedtagelse til Efteraaret og havde haabet, at der indtil da vilde være fremvokset en større Forstaaelse for dets Synspunkter. Dets Ønsker om en saadan Udsættelse har det udtrykt over for Regeringen, men er blevet mødt med en Afvisning.

De politiske Vilkaar har saaledes ikke tilladt Mindretallet at øve en saadan Indflydelse, at Forslaget bragtes i Overensstemmelse med dets principielle Opfattelse. Da det — som sagt — ikke kan afvises, at en Sanering af Pengevæsenet er nødvendig, indstiller det Lovforslaget til Vedtagelse. Det er endvidere Mindretallets Opfattelse, at den inflationsforøgende, for Erhvervsliv og Prisniveau farlige Tale om Kronesænkning herefter maa ophøre.

Erhvervene enige med de Konservative.

De konservative Synspunkter fandt Støtte hos utallige Erhvervsrepræsentanter, som havde Foretræde for Folketingsudvalget. Ikke mindst fra De samvirkende danske Landboforeningers Skatteudvalg fremsattes en Protest, som ganske laa paa Linie med det konservative Standpunkt til Ejendomsskyldsvurderingen. Det hed heri bl. a.:

„Men Hovedvægten maa som foran anført lægges paa det afgørende Punkt, nemlig den foreslaaede stærke Formuestigningsbeskatning af de nominelle Formuer, og vi mener, at Landbruget under Hensyn til de Erfaringer fra Tiden efter forrige Verdenskrig og under Hensyn til Udsigterne for Landbrugets Rentabilitet i den kommende Tid med fuld Ret maa kunne forlange, at *Stigningerne i Ejendomsskyldsværdien, Konjunkturstigningen paa Besætning og Inventar samt de Beløb, der skal benyttes til Retablering af Ejendommene, fritages for Formuestigningsskatten.* Endvidere mener vi, at de foreslaaede Skalaer er alt for urimeligt høje og derfor bør reduceres betydeligt. *For de unge, der er begyndt uden Formue af Betydning, og for de ældre, der satte deres Formuer til i Kriseaarene, vil alene Konjunkturforhøjelserne hurtigt bringe dem op paa højeste Skala, 50 pCt., der i Henhold til Forslaget vil være at betale, selv om det er rent nominelle Værdier.*“

Statens Finanser.

Saaledes, som det blev sagt i den citerede Skrivelse fra Nationalbanken af 2. Febr. 1946, foregik der efter Befrielsen en Forøgelse af Pengerigeligheden igennem store Statsudgifter, der ikke dækkedes ved Statens Indtægter. En væsentlig Opgave maatte det derfor være at tilvejebringe Balance imellem, hvad Staten gav ud, og hvad Staten fik ind. Paa den endelige Finanslov fra 1945—46 var der budgetteret et Driftsunderskud paa 247,3 Mill. Kr. Paa Statsregnskabet for samme Aar fremkom der imidlertid kun et Underskud paa 211,6 Mill. Kr. Dette Underskud er dog ikke den hele Sandhed om Forholdet mellem Indtægter og Udgifter i 1945—46, idet et Udgiftsbeløb paa 432 Mill. Kr. efter Finansministerens Forslag overførtes til Formueregnskabet (Paragraf 26) som en Aktiv-Post til særlig Afskrivning.

Den væsentligste Post i de nævnte 432 Mill. Kr. skyldes Flygtningenes Ophold. Udgifterne hertil androg for 1945—46 ca. 180 Mill. Kr. Af de 432 Mill. Kr. kan endvidere nævnes Udgifterne til den danske Brigade 41,9 Mill. Kr. og til Modstandsbevægelsen 32 Mill. Kr.

Ifølge Finansministerens Redegørelse ved Forelæggelsen af Finansloven den 2. Oktober 1946 tegner indeværende Aar (46—47) sig noget gunstigere. Finansministeren mener at kunne øjne Balancen. Der var et budgetteret Underskud paa 340 Mill. Kr. I Aarets Løb er der blevet vedtaget en lang Række Udgiftsforøgelser f. Eks. til Tjenestemændene. Alders- og Invalidereventydere og Landbrug. Føjer man hertil, at der ikke paa Finansloven for 46—47 regnedes med Udgifterne til tyske Flygtninge, maa man anse det for nødvendigt at paaregne en Merudgift paa ca. 300 Mill. Kr. Det vil altsaa sige, at Underskuddet for Aaret skulde blive ca. 640 Mill. Kr. Men heroverfor staar Udgiftbesparelser (Arbejdsfordelingen) og Indtægtsforøgelser (Forbrugsafgifter, voksende Skatteevne osv.) paa 600 Mill. Kr., saaledes at der omtrent skulde blive Balance mellem, hvad Staten giver ud, og hvad den tager ind.

For det kommende Aar (1947—48) regner Finansloven med et egentlig Overskud paa henved 300 Mill. Kr., hvoraf 280 Mill. foreslaas anvendt til Afskrivning paa Paragraf 26, Aktivposter til særlige Afskrivninger. I dette Finanslovsforslag er der imidlertid heller ikke taget Hensyn til Flygtningene, paa den anden Side ej heller til Muligheden for Forlængelse af en Række Forbrugsafgifter til ca. 100 Mill. Kr. Der skulde saaledes være blevet tilvejebragt Samnering af de offentlige Finanser og Statskassens Virksomhed som Forøger af Pengerigeligheden bragt til Ophør.

Konservative Krav om Balance paa Budgettet.

Allerede meget tidligt var Det konservative Folkeparti klar over, at et Misforhold mellem Statens Indtægter og Udgifter vilde forstærke Inflationstendensen og dermed hæmme Genopbygningen. I Partiets Valgmanifest forud for Folketingsvalget den 30. Oktober 1945 siges det kortfattet derom:

„Krigen har været dyr for Danmark. En Trediedel af vor Nationalformue er røvet, og Tiden siden 5. Maj har paalagt vore Statsfinanser store Byrder. *En fortsat Underbalance paa Statsregnskabet maa og skal forhindres.* Sparsommelighed i den offentlige Husholdning, indført i Tide, bestyrker vort naturlige Haab om hurtig Genopbygning af Landet“.

Den 28. November 1945 ved Finanslovsdebatten efter Dannelsen af det nye Ministerium stillede Christmas Møller Forslag om, at Besættelsestidens Eengangsudgifter afvikledes over en længere Aarrække, idet han sagde:

„Jeg hører til dem — og jeg tror, mit Parti hører til dem, der ser saaledes paa det, at alle de Udgifter af ekstraordinær Karakter, der har været og vil blive i indeværende Rigsdagssamling, Udgifter til Flygtninge, Udgifter til Ministeriet for særlige Anliggender, Udgifter, som er afholdt under Forsvarsministeriets Budgetter o.s.v., o.s.v., i Virkeligheden ikke kan betragtes som Udgifter paa et Budget, paa et Regnskab, men maa betragtes som Udgifter, der maa tages sammen med alt det, som Besættelsestiden kostede os, de ca. 8 Milliarder Kroner paa de to Konti paa Nationalbankens Regnskab o.s.v., og at man, naar man skal gøre det hele op, maa undersøge, hvorledes de økonomiske Foranstaltninger, der en Gang for alle skal træffes, skal være, naar vi betragter det Tab og det Minus, vi har haft i Besættelsestiden og i den første Befrielsestid, under eet og behandler det paa samme Maade“.

Forbrugsafgifterne.

Den Finanspolitik, som Finansministeren herefter fulgte, laa alt-saa i Forlængelse af, hvad der var blevet sagt fra konservativ Side. Derfor var Partiet ogsaa villig til, da Finansminister Thorkil Kristensen den 2. Maj fremsatte et Forslag om midlertidig Forhøjelse af Forbrugsafgifterne paa Tobak, Spiritus m. v. at støtte disse Lovforslags Gennemførelse. Meningen med dem var, at de skulde indbringe ca. 126 Mill. Kr. om Aaret som et Bidrag til Tilvejebringelse af Balance paa Statens Regnskab.

De Konservative og Brugsforeningsskatten.

Ved denne Lejlighed kritiseredes det særlig stærkt fra konservativ Side, at man ikke havde foreslaaet en Forhøjelse af Brugs-

foreningsbeskatningen. Den konservative Ordfører, Folketingsmand Aksel Møller polemiserede imod, at denne Sag af Regeringen var henvist til Kommissionsforhandlinger og udtalte derom:

„Den højtærede Finansminister har nedsat en Kommission, og Kommissionens Formand meddeler, at det bliver en langvarig Kommissionsbehandling. Der kan gaa Vinter og Vaar, før Brugsforeningerne kommer til at bære blot nogenlunde paa lige Fod med alle andre, som de kan sammenlignes med, hvad enten det er Aktieselskaber eller Personer. Det havde vist været dristigt om den højtærede Finansminister havde kunnet lade Brugsforeningsbeskatningen gaa ind i sin Opmærksomhed med Hensyn til at dække en Del af Underskuddet. Saa havde det maaske ikke været nødvendigt at give de gamle Heste den Omgang Pisk, som de faar: Tobak, Øl, Spiritus, Mineralvande, Frugtvin og Papir maa holde for endnu en Gang“.

Finansministeren holdt imidlertid sin Haand over Brugsforeningerne ved denne som ved senere Lejlighed.

Krigskonjunkturskatten m. m.

Til de 126 Mill., som Forbrugsafgifternes Forhøjelse ventedes at indbringe, føjede Finansministeren et Forslag om en Forhøjelse af Forlystelsesafgiften paa Biografer til 10 Mill. Kr. og Trafikministeren fremsatte Forslag om en Forhøjelse af Jernbane- og Posttaksterne med ca. 40 Mill. Kr. Disse Lovforslag skulde altsaa ialt indbringe ca. 76 Mill. Kr. Da yderligere stod tilbage at dække et Beløb paa omkring 50 Mill. Kr. foreslog Finansministeren Opretholdelse af Krigskonjunkturskatten. Den konservative Ordfører, Folketingsmand Victor Larsen udtalte ved 1. Behandlingen af Forlængelsen af Loven om Krigskonjunkturskatten bl. a.:

„Imidlertid er mit Parti af den Opfattelse, at naar man har været med til at bevilge Udgifter, har man ogsaa en vis Forpligtelse til at medvirke til at faa disse Udgifter dækket paa Budgettet. Vi forstaar det saaledes, at den højtærede Finansminister mener, man meget vanskeligt kan undvære disse — er det ikke ca. 53 Mill. Kr., som den egentlige Krigskonjunkturskat antages at ville indbringe? Og naar det er Tilfældet, er vi af den Opfattelse, at saa maa man ogsaa i Aar gaa med til en Fornyelse af Loven, saaledes at Krigskonjunkturskatten kommer til at løbe videre endnu et Aar. *Men vi vil gerne gøre den udtrykkelige Bemærkning, at med dette Aar maa det ogsaa være slut*; denne Form for Skat vil efter vor Opfattelse ikke kunne fortsætte, det maa afgjort være sidste Aar, vi har den i den nuværende Form“.

Udgiftsforøgelse og Dækningslove.

Da disse Indtægtslove var vedtaget skulde der saaledes være Balance og følgelig maatte ogsaa enhver Udgiftsforøgelse som Rigsdagen herefter vedtog, efterfølges af en Dækningslov. Dette kom til at foreligge, da man i August enedes om en Merudgift til Landbruget (se Afsnittet om Landbrugsordningerne) paa 110 Millioner Kr., hvoraf de 20 Millioner Kr. inddækkedes af et til Raadighed værende Beløb i Smerfonden. De resterende 90 Mill. Kr. tilvejebragtes ved en Forhøjelse af Afgiften paa Spiritus. Ved denne forhøjedes Prisen paa 1 l ren Spiritus med 7 Kr. fra 27 Kr. til 34 Kr. Provenuet ansloges til 28 Mill. Kr. for et Aar. Endvidere forhøjedes Omsætningsafgiften for stærke Drikke, omsat i Restaurationer, fra 25 pCt. til 35 pCt. Det var Finansministerens Mening, at dette Forslag skulde indbringe 45 Mill. Kr. paa et Aar. Differencen bebudedes dækket ved en Forhøjelse af Afgiften paa Flødeis. Afgiften paa Ispinde skal kunne indbringe 10 Mill. Kr. Den resterende Difference paa 7 Mill. Kr. er der Dækning for ved, at Spiritus-Afgiftsforhøjelserne faktisk kommer til at virke $1\frac{1}{2}$ Maaned mere end et Aar.

(Om Enkelthederne med Hensyn til den finansielle Stilling henvises til Tabellerne bag i Bogen).

De direkte Skatter.

Som omtalt i det foregaaende Afsnit er den opstaaede Mangel paa Balance paa Finanslovene blevet dækket af nye indirekte Skatter, medens de direkte Skatter praktisk talt ikke er blevet berørt. Den 28. Februar fremsatte Finansministeren Aarets sædvanlige Forslag om Udskrivning af Indkomst- og Formueskat til Staten for Skatteaaret 1946—47. I dette Forslag finder der en Omlægning Sted af den direkte Beskatning, Merindkomstbeskatningen, der var ansat til ca. 30 Mill. Kr., opgives og i Stedet foreslaas en Forhøjelse for Indtægter over 12,000 Kr., saaledes at Dækning for den bortfaldne Merindkomstskat opnaas. Forslaget gav Anledning til, at der gennemførtes en Forhøjelse af Børnefradraget med 100 Kr. for samtlige Lovens Satser. For at dække den Nedgang i Skatten, som var en Følge heraf, forhøjedes den direkte Skat for alle Indtægter over 6000 Kr. med 20 Kr. Dette Resultat fremkom ved et Samarbejde mellem de fire gamle Partier. Socialdemokraterne krævede et forøget Forsørgerfradrag, men paa Grund af de finansielle Følger opnaaede det ikke Finansministerens Tilslutning.

Forslagets Behandling førte til et konservativt Ændringsforslag, gaaende ud paa en Forhøjelse af Brugsforeningsbeskatningen. Den

under Krigen indførte Beskatning af Brugsforeninger virker meget mildt, og det er fra konservativ Side gentagne Gange blevet hævded, at en Forhøjelse af de direkte Skatter maatte følges af en højere Beskatning af Kooperationen for ialtfald ikke at forrykke de herskende Beskatningsforhold i den frie Handels Disfaver. Forslaget afvistes med alle Stemmer mod de Konservatives efter at Finansministeren havde henvist til, at Regeringen havde lagt hele Spørgsmaalet i Hænderne paa en Kommission.

Handelsforhold.

Samhandelen med Udlandet.

Inden Krigens Afslutning.

I de sidste Maaneder, inden Krigen sluttede, forringedes af naturlige Aarsager Danmarks Samhandels-Muligheder meget væsentligt. Medens Værdien af den maanedlige Samhandel det meste af Krigen havde andraget ca. 100 Mill. Kr. for Eksport og Import, dog et noget højere Beløb for Eksportens Vedkommende, faldt den i April til ca. 30 Mill. Kr. for Importen og ca. 45 Mill. Kr. for Eksporten, og i Maj naaede den et Minimum paa 22 Mill. Kr. for Importen og 28 Mill. Kr. for Eksporten (se iøvrigt ovenstaaende Tabel).

Allerede før Befrielsen var der gjort Forberedelse til en hurtig Genoptagelse af Samhandelen med det Udland, vi under Krigen havde været afskaaret fra, med Henblik paa at fremskaffe Forsyninger og Eksportmuligheder. Det danske Gesandtskab i Stockholm havde saaledes i 1944 indledt Forhandlinger med den svenske Regering, der resulterede i, at vi i Sverige opnaaede en Statskredit paa 75 Mill. Kr. (senere forhøjet til 110 Mill. Kr.) til Indkøb af en Række vigtige Varer saasom Træ, Staal, Spindestoffer og Metervarer. Ogsaa i England var der ført forberedende Forhandlinger mellem Repræsentanter for danske Interesser og allierede Myndigheder, saaledes at der forelaa visse foreløbige Lister om de danske Ønsker om Import af vigtige Raavarer her til Landet straks efter Befrielsen. Endvidere havde Repræsentanter for Landbrugsraadet i Marts 1945 i Stockholm Forhandlinger med en Udsending fra det engelske Ministry of Food. Under disse Forhandlinger blev der truffet foreløbige Aftaler om Danmarks Leveringsevne og de Priskrav, Danmark maatte stille. Det var herunder, man fra engelsk Side gjorde de danske Repræsentanter opmærksom paa, at man i hvert Fald maatte forvente en Prisnedgang paa 10 pCt. i Forhold til de Priser, hvormed Tyskerne havde afregnet.

Efter Befrielsen.

I de første Maaneder efter Krigens Afslutning fandt Importen vestfra Sted paa Grundlag af to Varelistes, først det saakaldte Militærprogram og siden Civilprogrammet. Det første af disse var

af beskedent Omfang og bestod af Varer, som den allierede Militærmission S.H.A.E.F. fremskaffede og overlod til Regeringen som en foreløbig Nødhjælp, der bl. a. bestod af Kul, Salt og Medicinalvarer.

Civilprogrammet, der tildels hvilede paa foreløbige Lister, som de allierede havde modtaget før Befrielsen, blev i Sommeren 1945 underkastet en nærmere Prøvelse i en dansk-allieret sammensat Komité. Ogsaa Importen af disse Varer tænkte fra allieret Side indkøbt som Regeringsindkøb, men man naaede dog hurtigt frem til, at Varerne blev leveret gennem Handelens sædvanlige Kanaler. En stor Del af de vigtigste Varer var underkastet Fordelingskontrol igennem det saakaldte „Combined Boards“, der paalagde disse Varer en særlig Indkøbstilladelse (Allocering) fra de allierede Forsyningsmyndigheder. Danmarks Importmuligheder var saaledes stærkt hæmmet ikke mindst i Tiden indtil August, hvor Krigsførelsen mod Japan fortsatte. Derimod havde vi relativt gunstige Betingelser for forholdsvis hurtigt at sætte vor Eksport betydeligt i Vejret, idet der var opsparet en Del Lagre fra de sidste Maaneder før Krigens Afslutning. I Juni 1945 udførte vi saaledes for 91 Mill. Kr. og indførte for 31 Mill. Kr., hvilket gav et Eksportoverskud paa ca. 60 Mill. Kr. Dette Overskud faldt ganske vist noget i de følgende Maaneder, men ved Udgangen af November udgjorde det ialt 225,8 Mill. Kr. Vi var saaledes kommet ind i den for os utilfredsstillende Udvikling, at vi populært sagt sendte vore Eksportbaade fyldte af Sted og fik dem tomme hjem. Vor Samhandel hæmmedes ogsaa af den Omstændighed, at der ikke kunde opnaas Enighed mellem udsendte danske Forhandlere og den engelske Regerings Repræsentanter om en Prisoverenskomst for vore Landbrugsvarer. I de første Maaneder arbejdede vi derfor uden nogen Prisoverenskomst, men Eksporten her fra Landet kontrolleredes af en blandet dansk-engelsk Komité med Henblik paa den senere Afregning.

Ind i mere normale Baner kom vor Udenrigshandel først, da vi den 16. August 1945 fik afsluttet en Betalingsoverenskomst med Storbritannien, der fastsatte Kursen 19,34 i Forholdet mellem Krone og Sterling. Betalingsoverenskomsten afløste den hidtidige Maade, hvorefter Handelssamkvemmet var blevet organiseret, men den fastsatte dog fortsat i nogen Grad Regeringsindkøb for en Række vigtigere Varer saasom Levnedsmidler, Kul, Benzin, Huder og Læder. For øvrige Varer skulde Handelen foregaa paa normal Vis gennem private Eksportører og Importører eller ved Brancheindkøb.

Samtidig med Betalingsoverenskomsten afsluttedes en Prisaftale for vore Landbrugsprodukter. Om denne Prisaftale er der rede-gjort nærmere i Afsnittet om Englandsaftalen.

Meddelelsen til Importørerne af 29. Sept. 1945.

Det stigende Eksportoverskud i Forbindelse med den betydelige Varemangel her i Landet bevirkede, at Handelsminister Fibiger, efter forud indhentet Bemyndigelse af Regeringens Forsyningsudvalg den 29. Sept. ved en Meddelelse til Importørerne delvis frigav Importen paa Sterlingomraadet (Storbritannien, Australien, New Zealand, Ægypten, Irland, Sydafrika, de engelske Kolonier og Mandatomraader). Herefter blev Importen af Uld, Bomuld, Benzin og Olie, der hidtil var blevet indkøbt af Staten, overdraget til branchemæssige Fællesindkøb. Det samme gjaldt i H. t. Aftaler med Hovedorganisationerne og Brancheorganisationerne for en Række Varer saasom Kul og Koks, Kaffe, The, Kakao, Tobak, en Del Kemikalier, Autodæk- og Slinger samt Soda og Gødning. For en Del andre Varers Vedkommende blev der udstedt Indførselsbevillinger eller givet Tilsagn derom i H. t. Firmaernes Tildelingsgrundlag, hvilket gjaldt for animalske Fedtstoffer, Glødelamper, Lastbiler, Krydderier, de resterende Kemikalier, Nødder og Paraffin. For Manufakturvarer forelaa særlige Vanskeligheder, og en Særordning, der tog Hensyn til de begrænsede Importmuligheder paa dette Omraade, kom i Stand.

Paa alle andre Omraader blev Ordningen den, at Ansøgning om Indførselsbevilling kunde ventes at ville blive imødekommet, naar Firmaerne gennem Ordrebekræftelse dokumenterede, at en aktuel Leveringsmulighed forelaa fra Eksportører indenfor Sterlingomraadet; for udprægede Luksusvarer blev der dog taget Forbehold. Disse Bevillinger blev givet uden Hensyntagen til Firmaernes hidtidige Tildelingsgrundlag, ligesom Adgangen for Nyimportører til at opnaa Indførselsbevillinger blev væsentligt lettere. Ordningen mindede saaledes stærkt om de Importregler, der gjaldt i Forhold til Tyskland under Besættelsen. Som nævnt var Baggrunden for den lettere Adgang til at opnaa Indførselsbevillinger de forholdsvis smaa Tilførselsmuligheder fra Sterlingomraadet, der paa det Tidspunkt forelaa, og som ønskedes udnyttet mest muligt under vor hjemlige anstrengte Forsyningssituation.

Eksportoverskudet forvandles til Importoverskud.

Efter Japans Kapitulation frigaves eller lempedes Reglerne for en Række af de allokerede Varer og samtidig iværksatte England sin Produktionsoffensiv under Mottoet „Eksportere eller dø“. Sterlinglandenes Leveringsevne steg derfor uventet hurtigt i Løbet af Vinteren og Udnyttelsen af den frie Bevillingsordning kunde derfor finde Sted i tilsvarende stigende Grad. I Begyndelsen af Januar Maaned fremsatte Finansminister Thorkil Kristensen i Folketinget sine uheldige Udtalelser om Kronekursen, hvori han understregede at Regeringen ikke var sikker paa, om den ikke sidenhen

saa sig nødsaget til at ændre Kursen, og hvori han endvidere fastslog, at de tre vigtige Spørgsmaal, Valutakurs, Løn og Eengangsskat burde løses under eet. Da man vidste, at Lønforhandlinger skulde finde Sted i Løbet af Foraarsmaanederne, og da Regeringen endvidere havde bebudet, at Eengangsskatten vilde komme indenfor den nærmeste Fremtid, skabte Finansministerens Bemærkninger om Kursen forstaaelig Nervøsitet i Importørkredse, hvor man ønskede at gardere sig imod Virkningerne af en forestaaende Kursændring. Der fandt derfor en Række Panikindkøb og Forudbetalinger Sted, som i ikke ringe Grad forøgede det samlede Beløb for de udstedte Bevillinger. Da Importen saaledes stadig viste en stigende Tendens uden at Eksporten fulgte med, foretoges den 19. Marts en Indskrænkning i den frie Bevillingsudstedelse. Den omfattede dog kun nogle mindre Varegrupper af udpræget luksusbetonet Karakter. Paa tilsvarende Maade fandt den 1. Juni en yderligere Stramning i Bevillingsudstedelsen Sted. Den omfattede Adgangen til at opnaa Forlængelse af Gyldighedsfristen for Varer, hvis Levering ikke var nær forestaaende. Den 23. September 1946 gennemførtes en ny Skærpelse af Adgangen til at faa Bevillinger forlænget.

I den mellemliggende Tid havde Handelsbalancen gennemløbet en højst uheldig Udvikling. Fra December 1945 til August 1946 havde Danmark følgende Merindførsel:

December	31,2 Mill. Kr.
Januar	38,9 " "
Februar	50,4 " "
Marts	95,4 " "
April	66,3 " "
Maj	102,1 " "
Juni	65,9 " "
Juli	122,5 " "
August	163,8 " "
Ialt	736,3 Mill. Kr.

Det Overskud paa 225,8 Mill. Kr., vi havde haft ved Udgangen af November var saaledes blevet forvandlet til et Underskud paa ca. 500 Mill. Kr.

Christmas Møllers Advarsler.

Allerede ved sin Hjemkomst fra England advarede Christmas Møller mod den Udvikling, som siden har fundet Sted. I et Interview med „Berlingske Tidende“ den 8. Maj 1945 erklærede Christmas Møller saaledes, at det var det danske Folks Opgave at forøge Eksporten, og at dette kun kunde finde Sted, hvis Befolk-

ningen var indstillet paa haardt Arbejde og paa at spænde Livremmen ind, bl. a. ved en Nedsættelse af Rationerne. Da Handelsminister Villemoes før Jul frigav Smør og Sukkermærker som Juleration, erklærede Christmas Møller i Rigsdagen, „at han hørte til dem, der vilde have foretrukket, at man havde solgt Smørret og Sukkeret til Lande, som stod os nær, i Stedet for at bruge det selv“ (Finanslovsdebatten den 28. November 1945). Om Nødvendigheden af under de givne Vilkaar at opretholde en Række af de gældende Restriktioner sagde Christmas Møller den 13. December i Folketinget, at det konservative Folkeparti fuldt saavel som Venstre ønskede at vende tilbage til den frie Handel og lade Handelen gaa gennem de sædvanlige Kanaler, men at Forskellen — i hvert Fald under Valgkampen — var den, „at vi lovede mindre og at vi var mere tilbøjelige til at tro, at det vilde tage nogen Tid, inden man kunde opgive det ene eller det andet. Og naar jeg tænker paa Rugbrødet og andet, er der dog maaske Tegn paa, at helt Uret i saadanne Betragtninger har vi ikke haft“. Christmas Møller hentydede her til, at Erik Eriksen og Venstre havde ført en stor Del af sin Valgkampagne paa Kravet om Rugbrødsrationeringens Ophævelse. I sit Svar herpaa udtalte Handelsministeren, at han fra Arbejderhustruer og mange andre havde modtaget Breve, der fortalte om deres Vanskeligheder med at faa Rationen til at slaa til, og dette var Ministeriets Begrundelse for Julerationerne. Ministeriet maatte indtil videre holde paa de bestaaende Rationer.

Finansministeren tror ikke paa en stor Import.

Uroen omkring Kronen gav ogsaa Anledning til megen Drøftelse. Hvor fejlagtig Regeringen paa det daværende Tidspunkt vurderede Import-Udviklingen fremgaar af følgende Udtalelse af Finansminister Thorkil Kristensen (Folketinget den 7. Januar 1946):

Det ærede Medlem Hr. Christmas Møller sagde om Kronens Værdi en enkelt Ting, som jeg skal gøre et Par Bemærkninger om. Han antydede, at det kunde være betænkeligt at sænke Kronen eller — hvad der er det samme — forhøje Valutakursen i en Tid, hvor vi staar over for en stor Indførsel af Varer udefra. Jeg maa nu sige, at jeg er noget skeptisk, naar Folk taler om den meget store Indførsel, vi skal have i den nærmest kommende Tid. Det var noget, der ogsaa blev fremført i Sommer, men det er sjældent, at vi har haft saa lille en Indførsel, som i det sidste halve Aar. Det gaar forhaabentlig bedre efterhaanden. men den meget store Indførsel, som vi havde i den første Tid efter den forrige Verdenskrig, er der foreløbig ikke Udsigt til“.

Christmas Møllers Advarsler mod Uroen omkring Kronens Kurs.

Finansministerens Bemærkninger ved denne og andre Lejligheder gav den 30. Januar 1946 Christmas Møller Anledning til i Folketinget at understrege følgende om Regeringens Ret til at ændre Kronekursen:

Naar det ærede Medlem Hr. Aksel Larsen fører Spørgsmaalet om den danske Krones Stilling ind i denne Debat og siger, at det kan vel ikke ske, at man pludselig en Morgen vaagner og opdager, at der er foretaget Skridt over for den danske Valuta, og at man vel maa regne med, at Regeringen ikke kan foretage et saadant Skridt, saa vil jeg gerne sige, at det havde været unødvendigt at stille et saadant Spørgsmaal. Jeg tror ikke, der er noget som helst vundet ved, at man søger at skabe Uro eller Usikkerhed omkring Kronen. Det er jo fuldkommen klart, at den nuværende Regering som en demokratisk Regering ikke vilde foretage sig Skridt af en saadan afgørende Betydning uden at vide sig i Overensstemmelse med Folketinget. Det gjorde man i øvrigt heller ikke i 1933 — for blot at nævne en historisk Kendsgerning —, hvor der var et overvældende Flertal i Folketing og Landsting for det, man foretog. Hvad enten man er for eller imod det, maa man erkende, at saaledes var Stillingen, og enhver maa naturligvis gaa ud fra, at ud fra lignende demokratiske Principper vil den nuværende Regering handle. Jeg anser det ikke for formaalstjenligt at rejse en Diskussion om dette Spørgsmaal. Saaledes som hele Stillingen er, tror jeg ikke, der er noget gavnligt heri. Jeg har Ret til klart og tydeligt at henvise til det Standpunkt, vi for vort Vedkommende har indtaget, og man har vel ogsaa Lov til at sige, at den senere Udvikling har givet mig Medhold i den Betragtning, jeg paa mit Partis Vegne her har gjort gældende.

Konservativ Advarsel mod Valutapuklen.

Ogsaa imod Valutapuklen advarede Christmas Møller paa et meget tidligt Tidspunkt. Under Folketingets Behandling den 6. Marts af Vareforsyningsloven sagde Christmas Møller saaledes:

Man kan sige det paa den Maade, at den højtærede Regerings hele økonomiske Politik har fundet det klareste Udtryk i Finansministerens 10. Januar Tale, hvor han kombinerede Eengangsskatten, Løn, Priser, Valuta og Rente. Den højtærede Finansminister kunde ved den Lejlighed, hvis han havde haft tilstrækkelige Oplysninger, have taget hele Valuta- og Vareforsyningssituationen med. Med den Udvikling, der har været i den allersidste Tid, vil enhver kunne se, hvad man for øvrigt ogsaa havde ventet, at et Kontrolsystem og en Lov paa lignende Maade, som vi har det, simpelt hen er en Nødvendighed. Efter

at vi har haft nogle Maaneder med betydelig Udførsel og ringe Indførsel, hvad man fra mange Sider var meget ængstelig for, er Situationen vendt fuldstændig om. I December Maaned 1945 indførte vi for 30 Mill. Kr. flere Varer, end vi udførte, i Januar Maaned 1946 har vi indført for lige ved 40 Mill. Kr. flere Varer, end vi har udført, og at det i den Situation er nødvendigt at have et Instrument til at begrænse og dirigere Indførselen, til i Overensstemmelse med Handelsaftalerne at kunne bestemme baade angaaende Import og Eksport, derom kan der ifølge Sagens Natur ikke være nogen Tvivl. At Danmark er i den Situation, at vi maa bestemme med Hensyn til vore Køb, hvor vi vil købe, og hvad vi vil købe, tror jeg ikke nogen vil bestride.

Ny konservativ Advarsel.

Under Folketingets Behandling af Arbejdsmandskonflikten den 23. Maj gentog Christmas Møller sin Advarsel, idet han ved denne Lejlighed udtalte i en Replik til Hans Hedtoft:

Jeg vil gerne videre sige, at jeg synes egentlig, det efterhaanden gaar rigtig godt for Regeringen med Hensyn til at forstaa Udviklingen. Jeg er enig med det ærede Medlem i, at det kneb i Begyndelsen, men naar jeg tænker paa den højtærede Finansministers Tale forleden om, at det var — ikke Blod, Sved og Taarer — men Eengangsskat og Bøder og Skatter — og det er jo lige saa slemt for de paagældende —, som den højtærede Finansminister havde at byde paa, saa synes jeg egentlig, det begynder at komme. Eller hvis jeg ser paa Restriktionerne — jeg har ogsaa et Spørgsmaal at gøre den højtærede Statsminister med Hensyn til Valutasituationen, som han selv periferisk berørte: om Stillingen egentlig ikke er den, at man i alle ansvarlige Kredse er mere end forfærdet over Udviklingen i Øjeblikket, og om ikke den Import- og Eksportsituation, som vi har set i de seneste Maaneder, er af en saadan Art, at man snart maa paakalde Rigsdagens Medvirken til andre Indgreb end dem, man foreløbig har foretaget. Jeg vilde tro det; jeg har ikke Tallene for April, men Marts Maanedes 100 Mill. Kr.'s Underskud bliver vel ikke meget mindre i April, og der vilde jeg ogsaa tro, at det ærede Medlem Hr. Hans Hedtoft vilde se en Forstaaelse, som vi altsaa deler. Endelig kan jeg sige, at naar den højtærede Statsminister i Overensstemmelse med, hvad han har sagt mange Gange tidligere taler om, at han ønsker et Statsindgreb næsten af permanent Karakter paa dette Omraade, saa kan det ærede Medlem jo ikke ønske sig meget mere i Retning af Statsindgreb.

Men Statsministeren er Optimist.

Statsminister Knud Kristensen svarede hertil:

„Hr. Christmas Møller spurgte meget bekymret om vor Valutasituation, og det er ogsaa rigtigt, at den ikke har udviklet sig i nogen særlig heldig Retning.

Der er dog et Lyspunkt i den for Tiden; der er meget, der ser mørkt ud — selv om baade Skoven og Markerne er grønne og Solen skinner, ser det økonomisk ikke slet saa lyst ud —, saa derfor er der ogsaa Grund til at fæstne sig ved de lyse Punkter, der er. Jeg kan her oplyse, at Valutasituationen — for ikke at sige det for stærkt — ikke er slet saa mørk for April Maaned som den var for Marts Maaned, idet Importoverskuddet i Marts Maaned var ca. 100 Mill. Kr., i April kun ca. 66 Mill. Kr.

Hertil svarede Christmas Møller:

„Jeg vil gerne til den højtærede Statsminister sige, at det er jo naturligvis et lille Lyspunkt, at Valutasituationen eller Import- og Eksporttallenes Forhold i April Maaned var noget bedre end i Marts, men jeg tror ikke, den højtærede Statsminister vil benægte, at ogsaa med et Underskud paa 66 Mill. Kr., de 100 og de 50 og de 40 og de 30, som vi har haft i de foregaaende Maaneder, er Situationen overmaade farlig og vanskelig, og jeg maa maaske i denne Forbindelse have Lov at sige i Anledning af en Bemærkning, som det ærede Medlem Hr. Axel Kristensen gjorde, at jeg synes, det er andre Toner end dem, vi hørte for nogle Maaneder siden“.

Hedtoft angriber Regeringens Handelspolitik.

Under Tillægsbevillingslovens Behandling den 10. Juli rettede Fhv. Minister Hedtoft et voldsomt Angreb paa Regeringens Handelspolitik. Bl. a. udtalte han:

Der er heller ingen Restriktionslettelser kommet — tværtimod. Jeg ved godt, at den højtærede Handelsminister trindt om paa Møder forsvarer sig med, at han virkelig har ophævet et halvt Hundrede Restriktioner, deriblandt vist nok Maksimalpriserne paa Juletræer og Erstatningspeber og Erstatningssem, og jeg siger: Æret være dette liberale Initiativ, æret være denne antirestriktive Indsats fra den høje Venstreregerings Side. Selvfølgelig er der ogsaa ophævet Restriktioner af mere dybtgaaende Natur, men bortset fra een, nemlig Lettelserne for det, jeg vil kalde den private og paa mange Omraader luksusbetonede Bilkørsel, er der, mig bekendt, af den høje Regering ikke ophævet en eneste Restriktion, som ikke enhver anden Regering vilde have ophævet.

Hedtoft fortsatte:

Det er sagt mig, at en Række Folk, der arbejder paa livsnødvendige Omraader i Erhvervslivet, næsten ikke kan faa tilstrækkelig Benzin og under alle Omstændigheder slet ikke kan faa Dæk og andre nødvendige Ting til livsnødvendig Erhvervskørsel. Det er en Kendsgerning, at Hundrede Tusinder af Ar-

bejdere, for hvem en Cykel ligeledes er livsnødvendig, ikke kan faa Cykledæk, og samtidig med, at dette er Forholdet, er den private og ogsaa den luksusbetonede Bilkørsel tilladt i dette Land.

Jeg rejser det Spørgsmaal: Er det rigtigt at blive ved at have saadanne Forhold paa disse Omraader? Er det ikke muligt, at der fra den særdeles handelskyndige Handelsministers Side paa disse Omraader kan øves en Indsats? Efter alt det, man har stillet i Udsigt, med Hensyn til hvordan det vilde gaa, naar Venstres raske Folk kom til, og vi endelig fik en rigtig Købmand til Handelsminister, venter man, at der vil ske noget paa disse Omraader. De nuværende Forhold er i hvert Fald rivraskende gale, rivraskende gale.

Ifølge „Folketingstidende“ tilraabte Handelsminister Villemoes ham her et „Nej!“ Men Hedtoft fortsatte:

Den højtærede Handelsminister siger nej, men jeg maa nu fastholde min Paastand. Det er urimeligt, at det, jeg kalder den private, luksusbetonede Bilkørsel, den benzin- og valutaslugende Bilkørsel finder Sted, samtidig med at Lastbiler og andre Biler, der er i Erhvervslivets Tjeneste, ikke kan faa tilstrækkeligt Gummi og Benzin stillet til Raadighed. Det er under alle Omstændigheder galt.

Christmas Møller paany om Valutasituationen.

Under samme Lovs Behandling udtalte Christmas Møller:

Jeg vender mig først til Landets økonomiske Politik og vil gerne om denne sige, at vi mener, det er en afgjort Fejl, at der ikke er en klar Redegørelse fra Regeringens Side for, hvorledes Landets økonomiske Politik i den nærmeste Fremtid skal være. Vi har for længe siden sagt til Regeringen — og forstod egentlig, den mente, der var nogen Rimelighed deri, at vi skulde have et Rigsdagens Valutaudvalg, som kunde have fulgt Landets Handels- og Valutarestriktionspolitik. Enhver kan jo sige sig selv, at naar Stillingen i Landet er den, at vi i de første 5 Maaneder af 1946 har haft et Underskud paa Handelsbalancen paa 350 Mill. Kr., saa vil vi ikke kunne fortsætte hermed, og saa vil det være nødvendigt, hvad man end har sagt under Valgkampen, at sørge for, at der kommer større Balance til Stede. Mit Parti ønsker saa vel som nogen Frihed for Erhvervslivet, vi tror ikke paa Restriktioner og Statskøb og Statsindgreb, men vi er overbevist om, at naar 1946 i store Træk handelspolitisk tegner sig saaledes, at vor Eksport alt i alt kan indbringe maaske 1200—1500 Mill. Kr., medens der er et Importbehov paa det dobbelte eller mere, saa kan Landet simpelthen ikke undlade at bestemme, hvilke Varer vi vil have indført, og det synes jeg, man paa en ganske anderledes stærk og klar Maade skulde gøre Befolkningen klart.

Valutasituationen bliver akut.

I September Maaned 1946 kaldtes en dansk Embedsmandsdelegation til London, hvor Repræsentanter for den engelske Regering gjorde gældende, at England ikke havde til Hensigt at lade vor Gæld vokse ud over alle Grænser og at det maatte være en Forudsætning, at Danmark i Praksis viste Vilje til at bringe sin Eksport op paa et Niveau, der svarede til vor Import. Man henviste bl. a. Danmark til at nedskære sine Rationer af Levnedsmidler i et Omfang, saa de kom til at svare til de engelske Rationer. Der forelaa paa dette Tidspunkt udestaaende Importbevillinger af en saadan Størrelse, at Sagkyndige anslog, at vor Valutagæld omkring Nytaarstid vil andrage imellem 800 og 1000 Mill. Kr. I den direkte Fortsættelse heraf paabegyndte Finansminister Thorkil Kristensen en Offensiv for at øge Produktionen og Eksporten. Medens dette skrives har denne Offensiv dog kun givet sig Udtryk i en Række teoretiske og agitatoriske Taler. Handelsminister Villemoes har derimod paa et Møde i Aarhus udtalt, at i hvert Fald Sukker og Fedtstofferne ikke vil blive nedskåret. Om Restriktionerne udtalte Handelsministeren:

Venstre ønsker de mange Fordelingsrestriktioner afviklet saa snart som muligt. Men ophævede vi alle disse Restriktioner paa et Tidspunkt, hvor der er saa stor Knapthed paa saa mange Ting som i Øjeblikket, vilde vi kun gøre dem, der er Tilhængere af Planøkonomi, en stor Tjeneste, for under disse Forhold vilde Følgen blive Kaos.

Man vil sige, at denne Udtalelse i nogen Maade staar i Modstridning til Venstres Agitation under Valgkampen i Efteraaret 1945, hvor det bl. a. hed i en Artikel, som var skrevet af Redaktør Vald. Petersen, Søro Amtstidende, og som herfra vandrede Venstrepressen rundt:

„Vil man for Alvor bekæmpe Socialiserningsplanerne og den hele og halve Socialisme, som i Krigstiden var en Nødvendighed. Vil man Frihedens Bevarelse i vort Næringsliv som i aandelige Spørgsmaal, ønsker man virkelig og snarest at komme ud af alle de velsignede Nævns og Udvalgs og Kommissioners Kontorstyre, som nu sinker vort Arbejde og hemmer Initiativ og Foretagsomhed og dermed forhaler det daglige Livs Normalisering, saa støtter man begribeligvis det Parti, der ikke blot i Ord men ogsaa i Gerning gaar ind for denne Politik. Og det var jo Venstreministeren Erik Eriksen, der forgæves søgte at faa Regeringen med til at ophæve de fuldkommen overflødige Kød- og Brødrationeringer, og den konservative Handelsminister, der som sin omtrent sidste Regeringshandling gennemførte en Tobaksrationering, der efter sin Længde synes

beregnet paa at holde i mange Aar, og for hvilket det er vanskeligt at finde noget andet fornuftigt Formaal end at berede Vejen for et Tobaksmonopol“.

En haard Anklage mod Regeringen.

Det kan i denne Forbindelse være af Interesse at anføre, hvad „Tidsskrift for Industri“ i sit Nummer for 1. Okt. 1946 bl. a. skrev i en Artikel under Overskriften „Vort økonomiske Dilemma“:

Hvilke Foranstaltninger, der skal træffes for at naa dette Maal (en Forøgelse af Eksporten), er det ikke let at sige. Ledetraaden maa være at søge at naa Balancen paa den for Befolkningen som Helhed mindst følelige Maade, og der er Grund til at advare mod den Forestilling, at det paa Forhaand maa betragtes som rigtigere at begrænse Befolkningens Forbrug af de Varer, vi normalt eksporterer, fremfor at tage Begrænsningen indenfor det Vareomraade, hvor vi normalt er Importører. Slagordet om, at eget Eksport er at foretrække for formindsket Import, hviler paa den Forudsætning, at en Eksportforøgelse danner Grundlag for en forøget Produktion. Denne Forudsætning foreligger ikke i Øjeblikket. Og det maa i denne Forbindelse ikke overses, at den uheldige Situation, vi nu er bragt i, delvis og i ikke uvæsentlig Grad skyldes den „Laden-staa-til-Politik“ paa Importomraadet, som Regeringen, trods alle Advarsler, har ønsket fastholdt.

Da man i Efteraaret 1945 i saa udstrakt Grad frigav Importen fra Sterlingomraadet, var Tanken hermed i første Række at tilvejebringe Mulighed for de hurtigst mulige Leverancer af *nødvendige* Varer gennem de Importører, som kunde fremskaffe disse Leverancer — uden Hensyn til de hidtil gældende Regler for Fordeling af Importen mellem Importørerne. Derimod var det ikke Meningen herigennem at give en ganske uhæmmet Adgang til Import i et Omfang som stod i Misforhold til den under normale Forhold stedfundne Import af de paagældende Varer. Det er derfor ganske uforstaaeligt, at der i Modstrid med de Planer og Instruktioner, som i sin Tid blev udarbejdet for Adgangen til Udstedelse af Importbevillinger fra Sterlingomraadet, nu viser sig at være truffet Dispositioner ved Bestilling af Varer og Udfærdigelse af Importtilladelser, der ligger langt udenfor disse Grænser.“

Englandsaftalerne.

Den gamle Englandsoverenskomst.

Der er ingen Grund til at beskæftige sig meget med den gamle Englandsaftale, som afsluttedes i London den 4. Oktober 1945 efter forudgaaende Forhandlinger. Vi skal kun ganske kort rekapitulere de mest fremherskende Momenter ved denne Aftale. Som tidligere omtalt (S. 140), havde Englænderne allerede under Krigen gjort

det klart overfor de Repræsentanter for Landbrugsraadet, der mødtes i Stockholm i Marts 1945 med en Repræsentant for det engelske Levnedsmiddelministerium, at Landbruget maatte regne med, at Englænderne ikke vilde afregne med de Priser, hvormed Tyskerne havde betalt vore Landbrugsprodukter. I de indledende Forhandlinger i London søgte de danske Repræsentanter at opretholde dette Krav, men Englænderne nægtede kategorisk at gaa med hertil. Det principielle engelske Ønske var, at de danske Priser, suppleret med et Kvalitetstillæg skulde svare til Verdensmarkedspriserne, hvilket efter engelsk Opfattelse var den Pris, hvormed i Hovedsagen Dominions afregnedes. Efter en Række forgæves Forhandlinger lykkedes det daværende Udenrigsminister Christmas Møller i August Maaned at faa tilvejebragt Grundlaget for en Prisaftale. Denne Prisaftale hvilede paa meget høje Begyndelsespriser, der efterhaanden skulde aftrappes til Verdensmarkedsprisen (Paritetsprisen) + Kvalitetstillæg. Man fik imidlertid ikke fastsat Paritetsprisernes Størrelse, og det var derfor en Forudsætning, at nye Forhandlinger herom skulde optages i Begyndelsen af 1946. Endvidere var det en Aftale, at en engelsk Indrømmelse af højere Afregningspriser til Dominions ikke alene skulde have Indflydelse paa den endelige Pris efter endt Prisaftalning ned til Paritetspriserne, men at en saadan ogsaa skulde have Indflydelse paa de Priser, hvormed vi afregnedes i Aftrapningsperioden. Priserne skulde gælde for det under engelsk Indflydelse staaende allierede Omraade, dog var det tilladt Danmark at modvirke uforholdsmæssigt høje Priser hos „Tredieland“ ved at forlange højere Priser for de danske Landbrugsprodukter, en Bestemmelse der i høj Grad blev udnyttet, for Smørrets Vedkommende endda saa kraftigt, at det dels inddækkede det Garanti-beløb paa 20 Mill. Kr., som Staten ved Smørloven i Efteraaret 1945 stillede til Raadighed for en Opretholdelse af Landbrugets Afregningspriser, og yderligere skabte et Overskud i Smørpuljen paa 20 Mill. Kr.

Nogen Fastsættelse af Priserne paa de Varer, vi til Gengæld skulde importere fra England, lykkedes det derimod ikke at opnaa. England henviste i den Forbindelse til Usikkerheden i Forbindelse med Omstillingen fra Krigs- til Fredsproduktion. Denne manglende Fastsættelse af Importpriserne vakte megen Kritik. Landbrugsminister Erik Eriksen brugte saaledes det Udtryk om Overenskomsten, at vi „købte dyrt og solgte billigt“. At Kritikken, rettet som den var mod Christmas Møller, havde forkert Adresse, viste sig senere, da Venstre-regeringen pr. 31. Juli 1946 skulde afslutte en ny Englandsoverenskomst, thi heller ikke i denne lykkedes det at faa fastsat Størrelsen paa Importvarernes Priser.

Motiveringen for de danske Krav om en Revision.

Den gamle Aftales Prisaftapning hvilede bl. a. paa en — den Gang velbegrundet — Forventning om, at et Prisfald paa Verdensmarkedet vilde indtræffe, ligesom Haabet om stigende Tilførsler af Foderstoffer gav en begrundet Formodning om større Udnyttelse af det forhaandenværende Produktionsapparat. Man kan om begge disse Forudsætninger sige, at Udviklingen ude og hjemme fik dem til at briste. I Stedet for et Prisfald tilfød der Landet en Prisstigningsbølge, og samtidig viste det sig uhyre vanskeligt at faa Foderstofimporten i Gang. Dertil kom den Forhøjelse af Produktionsomkostningerne, som ikke mindst Stigningen i Landarbejdernes Lønninger bevirkede. I April Maaned 1946 forhøjede England den canadiske Baconpris med 11 pCt. og i Sommeren 1946 indrømmede Englænderne New Zealand og Australien Forhøjelse af disse Landes Smørpris. Da man samtidig i Henhold til den gamle Aftale skulde have fastsat Paritetsprisen, var der rigelig Begrundelse til at indlede nye Forhandlinger med England med en Prisforhøjelse som Maal.

Det skal i denne Forbindelse bemærkes, at den danske Omkostningsstigning i det Aar, der var gaaet siden Aftalen af 1945 blev sluttet har andraget ca. 10 pCt., hvis man henholder sig til de af landekonomisk Driftsbureau foretagne Beregninger. Det vil af det følgende ses, at den Forbedring, den nye Aftale faktisk repræsenterer, naar den Del af Merindtægten, der skal godskrives Forudsætninger fra Aftalen af 1945, er fradraget, kun andrager ca. 7,5 Mill. Kr. eller 3 pCt. af det samlede Eksportbeløb paa 300 Mill. Kr. for indeværende Aar for vor Eksport til England.

Den nye Prisaftale.

Den nye Prisaftale blev afsluttet d. 31. Juli 1946. Den fastsatte Smørprisen til Kr. 4,18 pr. kg f. o. b. og Flæskeprisen til Kr. 2,85 pr. kg f. o. b. For Smørprisen skulde der senere optages nye Forhandlinger med Henblik paa Høstaaret 1947—48, medens Flæskeprisen, hvis intet uforudset indtræffer, skal aftrappes til Kr. 2,71 for 47—48 og Kr. 2,28 for 48—49. De gamle Afregningspriser forhøjedes samtidig med tilbagevirkende Kraft for Smørret til 1. Juli til 3,90 (imod Kr. 3,62, som var den Pris, man var naaet til i den gamle Aftrapningsskala) og for Flæsket til April 1946 til Kr. 2,66 (imod Kr. 2,47 som var den Pris, man paa det daværende Tidspunkt var naaet til i Aftrapningen). Ægprisen forhøjedes ligeledes, men var som sædvanlig underkastet Sæson-Udsvingninger.

Med Hensyn til Leveringen kom det til at ligge saaledes, at vi i 1947 forpligter os til at levere ca. 46,000 t Smør til England. Derefter maa vi selv disponere over 27,000 Tons til andre Lande, men

Englænderne skal saa have 90 pCt. af Resten af Eksportkvantummet. Af Baconeksporten skal England have 90 pCt. og af Ægeksporten indenfor de 9 første Maaneder af 1947 85 pCt. Nærmere Forhandlinger skal finde Sted forsaavidt angaar 1948, men der er dog allerede paalagt Danmark visse Forpligtelser, bl. a. maa vi for dette Aar ikke sælge mere end 30.000 t Smør, før vi har forhandlet med England.

Den gamle og den nye Englandsaftale set i Forhold til hinanden.

Under sin Redegørelse i Folketinget udtalte Udenrigsministeren, at Danmark vil faa en Merindtægt for sin Landbrugseksport paa 47 Mill. Kr. i indeværende Aar og 61 Mill. Kr. til næste Aar. Denne Forbedring skyldes i Henhold til foranstaaende ikke alene den nye Englandsaftale, men ogsaa — og fremfor alt — de Forudsætninger, der, som omtalt, var nedfældet i den gamle Aftale.

Paa konservativ Foranledning har Udenrigsministeriet derefter foretaget en Beregning over, hvor stort et Beløb den gamle Overenskomst, under Forudsætning af denne allerede paa Forhaand aftalte Forbedring, vil give, og dette Beløb har man sammenlignet med det samlede Beløb for den nye Overenskomst. For indeværende Aar ser Tallene saaledes ud:

	Gl. Overens- komst	Ny Overens- komst
Smør	162,1 Mill. Kr.	170,2 Mill. Kr.
Bacon	111,9 Mill. Kr.	110,9 Mill. Kr.
Æg	17,8 Mill. Kr.	18,2 Mill. Kr.
Ialt	291,8 Mill. Kr.	299,3 Mill. Kr.

Den samlede Forbedring andrager saaledes 7,5 Mill. Kr. for indeværende Aar. Det vil sige, at af den Merindtægt paa ialt 47 Mill. Kr., Danmark i 1946 vil oppebære fra England, repræsenterer ikke mindre end 39,5 Mill. Kr. den Forbedring, den gamle Overenskomst havde betinget sig, saafremt Kronlandene fik deres Priser forhøjet. Et tilsvarende Beløb af de 61 Mill. Kr. for 1947, hidrører ligeledes fra Forudsætningerne i den gamle Englandsaftale.

Den gamle Overenskomst gav 10 Mill. Kr. mere.

Enkelte ivrige Venstrømænd er stærkt optaget af at besynge den nye Englandsaftale. Folketingsmand Simon From har saaledes paa et Møde erklæret, at det „hjælp, da de rette Folk kom til“. Overfor en saadan Argumentation kan vi bl. a. anbefale vore Tillidsmænd at opstille et lille Regne-Eksperiment overfor de paa-gældende Agitatorer. Man kan tage den nye Overenskomsts Priser og overføre dem paa den Varemængde, der er leveret Eng-

land i Perioden fra Juni 1945 til Juni 1946, hvor den gamle Aftale var gyldig.

Ifølge Statistisk Departements Opførelse over Mængden og Værdien af vor Eksport til England i Perioden fra Sommeren 1945 til Sommeren 1946 har vi ialt eksporteret 54,600 Tons Smør til en Værdi af 244,9 Mill. Kr. og 39,500 Tons Flæsk til en Værdi af 102,4 Mill. Kr. Ialt for 347,3 Mill. Kr. i den nævnte Periode. Omregner man de tilsvarende Mængder til Priserne i den nye Overenskomst, vilde Beløbene være blevet henholdsvis 228,7 Mill. Kr. og 109 Mill. Kr., ialt ca. 337,7 Mill. Kr. Det vil altsaa sige, at de nye Priser vilde have givet ialt knapt 10 Mill. Kr. mindre, end vi fik, om de havde gjaldt i den gamle Overenskomsts Periode. Dertil kommer endda de Forbedringer i Kraft af Dominionsforhøjelserne, som skal regnes den gamle Overenskomst tilgode.

Billigere for Samfundet.

Som et Plus for den gamle Aftale maa ogsaa anføres, at den økonomisk hvilede i sig selv. Der blev ganske vist vedtaget henholdsvis en Smør- og en Flæskelov hver paa 20 Mill. Kr.. Af disse ialt 40 Mill. Kr. er kun de 20 Mill. Kr. til Flæsket blevet brugt, og dette Beløb ophæves endda, idet der paa Grund af de høje Smørpriser, fra Tredieland, er et Overskud paa 20 Mill. Kr. i Smørpuljen. Den daværende Ordning har altsaa helt igennem hvilet i sig selv. Noget tilsvarende kan man jo ikke sige om den nye Ordning, der kræver et Beløb paa ca. 50 Mill. Kr. i Tilskud til Eksportpriserne.

Importpriserne stadig ikke fastsat.

Det blev, da den gamle Aftale blev truffet, stærkt bebrejdet den daværende Udenrigsminister, Christmas Møller, at man ikke samtidig havde faaet fastsat Priserne paa de Varer, vi skulde importere fra England. Særlig Venstrepressen var meget ivrig efter at paapege det uholdbare heri. Den nye Ordning har imidlertid heller ikke faaet fastsat Importpriserne. I Fjor regnede alle med et Prisfald, det udeblev, og i Aar véd vi, at vi er inde i en Prisstigningsperiode. Det kan derfor — forsaavidt — synes saa meget des mere betænkeligt, at Importpriserne ikke er fastsat denne Gang. Men herom tier Venstrepressen af let forklarlige Grunde.

Handelsaftalen med Rusland.

Handelsaftalen med Rusland, der blev afsluttet den 8. Juli 1946 efter forudgaaende Forhandlinger, som allerede var søgt indledet under Samlingsregeringen, gælder for et Tidsrum af 2 Aar, dog saaledes at de gensidigt aftalte Vareleverancer gælder for 1½ Aar fra Juli 1946 til Udgangen af 1947. Værdien af den danske Eksport andrager ca. 150 Mill. Kr. Nogen fast Aftale om de rus-

siske Leverancer som Modydelse herfor er ikke truffet, men der vil ikke blive Tale om en dansk Kreditydelse til Rusland, idet den Difference, der eventuelt kan komme til at fremstaa som Resultatet af dansk Overskudseksport, vil blive betalt i Guld eller frie Deviser (Dollar), hvilket naturligvis er en Fordel set fra dansk Side.

For Landbrugseksporten er der aftalt Levering af 15,000 Tons Smør og 8,500 Tons Soflæsk, at levere uden russiske Modleverancer i Form af Foderkager og Korn. De danske Leverancer kan udvides saafremt en russisk Eksport til Danmark af Foderstoffer kommer i Gang. Priserne er Kr. 4,58 pr. kg Smør og Kr. 2,53 pr. kg Flæsk, hvilket er betydeligt under den danske Landmands Afregningspris paa henholdsvis Kr. 4,80 og Kr. 2,90. Til denne Del af Ruslandseksporten medgaar et dansk Statstilskud paa ialt 4,7 Mill. Kr. De danske Landbrugsleverancer til Rusland andrager omkring 15 pCt. af den samlede Minimumseksport for Landbrugsvarer, der kan forudses indenfor det aftalte Tidsrum.

For Industrieksportens Vedkommende er der ikke truffet saa detaillerede Aftaler som for Landbrugseksportens. Der er her nærmest Tale om en Rammeaftale, indenfor hvilken det staar de russiske Importører og de danske Eksportører nogenlunde frit at træffe nærmere Aftaler. Rusland er fortrinsvis interesseret i Fiskefartøjer og Maskiner, derunder Cementmaskiner, Vejarbejdsmaskiner, Elektromotorer, Mejerianlæg etc. Man har heller ikke i dette Tilfælde fra russisk Side villet give Tilsagn om Kompensation i Form af Raamaterialer til den danske Industri som Modydelser, men man henviser Sælger og Køber til om muligt at arrangere sig ved direkte Forhandling i de enkelte Tilfælde.

Den danske Import fra Rusland kommer fortrinsvis til at omfatte Træ, Briketter og Gødningstoffer, herunder særlig Kali, hvortil kommer enkelte andre industrielle Raastoffer, dog i ret begrænset Omfang. Oliekager og Oliefrø kan Rusland ikke foreløbig levere og for Foderkorn forlanges saa høje Priser, at det efter dansk Opfattelse ikke lader sig købe.

De russiske Priser ligger gennemgaaende ret højt, og det er derfor ikke muligt paa Forhaand at fastslaa, hvad vi faktisk vil faa fra Rusland i den aftalte Periode.

Kronekursen.

Umiddelbart før Krigen stod Sterling i 22,40, Dollar i 4,79 og Rmk. i 192,17. I September 1939 sprang man — for ikke at følge Sterling i Faldet nedad — fra Sterlingkursen og fikserede Kronen i Forhold til Dollar med en Kurs paa 5,18. Denne Dollarkurs

fastholdtes indtil Januar 1942, da Kronen forhøjedes med ca. 8 pCt., hvorefter Kurserne blev: Sterling 19,34, Dollar 4,79 og Rmk. 191,57.

De vigtigste nuværende Kurser er: Sterling 19,36, Dollars 4,81, Francs 4,04½, sv. Kr. 133,51 (efter Kronehævningen) og norske Kr. 96,85.

Kronens Guldverdi, der lige før Krigen var 46,4 Kr., faldt efter Stigningen i Dollarkursen i September 1939 til 42,5 Kr., men steg til 46,0 efter Kronesænkningen i 1942. Guldverdien er nu 45,9 Kr.

Det er værd at bemærke, at den nuværende Statsminister, Knud Kristensen har Medansvar baade for Kronehævningen af 1942, idet han paa det daværende Tidspunkt var Indenrigsminister i Ministeriet Stauning, og for Fastholdelsen af Kursen 19,34 i 1945, idet han paa dette Tidspunkt var Indenrigsminister i Ministeriet Buhl. Ved ingen af de to her nævnte Lejligheder protesterede han mod Kursens Fastsættelse.

Det var under Forhandlingerne om Landbrugspriserne i Vinter, at Tanken om en Kronesænkning opstod indenfor Venstre. Ved at forhøje Sterlingkursen fra 19,34 til 22,40 mente man at kunne opveje, hvad man fik for lidt for Landbrugsvarerne i Storbritannien. Tanken herom blev første Gang nævnt af Finansminister Thorkil Kristensen under Finanslovdebatten i Januar 1946 (se Siderne 144 og 145).

Fra konservativ Side mødte en Kronesænkning afgjort Modstand, og man gjorde det til en Betingelse for fortsat at støtte Regeringen, at Kronekursen ikke blev rokket. Den konservative Motivering var ifølge Sagens Natur den, at en Kronesænkning vilde forhøje Leveomkostningerne og fordyre de Varer, vi skulde importere her til Landet, hvilket vilde være meget betænkeligt i en Tid, hvor vi stod overfor at importere mere, end vi kunde eksportere, fordi vore Lagre, ikke mindst Raavare-Lagre til Industrien, var tomte.

Ikke desto mindre fortsatte Regeringens Medlemmer med at opretholde Uroen omkring Kronen.

Paa de fynske Husmandsforeningers Sendemandsmøde i Maj 1946 udtalte Landbrugsminister Erik Eriksen saaledes ifølge „Fyns Tidende“:

„Jeg vil ikke spaa om, hvad Vej vi skal, men vi kommer i det lange Løb ikke uden om at have en Valuta, der svarer til Prisniveauet paa vort Hovedmarked.

Det er i Dag ikke muligt at tage flere direkte Skatter. Sænker vi Kronen 10 pCt., vil Leveomkostningerne allerhøjest stige 2 pCt. Derfor er det ikke rigtigt at fremstille det, som om det er den min-

drebemidlede Del af Befolkningen, der kommer til at betale. At lægge en Afgift paa Importen og give Pengene til Eksporten, som der har været Tale om, er Kronesækning af rene Vand“.

Ligeledes iflg. „Fyns Tidende“ udtalte Indenrigsminister Ejnar Kjær paa et Møde i Assens i Slutningen af Maj 1946:

„Der er to Veje at gaa: sænke Kronens Værdi eller give de eksporterende Erhverv — og det gælder ikke alene Landbruget — Tilskud. Hvilken Vej, man skal betræde, kan diskuteres, men nogen Væsenforskel mellem de to Veje ser jeg ikke.

Den letteste Vej er Kronesækningen, men vi kan drøfte det, og hverken jeg eller Regeringens øvrige Medlemmer er doktrinære i dette Spørgsmaal. Men der er een Ting: Vi kan ikke lade fem og syv være lige. Der maa gøres noget, hvis ikke en Erhvervs-krise med nedsat Produktion og voldsom Arbejdsløshed skal blive Følgen.

Vi er jo ikke ukendt med en Situation som den, vi i Øjeblikket er i. I Begyndelsen af 30'erne tog man Konsekvensen, det er min Opfattelse at man ogsaa i 40'erne bliver nødt til at tage Konsekvensen, om det skal være gennem en Kronesækning eller ad andre Veje, kan altsaa diskuteres“.

Hauch's Paastande.

Kronesækning blev ogsaa kædet sammen med de nye Englandsforhandlinger. I en Udtalelse til den samlede Presse erklærede Landstingsmand Hauch den 19. Maj saaledes:

„Under de Samtaler om Priser paa Bacon og Æg, som afsluttedes i København i Torsdags, blev det fremhævet fra de engelske Forhandleres Side, at de var her ikke for at købslaa eller tinge om Priserne, men det Tilbud, de havde med, var det højeste, der kunde være Tale om. Samtalerne blev ført i den bedste Aand, og Engländerne er nu rejst hjem for at aflægge Rapport, ligesom den danske Regering er holdt underrettet.

Jeg er ikke paa nuværende Tidspunkt bemyndiget til at udtale mig om Enkeltheder i det engelske Tilbud, men det kan ikke være nogen Hemmelighed, at man fra Storbritanniens Side Gang paa Gang baade ved denne og ved tidligere Lejligheder har gjort opmærksom paa, at den Kronehævning overfor Sterling fra 22,40 til 19,34, som har fundet Sted, siden vi før Besættelsen solgte vore Landbrugsprodukter til Storbritannien, i høj Grad har bidraget til at vanskeliggøre disse Prisforhandlinger.

Det er nu Regeringen, der skal træffe Afgørelsen, saa at vi kan

blive klare over, hvilken Vej vi skal gaa. Før vi har hørt, hvad Regeringen vil sige, og de Forhandlinger mellem Regeringen og Landbrugsorganisationerne, som er bebudet, har fundet Sted, kan vi ikke fra Landbrugets Side tage endelig Stilling til det foreliggende Tilbud.

Hertil erklærede Christmas Møller ifølge „Berlingske Tidende“:

„Jeg maa sige, at jeg har mindre end ingen Respekt for en Politik og Taktik, som, samtidig med at Regeringen skal forhandle med Englænderne om vore Landbrugsvarers Pris, lægger de samme Englændere i Munden, ja tvinger dem til at sige til os: I kan blot sænke Valutaen. Ikke blot tillader man, at fremtrædende Politikere gør det, men man tillader ogsaa høje, upolitiske Embedsmænd og Forhandlere at svække Danmarks Stilling ved, at ogsaa de paa Forhaand taler om Kronesænkning. (Her sigtes til nogle Udtalelser af Minister Wærum).

Det maa erindres, at det er de samme Politikere, som angreb London-Overenskomsten sidste Sommer. Tror nu nogen, den kunde være blevet bedre?

Regeringen ved, at der ikke paa Rigsdagen er Flertal for Kronesækningspolitikken. Det er derfor mere end ubegribeligt, at disse Venstrepolitikere skaber en saadan Uro om Spørgsmaalet.

Efter den første Verdenskrig havde vi ogsaa et Venstreministerium. Dets økonomiske Eftermæle blev i Sandhed slet. Den nuværende Regering skal være varsom, at den ikke faar samme Skæbne.

Men iøvrigt blev Hauchs Udtalelser ogsaa dementeret fra engelsk Side. Ritzaus Korrespondent kunde saaledes i den Anledning telegrafere hjem:

„Fra engelsk Side iagttages efter det sædvanlige Princip streng Tavshed om de Forslag og Tilbud, der er givet under de dansk—engelske Handelsforhandlinger. Officielle finansielle Kredse undlader dog ikke at give Udtryk for Forundring over Antydninger af, at man fra engelsk Side skulde have fremsat Henstillinger eller Ønsker i Retning af en Kronesænkning i Forbindelse med de sidst førte Forhandlinger.

Man har fra engelsk Side fremsat et Tilbud med de Priser, man mener at kunne give paa nuværende Tidspunkt, i Haab om, at de maatte være et tilskrækkeligt økonomisk Grundlag for Opretholdelse af den størst mulige Landbrugsproduktion.

En Fremhævelse heraf har ikke, saa vidt man forstaar af de generelle Synspunkter her, været forbundet med Forsøg paa at

raade den danske Regering angaaende Kronesænkning eller Tilskud — et Spørgsmaal, som man betragter som et indre dansk Anliggende“.

Krone-Uroens Virkninger.

Vi har tidligere omtalt den uheldige Virkning paa Antallet af Bevillingsudstedelser, som Regeringens mangeartede og urovækkende Udtalelser om Kronkursen fremkaldte. Udviklingen siden har til fulde vist, at Kronesænkningens Vej vilde have været meget kostbar for Danmark. En Kronesænkning kan maaske have ringere Betydning i det Øjeblik, Eksport og Import balancerer, men Danmark har som bekendt indført Varer i de første tre Kvartaler af Aaret 1946 for 700 Mill. Kr. mere, end det har eksporteret. Dertil kom, at Kronesænkningen under alle Omstændigheder vilde have haft en uheldig Indflydelse paa Prisudviklingen, og dermed yderligere sat Fart i den igangværende Pris-Løn-Skrue. Hvor forkert en saadan Disposition vilde have været, viste ogsaa den svenske Kronehævning paa 16,66 pCt. den 13. Juli 1946. Havde Danmark yderligere forringet sin Krones Købekraft, vilde det Misforhold mellem danske og svenske Priser, som ved denne Lejlighed opstod, yderligere være blevet forstørret.

Kronesænkningen har iøvrigt den farlige Eftervirkning, at vore Forpligtelser overfor Bretton Wood Aftalerne, der tilsigter at stabilisere den internationale Valuta, baandlægger vore Muligheder for Kursforandring. Indenfor et vist kortere Tidsrum efter vort Medlemsskabs Ikrafttræden er vi ikke i Stand til at ændre vore Valutakurser mere end 10 pCt. i den ene eller den anden Retning. Det vil altsaa sige, at en Kronesænkning i givet Fald vilde faa Virkning mange Aar frem i Tiden.

Iøvrigt er det konservative Standpunkt klart blevet udformet af Folketingsmand Aksel Møller i en Artikel i „Vor Tid“, hvori han skrev: „Hellere slide sig igennem Efterkrigstiden med Byrder paa en sund Ryg end paadrage sig et uheldredeligt indvendigt Kræftsaar“.

Danske Statslaan i Udlandet efter Krigen.

Siden Befrielsen har Danmark optaget Statslaan i Sverige og i USA. I Sverige forhandlede allerede under Krigen om en Kredit paa 75 Mill. Kr. til Vareindkøb. Denne Kredit blev efter Krigen udvidet til 110 Mill. Kr. Ved Afslutningen af Finansaaret 1945—46 var der trukket 75 Mill. Kr. paa denne Kredit. Endvidere har vi faaet to Kreditter i Sverige paa henholdsvis 50 og 70 Mill. Kr. De 50 Mill. Kr. medgik til Administrationen af Flygtningenes

Ophold i Sverige under Krigen, og dette Beløb har Sverige siden hen eftergivet os. De 70 Mill. Kr., af hvilke der er trukket et Beløb paa 55 Mill. Kr., vedrører ligeledes de særlige Forhold i Forbindelse med Krigen og hidrører bl. a. fra Udrustningen af den danske Brigade.

I USA har vi i den saakaldte Exime Bank laant 20 Mill. Dollars, hvoraf der pr. 31. Marts 1946 var trukket 13 Mill. Dollars. Endvidere har vi faaet det andet Steds omtalte Laan paa 10 Mill. Dollars til Indkøb fra den amerikanske Hærs Overskudslagre i Europa, og endelig søger vi for Tiden en ny Kredit paa 50 Mill. Dollars. Amerikanerne har dog endnu ikke definitivt taget Stilling til, om de vil yde os denne Kredit.

Samhandelen med U. S. A.

Trods Mangel paa Dollar har vi i den forløbne Periode haft en ret betydelig Samhandel med U.S.A., dels paa Grundlag af de i U.S.A. frigivne danske Tilgodehavender, dels paa Grundlag af den 20 Mill. Dollars Kredit, vi optog straks efter Befrielsen, dels paa Grundlag af de Dollars, vi har faaet til Raadighed ved Samhandelen med den amerikanske Zone i Tyskland, og dels paa Grundlag af den Dollar-Støtte, England har ydet os i Henhold til den dansk-engelske Betalingsoverenskomst. For de til Raadighed staaende Dollar-Beløb har vi i første Række importeret vigtige Raavarer til Industrien.

For Tiden søges et nyt Dollar-Laan, denne Gang paa 50 Mill., som Rigsdagen har givet sin Bemyndigelse til. Det synes dog foreløbig, som om Amerikanerne ikke har været interesseret i at yde os denne Kredit.

Derimod har vi i Amerika kunnet optage et Laan paa 10 Mill. Dollars til Indkøb af Varer fra de amerikanske Overskudslagre i Europa. Dette Laan blev vedtaget straks efter den nye Rigsdags-samlings Begyndelse i Efteraaret 1946.

Vareudvekslingsaftaler.

En væsentlig Del af vor Samhandel med Udlandet siden Befrielsen er foregaaet paa Grundlag af tosidige Vareudvekslingsaftaler med en Række kontinentaleuropæiske Lande. En Oversigt over denne Del af Udenrigshandelen, for hvilken der siden Befrielsen er aftalt en Eksport paa 1100 Mill. Kr. og en Import paa omtrent samme Beløb (dog strækkende sig delvis ind i 1947) er givet nedenfor:

Land	Aftaleperiode	Dansk Eksport	Dansk Import
		Mill. Kr.	Mill. Kr.
Finland	2. Halvaar 1945.....	31	18
Sverige	$\frac{1}{7}$ 45— $\frac{31}{1}$ 46.....	25,5	34
Norge	$\frac{1}{9}$ 45— $\frac{31}{3}$ 46.....	56	56
Polen	$\frac{1}{9}$ 45— $\frac{30}{4}$ 46.....	27	27
Belgien	$\frac{1}{9}$ 45— $\frac{31}{12}$ 45.....	44	22
Schweiz	$\frac{1}{11}$ 45— $\frac{30}{4}$ 46.....	33,4	30,5
Finland	Tillægsaftale indtil $\frac{30}{2}$ 46.....	31,5	22
Tjeckoslovakiet	$\frac{1}{12}$ 45— $\frac{31}{5}$ 46.....	32	32
Sverige	Tillægsaftale indtil $\frac{31}{1}$ 46.....	49	33
Spanien	Forlængelse af gl. Aftale indt. $\frac{30}{8}$ 46		
Sverige	$\frac{1}{2}$ 46— $\frac{31}{1}$ 47.....	100	112
Belgien	indtil $\frac{31}{12}$ 46.....	110	160
Norge	$\frac{1}{4}$ 46— $\frac{31}{2}$ 47.....	65	107
Holland	$\frac{1}{4}$ 46— $\frac{31}{3}$ 47.....	53	37
Finland	Indtil $\frac{31}{12}$ 46.....	75	75
Frankrig	$\frac{1}{5}$ 46— $\frac{30}{4}$ 47.....	80	70
Italien		15	18
Schweiz	$\frac{1}{8}$ — $\frac{31}{12}$ 46.....	41	38
Rusland	2 Aar, bestemte Kontingenter fastsat for $\frac{1}{7}$ 46— $\frac{31}{12}$ 47.....	ca. 150	?
Ungarn	$\frac{1}{7}$ 46— $\frac{30}{6}$ 47.....	7,3	7,3
Belgien	Tillægsaftale for 1946.....	53	56
Tjeckoslovakiet	$\frac{1}{9}$ 46— $\frac{31}{8}$ 47.....	47	47
Portugal	$\frac{30}{7}$ 46— $\frac{30}{7}$ 47.....	?	?
Polen	$\frac{1}{10}$ 46— $\frac{1}{10}$ 47.....	166	92

Vareforsyningsloven.

Efter den Maade, hvorpaa Venstre havde ført sin Valgkampagne, var det almindelig ventet, at den af Valgets Resultat udgaaede Venstre-regering vilde have foreslaaet en Revision af den gældende Lov om erhvervsøkonomiske Foranstaltninger, Vareforsyning m. m. Et saadant Revisionsforslag fremkom imidlertid ikke, da Handelsministeren den 1. Marts 1946 fremsatte Forslag om Lovens Forlængelse. Handelsministeren udtalte selv herom, at han efter nøje Overvejelse var kommet til det Resultat, at Loven burde forlænges uændret, saaledes at de Regeringen tillagte Beføjelser opretholdtes i det hidtidige Omfang.

Loven tilsigter som bekendt at give Handelsministeriet vidtgaaende Beføjelser m. H. t. Ind- og Udførsel af Varer, Regulering

af Betalingsforholdene overfor Udlandet, Foranstaltninger m. H. t. Produktionens Regulering, Iværksættelse af Eksportforbud, Statens Adgang til at overtage Varer med Henblik paa Landets Forsyning med de nødvendige Varer, samt Kontrolforanstaltninger vedr. fremmed Ejendom.

Under Debatten om Lovforslaget bebrejdede den konservative Ordfører, Christmas Møller, Regeringen, at den ikke havde givet Folketinget længere Tid til at behandle det meget omfattende Lovforslag. Han mente, at det havde været rimeligt og naturligt at give Erhvervslivets Folk Anledning til at udtale sig og fremkomme med Ændringer af den ene eller den anden Art. Christmas Møller tilføjede dog, at de Konservative vilde støtte Lovforslaget, fordi de fandt det nødvendigt.

Prisklemmen.

Under Folketingsudvalgets Behandling af Vareforsyningsloven fremkom en Række Oplysninger om Prisudviklingen i Forholdet mellem Danmark og England. Som bekendt havde Venstre og Regeringen ved flere Lejligheder søgt at lægge Ansvar for den Omstændighed, at der ikke var naturlig Balance imellem Import- og Eksportvarepriserne paa den tidligere Udenrigsministers Skuldre. Folketingsudvalget krævede nu (det var altsaa i Marts 1946) en Redegørelse for Prisudviklingen. Grundlaget for Undersøgelserne var Eksport- og Importpriserne i November Maaned 1945. Paa dette Tidspunkt eksisterede der klart en Prisligevægt imellem vore Eksport- og Importpriser. For Englands Vedkommende viste det sig, at Indførselspriserne i November Maaned 1945 gennemsnitlig laa 69 pCt. over Priserne i 1938, medens Udførselspriserne laa 79 pCt. over. Medregner man Priserne paa Kul og Koks (af hvilke Varer der paa det daværende Tidspunkt imidlertid kun fandt smaa Tilførsler Sted) vil Prisstigningen for Importen være 80 pCt. — altsaa Balance.

For en Række af de øvrige Lande, med hvilke vi har Handels-samkvem, udarbejdedes samtidig et Indekstal udfra Tallet 100 for 1938-Priserne. Disse Tal saa saaledes ud for November 1945:

	Norge	Sverige	Finland	Holland	Belgien	Frankrig
Indførsel ..	167	173	220	243	216	237
Udførsel ..	212	213	242	242	268	245

Det fremgik saaledes af disse Tal, at saavel Import- som Eksportpriserne til disse Lande var steget betydeligt mere end Import- og Eksportpriserne til England, men desuden viste de, at der, hvor der ikke var Prisligevægt, var den manglende Balance til vor Fordel.

Det kan i denne Forbindelse nævnes, at de sidst offentliggjorte Import- og Eksportvarepristal, der stammer fra August 1946 (1935 = 100) er følgende: Importvarer: 236, Eksportvarer: 215. I August 1945 var de tilsvarende Tal 235 og 207 og i Maj 1945 257 og 211.

Prisloven.

Den 29. November 1945 fremsatte Handelsminister Villemoes Forslag om Forlængelse og Ændring af Prisloven. Forlængelsen andrager 1 Aar til 1. December 1946. Ændringen bestaar deri, at der gives Priskontrolraadet Adgang til i Tilfælde, hvor en Virksomheds Regnskaber udviser en større Fortjeneste end tilladt, at forlange det for meget indvundne Beløb fradraget i fremtidige Avancer. Den konservative Ordfører, Aage L. Rytter, sluttede sig til Forslaget, idet han dog pegede paa, at Loven under Hensynstagen til den kommende Tids Krav til Produktioenen kræver en meget betydelig Smidighed af Prisdirektoratets Embedsmænd.

Textilordningen.

Den 20. Februar 1946 traadte den sidenhen meget omdiskuterede Tekstilordning i Kraft. Ordningen tilsigtede at yde de mindrebedmidlede en Fortrinstillnig ved Indkøb af Tekstilvarer, hvilket opnaaedes ved, at kun nydende Medlemmer af statsanerkendte Sygekasser kunde faa udleveret Tekstilkort. Den 26. August 1946 ophævedes imidlertid Sygekassegrænsen i denne Forbindelse, og alle Forbrugere fik Ret til at indkøbe Tekstilvarer. Samtidig forhøjedes Tekstilrationeringen med 8 Ekstramærker.

For en saadan Udvidelse af Antallet af Indkøbsberettigede havde Det konservative Folkeparti længe været Talsmand. Bl. a. havde Folketingsmedlem, Fru Oda Christensen under Rigsdagsdebatten om Tekstilordningen den 23. Marts henstillet, at Ordningen ikke, som Kommunisterne foreslog det, blev uændret forlængt til 31. Dec. 1946, men inden den Tid udstyret med en Bestemmelse om, at alle Forbrugere, uanset Indtægt, kunde faa Lejlighed til at indkøbe Tekstilvarer. Fruen paapegede særlig den Uretfærdighed, som Ordningen frembød for Mennesker, hvis Indtægt laa lige over Sygekassegrænsen.

Udbyttebegrænsningsloven.

Den 19. Marts fremsatte Handelsministeren Forslag om Forlængelse af Udbyttebegrænsningsloven. Den konservative Ordfører, Aage L. Rytter, udtalte ved denne Lejlighed:

„Efter min Mening har Handelsministeren ved denne Lejlighed forsømt en Lejlighed til at lade en af Krigstidens Be-

stemmelser, der baade med Hensyn til Oprindelse og med Hensyn til Begrundelse og Realitet nu kunde ophæves, bortfalde. Jeg minder om, at Loven ved dens oprindelige Fremsættelse begrundedes som en Konsekvens af de Love, der blev vedtaget vedrørende Reguleringen af Arbejdslønnene og Arbejdstiden, og jeg henviser til, at den Nøgternhed og den Besindighed, der fra Selskabernes Side er vist med Hensyn til Udbyttedeklaration, vilde begrunde en Ophævelse af denne Lovgivning paa det nuværende Tidspunkt. Da nu imidlertid Lovforslaget er fremsat, vil mit Parti ikke stemme imod det, men vi vil benytte Lejligheden til at præcisere, at en hvilken som helst Tendens til at konsolidere den Tankegang, der ligger bag dette Forslag, ikke vil finde nogen Tilslutning i mit Parti."

Lovforslaget vedtoges enstemmigt med 128 Stemmer.

Det skal iøvrigt i denne Forbindelse bemærkes, at Spørgsmaalet om Udbyttebegrænsningslovens Fortsættelse paany blev rejst paa konservativ Foranledning under Behandlingen af Eengangsskatten. Finansministeren afgav ved denne Lejlighed i det nedsatte Folketingsudvalg et Løfte om at tage Sagen op til Overvejelse. Paa disse Overvejelser foreligger dog endnu intet Resultat.

Lukkeloven.

De langvarige Forhandlinger om en Tilendebringelse af det af Krigstiden skabte Lukkevirvar resulterede endelig den 28. Maj i, at Folketinget vedtog en ny Lukkelov. Loven gaar ud paa, at der i al Almindelighed skal lukkes om Fredagen Kl. 20, om Lørdagen Kl. 14 og Ugens øvrige Søndage Kl. 17,30. Bagerforretninger m. v. har dog Tilladelse til at holde aabent til Kl. 18,30 paa alle Ugens Dage, Fredag til Kl. 20. Under Lovforslagets Behandling rejste den konservative Ordfører, Chr. Gyldenslette, Spørgsmaalet om Lovens Tidsbegrænsning, idet han opfordrede Handelsministeren til, inden den nye Lovs Udløb at fremsætte Forslag til en ny moderniseret Lukkelov saa betids, at Rigsdagen kunde faa en passende Tid til Behandlingen. Han tilføjede dog, at det nye Forslag med rette blev mødt med stor Forventning, fordi det indfører Week-end for dem, der driver Virksomhed fra Butik. Det vil blive hilst med Glæde af alle, der til Hverdag staar bag Disken og vil blive betragtet som en Hilsen fra Rigsdagen til Danmarks Ungdom.

Forslaget vedtoges enstemmigt i Folketinget, dog stemte Venstremanden Ølgaard imod, medens Venstremændene Sønderup og Jensen-Broby undlod at stemme.

Landbrugets Forhold siden Valget 1945.

Tiden siden sidste Valg har i saglig Henseende givet Det konservative Folkeparti Oprejsning paa alle de Punkter, hvor det led sit Valgnederlag i 1945. Det gælder ikke mindst indenfor *Landbrugets Omraade. Christmas Møllers London-Overenskomst* har i Dag faaet den mest storslaaede Oprejsning, man kan ønske, og de økonomiske Betragtninger, de Konservative gik ind for paa dette Omraade, har vist sig at være rigtige.

Landbrugets Rentabilitet.

Ved Krigens Slutning maatte Landbruget til at indstille sig paa at sælge til den frie Verden mod kontant Betaling i Stedet for til Undertrykkerne, der aldrig havde været kede af at betale ordentlige Priser, men vel at mærke af vore egne Penge. Alle regnede da med, at vi maatte tage en Nedgang i Priserne for Landbrugets Varer, og Landbruget selv erklærede i Realiteten i Sommeren 1945, at man paa Grundlag af det daværende Prislæg i Danmark kunde tage en Nedgang paa 10 pCt. af sine Priser, *særlig hvis man kunde forvente en Raavaretilførsel, der vilde forhøje Landbrugets Produktion.*

Handelsaftalen med England sikrede imidlertid ikke saadanne Priser hjem, at man kunde opnaa 90 pCt. af de gamle Priser. En af Samlingsregeringens sidst gennemførte Love gik da ud paa, at Staten skulde sikre dette Prisniveau eller en Smørpris paa 4 Kr. og en Flæskepris paa 2,59.

For at gennemføre denne Garanti stillede Staten 40 Mill. til Raadighed, deraf 20 Mill. til Smørret og 20 Mill. til Flæsket. Udviklingen har imidlertid medført, at der ikke saa nær blev Brug for denne Statsgaranti, idet man til tredie Land har solgt Varer til betydelig højere Priser, saaledes at Smørpuljen i Stedet for Underskud vil give et Overskud paa ca. 20 Mill. Kr. og Flæsket kun et mindre Underskud.

Englandsoverenskomsten var affattet saaledes, at Priserne skulde falde jævnt i Løbet af Aaret. Den Ordning, der blev truffet i Fjor, bevirkede saaledes, at Landbruget fik færre Penge hjem om Vinte-

ren, end vi faktisk opnaaede i England, og da Prisfaldet fra England ved Sommerens Begyndelse blev mærkbart, opnaaede vi altsaa ved Salget til tredje Land at tjene saa meget, at Landbrugsministeren nu ved den nye Landbrugsordning kunde indkassere disse 20 Mill., som Landbruget kunde have faaet mere for Smørret uden nogen Landbrugsordning. En saare behagelig Udgang for de Folk, der har kritiseret Christmas Møller mest.

Ogsaa for Flæskets Vedkommende udviklede Situationen sig til Danmarks Fordel, idet en af Londonoverenskomstens væsentligste Ting var Bestemmelsen om, at vi skulde have samme Priser for vore Varer som de engelske Dominions plus et Kvalitetstillæg, og da Canada i Foraaret fik højere Baconpriser i England, kom disse ogsaa os til Gode.

Londonoverenskomsten har hjembragt os 347,3 Mill. Kr. Den begyndte med en Smørpris paa 266 sh. pr. ctw. Den nye Overenskomst har en fast Pris paa 220 og vilde som Helhed kunde have hjembragt 337,7 Mill., altsaa næsten 10 Mill. mindre. Der forlyder dog intet om, at nogen af vore Kritikere finder, at vi burde tilbagebetale de Penge, vi har faaet mere efter den gamle Overenskomst, end vi vilde have faaet efter den nye.

Trods alt er Landbrugets Situation dog ikke saadan, at man i den kommende Tid kan undvære en Landbrugsordning. Vi har tværtimod mere Brug for den end i Fjor. Grunden hertil er først og fremmest den, at Prisudviklingen i vort Hovedaftagerland, England, har været forskellig fra den danske.

I begge Lande har der været en betydelig Prisstigning under Krigen, men mest i Danmark, og i begge Lande er Fødevarerne steget betydeligt mindre end det samlede Prisniveau.

	England		pCt.	Danmark		pCt.
	1938	1946 ¹	Stigning	1939	1946 ²	Stigning
Engrospristal	114	194	70	111	214	93
Leveomkostninger	109	142	30			
Fødevarer						
(Færdigvarer)				113	179	60

Fødevarerpriserne er altsaa kun steget halvt saa meget i England som i Danmark. Som Følge heraf er det samlede Engrospristal steget 33 pCt. mere i Danmark. Aarsagen til denne Udvikling er, at den engelske Stat saavel som de engelske Kolonier og Dominions har gennemført en udstrakt Tilskudspolitik for at holde Fødevarerpriserne nede. Saa voldsom er den, at alene England i dette Aar anvender ca. 350 Mill. £ eller 7000 Mill. Kr. for at holde de engelske Fødevarerpriser nede. Dertil kommer, hvad Canada, Australien og New Zealand har betalt.

¹ August — ² Første 4 Maaneder.

Under disse Forhold har man fra konservativ Side klart tilkendegivet, at man indadtil maatte gennemføre saadanne Foranstaltninger, at den for Landet saa livsvigtige Landbrugsproduktion kan opretholdes og udvikles i stærkest mulig Grad.

Veje til Ordning af Landbrugets Forhold.

Foran os laa da 4 Muligheder til Forbedring af Landbrugets Rentabilitet, som paa Grund af den stadige Prisstigning og den fortsatte manglende Raastoftilførsel truede med at nærme sig Nulpunktet for indeværende Høstaar.

1. Den engelske Subsidiopolitik kan bringes til Afvikling, og navnlig er der Muligheder for, at de engelske Dominions vil indse det urimelige i fortsat at levere England Fødevarer under Produktionsprisen og derfor ophæve Statstilskudene. Dette vil automatisk medføre, at Danmark faar højere Priser for sine Eksportvarer.

2. Større Tilførsel af Raastoffer i Form af Korn, Oliekager, og Kunstgødning til Priser, der kan give en rentabel Omsætning og bevirke, at den hjemlige Kornafleveringspligt, der hviler som en voldsom Byrde paa de mellemstore og store Landbrug, kan ophæves.

Disse to Ting, som Danmark selvfølgelig ikke har nogen Indflydelse paa, indtræffer forhaabentlig paa et eller andet Tidspunkt og bevirker, at man ikke fortsat behøver Landbrugsordninger og i hvert Fald ikke af samme Karakter som den, man nu har; men indtil de kommer, er en Ordning nødvendig, hvilket understreges af, at alle Partier paa den danske Rigsdag har været enige derom. Spørgsmaalet har kun været hvordan, og her har man staaet overfor Valget mellem to Veje.

3. Kronesænkning. Der er ingen Tvivl om, at Nedsættelse af den danske Krones Værdi kan give Landbruget en midlertidig Bedring. Men Faren derved er for det første, at en ødelagt Mønt ikke kan repareres igen, uden at der gøres ubodelig Skade. Da *Madsen-Mygdal og Stauning* den 20. December 1924 gennemførte Loven, der skaffede os den saakaldte ærlige Krone, blev den i alt Fald Anledning til en Erhvervs- og Landbrugskrise, som kunde og burde være undgaaet, og som ikke i Fremtiden maa gentages ved tilsvarende Eksperimenter. Kronesænkning betyder en Gave til det midaldrende Slægtled, der sidder paa Ejendommene, men den er taget fra Danmarks Ungdom, som har arvet eller sparet Kapital op for at skabe sig deres eget Hjem, og som vilde faa sine Penges Værdi skaaret ned af en Kronesænkning. Og den er taget fra de gamle, som gennem et langt Livs Arbejde har samlet sig en Formue for at leve af den, hvad de praktisk talt ikke kan i Dag, hvor Forholdene er saadan, at man med Renterne af 100.000

Kr. ikke engang kan betale en Karleløn. En Kronenedskæring vilde virke som en Katastrofe for disse Mennesker.

4. En Subsidieordning eller Tilskudsordning til Gennemførelse af højere Produktionspriser eller lavere Forbrugerpriser har da været den Vej, man fra konservativ Side har foretrukket, og er den Vej, man nu er gaaet, selvom det ikke har været med Begejstring.

Landbrugsordningen.

Regeringens Forslag.

Regeringens første Forslag om en Landbrugsordning gik ud paa, at man skulde gennemføre en Forhøjelse af Afregningsprisen til Landbruget til 5 Kr. for et kg Smør og 3 Kr. for et kg Flæsk og tilsvarende Forhøjelse for Æg, men at Hjemmemarkedsprisen skulde holdes nede paa det hittidige Leje. Omkostningerne ved dette Forslag vilde beløbe sig til 205 Mill. Kr., hvoraf de 20 Mill. Kr. skulde tages af Overskuddet fra Christmas Møllers London-overenskomst og Resten i Form af en 5 pCts Forhøjelse af de direkte Statsskatter samt paa en Række indirekte Skatter.

Pengene skulde tages til at dække det Underskud, der vilde fremkomme ved, at Priserne paa vore Fødevarer fremtidigt vilde blive:

	Smør	Flæsk
England	4,06	2,59
Rusland	4,58	2,53
Andre Lande	5,50	3,00
Hjemmemarkedet	3,89	2,45

Den herved opstaaede Difference mellem Salgs- og Købspris foreslog Regeringen, at Staten inddækkede med følgende Beløb:

	Smør		Flæsk	
	Underskud	Ialt	Underskud	Ialt
	pr. kg		pr. kg	
Hjemmemarkedet	1,11	83 Mill.	0,60	45,0 Mill.
England	0,94	52 Mill.	0,41	18,5 Mill.
Rusland	0,42	5 Mill.	0,47	2,5 Mill.
Andre Lande .. ÷	0,37	÷ 9 Mill.	0,00	0,0 Mill.
Ialt		131 Mill.		66,0 Mill.

Endvidere vilde Ægordningen give et Underskud paa ca. 9 Mill.

Forslagets Svagheder.

Forslaget betød saaledes en meget væsentlig Forøgelse af Skattebyrden, der i Forvejen er belastet indtil Bristepunktet. Statens Budget er 4-doblet i Forhold til Aarene før Krigen, og der skal i Aar opkræves ikke mindre end ca. 1,7 Milliarder Kr. i Statsskatter og Afgifter, hvortil kommer Engangsskatten og de kommunale Skatter. Desuden betød Forslaget, at der skabtes et urimeligt Forhold mellem Landbrugsvarernes Producenter og Forbrugerne. Saa fremt Staten — efter Regeringens Hensigt — skulde udrede hele den Forhøjelse af Produktionsomkostningerne, som man fandt nødvendigt, vilde der uvægerligt blive skabt det uheldige Indtryk blandt Byernes Befolkning, at Landbruget levede paa Tilskud fra den øvrige Befolkning. Dette kunde kun avle Utilfredshed i alle Lejre, rent bortset fra, at Princippet i sig selv er usundt og uholdbart i det lange Løb.

Det konservative Landbrugsforslag.

Det konservative Folkeparti indtog derfor det Standpunkt, at man vel erkendte, at Landmændene maatte have Kompensation for Omkostningsstigningen i Form af højere Priser, men at man ikke kunde tiltræde, at de hertil nødvendige Beløb alene tilvejebragtes ad Skattevejen. Rent principielt foreslog Partiet derfor, at Landbrugsordningen maatte hvile i sig selv.

Dette kunde man opnaa, hvis man tog sit Udgangspunkt i den Gennemsnitspris, der betales for Landbrugets Eksportvarer paa Verdensmarkedet. Med de tidligere refererede Priser vilde det (set i Forhold til Mængden) blive Kr. 4,59 pr. kg fob og Kr. 4,46 pr. kg ab for Smørret og Kr. 2,75 pr. kg fob og Kr. 2,62 pr. kg ab for Flæsket. Da man fandt det rimeligt at yde Landmændene et Tillæg for visse Handelsomkostninger, foreslog man at tage fob-Prisen som Afregningspris, hvilket i Realiteten vilde sige, at Staten som eneste Tilskud til Eksporten betalte Varernes Transport til Forbrugsstedet eller Skibslast. Den tilsvarende Pris burde — efter Partiets principielle Opfattelse — danne Grundlaget for Hjemmemarkedsprisen, idet Landmændene herefter afregnedes med henholdsvis Kr. 4,60 for Smørret og Kr. 2,75 for Flæsket. Denne Pris skulde Forbrugerne betale fuldt ud. Der vilde saaledes ikke blive Tale om Tilskud til den Del af Produktionen, der afsattes paa Hjemmemarkedet.

Samfundet vilde hermed opnaa en Række løjnefaldende Fordele. Man vilde afstaa helt fra det usunde Princip, at et Erhverv, tilmed Landets Hovederhverv, skulde hvile paa — hvad agitatorisk vilde blive kaldt — Tilskud fra Staten. Man vilde endvidere opnaa, at Forbrugerne paa Hjemmemarkedet kom til at inddække de faktiske Omkostninger ved Fremstillingen af de her omhandlede Produk-

ter, og overfor det Udland — og her drejer det sig saavel om England som Rusland —, der har underbudt os, vilde man i en saadan Hjemmemarkedspris have et Argument under fremtidige Forhandlinger. Og endelig vilde man undgaa den Ekstrabeskatning, som — ført ud i sin oprindelige Skikkelse — uundgaeligt vilde virke som endnu en Torpedo mod det frie Initiativ og den private Ejendomsret.

Venstre forhandlingsvilligt.

Sagligheden i det konservative Standpunkt fik meget hurtigt den Anerkendelse, som viste, at Partiet havde Ret i sine Synspunkter. Allerede i sin Forelæggelsestale erklærede Landbrugsministeren — paa Foranledning af en derom afgivet konservativ Erklæring — at han ikke var uvillig til at forlade de Hjemmemarkedspriser, han selv havde stillet Forslag om, og hans Partifæller i det nedsatte Folketingsudvalg stod da ogsaa paa det Standpunkt, at Hjemmemarkedsprisen for Smør skulde forhøjes til Kr. 4,25, hvor Landbrugsministeren havde foreslaaet 3,89. Ogsaa fra radikal Side lød anerkendende Røster overfor det konservative Standpunkt.

Forliget om Landbrugsordningen.

Fra konservativ Side har man her anvist Vejen til at skabe en Ordning, der i videst mulig Grad kan hvile i sig selv, men da den ikke betød, at Landbruget opnaaede Priser, der skaffede en forsvarlig Rentabilitet, og da Landbruget fortsat skal aflevere Korn til en Pris, der antagelig ligger 100 Mill. Kr. under Produktionsprisen, fandt man det rimeligt, at Staten ydede et nødvendigt Bidrag til at gennemføre saadanne Priser.

Det Forlig, der opnaaedes mellem Radikale, Venstre og Konservative, blev i højeste Grad baseret paa de konservative Tanker, iden man kom væk fra det usunde Princip, at det var Skatteyderne og ikke først og fremmest Forbrugerne, der kom til at betale Fødevarerne i Danmark.

Forliget gav en Smørpris paa 4,80 til Producenten, en Forbrugerpris paa 4,46 og en Flæskepris paa 2,90 til Producenten og 2,60 til Forbrugeren, saaledes at Forbrugerpriser og Eksportpriser falder sammen. Betalingen herfor tages udelukkende gennem Eksportoverskuddet paa Smør for det forløbne Aar og gennem Afgifter paa Spiritus og Ispinde, saaledes at den konservative Indsats resulterede i, at vi slap for det Væld af nye Skatter, der ellers vilde blive væltet ud over Folket.

Produktionsomkostninger og Priser.

Er Landbruget saa tjent med denne Ordning? De lidt lavere Priser, det faar for sine Varer i Forhold til Regeringsforslaget.

opvejes i ikke ringe Grad ved, at det slipper for nye Skatter. De fastsatte Priser underbygges iøvrigt af en af de grundlæggende Beregninger, Landøkonomisk Driftsbureau havde foretaget til Brug for det nedsatte Folketingsudvalg. Det tog sit Udgangspunkt i et Indekstal paa 100 for Produktionsomkostninger og Priser i 1938-39.

Efter denne Beregning vilde de tilsvarende Tal under forskellige Forudsætninger se saaledes ud:

	Produktion	Pris
1938-39	100	100
1945-46 (Gennemsnitssmørpris 4,12)...	184	170
1946-47 (Smørpris 4 Kr.).....	198	165
Smørpris 5 Kr., Oliekagepris 0,70 Kr.	198	206
Smørpris 4,80, Oliekagepris 0,70 Kr.	198	198
Smørpris 4,80, Oliekagepris 0,60 Kr.	195	198

Naar man tager i Betragtning, at de Beregninger, Landøkonomisk Driftsbureau foretager, rummer en vis Margin, viser det sig altsaa, at Regeringens oprindelige Forslag, som byggede paa en Smørpris af 5 Kr. og en Oliekagepris af 0,70 Kr. pr. Kilo, hvor den faktisk kun er 0,60 Kr., giver et for Landbruget gunstigere Forhold end 1938-39, der var et i alle Henseender taaleligt Aar. Ogsaa med Prisen 4,80 for Smørret (den nu fastsatte Afregningspris) har Landbruget rimelige Produktionsforhold, ja stadigvæk bedre Vilkaar end i Aaret umiddelbart før Krigsudbruddet.

Den Ordning, der nu er skabt, maa derfor anses for at være fuldt forsvarlig overfor Landbrugserhvervet.

Som Begrundelse for den gennemførte Ordning om Priserne paa Smør, Flæsk og Æg kan iøvrigt anføres, at Forslagene tilsigtede at udligne den Stigning i Driftsomkostningerne, Landbruget har været underkastet det sidste Aars Tid, ved at yde Erhvervet saadanne Afregningspriser, at Rentabiliteten kan opretholdes. Landbrugsministeren begrundede sine Forslag med en Række af Landøkonomisk Driftsbureau foretagne Beregninger over Landbrugets Driftsomkostninger. Det fremgik heraf, at man vilde naa til et negativ Forrentningsprocent (-1), saafremt de gældende Afregningspriser paa henholdsvis Kr. 4,00 pr. Kilo Smør og Kr. 2,59 pr. Kilo Flæsk forblev uændrede. For at opretholde sin nuværende Forrentningsprocent (efter en foreløbig Beregning anslaaet til 2,9 for Høstaaret 1945-46) maatte Landbruget derfor have Dækning for det sidste Aars Stigning i Driftsomkostningerne.

Udgiftsstigningen pr. Hektar.

Under Forudsætning af en Oliekagetilførsel paa 200 Mill. kg i det kommende Høstaar (mod 168 Mill. kg for Høstaaret 1945-46)

andrager denne Stigning paa de enkelte Poster og samlet følgende Beløb (angivet i Kr.):

	1945-46	1946-47	Stigning
Folkehold	278	323	45
Familiens Arbejde..	201	233	32
Driftslederløn	126	140	14
Ialt Løn	605	696	91
Indenlandsk Foder..	149	149	0
Oliekager	21	43	22
Skummetmælk	107	110	3
Kunstgødning	39	44	5
Ialt Vareforbrug....	316	346	30
Bygningers Vedligeh.	46	50	4
Maskiners —	63	68	5
Andre Udgifter	147	149	2
Ialt Vedligeholdelse .	256	267	11
Samlede Udgifter ..	1177	1309	132
Deri fragaar Produktionsforegelsen			12
Udgiftsforegelse i Kr. pr. Hektar			120

Af den saaledes beregnede samlede Stigning paa 132 Kr. pr. Hektar forventes, som det vil ses, de 12 Kr. at kunne inddækkes i Form af Produktionsforegelse, bl. a. i Kraft af de større Tilførsler af Foderstoffer og det forventede større Høstudbytte.

Den resterende Stigning paa 120 Kr. foreslog Regeringen derpaa inddækket paa følgende Maade:

En Forhøjelse af Afregningsprisen for *Smør* til 5 Kr. pr. Kilo vilde betyde en Merindtægt paa 79 Kr. pr. Hektar.

En Foregelse af Afregningsprisen for *Flæsk* til Kr. 3,00 pr. Kilo vilde betyde en Merindtægt paa Kr. 37,00 pr. Hektar.

En Garantipris for de her fra Landet eksporterede Æg til Minimum Kr. 3,13 pr. Kilo f. o. b. vilde betyde en Merindtægt paa Kr. 4,00 pr. Hektar. Ialt vilde dette give de ønskede Kr. 1,20 pr. Hektar.

Den endelige Ordning.

Den endelige Ordning kom da til at se ud som angivet i Tabellen bag i Bogen.

Udgiften androg herefter:

Til Smørordningen.....	55,3 Mill. Kr.
Til Flæskeordningen.....	37,8 Mill. Kr.
Til Ægordningen.....	9,0 Mill. Kr.

Ialt 102,1 Mill. Kr.

En Udvidelse af Smørrabatkortordningen til at omfatte alle Børn under 15 Aar beregnedes at ville koste ca. 8—10 Mill. Kr., saaledes at den samlede Udgift androg 110 Mill. Kr. Heraf inddækker Smørfonden 20 Mill. Kr., og de resterende 90 Mill. Kr. tilvejebringes i Form af en Forhøjelse af Omsætningsafgiften paa Spiritus og stærke Drikke og en Beskatning af Salget af Is.

Det endelige Forslag vedtoges i Folketinget med Venstres, Konservernes, Radikales og Dansk Samlings Stemmer.

Socialdemokraterne og Landbruget.

Socialdemokrater og Kommuniste gav ikke Tilslutning til denne Lov, men selv om de har raset en Del imod den, var de dog langt inde i Forhandlingerne om dens Gennemførelse, og ved 3. Behandling i Folketinget stemte de ikke imod, men undlod at stemme. De var saaledes indforstaaet med, at det var nødvendigt at gennemføre en Ordning. Socialdemokraterne ønskede, at den skulde gaa ud paa, at der skulde være to Slags Priser for Landbrugsvarerne, nemlig en højere for Husmandsbruget og en lavere for det øvrige Erhverv. Om dette Standpunkt var indtaget for at understrege den nationalekonomiske Værdi af deres Udstykningskrav skal være usagt, men Husmandsforeningernes Repræsentanter gik i hvert Fald stærkt imod denne Politik.

Hvis Ordningen ikke var kommet.

Ændret Pristalsberegning ønskelig.

Saaframt en Landbrugsordning ikke var blevet gennemført, maatte Landbrugets Økonomi have været opretholdt ved den Eksportpris, det kunde opnaa, og den Hjemmemarkedspris, som Priskontrolraadet vilde godkende. Men da Statistisk Departements Beregninger gaar ud paa, at Produktionsomkostninger for et kg Smør ligger omkring 5,75, maa det i hvert Fald betragtes som givet, at Hjemmemarkedsprisen for Smør vilde være endog meget højere end de Tal, man hidtil har regnet med, saaledes at det i højere Grad var blevet Forbrugerne end Producenterne, der var kommet til at betale Omkostningerne ved en manglende Ordning. Smørret er indregnet i de danske Pristalsberegninger med 55 kg om Aaret til en Gennemsnitsfamilie, uanset at ingen Gennemsnitsfamilie tilnærmelsesvis faar dette Kvantum Smør, hvorfor en Æn-

dring i Pristalsberegningen i højeste Grad er paakrævet. Følgen af en stærkt stigende Smørpris vilde da være blevet en Stigning i Tjenestemandslønningerne med flere Portioner og en Stigning i de almindelige Lønninger, hvilket igen vilde have indvirket paa Prisudviklingen i Danmark, saa vi var kommet et Skridt videre ad Inflationens Vej.

Sukkerordningen.

I April Maaned gennemførtes en ny Sukkerordning paa Basis af de eksisterende Priser med en Præmie for øget Areal. Resultatet heraf blev, at Sukkerroedyrkningen, der i flere Aar har været tilbagegaaende, og som truede med yderligere Tilbagegang, i Stedet for forhøjedes med 10 pCt., saaledes at Hjemmemarkedet er sikret det nødvendige Sukker, og at der endvidere er Sandsynlighed for en ret betydelig og indbringende Eksport. Denne Ordning gennemførtes først og fremmest paa Grundlag af *en konservativ Indsats*, idet Udvalgsformanden, den konservative Folketingsmand *Victor Larsen*, fik gennemført Arbejdet paa Rekordtid, efter at det var lykkedes den altid hjælpeløse Handelsminister at forsinke det stærkt. Der blev endvidere indført den Bestemmelse i Loven, at Forslaget om det kommende Aars Sukkerroedyrkning skal forelægges Rigsdagen senest 15. Februar, saaledes at Rigsdagen faar rimelig Tid til at behandle det, og saaledes at Dyrkerne ikke skal fristes til at saa Markerne med Korn af Frygt for, at der ikke kan skabes en taalelig Ordning. *Ogsaa dette var en Opfyldelse af et konservativt Krav.*

Loven affattedes saaledes, at der skal gives en Præmie paa 10 Øre pr. hkg (Dobbeltcentner) Roer, hvis Arealet i 1946 overstiger 39.200 ha (ca. 71.000 Tdr. L.), 20 Øre for 41.500 (ca. 75.000 Tdr. L.) og 30 Øre for 44.000 ha (ca. 80.000 Tdr. L.).

Dyrkningsarealet kom op paa omkring 42.000 ha, saaledes at det andet Tillæg kommer med. Herved opnaar Producenterne en Merpris paa omkring 32,72 Kr. pr. ha (18 Kr. pr. Td. L.).

Se iøvrigt Skemaet vedrørende Sukkerroedyrkningens Omfang bag i Bogen.

Landbrugets Arbejdskraft.

Landbruget er gennem hele dette Aarhundrede gaaet tilbage i Befolkningsantal, ikke alene i Forhold til den øvrige Befolkning, men ogsaa i reelle Tal, og denne Udvikling er under Krigen fort-

sat i stigende Tempo. En Opgørelse for 15. Juli 1946 viser, at Antallet af Landbrugets Medhjælpere i Løbet af det sidste Aar er gaaet tilbage med 17.400 til 237.100, og at Tilbagegangen omfatter saavel Landbrugernes egne Børn som fremmed Arbejdskraft. Antallet af fremmede Medhjælpere uden Husstand er gaaet tilbage med 12.700, hvorimod Antallet af Medhjælpere med egen Husstand er gaaet 2800 frem. Antallet af løse Daglejere er ogsaa steget med 3500 til ialt 25.000.

Vanskelige Boligforhold.

Udviklingen gaar saaledes i Retning af gifte Medhjælpere, men denne Udvikling hæmmes af de vanskelige Byggeforhold, som gør det umuligt at skaffe tilstrækkelige Boliger, og Socialdemokratiet har gennem sit Efterkrigsprogram lagt yderligere Hindringer i Vejen herfor, idet det forlanger, at Arbejdsforhold og Boligforhold skal være uafhængige af hinanden. Det vil sige, at en Arbejdsgiver efter dette ikke vil kunne frigøre et af ham opført Hus til Anvendelse for en ny Medhjælper, hvis Arbejdsforholdet med den gamle ophører. Dermed mister han ganske naturligt Interessen for at ofre de nødvendige Beløb paa Opførelse af Arbejderboliger. Socialdemokratiet faar derigennem et betydeligt Ansvar for, at Boligbyggeriet ikke fremmes saa stærkt, som det ellers kunde.

Lønnen paa Landet.

Landbrugets Arbejdsløn er gennem de senere Aar steget meget betydeligt, og dette i Forbindelse med Kravet om nedsat Arbejdstid, stigende Feriekrav og Manglen paa Medhjælpere gør *Spørgsmaalet om Landbrugets Arbejdskraft til det mest aktuelle i den landbrugspolitiske Drøftelse*. Karlelønnen i Landbruget er, naar man sætter Lønnen for 1935-36 til 100, stigende, som følgende Tal viser:

	under 17 Aar	17—21 Aar	over 21 Aar
1940-41	154	155	154
1941-42	175	177	175
1942-43	206	204	207
1943-44	244	243	243
1944-45	326	321	306
1945-46	418	414	389
og sammenligner man Sommerlønnen i 1946 m. Sommerlønnen i 1935 bliver de tilsv. Tal	469	480	447

Femdoblede Karlelønninger.

Karlelønningerne er saaledes steget til næsten det femdobbelte i Løbet af de sidste 10—11 Aar, medens Prisen paa Landbrugets Produkter kun er fordoblet. Denne Udvikling har til Følge, at Landmændene mange Steder har set sig nødsaget til at foretage Salg af eller Reduktion i Besætningerne og navnlig er vejet tilbage for den Udvidelse, der skulde komme efter Krigen. De stigende Arbejdslønninger betyder saaledes et Skridt i Retning af ekstensiv Drift eller det modsatte af, hvad der maa tilstræbes; thi det er givet, at Overgang fra dyrisk Produktion til Kornsalg betyder en betydelig Fare ikke alene for Landbrugets Økonomi, men ogsaa for hele Landets. Den Dag kan snart komme, da Kornet er usælgeligt paa Verdensmarkedet. Alene igennem de sidste 3 Maaneder har man set et Prisfald paa næsten en Trediedel af, hvad der forlangtes for Kornet før Høst, og hvor stærkt denne Udvikling vil fortsættes kan ingen vide.

Vejene til Arbejdskraftmangelens Afhjælpning.

Det bliver da et Spørgsmaal om at modvirke denne Udvikling, og Landbruget maa her først og fremmest tage Sagen i sin egen Haand ved at oprette Arbejdsgiverforeninger, saaledes som de fleste andre Erhverv har maattet gøre. Dette er begyndt, men Maaden er ikke fuldkommen, idet disse Arbejdsgiverforeninger naturligvis ikke vinder tilstrækkelig Tilslutning, naar Indflydelsen i dem gøres forskellig i Forhold til Arbejdsgivernes Ejendommers Størrelse.

Spørgsmaalet er imidlertid ikke løst hermed. Saalænge andre Erhverv ikke kan overholde Tarifferne, vil Landbruget heller ikke kunne magte det uden at skyde sin Ungdom fra sig. Det maa imidlertid forlanges, at det offentlige afholder sig fra den Overbudspolitik paa Arbejdsmarkedet, som man for Tiden er inde i.

Landbrugets Mekanisering.

For at udligne Nedgangen i Antallet af Medhjælpere samt det Arbejdstab, der opstaar gennem Kravene om nedsat Arbejdstid, stigende Ferie og højere Løn, maa Landbruget finde Udveje til at nedsætte sit Arbejdsforbrug, og Vejen hertil er Videreførelse af den Linie, man har fulgt gennem hele dette Aarhundrede: *stigende Mekanisering*. Mekaniseringstanken er da ogsaa langt fremme i Debatten i Dag og er ligefrem ved at blive et politisk Slagord. Det er imidlertid givet, at man heller ikke kan løse Landbrugets Vanskeligheder ved Mekanisering i Øjeblikket. For det første er det umuligt at fremskaffe Maskiner i tilstrækkeligt Omfang

til, at det virkelig kan paavirke Arbejdskraftsituationen, og dernæst er de Maskiner, der kan faas, saa dyre, at det vil være uoverkommeligt for ret mange Landmænd at komme synderligt videre, end de er i Øjeblikket. Saa lang Tid, man ikke er naaet til at kunne anvende Elektriciteten til mobil Drift i Marken, vil en virkelig Mekanisering af Landbruget byde paa meget store Vanskeligheder. De hidtil fremkomne Maskiner er ingenlunde fuldkomne, og deres Kvalitet heller ikke altid tilfredsstillende. Der maa altsaa medgaa en rimelig Tid, før man naar langt frem ad denne Vej.

Maskinstationer.

Størst Betydning med Hensyn til Besparing af Arbejdskraft vil Traktordrift være, men uheldigvis koster dette saa meget, at sagkyndige har beregnet, at det kun kan betale sig, naar en Traktor kan spare mindst to Spand Heste, og det vil kun kunne ske i meget faa Tilfælde.

Skal der derfor ske en gennemgribende Mekanisering af Landbruget i den nærmeste Fremtid, maa der findes nye Former, og Vejen hertil er sagt med eet Ord *Maskinstationer*.

Oprettelse af Maskinstationer er i Gang, driftige Folk har anskaffet Traktorer og Tærskværker og andre Landbrugsmaskiner, med hvilke de tilbyder at udføre Landbrugsarbejde. Der er dog ikke virkelig System i dette. Det, der sker, er meget tilfældigt, forskelligt paa de forskellige Egne og med meget varierende og ikke altid komplet Materiel. Det er imidlertid givet, at hvis man skal opnaa den fordelagtigste Udnyttelse af saadanne Stationer, maa de være saa store, at de kan bære en Leder og tilstrækkeligt Personale til, at de kan paatage sig alsidige Opgaver og holdes i Gang hele Aaret. Det vil saaledes blive nogle dyre Foretagender, der skal oprettes paa den Maade, og det maa befrygtes, at der langt fra i alle Tilfælde vil være privat Initiativ og privat Kapital nok til at faa dem i Gang. Problemerne kan løses gennem Oprettelse af nye Andelsselskaber, der her som paa en Række andre Omraader vil kunne faa Betydning for Landbruget, men ogsaa for dem vil det kunne knibe med Startkapital.

Statsstøtte til Maskinstationer.

Efter en konservativ Opfattelse maa det da være naturligt, at Staten støtter Oprettelsen af saadanne Maskinstationer. Ikke ved Tilskud men ved Laan. Naar man er inde i en Politik, hvor man giver Laan paa 90 pCt. eller mere til Boligbyggeri og paa mange Omraader støtter ny Foretagsomhed, vil det ogsaa være naturligt at gøre det paa dette.

Den danske Stat maa være Landbruget behjælpelig med at undersøge Udviklingen omkring i Verden og bistaa Landbruget med, at vi her som paa andre Omraader kan være i Spidsen.

Rationalisering.

Den danske Jord og det danske Landbrug som Helhed maa udnyttes saa effektivt som overhovedet muligt, og Statens Bidrag hertil maa være en udvidet Støtte til den Konsulent- og Oplysningsvirksomhed, der har bragt vort Land saa umaadelige Fordele. Navnlig maa Forsøgsstationerne, der i Øjeblikket arbejder under de sletteste Vilkaar, have samme Chance, som vort Naboland Sverige har givet.

Jordens Gødningsbehov maa undersøges nøje, saa der kan gennemføres en rationel Udnyttelse af de begrænsede Gødningsstoffer, der staar til vor Raadighed, saa unødvendig Anvendelse kan undgaas. Dette sker ved en gennemgribende Undersøgelse af hele Landets Jord. En Række Prøver er taget ved privat Initiativ, men da Staten bør lade foretage en ny Bonitering af Landets Jord, vil det være naturligt, at den samtidig foretager Undersøgelse af Jordens Indhold af Gødningsstoffer.

Ombonitering paakrævet.

Ombonitering er i højeste Grad paakrævet, idet det Grundværdisystem, man i Øjeblikket beskatter Jorden efter, ogsaa anvendes paa en Række Omraader, hvor det virker komplet urimeligt. Det har været meningsløst i Aarene før Krigen at tildele et Brug flere Svinekort, fordi det laa i Nærheden af en Landevej, og det er lige saa meningsløst at kræve større Kornaflevering, fordi en Ejendom ligger i Nærheden af en Station. Hvor urimeligt hele Systemet virker, kan belyses ved et enkelt Eksempel. I en Kommune har 78 Landejendomme under hele Krigen maattet aflevere 2000 hkg Korn mere om Aaret, fordi Jorden havde Beliggenhedsværdi som Følge af, at der var Jernbanestation i Kommunen. Dette har betydet et aarligt Tab for disse 78 Landmænd paa ca. 50.000 Kr., med andre Ord 350.000 Kr. under hele Krigen eller gennemsnitlig ca. 5000 Kr. pr. Ejendom.

Det konservative Folkeparti kræver denne helt urimelige Ordning ændret.

Udstykning.

Spørgsmaalet om Udstykning og Oprettelse af nye Brug er i den politiske Agitation blevet betegnet som et *Jordspørgsmaal*. Dette er i Virkeligheden fuldkommen urimeligt. Naar Udstykningen er foregaaet i et forholdsvis langsomt Tempo i de sidste Aar,

skyldes det navnligt, at Etableringsomkostningerne er steget til en fuldkommen fantastisk Højde. Efter den sidste gennemførte Lov fra 1946 yder Staten et Byggelaan paa 24.500 Kr., som for større Brugs Vedkommende kan forhøjes til 29.000 Kr. og i ganske særlige Tilfælde til 34.000 Kr. Af disse Laan er 60 pCt. rentefri, og Resten forrentes med 4 pCt. aarligt. Derudover ydes der Etableringslaan paa indtil 4000 Kr. og Laan til elektrisk Installation paa indtil 1500 Kr. Derimod udgør Jordkøbslaanene kun 12.000 Kr. og i særlige Tilfælde 13.000 Kr., og dette sidste er endda kun kommet ind efter *et meget haardt Pres fra konservativ Side*. Det er altsaa Etableringen, der baade for Staten og for Husmanden spiller den mest afgørende Rolle ved Oprettelse af et Statshusmandsbrug. Pengene til Udstykningen tilvejebringes gennem statslige Bevillinger, som imidlertid langt fra har været brugt i de sidste Aar, og Finansieringen foretages af Statens Jordfond, som i Øjeblikket ejer ca. 165 Mill. Kr. I Løbet af de sidste 11 Aar, 1936—46, har der fundet følgende Udstykning Sted:

Udstykning af Statsjord.

Selvstændige Brug	1655
Tillægsparceller	1059
Gartneri og Havebrug	45
Landarbejderboliger	503
Lodder afhændet mod fast Købesum	503

Privat indkøbt Jord.

Selvstændige Brug	1553
(heraf Lejehuse 63)	
Gaardmandsbrug	27
Gartneri og Havebrug	114
Tillægsparceller til Brug,	
der ikke er oprettet med Statslaan	806
Tillægslaen til Statshusmandsbrug	804
Landarbejderboliger	4622
Arbejderboliger for Landmandens Regning	82

Det konservative Folkeparti og Udstykningen.

Det konservative Folkepartis Stilling til Udstykningen er, at man vil støtte den — ikke saa meget af økonomiske Grunde — men af sociale. Man betragter det som overordentligt værdifuldt, at der oprettes selvstændige Hjem, og at disse oprettes paa en saadan Maade, at man giver Befolkningen Chance for at blive ved Landbruget. Nye Hjem betyder øget Befolkningstilvækst, ny Ungdom til Landbruget, nyt Initiativ og nye Muligheder, og den

Børneflokk, der opvokser i Husmandshjem, kan faa en god Barn-dom og faa den Lykke, at de under Forældrenes daglige Vejledning kan lære Livet og Arbejdet at kende i den frie Natur.

Folkepartiet kræver, at de Brug, der oprettes, skal have en saadant Størrelse, at de skaber en forsvarlig økonomisk Basis for Brugeren, at de giver Muligheder for at kunne eksistere ogsaa under Afspærringsforhold.

Derfor krævede Det konservative Folkeparti 1943, at Regeringens Forslag om Jordkøbslaan paa 11.000 Kr. forhøjedes. Vi stod alene derom, men opnaaede alligevel 12.000 Kr. I 1946 gentog dette sig, og man opnaaede at faa Landbrugsministerens Forslag forhøjet fra 12.000 Kr. til i ganske særlige Tilfælde at kunne naa op paa 13.000 Kr. Vort Parti har saaledes to Gange været med til at give Statshusmændene bedre Vilkaar, og to Gange har man opnaaet et Skridt i Retning af at skabe det, man burde have. Lighed mellem Ejendomsretssystemet og Fæstesystemet.

Mangelfulde Jordkøbslaan.

Det opnaaede er dog ikke tilstrækkeligt. Men mod den kompakte Modstand fra samtlige andre Partier var det ikke muligt at naa længere. Men hvor mangelfulde Jordkøbslaanene er, fremgaar af, at Administrationen paastaar, at de Huse, der er oprettet paa privat indkøbt Jord, er mindre end dem, der oprettes paa Statsjord, hvorfor man kun giver dem Byggelaan efter laveste Skala. Dette giver en ny Begunstigelse for Jordrentesystemet. Den sidste Ulempe kan dog ventes ændret ved Gennemførelse af en ny Jordlovgivning.

Jord i offentlig Eje.

Angaaende Jordens Tilvejebringelse henviser det konservative Folkeparti til Udstykning af Jord i offentlig Eje. Det kan ikke være Statens og Kommunernes Opgave at være Jorddrot eller Jordspekulant i stor Stil. Det er en naturlig Opgave for Staten at opdyrke og kultivere Jordarealer, men de maa afhændes, naar de er udstykningsmodne. Det er naturligt, at Kommunerne erhverver Jord til at sikre Byerne Udviklingsmuligheder, men det er ikke naturligt, at de optræder som Godsejere i stor Stil.

Af Jord i offentlig Eje har Staten i det gamle Land i Øjeblikket 7877 ha. Deraf er en Del Arealer indkøbt til Udstykning i 1947, og andre Arealer er i Øjeblikket i en saadan Tilstand, at de ikke kan udstykkes. Af de 7877 ha er ca. 6600 beliggende i Vildmoseomraaderne og Limfjordsegnene. Deraf er ca. Halvdelen Højmose, der ikke kan udstykkes i Øjeblikket, og en Del af det øvrige er bortforpagtet. Syd for Kongeaaen ejer Staten 6.564 ha fordelt paa flere Hundrede Ejendomme. Her ind under hører Domænerne, som

er bortforpagtede, samt en Række Arealer, der skal anvendes i Jordfordelingsarbejdet, idet Sønderjylland i højeste Grad trænger til en Udskiftning af Arealerne.

Kommunernes Arealer.

Hvor store Arealer, Kommunen ligger med, vides ikke, dog er de ikke helt ubetydelige. Men man advares dog mod at begaa Fejltagelser i sin Agitation derimod. F. Eks. er en hel Del af de Arealer, der er opkøbt i Omegnen af Roskilde og drives som Herregaarde under Forpagtning, ikke indkøbt af Kommunen, men af Roskilde Domkirke og Universitetet. En Del Jordarealer, antagelig omkring ved 8—10.000 ha henligger under Stiftelser af en eller anden Art.

Foruden Jord i offentlig Ejendom henviser vort Parti til den Værnemagerjord, der efterhaanden kan ventes inddraget, til Jord i tidligere tysk Eje og til Jord fra Flyvepladserne, som de tidligere Ejere ikke ønsker at faa tilbage. Endvidere indeholder den eksisterende Jordlovgivning Bestemmelse om, at Staten skal have Forkøbsret til Brandtomter, Dødsboejendomme og Fallitboer, som sælges i Frihandel, og disse Bestemmelser er man parat til at udvide, saa den kan faa en rimelig Betydning for Staten.

Der er Jord nok.

Paa den Maade formener man, at der kan fremskaffes tilstrækkelig Jord til at kunne dække den foreløbige Efterspørgsel og navnlig tilstrækkelig Jord til Øjeblikkets Byggemuligheder. Og i Betragtning af den Tilbagegang i Befolkningsantallet vi har haft mellem de to Krige, maa det betragtes som givet, at Begæret efter Jord vil blive mindre i Løbet af kort Tid. Dertil kommer, at de ændrede Landbrugsforhold utvivlsomt vil give større Udbud af Jord, ligesom Bykapitalens Spekulation i Landejendomme vil høre op af sig selv.

Fra de andre Partier mødes der med nogle meget voldsomme Krav om Erhvervelse af Jord til Udstykning. *Socialdemokratiet* forlangte saaledes i sit Program i Fjor, at hvis det var nødvendigt, skulde Jord bl. a. kunne fremskaffes paa følgende Maade:

„Jord, der af Statens Jordlovsudvalg skønnes misrøgtet, maa eksproprieres til Udstykning.“

„Der maa til Statens Jordlovsudvalg ske Afstaaelse af Jord til Udstykning efter en stigende Skala af Landejendomme, der udbydes til Salg, og som har en Grundværdi paa over 25.000 Kr. For Ejendomme, der overtages af den tidligere Ejers Børn eller Svigerbørn udgør den Mængde Jord, der vil være at afstaa, 10 pCt. mindre end fastsat i førstnævnte Skala.“

Endvidere forlanger Socialdemokratiet, at der maa ske Ekspropriation af Jord til Tillægsparceller samt Gennemførelse af en Række andre Krav.

Det radikale Venstre rejser ogsaa en Række Krav, som gaar ud paa, at Jord, der udbydes til Salg, skal tilbydes Staten, som faar Ret til at tage en Del deraf, selv om Salget sker til Børn eller andre Slægtninge.

For *Venstres* Vedkommende gaar Kravene ikke saa vidt, men det maa forventes, at Partiet vil kræve, at Staten faar Forkøbsret paa Ejendomme over en vis Størrelse, som udbydes til Salg uden for Slægten.

Endvidere er det sandsynligt, at *Venstre* vil støtte de øvrige Partiers Krav om Udstykning af den sønderjydske Præstegaardsjord. Noget saadant kan dog kun finde Sted efter Vedtagelse af særlig Lov derom. En saadan Lov vil sortere under Kirkeministeriet.

Citater og Noter.

Udstykningen.

Udtalelse af Det radikale Venstres Rigsdagsgruppe, Juni 1944:

Det foreslaas, at Statens Jordlovsudvalg faar Forkøbsret, for saa vidt angaar Jord og Bygninger, til alle Landbrugsejendomme med over 40.000 Kr. Grundværdi, naar disse Ejendomme er til Salg. Naar en Landmand ikke længere vil beholde sin Ejendom, kan ingen med Rette indvende noget imod, at Staten køber den. Denne Forkøbsret skal dog kun gælde for Ejendomme i fri Handel. Ejendomme, der bliver i Slægtens Eje, d. v. s. overdrages til Søsken, Børn eller Svigerbørn, bør ikke falde ind under Forkøbsretten, *men disse Ejendomme paalægges en Pligt til ved Ejerskifte at afgive Jord, som er egnet til Udstykning, efter følgende Regler:*

Ejendomme paa under 40.000 Kr. Grundskyld afgiver . .	0
— - 40.000—60.000 — —	1/6
— - 60.000—80.000 — —	1/5
— - 80.000—100.000 — —	1/4
— - 100.000—150.000 — —	1/3
— - 150.000—200.000 — —	2/5
— over 200.000 Kr. Grundskyld afgiver	1/2

De Landbrugsejendomme, som Staten erhverver ved Forkøbsret, betales med en Pris, der under Hensyn til Jordens Kulturtilstand og Ejendommens Afkastningsevne svarer til dens almindelige Handelsværdi.

Det samme gælder Jorden, der afgives fra Ejendomme ved Familiesalg. *Kan Enighed ikke opnaas om Prisen indankes Sagen for en Vurderingskommission, bestaaende af: 1 Højesteretsdommer som Formand, 2 vurderingskyndige Mænd valgt af Statens Ligningsraad samt 1 udpeget af Ejeren og 1 valgt af Jordlovsudvalget. Denne Kommissions Afgørelse er endelig.*

Er Ejendommen bortforpagtet, indtræder Pligten til at afgive Jord fra den enkelte Ejendom, naar den nugældende Kontrakt udløber, selvom dette sker, før Ejerskifte finder Sted. Fra Lovens Ikrafttræden kan ingen ny Forpagtningskontrakt indgaaes for Gaarde over 40.000 Kr. Grundværdi uden med et saadant Forbehold, at Jorden kan afgives ved første Ejerskifte.

Socialdemokratiets Grundskyldskrav.

Socialdemokratiets Program „Fremtidens Danmark“ 1945:

„Det er en af Socialismens Grundidéer og et vigtigt Punkt i Socialdemokratiets Program, at det privatkapitalistiske Eje til Produktionsmidlerne maa afskaffes og erstattes af socialistisk Fælleseje. Som Middel til denne Reform for Jordens Vedkommende bør Jordrenten inddrages til Fordel for Samfundet gennem fuld Grundskyld, idet der paalægges den til enhver Tid værende Grundværdi med Fradrag af Grundforbedringen en aarlig Afgift paa 3½ pCt.

Det vil være en farbar Udvej, om Staten samtidig med Indførelse af fuld Grundskyld udsteder Obligationer til Skødehaverne paa et Beløb svarende til Grundværdien. Disse Obligationers Amortisationstid kan være lang eller kort. Ved en fast aarlig Ydelse, hvor Rentefoden er 3½ pCt. og Afdragene ½ pCt., vil Afdragstiden være 60 Aar. Efter dette Tidsrum vil Jordrenten være fuldstændig inddraget.

Landbrugseksporten.

De eksisterende Forhold, hvorefter Danmark opnaar adskilligt mindre for sine Landbrugsvarer i England end paa andre Markeder har ført til Betragtninger om, at man saa i højere Grad burde vende sig til disse.

Det er imidlertid en meget farlig Tanke. Dels skal de højere Priser, vi opnaar paa andre Markeder, betales med endnu højere Priser for de Varer, vi skal købe, og dels er Begæret paa disse Markeder allerede ved at gaa ned. Overprisen for vort Eksportsukker er nedadgaaende, og Flæsket vil være praktisk talt usælgeligt til andre Lande end England. Trods alt er det engelske Marked det, Danmark maa bygge paa i Fremtiden og derfor genvinde, inden Fødevaremanglen er forbi.

L. S. vaagner.

Hovedkontoret for Landbrugernes Sammenslutning har til de førende danske Landbrugsorganisationer og deres Underafdelinger fremsendt en Henvendelse, der opfordrer til Dannelse af et Prisudvalg.

Arbejdsforholdene.

Hovedtræk af Lønudviklingen under og efter Krigen.

Ved Krigens Begyndelse var Stillingen den, at de fleste Overenskomster i 1938 var blevet fornyede for en 2-aarig Periode og saaledes skulde udløbe i Foraaret 1940.

Med Udsigt til, at en betydelig Prisstigning maatte ventes at ville indtræde under Krigen, indledte i Slutningen af September 1939 Hovedorganisationerne Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund Forhandlinger om en Dyrtidsreguleringsordning. Den 31. Oktober 1939 blev der da indgaaet en *Hovedoverenskomst* indeholdende en *automatisk Lønregulering* efter Priserne, der principielt gav fuld Dækning for Prisstigningen. Overenskomsten, der omfattede 400.000 a 450.000 Arbejdere, gik ud paa, at der skulde ydes et Dyrtidstillæg paa 0,85 Øre pr. Time for Mænd og 0,55 Øre for Kvinder samt 0,35 Øre for Ungarbejdere for hvert Point, Pristallet (1914-Basis) steg, dog saaledes at en Regulering kun skulde finde Sted ved Udsving paa mindst 3 Points i Pristallet. Udgangspunktet var et Pristal paa 184 (1914 = 100).

Da Pristallet i Oktober 1939 steg med 6 Points, blev Dyrtidstillæget herefter pr. Time 5,1 Øre for Mænd, 3,3 Øre for Kvinder og 2,1 Øre for Unge. I Februar 1940 skete der som Følge af Stigningen i Januar-Pristallet en yderligere Forhøjelse af Dyrtidstillæget til 16,15 Øre for Mænd og 10,45 Øre for Kvinder. Endnu en Stigning indtraf i Maj 1940, da Dyrtidstillæget kom op paa 28,90 Øre for Mænd og 18,70 Øre for Kvinder.

Under Hensyntagen til de totalt forandrede økonomiske Forhold efter Besættelsen sættes denne automatiske Lønregulering imidlertid ud af Funktion ved *Loven af 30. Maj 1940*, i Henhold til hvilken Dyrtidstillæget tilbageførtes til det Omfang, det havde i Januar, idet det i Maj udbetalte Tillæg bortfaldt.

Allerede i Forsommeren 1940 førtes en Række Forhandlinger mellem Hovedorganisationerne om en ny Afgørelse af Lønsspørgsmaal, da eventuelle Uoverensstemmelser om Lønnen naturligvis ikke kunde tillades at føre til Strejker og Lockouter, saalænge Landet var besat. Paa Grundlag af disse Forhandlinger fremkom et Lovforslag, og Resultatet blev *Lov af 14. September 1940 om Arbejdsforhold*, hvorved *Arbejds- og Forligsnævnet* blev oprettet.

Dette Nævn — eller dets Formandsskab, der bestod af 3 Medlemmer udenfor Organisationerne — skulde først og fremmest afgøre saadanne overenskomstmæssige Løn- og Arbejdsforhold, der indankedes for Nævnet, men havde derudover visse Rettigheder til selvstændig Handling. Samtidig blev Strejker og Lock-out'er i Flertallet af Tilfælde forbudt.

Det næste Skridt blev taget ved *Loven af 23. September 1940*, hvorefter et saakaldt „Brødtillæg“ udoer Dyrtidstillæget i Henhold til Loven af 30. Maj (d. v. s. Januar-Tillæget efter Overenskomsten af 31. Oktober 1939) blev ydet til de lavestlønnede til Kompensation for de Prisstigninger, der fulgte med de kraftige Forhøjelser af Kornpriserne. Tillæget udgjorde for Mænd 6,25 Øre pr. Time (3 Kr. pr. Uge), for Kvinder 4,15 Øre pr. Time (2 Kr. pr. Uge) og for Unge 2,60 Øre pr. Time (1,25 Kr. pr. Uge). Ingen Ugeløn maatte dog herved overstige 80 Kr. pr. Uge.

I Henhold til Overenskomsten af 31. Oktober 1939 var Hovedoverenskomsterne i Almindelighed blevet forlænget til 1. Marts 1941, og ved Udgangen af denne Periode traadte, da Enighed mellem Parterne ikke blev opnaaet, Arbejds- og Forligsnævnet for første Gang i Funktion. *Nævnets Kendelse af 4. Marts 1941* (med Gyldighed til 1. Marts 1942) blev en Forhøjelse af de ved Overenskomsternes Udløb gældende Dyrtidstillæg (altsaa i H. t. Reguleringen Januar 1940) med 18, 11,5 og 7 Øre pr. Time for henholdsvis Mænd, Kvinder og Unge. Heri indgik dog Brødtillæget til de lavestlønnede, der altsaa ikke ved denne Lejlighed fik fuldt samme Forhøjelse som de øvrige Arbejdere. Den gennemsnitlige Forhøjelse af Timelønnen androg 7—8 pCt., hvorefter der var givet ca. $\frac{1}{3}$ Dækning for Prisstigningen siden Januar 1940 og ca. halv Dækning for den samlede Prisstigning under Krigen.

Der var i August 1941 Adgang for Parterne til at kræve Revision af denne Kendelse, men Arbejdernes Krav om Forhøjelse blev afvist. Fra denne Side stilledes der derefter Krav om „ubetinget Fastholdelse af Prisniveauet“ og dertil en Pristalsberegning, der først og fremmest tog Hensyn til Prisniveauet paa de vigtigste Livsfornødenheder. I Overensstemmelse hermed vedtoges den 1. December 1941 en Lov om Beregning af et særligt Pristal (det „skrællede“ Pristal), der skulde omfatte Prisudviklingen vedrørende 1) indenlandske Fødevarer undtagen bl. a. Wienerbrød, 2) Brændsel og Belysning, 3) Bolig, 4) Beklædning, Fodtøj og Vask, men ikke 5) Skatter og Kontingenter samt 6) „Andre Udgifter“ paa Pristalsbudgettet. Dette skrællede Pristal, der i H. t. Loven kun skulde være vejledende for Arbejds- og Forligsnævnet, fik faktisk kun en forholdsvis ringe Indflydelse paa de senere Lønreguleringer, eftersom flere af disse blev gennemført uden større Hensyntagen til Udviklingen i Særpriсталlet.

Arbejds- og Forligsnævnets *Kendelse af 21. Februar 1942*, der medførte en Stigning i Dyrtidstillægget paa 5 og 3 Øre for henholdsvis Mænd og Kvinder over 23 Aar, men intet for yngre Arbejdere, skete dog i Overensstemmelse med Særpristallets Stigning fra Januar 1941 til Januar 1942 og gav fuld Dækning herfor, men kun $\frac{1}{3}$ Dækning for Stigningen i det almindelige Pristal.

Ved en *Overenskomst af 22. December 1942* fik de lavestlønnede Arbejdere et særligt Tillæg („Juletillægget“) paa fra 2 til 7 Øre for Mænd, 1,3 til 4 Øre for Kvinder og 2 Øre for Unge, saaledes at de lavestlønnede fik mest.

En *Kendelse* fra Arbejds- og Forligsnævnet den 26. Februar 1943 gav en Stigning i Dyrtidstillægget pr. Time paa 6 Øre for Mænd, 4 Øre for Kvinder og $2\frac{1}{2}$ Øre for Unge, hvilket var mere, end Udviklingen i det skrællede Pristal tilsagde.

Aaret efter, den 21. Februar 1944, afsagde Nævnet en ny *Kendelse*, hvorefter Dyrtidstillægget forhøjedes med yderligere 5 Øre for Mænd, $3\frac{1}{4}$ Øre for Kvinder og 2 Øre pr. Time for Ungarbejdere. Da disse Forhøjelser var mindre end Halvdelen af de af Arbejderne krævede Stigninger (der gik ud paa at faa Kompensation for ca. to Trediedele af Prisstigningen under Krigen) rettedes en Henvendelse fra De samvirkende Fagforbund til Handelsministeriet om at gennemføre et Pristal. Fra Arbejds- og Forligsnævnets Formandskab henstilledes til Handelsministeriet om Gennemførelse af en Ordning, hvorefter disse sidste Lønforhøjelser ikke fik Indvirkning paa Priserne. Professorudvalget ønskede ligeledes Prisstop gennemført, og fra de store Erhvervsorganisationer rettedes Henvendelser til deres Medlemmer om saa vidt muligt at undgaa Prisforhøjelser som Følge af Lønstigningen. Da ogsaa Handelsministeriet og Priskontrolraadet havde disse Forhold for Øje, gennemførtes efter Forhandling med Organisationerne en Lovanordning af 14. Marts 1944, hvorefter Priskontrolraadet kunde bestemme for visse Brancher, hvis Indtjeningsmuligheder skønnedes rigelige, at Virksomhederne selv skulde bære Lønstigninger, der var indtraadt eller maatte indtræde i Perioden fra 1. Januar 1943 til 1. August 1944.

Den 24. August 1944 indførtes et saakaldt „Skalatillæg“ efter *Forhandlinger* mellem Arbejdsgiverforeningen og D. s. F. Voksne mandlige Arbejdere fik herefter en Lønstigning paa fra 3 til 15 Øre (de lavestlønnede mest), dog saaledes at der intet Løntillæg blev givet, hvis Timelønnen incl. Dyrtidstillæg var over 250 Øre i Hovedstaden. Lidt andre Tal gjaldt for Provinsen. Tilsvarende Forhøjelser fandt Sted for Kvinder (fra 3 til 11 Øre i Timen) og for Ungarbejdere (fra 2 til 4 Øre i Timen).

Den sidste Lønregulering under Krigen skete den 3. Marts 1945 ved en *Kendelse* fra Arbejds- og Forligsnævnet. Stigningen

blev paa 8 Øre for Mænd, 5 Øre for Kvinder og 2½ Øre for Arbejdere under 18 Aar.

Overenskomsten Sommeren 1945.

Efter at Arbejds- og Forligsnævnet var blevet ophævet i Sommeren 1945 afsluttedes den 21. August en Overenskomst, hvorefter Dyrtidstillæget for Mænd blev forhøjet med 15 Øre, for Kvinder med 10 Øre og for Unge mellem 18 og 23 Aar med 6 Øre pr. Time. Disse Tillæg maaite ikke influere paa de den 24. August 1944 indførte Skalatillæg. Ved denne Lejlighed var det sidste Gang, at der blev ydet generelle Dyrtidstillæg, der herefter androg følgende Satser: Mænd over 23 Aar 73,15 Øre pr. Time, Kvinder over 23 Aar 47,20 Øre, Mænd under 23 Aar 68,15 Øre, Kvinder under 23 Aar 44,20 Øre og Unge mellem 18 og 23 Aar 26,65 Øre pr. Time. Da Lønnen i Oktober Kvartal 1945 herefter ifølge Arbejdsgiverforeningens Lønstatistik siden Juli 1939 var steget med 60 pCt. (for langt den største Dels Vedkommende gennem de ydede Dyrtidstillæg) og Pristallet med samme Procent, var Dækning for Pristigningen da indtruffet.

Forhandlingerne i Foraaret 1946.

Lønforhandlingerne i Foraaret 1946 drejede sig fortrinsvis om Ændringer i selve Grundlønnen. Jernindustrien gav Tonen an med en Lønforhøjelse paa ca. 8 Øre pr. Time, og paa samme Linie laa de fleste andre Overenskomster. For Arbejdsmændene gled Forhandlingerne som bekendt ikke i Lave, og den i April varslede Strejke sluttede først, efter at Forligsmandens Mæglingsforslag den 23. Maj var ophøjet til Lov. Ogsaa Arbejdsmændene fik 8 Øre mere i Timen, men herudover et varierende Tillæg til de lavest-lønnede, saaledes at de Arbejdere, der i 1944 fik et Skalatillæg paa indtil 5 Øre, nu fik 2 Øre ekstra, de Arbejdere, der i 1944 havde faaet 5 til 9 Øre, fik nu 3 Øre mere, og de Arbejdere, der i 1944 havde faaet 10—15 Øre som Lavtløn-Tillæg fik 4 Øre ekstra.

For de øvrige Arbejdergrupper indarbejdedes dette Skalatillæg (samt det tilsvarende varierende Tillæg fra 1942) enten i Grundlønnen eller i det generelle Dyrtidstillæg. Dyrtidstillæget varierer herefter fra 73 til 91 Øre pr. Time, idet Hovedparten af Arbejderne faar 86 Øre.

De fleste Fag afsluttede 2-aarige Overenskomster med Pristalsreguleringer pr. 1. September og 1. Marts med Udgangspunkt i et Pristal paa 290—291 (med 1914 = 100) svarende til Hovedoverenskomsten af 1939. Der dyrtidsreguleres kun ved Forandringer i Pristallet paa 6 Points.

Kommunisterne og Strejkerne.

Uanset den relativt rolige Udvikling i Overenskomstforholdene for de Faglærte, har der i 1945-46 været adskillig Uro i Arbejdsforholdene og flere Strejker og Arbejdsnedlæggelser af vilkaarlig eller ulovlig Karakter. Man kan her nævne Strejkerne i Anledning af Klagenbergsagen og Trafikstrejken vedrørende Gyldenfalksagen — begge Strejker med Udrensningen som Baggrund, og senere Slakteriarbejderstrejken og de til den tilknyttede demonstrative Strejker og Arbejdsnedlæggelser og Arbejdsmandsstrejken.

Bag en væsentlig Part af disse Strejker, især de af dem, der ogsaa havde politisk Karakter, staar Kommunisterne, som ved adskillige Lejligheder har billiget Strejkerne, truet med dem og udtalt Sympati for dem. Nogle karakteristiske Udtalelser skal her anføres:

I K.B.-Hallens udtalte *Aksel Larsen* ved et Møde den 3. Maj:

Det er fuldstændig rigtigt, at i givet Fald kan vi (ligevis som Stauning i 1910) tænke os at sætte ind med udenom-parlamentariske Aktioner, hvis Statsministeren træffer en antidemokratisk Afgørelse, der er et Attentat paa en væsentlig Del af Befolkningens Frihedsrettigheder. Viljen hertil havde vi under Besættelsen, og vi omsatte den i praktisk og resultatrig Handling, hvilket Datidens Parlamentarikere fik at føle. Vi har stadigvæk Viljen dertil, og vor Vilje og vore Hensigter er i Overensstemmelse med de franske Menneskerettigheders Erklæring og den amerikanske Uafhængighedserklæring, som direkte foreskriver Folkets Pligt til om fornødent at gøre Oprør mod Statsledere, der handler mod Folkets Vilje eller træder dets Rettigheder under Fødder.

I en Artikel i „Land og Folk“ den 12. Maj 1945 skriver *Aksel Larsen* bl. a.:

— Det er fuldt forstaaeligt, at Københavns og andre Byers Arbejdere i Gaar Morges gik i Strejke som Protest mod Knud Kristensens Forsøg paa at blive Diktator i dette Land.

Senere i samme Artikel hedder det:

— Naar man erindrer sig, at Regering og Rigsdag endnu ikke har opfyldt det selvfølgelige Løfte i Trontalen af 9. Maj 1945 om at genskabe Reallønnen af 1939, saa forstaar og billiger man, at Arbejderne gaar til Proteststrejke mod Knud Kristensen og Regeringsflertallets Forsøg paa at genoplive Strejkeforbudet og mod den horrible Rigsdagsafgørelse om Slakteriarbejdernes Lønninger.

Endelig udtalte Aksel Larsen d. 12. Maj paa et Møde i Aalborg iflg. „Land og Folk“:

Det havde været fuldt berettiget og forsvarligt, om De samvirkende Fagforbund, som jeg opfordrede til i min Tale i Nr. Sundby den 1. Maj, havde proklameret Generalstrejke som Protest mod Forsøg paa at genoplive Strejkeforbudet, og hvis de Samvirkende paa Forhaand havde stillet sig paa dette Standpunkt, kan man roligt regne med, at vi ikke havde faaet den nuværende Lov. De samvirkende Fagforbund har forsemt deres Pligt, og det er fuldt forstaaeligt, at Arbejderne i København og andre Byer selv har besluttet at gaa til en 24 Timers (!) Proteststrejke for eftertrykkeligt at gøre opmærksom paa, at de ikke finder sig i Strejkeforbudets Genoplivelse, og for at tilkendegive deres Solidaritet med Slakteriarbejderne. — Hvis Slakteriarbejderne ikke optager Arbejdet, hvilket de selv maa afgøre, saa er det givet, at de har Ret til at regne med alle danske Arbejders solidariske Støtte.

Indrømmelse af Ansvar for Strejkerne.

Paa det norske Kommunistpartis 13. Kongres i Maj Maaned 1946 var de danske Kommuniste, Folketingsmændene *Aksel Larsen* og *Alfred Jensen* til Stede. Ved denne Lejlighed udtalte Alfred Jensen iflg. „Nationaltidende“ bl. a. om de danske Strejker:

Man taler om Terror og om, at Arbejderne skulde være tvunget ind i Strejken. Hvis jeg skal give en Forklaring paa, hvad der er sket, maa jeg først fastslaa, at der i Øjeblikket er Strejker i Gang omfattende 50.000 Arbejdere, og den omtalte Proteststrejke proklameredes og afsluttedes af Danmarks kommunistiske Parti...

Endelig udtalte Alfred Jensen i sin Redegørelse til Partikongressen om den politiske Udvikling i Danmark:

Under Krigen fødtes Haabet blandt Arbejderne om et frit og bedre Danmark, men et Aar er gaaet, siden Freden sluttedes. Vi havde en Samlingsregering, som arbejdede for at realisere Frihedsbevægelsens Program, men den saboteredes af den nuværende Regering. *Knud Kristensen*, som er hadet af Størstedelen af Danmarks Befolkning, ønsker at føre Landet tilbage til Førkrigstiden.

Man kan spørge, om denne Strejke ikke har været forgæves, eftersom Regeringen blev siddende. Men naar der ikke blev udskrevet nye Valg, er det, fordi Kommunisterne er blevet for stærke. Venstre vil ikke frivilligt udskrive et nyt Valg.

Slakterikonflikten,

Den 26. April 1946 stillede Statens Forligsmand et Mæglingsforslag til Afgørelse af Uoverensstemmelserne mellem Andels- og Privatslagteriernes Arbejdsgiverforening og Dansk Slakteriarbejderforbund, men Mæglingsforslaget forkastedes af Slakteriarbejderforbundet.

Da Regeringen ansaa det for absolut nødvendigt af Hensyn til Danmarks Eksport at bringe Arbejdsstandsningen paa Slakterierne til Ophør, forelagde Statsministeren den 8. Maj 1946 i Folketinget Forslag om at ophøje Forligsmandens Forslag til Lov. Arbejdsstandsninger indenfor de af Loven omfattede Omraader skulde være ulovlige. I Forslagets § 4 hed det: Arbejdet genoptages Mandag den 13. Maj 1946 ved normal Arbejdstids Begyndelse.

Konservativ Tilslutning til Regeringens Forslag.

Ved 1. Behandling af Regeringens Lovforslag den 8. Maj udtalte den konservative Ordfører *Christmas Møller* bl. a.:

Der skal ikke være nogen som helst Tvivl om vor Stilling til Lovforslaget. Vi mener, at det har været rigtigt, saaledes som vi ogsaa offentligt har givet det til Kende, at Statsministeren har fremsat dette Lovforslag. Vi mener, at han havde varetaget sit Embede mindre samvittighedsfuldt, hvis han ikke havde fremsat dette Lovforslag. Derfor er det klart, at hvis der ikke under Udvalgsforhandlingen, for sligt eker nu engang ikke her i det høje Ting ved første Behandling, skulde vise sig noget — men jeg synes ogsaa, at der var visse Tegn paa, at noget kunde vise sig — er det klart, at Det konservative Folkeparti vil give dette Lovforslag sin Stemme.

Jeg vil ogsaa gerne blot til Understregning af Forslagets Opgave sige, at saaledes som Landets hele økonomiske Stilling er, ogsaa set med Henblik paa, at meget vigtige Forhandlinger i den allernærmeste Fremtid, ja maaske i de allernærmeste Dage, skal optages angaaende Landbrugseksport og Landbrugspriser, mener vi ikke, at det vilde være forstandigt at have en Konflikt løbende, som vilde standse en væsentlig Del af denne vor Eksport.

Vi vil altsaa straks, som jeg har sagt det, i Overensstemmelse med Udtalelser fremsat fra konservativt Hold for snart lang Tid siden, give dette Forslag vor Støtte.

I Anledning af socialdemokratiske og kommunistiske Angreb paa Regeringsforslaget dokumenterede *Christmas Møller*, at der aldeles ikke var noget nyt i Regeringens Fremgangsmaade, men at Stauning havde gjort Begyndelsen.

Derefter fortsatte *Christmas Møller*:

Jeg maa have Lov til at sige til det ærede Medlem Hr. Hans Hedtoft, at jeg synes, at han husker „sin Herres Stemme“ daarligt, og at man paa den anden Side kunde have sagt til den højtærede Statsminister, at han har gaaet i en lidt bedre Skole og har tænkt: Nu er der den Konflikt; hvem var Statsministerenengang, vi havde en anden af samme Art, hvordan løste han den? Jeg lagde ogsaa Mærke til, at den højtærede Statsminister fuldkommen med Rette sagde, at det næsten nøjagtigt var Forslaget fra før Krigen og Besættelsen.

Der kan derfor efter vor Opfattelse, naar man ser paa, hvorledes der har været handlet tidligere, ikke være nogen som helst Trivl om, at Regeringen har handlet rigtigt ved at fremsætte Forslaget. Jeg overlader til andre at gøre de fornøjelige Bemærkninger, som kan gøres om, at her ophejser nu Venstre som Regeringsparti Forligsmandens Forslag til Lov, og maaske andre vil stille Forslag om tvungen Voldgift; i gamle Dage var det omvendt. Saadan er Livet nu engang. Den højtærede Regering har overhovedet, synes det mig, lært, jeg kan næsten sige paa forbilledlig Maade, at eet er at være Opposition, et andet Regering, og det skal den ikke heste Uta for fra vor Side.

Christmas Møller sluttede denne Tale med at sige:

Dernæst sagde det ærede Medlem Hr. Hans Hedtoft, at denne Løsning, hvis den blev ført igennem, ikke vilde gavne den større Konflikt, og gjorde en Bemærkning om, at Rigsdagen skulde prøve paa at yde sit Bidrag til at faa Konflikten løst samlet, og jeg forstod, at det ærede Medlem havde Bemærkninger at gøre til os andre i det kommende Udvalg. Jeg skal styre min Nysgerrighed med Hensyn til, hvilke Veje det ærede Medlem og hans Parti tænker sig, man skal gaa, og sige til ham og til det høje Ting, at lige saa klart, som det er, at saafremt Sagen føres frem til Afgørelse, er vor Stilling givet, lige saa klart er det, at hvis der paa denne Slagterikonfliktens og Strejkens vanskelige Vej skulde vise sig Muligheder, som vi andre maaske ikke i Dag kan se, men som det ærede Medlem og hans Parti, som har et ganske særligt Forhold til den ene Part, kan vise os, saa vil sikkert alle, som ønsker, at det skal være Arbejde og Beskæftigelse, som skal præge det danske Samfundsliv, lytte til de Raad, som det ærede Medlem og hans Parti i Udvalget har at give, og underkaste dem den alvorligste Forhandling og Overvejelse.

Med disse Ord anbefaler jeg Lovforslaget til Fremme og Vedtagelse og til en alvorlig Forhandling, men ogsaa hurtig Afgørelse i det kommende Udvalg.

Ingen anden Udvej.

Efter at Lovforslaget i to Dage havde været til Behandling i Udvalg aflagde Christmas Møller som dette Udvalgs Formand Beretning ved 2. Behandlings Begyndelse. Han beklagede, at det ikke

havde været muligt at naa til Enighed om dette vigtige Spørgsmaal, skønt der havde været udfoldet mange Bestræbelser derfor. Der var derfor kun Statsministerens Forslag at tage Stilling til, og Christmas Møller vilde paa Udvalgsflertallets og Det konservative Folkepartis Vegne anbefale Vedtagelse.

Lovens Vedtagelse.

Tredie Behandling af Forslaget om Afgørelse af Slagterikonflikten fandt Sted den 10. Maj om Eftermiddagen.

Lovforslaget vedtoges med 74 Stemmer (Venstre, Radikale og Konservative) mod 55 (Socialdemokrater og Kommunistere), 3 Medlemmer tilkendegav, at de hverken vilde stemme for eller imod.

Slagterikonfliktens Efterdønninger.

Der udbrod i Døgene 10—15 Maj en Række ret omfattende men tilsyneladende slet organiserede, ja helt usammenhængende Strejker. Paa en Række Slagterier fortsatte man Strejken, medens andre genoptog Arbejdet, og endnu den 14. strejkedes der paa 29 Slagterier. Endvidere var der Arbejdsnedlæggelse paa en Del Bryggerier, mellem Holmens Arbejdere, paa de kommunale Værker og mellem Statsbanernes Ekstraarbejdere samt i Københavns Havn. Ogsaa Københavns Sporveje maatte den 14. Maj ligge stille fra Middagstid.

Strejkerne døde dog hurtigt hen, og hverken de eller forskellige Demonstrationstog gjorde Indtryk paa Rigsdagen.

Hans Hedtoft stemplede paa et offentligt Møde i Herlev Strejkeagitationen som *Provokation og Galmandsværk*.

Det kommunistiske Partis Forretningsudvalg opfordrede i en Udtalelse den 13. Maj til at man standsede Proteststrejkerne, *men undtog de i Forvejen løbende Strejker*. Samtidig udtaltes, at Regeringen burde demissionere. (Se iøvrigt de citerede Udtalelser under Afsnittet „De ulovlige Strejker“).

Arbejdsmandskonflikten.

Den 22. Maj 46 fremsatte Statsminister Knud Kristensen i Folketinget Forslag til Afgørelse af visse Uoverensstemmelser mellem Arbejdsgiverforeningen og Organisationer under og udenfor Fagforbundene.

Forslagets Baggrund var, at Arbejdsgiverforeningens Generalforsamling havde forkastet Forligsmandens Forslag, medens Arbejdsmændene havde vedtaget det med 88.915 Stemmer mod 55.841. Paa det paagældende Tidspunkt havde 40—50.000 Arbejdsmænd strejket i 4 Uger, en Strejke, som lammede mange Faglærtes Arbejde.

Statsministerens Forslag gik ud paa, at Mæglingsforslaget fra Forligsmanden gjordes til Lov, at Arbejdsstandsninger indenfor det af Loven omfattede Omraade er ulovlige, og at Arbejdet skulde genoptages hurtigst muligt, senest den 27. Maj ved normal Arbejdstids Begyndelse.

Statsministeren fremhævede ved Forslagets Forelæggelse, at Timelønnen for mandlige Arbejdere under Arbejdsmandsforbundet forhøjedes med 10—12 Øre fra indtil gældende Overenskomst og at der ogsaa var andre Fremskridt for Arbejdsmændene. Samtidig udtalte Statsministeren, at man imidlertid ikke kunde vedblive med den Praksis at gøre Forligsmandens Forslag til Love. Thi dette var at overlade Forligsmanden Afgørelse med Hensyn til hele Erhvervspolitikken, Valutapolitikken og den finansielle Politik. Der maatte, udtalte Statsministeren, en anden Ordning til, og

„jeg skulde være meget tilfreds, om man nu fra Rigsdagens Side, da man har set, at man ikke kommer uden om Rigsdagens Indgriben, da i hvert Fald dens Flertal har anerkendt det, kunde gaa ind i en saglig Forhandling om at naa frem til en Løsning, der virkelig kunde danne Grundlag for Landets økonomiske Politik i Fremtiden og kunde blive forstaaet af de stridende Parter, saaledes at de ogsaa vilde bøje sig derfor.“

Christmas Møller om Arbejdsgivernes Holdning, om Mæglingsforslaget og Voldgift.

Under Debatten i Folketinget om Regeringens Forslag udtalte den konservative Ordfører Christmas Møller bl. a.:

Paa mit Partis Vegne skal jeg anbefale det foreliggende Lovforslag til hurtig, ja øjeblikkelig Fremme. Den politiske, økonomiske og faglige Situation, i hvilken vi er inde, bevirker, at uanset hvad man mener om det saglige Indhold af Mæglingsforslaget, kan der ikke være nogensomhelst Tvivl om, at vi er inde i en Situation, som ingen virkelig Situation er, thi der er kun een Løsning, nemlig at ophøje Forligsmandens Mæglingsforslag til Lov, og mit Parti vil altsaa støtte dette.

Jeg og mit Parti er ikke uenig med den højtærede Statsminister i, at dette Forslag betyder en betydelig Lønforhøjelse, og det kan heller ikke nægtes, at det betyder, naar man tager det hele med, en meget betydeligere Lønforhøjelse end den, der blev sluttet Overenskomst om mellem de faglærte Arbejdere og Arbejdsgiverne.

Christmas Møller fortsatte:

Jeg synes ogsaa, det kan være rimeligt at knytte en enkelt Bemærkning til det, der allerede er sagt om Arbejdsgivernes Nej. Jeg har naturligvis ogsaa lagt Mærke til den Agitation,

som er rettet mod Arbejdsgiverne i Anledning af deres Forkastelse, og jeg forstaar egentlig ikke, at „Social-Demokraten“ skriver, saaledes som den gør, og at Socialdemokraterne tillader den at skrive saaledes, for hvis man spørger d'Herrer: Hvad skulde Arbejdsgiverne egentlig have gjort andet i Betragtning af den Overenskomst, de har sluttet med de faglærte, vilde man dog sikkert om ikke sige, saa dog mene, at det var ikke nemt for dem at gøre andet. Og hvis man stiller Spørgsmaalet op paa en anden Maade: hvis nu Arbejderne havde forkastet og havde forkastet med en saa stor Majoritet, at Ledelsen ikke kunde have klaret det, men saa ikke der vilde have været et æret Medlem — jeg skal ikke nævne Navne —, som egentlig havde syntes, det havde været rart, om Arbejdsgiverne ogsaa forkastede?

Jeg tror derfor, at man skal være varsom med disse Angreb. Man maa erkende, og det vil sikkert ogsaa blive erkendt, at Arbejdsgiverne, saadan som Stillingen nu engang var, ikke kunde gøre andet end det, de gjorde.

Efter forskellige Bemærkninger til Hans Hedtoft, bl. a. en Bemærkning om, at Socialdemokraterne efter Valget den 30. Oktober jo kunde have formet Tingene anderledes, hvis de havde ønsket det fortsatte han:

Det var ikke blot de Konservative, som var af den Anskuelse, at det største Mindretal skulde danne Regering, det var jo ogsaa Venstre, efter hvad der offentligt er meddelt. Derfor maa jeg have Lov at sige til det ærede Medlem, at han virkelig maa tage sin Part af Skylden. Men jeg forstaar hans Tale saaledes, at „Barkis is willin“, men andre Ord: nu har det ærede Medlem tænkt sig om og synes, at det var forkert, saaledes som han handlede i sin Tid. Men deraf følger ikke, at Tingene kan ændres — det vil jo vise sig senere.

Christmas Møller om Arbejdskonfliktens Løsning i Fremtiden.

Efter endnu engang at have understreget Nødvendigheden af, at man gjorde de to Mæglingsforslag til Lov, sluttede Christmas Møller med at udtale:

Men jeg vil gerne have Lov til at gøre et Par ganske enkelte Bemærkninger om det Spørgsmaal, som Statsministeren vel interesserer sig særligt for, og som vel kan udtrykkes paa den Maade, at nu har vi klaret to vanskelige Situationer i Foraaret 1946 ved at ophøje Mæglingsforslag til Lov — der var simpelt hen ikke andet at gøre —, men dette System kan ikke oprettholdes, og Statsministeren, maaske ogsaa hans Parti, men i hvert Fald Statsministeren mener, at man skal over til en eller anden Form for tvungen Voldgift. Jeg vil heroverfor gerne sige, at

denne gamle radikale Tanke, har jeg vel Lov til at sige, som jo er akcepteret med betydelig Styrke igennem de senere Aar af Statsministeren, den er ogsaa vi villige til at overveje, idet vi erkender, at saaledes som det moderne Samfund er blevet, er Strejker, Lockouter og Arbejdskonflikter vanskeligere og vanskeligere at have. Men jeg kan ikke lade være med at sige, at det maa fra alle Sider erkendes, at det er et ganske overordentlig voldsomt Indgreb over for næsten den ene Halvdel af Befolkningen. Jeg er ikke uenig i, at man kan sige, at paa mange Omraader er det moderne Samfund meget bundet: Kornlov, Sukkerlov, mange andre Bestemmelser for Handelen, Priskontrol o. s. v. Men den Argumentation gælder nu ikke helt, for Indtjeningsvevnen er ikke saa begrænset, som den vil være for Arbejderen, hvis det er Staten, der alene eller gennem en eller anden af Staten nedsat Institution bestemmer hans Løn.

Men jeg forstaar udmærket godt, at den højtærede Statsminister har været og stadig er inde paa, at i det moderne Samfund vil Arbejdskonflikter gøre saa overmaade stor Skade, at det ikke vil være muligt at lade dette Omraade være frit, saaledes at man maa have et Statsorgan, noget lignende som det, vi havde under Krigen i Formandsskabet, og vi er villige til at gaa ind i en Forhandling derom, uden at jeg paa Forhaand kan love vor Tilslutning.

Arbejdskonflikterne i dette Foraar, de faglige, som førtes til Ende af Parterne selv, Slagterikonflikten, som Regering og Rigsdag maatte løse, de ufaglærtes, som Regering og Rigsdag maa løse, viser, at der paa dette Omraade utvivlsomt er overmaade meget at overveje, at undergive nærmere Drøftelse og ogsaa nærmere Forhandling, og den er vi villige til at deltage i, idet vi vel stort set vil sige, at det gamle System med Frihed for Arbejdere og Arbejdsgivere tiltaler os mest, men vi tilføjer, at i de givne Situationer vil vi have Retten til fra Samfundsmagtens Side at gribe ind.

Lovforslagets Vedtagelse.

1., 2. og 3. Behandling af Forslaget gennemførtes samme Dag. Ved den endelige Afslutning i Folketinget vedtoges det med 95 Stemmer (Venstre, Konservative, Radikale, Socialdemokrater og Dansk Samling). 14 (Kommunister) stemte imod, og 3 (Retsforb.) undlod at stemme.

Forslaget gik derpaa til Landstinget og gennemførtes i tre Aftenmøder. Det vedtoges i Landstinget eenstemmigt med 54 Stemmer.

Lov om Mægling i Arbejdsstridigheder.

Den 29. November fremsatte Socialministeren i Folketinget *Forslag om Ændring i Lov om Mægling i Arbejdsstridigheder*. Efter Forslaget udbygges den nuværende Ordning ved, at der udnævnes et vist Antal Mæglingsmænd til Understøttelse af Forligsmændenes Virksomhed. Det bliver den enkelte Mæglingsmands Opgave at være Forhandlingsleder og derunder drage Omsorg for, at de af Parterne rejste Krav om Ændringer i Overenskomsterne underkastes en virkelig Realitetsbehandling. Lykkes det ikke at skabe Forlig, skal Mæglingsmanden afgive en strengt objektiv Rapport om det under Forhandlingerne passerede til Forligsinstitutionen. Forligsmændene kan selv fungere som Mæglingsmænd, og Forligsinstitutionen træffer Afgørelse om, hvilke Mæglingsmænd der skal indsættes i de enkelte Tilfælde.

Forslaget bygger paa en enstemmig Indstilling fra Arbejdsgivere og Arbejdere.

Konservativ Tilslutning.

Det konservative Folkepartis Ordfører, *Boeck-Hansen*, udtalte under Behandlingen i Folketinget, at Lovforslaget var meget formaalistjennligt, idet man herefter kommer ind paa Detailspørgsmaal paa et tidligere Tidspunkt, end man hidtil har kunnet gøre det. Loven vil staa sin Prøve i den kommende Vinter. Boeck-Hansen tilsagde det konservative Partis velvillige Medvirken.

Lovforslaget vedtoges den 12. December enstemmigt med 114 Stemmer.

Tvungen Voldgift.

Den 28. Maj 1946 forelagdes i Folketinget et radikalt Forslag om Voldgift i Arbejdsstridigheder, der truer Samfundets Velfærd, samt om Nedsættelse af en Kommissoin til Overvejelse af Forholdet mellem Arbejdsgivere, Arbejdere og Funktionærer.

Forslagets Kærne er, at Statsministeren, hvis alle de gængse Mæglingsforsøg er glippede, kan gøre Sagen til Genstand for Afgørelse ved en Voldgiftsret bestaaende af 7 Medlemmer, nemlig Formanden for den faste Voldgiftsret plus to Medlemmer af Voldgiftsretten, to Repræsentanter for Arbejdsgiverforeningen og to for De samvirkende Fagforbund. Voldgiftsrettens Kendelse er endelig og har samme Virkning som en mellem Parterne indgaaet Overenskomst.

De Konservatives Stilling.

Under første Behandling af Forslaget om en Voldgiftsdomstol om en Kommission til Overvejelse af Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere udtalte den konservative Ordfører Rytter bl. a., at Det konservative Folkeparti ikke vilde afvise, at Samfundet maatte være berettiget til at forhindre eller afslutte en Konflikt, naar alvorlige Samfundsinteresser staar paa Spil:

„Spørgsmaalet er imidlertid, om Etablering af en fast Institution som den foreslaaede vil medvirke til at gøre de ganske uundgaaelige Konflikter mindre hyppige og mindre omfattende, og paa dette Omraade maa det nok være tilladt at nære nogen Tvivl. Det Overenskomstmateriale, som man i en Overenskomstsituation skal gennemgaa, omfatter Hundreder af Overenskomster og Tusinder af Detailspørgsmaal. Det er uhyre vigtigt, at disse Forhandlinger bliver ført til Bunds, og at man ikke under disse Forhandlinger slapper Ansvarsfølelsen hos Fagenes egne Forhandlere i Retning af at komme til Enighed, det maa for enhver Pris undgaas.“

Videre udtalte Rytter:

„Mit Partis Standpunkt er, at man paa dette højest ømfindelige Omraade maa sige, at det baade er rimeligt og naturligt at lade Parterne søge frem til nye Veje. Der er netop nu paa næsten alle Arbejdsomraader skabt Arbejdsro i to Aar, og for mig at se vil det derfor nu være rigtigst at opfordre Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund til at tage hele dette dybt alvorlige Spørgsmaal op og i Fællesskab finde en Ordning for, hvorledes Fremtidens Interessekonflikter skal løses.“

Rytter sluttede med at sige, at medens Det konservative Folkeparti ikke kunde anbefale det første Forslag (om Voldgift) kunde det anbefale Nedsættelsen af en Kommission for derigennem at finde Veje til Ordningen af Forholdet mellem Arbejdere, Arbejdsgivere og Funktionærer.

Forslaget sendtes i Udvalg paa 15 Medlemmer og blev ikke færdigbehandlet i Rigsdagssamlingen.

19. Marts-Cirkulæret.

Den 19. Marts 1946 udsendte Arbejds- og Socialministeriet en Bekendtgørelse, hvorefter følgende Grupper af Arbejde med offentligt Tilskud standsedes med øjeblikkelig Virkning:

Vejarbejder, der udføres med Tilskud af Ministeriet for offentlige Arbejder, Landvindingsarbejder, der udføres med Tilskud fra Landvindingsloven, Beskæftigelsesforanstaltninger, der udføres

med Tilskud efter Beskæftigelsesloven, og kommunale Arbejder, der udføres med Tilskud fra den fælleskommunale Udligningsfond.

Undtaget er Stødotagningsarbejder, Arbejder med Brunkulsboringer, Arbejder vedrørende Adgangsveje til Mosebrug og Brunkulslejer, Tøjreparationscentraler og Husmoderafløsningsforanstaltninger samt Foranstaltninger for arbejdsløse Litografer og Musikere. I særlige Tilfælde, hvor Beskæftigelsesforholdene taler derfor, eller hvor en Standsning medfører ekstraordinære tekniske Vanskeligheder, vil Regeringens Beskæftigelsesudvalg kunne meddele Dispensation, men Andragende herom har ikke opsættende Virkning. Ethvert Arbejde af den nævnte Karakter skal derfor øjeblikkelig standses, saaledes at Genoptagelse kun kan finde Sted, hvis Regeringens Beskæftigelsesudvalg imødekommer et evt. Andragende om Dispensation.

Dagsordendebat i Folketinget.

Den socialdemokratiske Reaktion overfor Regeringens Cirkulære var voldsom og førte til skarpe Angreb i „Social-Demokraten“, som skrev, at Regeringens Holdning overfor de Tusinder af danske Arbejderhjem var mere end en Dumhed, men en Udfordring.

Den 26. Marts, da Folketinget behandlede Lovforslaget om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af Arbejdsløse, sluttede *Hedtoft* sin Tale med Forslag om følgende Dagsorden:

„Idet Folketinget over for Regeringen udtaler sin alvorligste Misbilligelse af den ved Cirkulære af 19. Marts d. A. iværksatte Standsning af Statsarbejder og statsstøttede offentlige Arbejder gaar Tinget over til Lovforslagets videre Behandling.“

Den konservative Ordførertale.

Som konservativ Ordfører hævdede *Christmas Møller*, at han maatte dele Bedømmelsen af Cirkulæret i dets materielle og formelle Indhold. „Hvad angaar det materielle Indhold kan der med den nuværende Arbejdsløshedssituation vist ikke være nogen som helst Tvivl om, at Beskæftigelsesforanstaltninger fra det offentlige Side særlig maatte være beregnet med høje Arbejdsløshedstal for Øje, og at det derfor er givet, at man paa et eller andet Tidspunkt i Foraaret, naar Efterspørgslen efter Arbejdskraft blev stærk, maatte have et Cirkulære.“

Men lige saa givet det var, at et Cirkulære af denne Art skulde udsendes, lige saa rimeligt og naturligt havde det været, om man havde givet et Varsel, saaledes at man ikke standsede Arbejderne pr. straks, og at man, hvis man havde forhandlet Spørgsmaalet,

om jeg saa maa sige, til forskellig Side, som havde stærk Interesse for disse Spørgsmaal, vel vilde være kommet til et Resultat, som baade politisk og økonomisk havde været forstandigere."

Den vedtagne Dagsorden.

Debatten i Folketinget sluttede med, at 74 Medlemmer (Venstre, Konservative, Radikale og Retsforbundet) imod 64 (Kommunister og Socialdemokrater) vedtog en af Christmas Møller, Jørgen Jørgensen, Norlev og Juul stillet Dagsorden af følgende Indhold:

"Idet Tinget tager Arbejds- og Socialministerens Redegørelse til Efterretning og understreger Ministerens Tilsagn om at give de Dispensationer fra Bestemmelserne i Cirkulæret af 19. Marts d. A., som tekniske og beskæftigelsesmæssige Hensyn gør ønskelige, gaar Tinget over til Lovforslagets videre Behandling."

Arbejdsfordelingsloven.

Den 1. April vilde Loven af 30. Marts 1942 om midlertidig Fordeling og Regulering af Arbejde med senere Ændringer udløbe, hvis den ikke forlængedes, og Socialministeren havde under Behandlingen af Ændringer i Arbejdsløshedsunderstøttelserne antydnet, at det ikke var givet, at han vilde foreslå Loven om Arbejdsfordeling forlænget, idet han først vilde se, hvorledes Udviklingen formede sig.

Som et Træk herimod forelagde syv Socialdemokrater med *Gustav Pedersen* som Ordfører den 1. Marts 1946 i Folketinget Lovforslag om Forlængelse af Lov af 30. Marts 1942 om midlertidig Fordeling og Regulering af Arbejde.

Socialministeren anførte overfor det socialdemokratiske Forslag, at han ikke saa nogen Anledning til at forlænge Loven. Da man i Slutningen af Maj 1940 fik den, var Baggrunden en forudgaaende meget betydelig Arbejdsløshed og derefter de af Krigen skabte særlige Forhold paa Arbejdsmarkedet. Derfor opretholdt man Arbejdsfordelingsloven med Tilskud fra det Offentlige til Arbejdsfordeling. Det Omfang, hvori Loven benyttedes, har varieret, men Arbejdsfordelingen naaede sit Maksimum 1945, da den omfattede 103,000 Personer. Siden da havde der været stadig Nedgang, og nu var man naaet til et Stadium, hvor der var Mangel paa Arbejdskraft, og hvor der var Udsigt til, at denne Mangel vilde stige. Regeringen maatte derfor være af den Overbevisning, at der ikke længere forelaa nogen saglig Begrundelse for Forlængelse af Arbejdsfordelingsloven.

De Konservatives Stilling til Arbejdsfordelingsloven.

I Anledning af nogle Udtalelser af Socialdemokraten *Gustav Pedersen* svarede Det konservative Folkepartis fungerende Ord-

fører, *Boeck-Hansen*, ved Debatten, at man godt kunde holde Arbejdsgiverne udenfor denne Sag, da de ikke havde haft noget at gøre med den som saadan.

Derefter udtalte *Boeck-Hansen*, at Arbejdsfordelingsloven havde været paa sin Plads under Krigen og været en rigtig god Lov, saa længe der i Landet var en fremmed Magt, som i høj Grad ønskede at anvende dansk Arbejdskraft. Arbejderne kunde ved Hjælp af denne Lov blive paa deres Arbejdsplads uden at miste alt for meget i Indtægt, og Arbejdsgiverne satte selvfølgelig Pris paa at kunne holde Arbejderne samlede om sig.

Men da man ved en Lovanordning satte Hjælpen op, saaledes at den blev $\frac{1}{3}$ af Lønningerne, blev Forskellen mellem Lønninger og Erstatning for mistet Arbejde for lille, og navnlig mange Kvinder kunde ikke se Fordelen ved at gaa paa Arbejde. Der skete virkelige Misbrug. Man kunde godt forstaa, at saadanne Misbrug kunde snige sig ind; man kunde bare ikke have det. „Jeg har“, udtalte *Boeck-Hansen*, „staaet overfor det Tilfælde, hvor Folk for at gaa ind i et nyt Arbejde ligefrem krævede, at der skulde være en Arbejdsfordelingsordning, og det var meget forkert, for naar man gik ind i et nyt Arbejde, var der ingen Grund til at fordele Arbejdet, eftersom det ikke eksisterede i Forvejen.“

„Det havde været rigtigt, at man beholdt Loven nogen Tid efter Krigen“, fortsatte *Boeck-Hansen*. „Men nu udløber den altsaa til 1. April, og nu er det saadan, at Arbejdsmængden vokser fra Dag til Dag, og at man mange, mange Steder mangler Arbejdskraft. Der er ingen Tvivl om, at vi kommer til at mangle Arbejdskraft her i Landet, og saa kan jeg ikke se andet, end at det vilde være mærkværdigt, om Staten paatager sig store Udgifter, medens Erhvervene i al Almindelighed staar og mangler Arbejdskraft. Det tror jeg vil være uheldig, og derfor vil jeg paa mit Partis Vegne fraraade, at vi fortsætter denne Lov eller rettere fornyer den efter 1. April.“

Ved tredje Behandling den 28. Marts forkastedes det af Socialdemokraterne stillede Forslag om Forlængelse af Arbejdsfordelingsloven med 65 Stemmer mod 44.

Lærlingenes Forhold.

Den 28. Marts 1946 forelagde *Leonhard Hansen* paa den socialdemokratiske Rigsdagsgruppes Vegne i Folketinget Forslag om, at i Fag, hvor der ikke var fastsat Dyrtidstillæg i den kollektive Overenskomst mellem Fagets Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationer, skulde det af de to Parter udpegede Nævn for Lærlinge spørgsmaal paa Begæring af een af de to Parter kunne træffe Afgørelse om Mindsteydelser af Dyrtidstillæg til det paagældende Fags Lærlinge. Hvis der ikke opnaaedes Enighed mellem Repræ-

sentanterne for de to Grupper, skulde Nævnets Formand paa Grundlag af de fremkomne Forslag kunne træffe Afgørelse om Dyrtidstillæggets Størrelse. Forslaget fremsattes som Forslag om Tilføjeelse til Loven af Maj 1927 om Lærlingeforholdet.

Under 1. Behandlingen i Folketinget den 7. Maj pegede Arbejds- og Socialministeren paa det mærkelige i, at Repræsentanter for den socialdemokratiske Gruppe i Folketinget paa dette specielle Omraade forelagde et Forslag om Indførelse af tvungen Voldgift. Forslaget egnede sig efter Ministerens Mening ikke til Vedtagelse, men Forslaget kunde maaske passende henvises til et Udvalg, hvor man saa samtidig kunde se lidt mere paa forskellige andre Bestemmelser med Hensyn til Lærlingeloven.

Ordføreren for de Konservative *Rytter* udtalte:

De Spørgsmaal, som dette Lovforslag vil gribe ind i, er meget komplicerede, og jeg tror ikke, at det vil være muligt at drøfte dem indgaaende ved denne Lejlighed. Man er for øvrigt her ude for den Urimelighed, at man vil fastsætte Dyrtidstillæg til Lønninger, som ikke er fastlagt i en kollektiv Overenskomst, og det Forhold maa i sig selv volde nogen Betænkelighed. Imidlertid er der forskellige Grunde, som bevirker, at vi gerne vil se paa dette Spørgsmaal, og jeg kan godt for mit Partis Vedkommende sige, at en Bedømmelse og Gennemgang i et Udvalg kan have væsentlig Interesse uden at vi dermed har givet nogen Tilslutning til Lovforslagets Gennemførelse.

Forslaget gik til 2. Behandling og i Udvalg, og Sagen er ikke færdigbehandlet fra Rigsdagen.

Arbejdskortene.

Den 21. Maj 1946 forelagde Regeringen i Folketinget Forslag til Ændringer i Lov om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring. Forslaget gaar først og fremmest ud paa, at Arbejdsløshedslovens § 4 A, der indeholder *Bestemmelserne om Arbejdskort, ophæves*. Til Gengæld foresloges forskellige Kontrollforanstaltninger skærpede gennem udvidede Bemyndigelser til Arbejdsdirektøren, bl. a. at Arbejdsdirektøren efter Forhandling med vedkommende Arbejdsgiverorganisation kan paalægge Arbejdsgiverne at medvirke ved Kontrollens Gennemførelse, ligesom man foreslog Kontrollkort ombyttet med et Beskæftigelseskort ved visse Arbejder. Arbejdsgiverens Pligt til at give Oplysninger understregedes paa forskellig Maade i Forslaget.

Endvidere foresloges Formuegrænsen for Begrebet „ubemidlet“ i Lovens Forstand fastsat til 10.000 Kr. for Ikke-Forsørgere og 15.000 Kr. for Forsørgere og til henholdsvis 15.000 og 22.500 Kr., naar Formuen bestaar i fast Ejendom. De tidligere Grænser var 8000 — 12.000 — 12.000 — 18.000.

I Forbindelse med Forslaget om Ændringer i Loven om Arbejdsanvisning forelagdes af Socialministeren et særligt Forslag om Ændring i Loven om offentlig Forsorg — nødvendiggjort af Arbejdskortenes Bortfald.

Det paalagdes gennem Forslaget Arbejdsgiveren at give Oplysninger til et socialt Udvalg, hvis det spørger, hvor længe en trængende har været beskæftiget hos ham, og hvilken Løn han fik.

Kommunisterne stillede et særligt Forslag, men det betegnedes under Debatten som et Paradeforslag, da det i det væsentlige var parallelt med et socialdemokratisk Forslag, som tidligere var blevet forkastet.

Kort-Ordningen svigtede.

Under 1. Behandlingen i Folketinget 25. Maj 1946 udtalte den konservative Ordfører *Rytter* bl. a., at Venstre ved at forelægge dette Lovforslag havde kvitteret en væsentlig Del af et Initiativ, man tog i 1942. Arbejdskortordningen havde i sin *teoretiske* Udformning nærmet sig det ideelle, men *Praksis* havde vist noget helt andet, fordi Kontrollen svigtede, navnlig overfor de løst beskæftigede og de arbejdsløse. *Rytter* var ikke utilbøjelig til at tro, at Arbejdskortene nærmest havde bevirket en Tendens til at svække Arbejdsløshedskassernes og Kontorbestyrernes Samvittighed og Initiativ, idet man har regnet med, at naar man nu havde disse Arbejdskort, og naar den formelle Side af Sagen var i Orden, vilde det ogsaa dermed være berettiget at udbetale Understøttelse. *Rytter* fortsatte:

De yderligere Kontrollforanstaltninger, som foreslaas i Lovforslaget, regner jeg bestemt med vil have en vis Betydning, men efter min Mening vil det være ganske afgørende nødvendigt, at Arbejdsløshedskassens Bestyrelser bliver klar over, at der paalægges dem et meget betydeligt moralsk Ansvar og en meget betydelig Forpligtelse til at gribe ind i alle de Tilfælde, hvor der er Fare for eller Mistanke om Misbrug. Men jeg kunde tænke mig, at det yderligere vilde have en vis Betydning, at man i Arbejdsløshedskasserne valgte Embedsmændene paa en saadan Maade, at de i saa vid Udstrækning som muligt blev uafhængige. De Forhold, hvorunder Embedsmændene vælges i disse Kasser er, saa vidt jeg ved, lidt forskellige de forskellige Steder, men jeg tror, at det vilde medvirke til en Klaring af dette Spørgsmaal og en Afvæbning af en Del af Kritikken, hvis man paa dette Omraade fandt frem til saadanne Valgformer, at man med Rette kunde sige, at Embedsmændenes Uafhængighed af Medlemmerne var saa fuldkommen som mulig.

Men det vil ogsaa være nødvendigt, hvad angaar de menige Medlemmer, at gaa ind i en Oplysning om, at det nu er nødvendigt at prøve paa at finde frem til en lidt anden Mentalitet. Det bliver nødvendigt, at man ikke i misforstaaet Kammeratskabs-

og Kollegialitetsfølelse dækker over hinanden; det tror jeg, der i nogen Grad har været Tendenser til. Det er meget vanskeligt for udenforstaaende i Detailler at sige, hvad der skal ændres med Hensyn til de enkelte Kassers Kontrolbestemmelser, men jeg er ganske overbevist om, at ved de Forhandlinger, som nu yderligere skal finde Sted mellem Arbejdsdirektoratet og de enkelte Arbejdsløshedskasser, vil man kunne finde frem til fornuftige Bestemmelser.

Jeg vil med det samme sige, at personlig har jeg den største Respekt for det Arbejde, der er gjort af Arbejdsløshedskasserne Embedsmænd, og den Maade, de har udført det paa, og jeg vil tro, at man med god Vilje paa begge Sider vil kunne finde Kontrolforanstaltninger, der er adskilligt mere effektive end de, man har. Paa et andet og specielt Omraade, Havnearbejderne i København, hvor man paa Forhaand maatte regne med meget store Vanskeligheder med Gennemførelse af Kontrollen, har Arbejdsløshedskasserne i Samarbejde med Havneorganisationens Ledelse fundet frem til en Ordning, som mig bekendt virker nærmest ideelt.

Efter at have omtalt, at det især var paa Landet, Systemet havde svigtet, selv om der ogsaa havde fundet Misbrug Sted i Byerne, fortsatte Rytter:

I denne Forbindelse maa jeg gøre opmærksom paa, at jeg mener at have konstateret, at i mange Tilfælde er saavel arbejdsøgende som Arbejdsgiverne gaaet med til Misbrug under Henvielse til Reglerne om sambeskattede. De gifte Koner, der søger Arbejde enten ved Vask eller paa anden Maade, har haft en decideret Uvilje mod at bruge Arbejdskortene, og har i saa og saa mange Tilfælde henvist til, at Sambeskatningen vilde blive helt urimelig med den Indtægt, de vilde faa. Jeg tror, man skal benytte den første Lejlighed til at faa dette Spørgsmaal taget op.

For en Ordens Skyld kan jeg meddele, at jeg og mit Parti er indforstaaet med en Forhøjelse af Grænsen for ubemidlede Optagelse og Forbliven i Kasserne og maaske endda kunde tænke os at gaa videre paa dette Punkt.

Om Lovforslaget om Ændring i Loven om offentlig Forsorg skal jeg indskrænke mig til at sige, at det som en Konsekvens af det Lovforslag, jeg lige har omtalt, naturligvis maa gennemføres under Forudsætning af, at dette Lovforslag gaar igennem. Derimod kan vi ikke give det af Kommunerne fremsatte Lovforslag om Ændringer i og Tilføjelser til Arbejdsløshedsloven vor Støtte.

Forslagets Vedtagelse.

Efter at være behandlet i Udvalg vedtoges Lovforslagene den 21. Juni. For stemte alle Partier undtagen Kommunerne, som havde trukket deres Forslag tilbage, efter at deres Ændringer var forkastet ved 2. Behandling.

Arbejdsløshedsloven.

Regeringens Forslag.

Den 30. Januar 1946 vedtog Folketinget en Række af Regeringen foreslåede Ændringer i Lov om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring.

Ændringerne tog i første Række Sigte paa at revidere og ophæve de ved Lovanordningen af 20. Marts 1945 indførte Bestemmelser om ekstraordinært Reguleringstillæg til Arbejdsløse og om Maksimumssatser for Understøttelser til arbejdsløse Ikke-Forsørgere og Arbejdsfordelte. Ifølge den nævnte Lovanordning, der i al Almindelighed forhøjede Understøttelsessatserne, suppleredes Understøttelsen med et Huslejetilskud, der i Byerne udgjorde indtil 60 Kr. maanedlig og paa Landet indtil 40 Kr. maanedlig. Endvidere forhøjedes de gældende Bernetillæg med 20 Øre fra 40 til 60 Øre. Den gældende Bestemmelse om, at Understøttelserne i intet Tilfælde maatte overskride $\frac{2}{3}$ af den gennemsnitlige Arbejdsindtægt i vedkommende Fag, ændredes derhen, at Maksimumsbeløbet fremefter maatte udgøre $\frac{4}{5}$. For Arbejdsfordelte blev Ydelsen principielt fastsat til $\frac{4}{5}$ af den gennemsnitlige Arbejdsindtægt.

Regeringens Forslag gik ud paa at ophæve $\frac{4}{5}$'s Bestemmelsen for Forsørgere uden Børn og Ikke-Forsørgere. Huslejetilskuddet bortfaldt for arbejdsløse Ikke-Forsørgere, og Arbejdsfordelte er underkastet samme Betingelser som almindelige Arbejdsløse, ligesom man ønskede Loven ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse. Til Gengæld gennemførtes paa konservativt Initiativ, at de arbejdsløse skulde have fuld Dækning for Prisstigningen, saaledes som denne gav sig Udslag i Detailpristallet. Endvidere foreslog man (efter Udvalgsbehandling), at Aldersgrænsen for hjemmeværende Børn, der giver Adgang til Bernetillæg til Arbejdsløshedsunderstøttelsen, forhøjes fra 15 til 17 Aar, dog kun forsaavidt Forældrene har væsentlige Udgifter til deres Uddannelse eller lign. Bernetillægget blev samtidig foreslået forhøjet fra 60 Øre til 1 Kr. pr. Dag, og Maksimumsgrænsen, der tidligere var 4 Børn, ophævet. Huslejetilskuddet bevaredes for Forsørgerne, og for Forsørgere med Børn gjaldt fortsat, at deres Understøttelse inklusive Bernetillæg og Huslejetilskud kan stige indtil $\frac{4}{5}$ af den gennemsnitlige Arbejdsløn indenfor deres Fag.

Lovanordningen af 20. Marts 1945 udløb oprindeligt den 30. September, men forlængedes til 15. December 1945. Men under Behandlingen i Folketinget gjorde *Christmas Møller* og flere opmærksom paa det uheldige i, at Loven ophævedes lige før Jul og midt i Vinterens Hjerte, hvorefter man enedes om en Forlængelse til 1. Februar. Ved de derefter af Regeringen foreslaaede Ændringer forlængedes Loven til 28. Februar 1946, hvorefter Ændringerne traadte i Kraft.

Af *Christmas Møllers* Ordførertale.

Christmas Møller indledede sin Ordførertale under Sagens anden Behandling i Folketinget med at sige, at ingen kunde være i Tvivl om, at Det konservative Folkeparti stadig havde ment, at Forordningen af 22. Marts ikke lod sig opretholde og derfor vilde søge den ændret.

De Satser, vi havde efter den Arbejdsløshedslovgivning, vi havde i 1937 og ogsaa tidligere og i 1939 og 1940, da vi fik Samlingsregering, forsøgtes ikke væsentligt ændrede i 1941—1942—1943 og op til 1945. Man kan mene, hvad man vil om de Ændringer, der fandt Sted i den sociale Lovgivning i 1941 og 1942; jeg var ikke nogen stor Beundrer af dem, og det er vel den højtærede Arbejds- og Socialminister, saa vidt jeg forstaar, heller ikke, idet han vil tage Spørgsmaalet om Arbejdskortene op til Undersøgelse med det Formaal i og for sig at afskaffe dem. Man kan mene om dette Arbejde, hvad man vil, men i hele denne Periode blev der bortset fra 1945 ikke gjort noget Forsøg paa at komme op paa de høje Satser.

Sammenligningsgrundlaget skal være 9 Kr. 10 Øre og 6 Kr. 70 Øre for Ikke-Forsørgere med under 8 Aars Anciennitet og 8 Kr. 10 Øre for Ikke-Forsørgere med over 8 Aars Anciennitet, og disse Satser skal sammenlignes med de efter Arbejdsløshedsloven, man kunde næsten fristes til at sige den socialdemokratiske, den Kjærbølske Arbejdsløshedslov, gældende 8 Kr. 80 Øre, 6 Kr. 50 Øre og 7 Kr. 80 Øre. Det er det rimelige Sammenligningsgrundlag. Det er det, man gennem mange Aar havde arbejdet med, og som vilde have været gældende, naar den ekstraordinære Bestemmelse af 20. Marts 1945 var bortfaldet.

Man maa nu tænke paa, at hertil kan føjes Bestemmelser om Børnetillæg, som jeg vel erkender ikke er store i Omfang, men dog betyder en Forøgelse og en Forbedring, dernæst en Bestemmelse om, at man bibeholder $\frac{1}{3}$ -Bestemmelsen for Forsørgere med Børn og kun gaar til $\frac{2}{3}$ -Bestemmelsen for andre Forsørgere og Ikke-Forsørgere. Naar man ser paa Agitationen ved Valget mod Ængstelsen for en særlig reaktionær Tendens og en Nedskæringstendens, og naar man ser paa, hvorledes man vil slaa dette op som en stor Nedskæring, hvor Sandheden er den modsatte, maa jeg for mit Vedkommende sige til det

ærede Socialdemokrati og til det kommunistiske Parti, at jeg synes, det er en fuldkommen urimelig Tale, de fører angaaende det Forslag, der her er Tale om.

Lovforslaget gennemførtes med Venstres, Konservatives og Radikales Stemmer. For et socialdemokratisk Ændringsforslag stemte foruden Socialdemokraterne Kommunisterne, Retsforbundet og Dansk Samling.

Levnedsmiddelhjælp til Trængende.

Den 1. April 1946 udløb Loven om Hjælp til Trængende til Indkøb af visse Levnedmidler. Loven vedrørte Hjælp til Køb af Oksekød og andet Kød, Køb af Sædmælk og Uddeling af Smørrabatkort. Endnu den 28. Marts havde Regeringen ikke stillet Forslag om Lovens Forlængelse og Udtalelser af Arbejds- og Socialministeren havde skabt Frygt for, at Loven ikke vilde blive forlænget. Saa vel Socialdemokraterne som Kommunisterne stillede derfor hver et Forslag om, at Loven forlængedes. Socialdemokraterne krævede Forlængelsen i et og Kommunisterne i et halvt Aar. Imidlertid stillede Arbejds- og Socialministeren selv den 29. Marts Forslag om at forlænge Loven et Kvartal, saaledes at der stilledes 9 Millioner Kr. til Raadighed til Rabatkortene. Ministeren udtalte, at naar Loven kun foresloges forlænget et Kvartal, skyldtes det, at der inden Sommeren vilde blive fremsat et Forslag til Ændring af Alders- og Invalididenteloven.

Overfor Socialdemokraterne, der angreb Regeringen og dens Støttepartier for Arbejderfjendtlighed, udtalte den konservative Ordfører, *Christmas Møller*, at vel var der begaaet en teknisk Fejl fra Regeringens Side, men denne var nu rettet paa en efter hans Mening rigtig Maade.

Christmas Møller fortsatte:

„Jeg vil gerne sige, at jeg tror ogsaa, man fra Socialdemokratiets Side skal være en Smule paa Vagt over for, hvilket Standpunkt man indtager. Jeg kunde egentlig have Lyst til at bede det ærede Medlem Hr. V. Buhl, den tidligere Statsminister, men navnlig Finansministeren, om at sige lidt om, hvor tryk han egentlig er ved den Maade, paa hvilken der gives Penge ud for Tiden. Nu skal det ærede Medlem nok nære sig, for det passer jo ikke ind i Situationen og Agitationen, men jeg føler mig helt overbevist om, med det Kendskab, jeg har til det ærede

Medlem, at han en Gang imellem siger til sig selv: Hvor ender det økonomisk? Og hvis man ser paa den sociale Linie, og navnlig paa den gennemførte Arbejdsløshedslov, som jo er et Udtryk for en Fortsættelse af Regeringens, dens eget Partis og ogsaa vor Stilling paa dette Omraade, saa tør jeg hævde, at der er intet Menneske med politisk Forstand, som tror, at Arbejdsløshedsloven var blevet anderledes under Statsminister Buhl eller Arbejds- og Socialminister Hans Hedtoft; jeg tror det i hvert Fald ikke, jeg tror, at den maaske snarere var blevet ringere."

Regeringens Lovforslag vedtoges enstemmigt af Folketinget.

raade, som var stillet til Kommunernes Raadighed for særligt trængende og ekstraordinær Hjælp, til 15 pCt., ligesom Rigsdagen 2 Gange har vedtaget Love, hvorefter der udbetaltes ekstraordinære Eengangstillæg til Rentenyderne. Disse Tillæg er nu indarbejdet i selve de af Loven forudsatte Grundbeløb, men desuden har der fundet en reel Forhøjelse af Grundbeløbene Sted. For stadig at holde en Udvej aaben for Kommunerne til at yde særlig Hjælp i ekstraordinære Trangstilfælde er der dog bibeholdt et Raadighedsbeløb paa 5 pCt. af Grundbeløbene. Ligeledes har Forhøjelser fundet Sted af Invaliditetstillægget, Hjælpeledsstillægget, Blindetillægget (med henholdsvis 40, 100 og 100 pCt. i Forhold til den gamle Lov). Børnetillægget (der fremtidig omfatter alle Børn), og af Lommepengene for Beboere paa Alderdomshjem etc. Som et nyt Begreb er indført det saakaldte *Ægteskabstillæg*, der ydes Ægtefæller, hvorfra kun den ene oppebærer Rente.

Aldersgrænsen.

Den nye Lov forhøjer principielt Aldersgrænsen for Aldersrentenydere fra 60 til 65 Aar. Herfra er dog 3 væsentlige Undtagelser:

- 1) For Kvinder gælder fortsat 60 Aars-Grænsen.
- 2) Hvor svigtende Helbred gør sig gældende, kan en Rentesøger faa nedsat Aldersgrænsen til 60 Aar.
- 3) Personer, der ved Lovens Ikrafttræden (1. Juli 1946) er fyldt 60 Aar kan fortsat oppebære eller onnaa Aldersrente.

Kvinder og Mænd ligestilles.

En ligeledes afgørende Ændring af Loven er den Ligestilling af Kvinder og Mænd, der finder Sted ved Beregning af Grundbeløb. Hidtil har der været en særlig — noget lavere Takst — for enlige Kvinder. Denne Gruppe af Rentemodtagere vil derfor nu faa en særlig stor Forhøjelse, idet de foruden de øvrige Forhøjelser, faar Forhøjelsen fra Kvinde- til Mandstakst.

Forhøjelsen af Grundbeløbene m. v.

Som Følge af de nye Aldersgrænser forhøjes Grundbeløbene principielt til den tidligere gældende 65 Aars Takst. Hertil lægges 20 pCt. Bestemmelsen om at 15 pCt.s Raadighedsbeløbet afløses af en fast Brændsels- og Beklædningshjælp samt et Raadighedsbeløb paa 5 pCt. Den hidtil gældende Rabatkortordning bortfalder samtidig.

Fradragsreglerne.

Vedrørende de nye Fradragsregler se Skemaet bag i Bogen.

Stigende Udglit for det Offentlige.

Der findes i Øjeblikket her i Landet ca. 212.000 Aldersrentemodtagere og ca. 42.000 Invaliderentemodtagere. Udgiften til den gamle Lovs Grundbeløb, Raadighedsbeløb, Driften af Alderdomshjem, Eengangstillægget og Rabatkort androg pr. Aar (sidste Finansaar) ca. 345 Mill. Kr. Udgiften til den nye Lov andrager ca. 410 Mill. Kr. I midlertid er Antallet af Aldersrentemodtagere stigende, og man regner med, at det i 1961 vil udgøre ca. 276.000, hvilket i Forhold til den gamle Lov skulde have medført en Merudgift paa 65 Mill. Kr. Udgiftstigningen — udover de 410 Mill. Kr. — for den reviderede Lov vil næppe afvige meget herfra, thi selvom Sætserne er højere og Tillæggene større, vil den gradvise Forhøjelse af Aldersgrænsen for Mænd, der samtidig er gennemført, bevirke en vis Besparelse, selvom den endnu vanskeligt lader sig overskue. Alt i alt er det en meget betydelig og stedse stigende Andel af Statens Indtægt, der er Behov for til Løsning af denne Opgave, hvilket er saa meget mere betænkeligt, som Antallet af Personer i de produktive Aargange er faldende som Følge af de „smaa Aargange“ i Perioden fra 1920—36. Man maa derfor give saavel Arbejds- og Socialministeren som den konservative Ordfører, *Hans Thyge Jacobsen*, Ret i, at man næppe kan naa meget længere frem ad Lovgivningens nuværende Vej.

Eenstemmig Vedtagelse. — Socialdemokratisk og kommunistisk Ændringsforslag.

Den nye Lov blev enstemmigt vedtaget paa Rigsdagen. Under Behandlingen stillede Socialdemokraterne et Ændringsforslag, som vilde medføre en yderligere Stigning paa ca. 50 Mill. Kr., medens Kommunisterne foreslog Ændringer, der vilde bringe Udgiften til Loven op paa 900 Mill. Kr. aarlig. Det er næppe for meget at karakterisere begge disse Forslag som „Overbud“, thi der er ikke Skygge af Tvivl om, at den Lov, der nu er vedtaget, repræsenterer meget væsentlige Fremskridt i Forhold til den gældende Lovgivning paa disse Omraader.

Den konservative Ordfører Hans Thyge Jacobsens Tale.

Ved 1. Behandling i Folketinget af Forslaget om Forbedring af Alders- og Invaliderentyderes Kaar, udtalte den konservative Ordfører *Hans Thyge Jacobsen* bl. a. følgende, som rummer en Række principielle konservative Betragtninger:

Af Det konservative Folkepartis Program fremgaar det, at vi fra vor Side er indstillet paa at medvirke til en Forbedring af samtlige Rentemodtageres Kaar.

Der er i det af Socialministeren forelagte Forslag utvivlsomt mange Momenter af Betydning for en saglig rigtig Reform.

Lad mig imidlertid straks tilføje, at vi fra vor Side havde ønsket allerede paa nærværende Tidspunkt en videre gaaende Reform baade med Hensyn til Aldersrentemodtagerne og med Hensyn til Invaliderne.

Med Hensyn til Alderdomsforsørgelse har vort Parti i Tide talt om, at der burde indføres en Forsikringsordning af en eller anden Karakter, og der er for os ikke fjerneste Tvivl om, at nu er Tiden inde til at tilvejebringe en eller anden Form for en Forsikrings- eller Pensionsordning paa dette Omraade. Det forekommer mig, at der er en lang Række Begrundelser for dette. Der er jo for det første de af den højtærede Minister i Forelæggelsestalen nævnte Tal. Der er i Dag 212.000 Aldersrentemodtagere og ca. 42.000 Invaliderrentemodtagere. Efter de Udregninger, som ligger til Grund for Forslaget, vil der i de kommende 15 Aar ske en Stigning, saa vi kommer op paa et Antal Aldersrentenydere af 276.000, altsaa et betydeligt Stykke paa den anden Side af den kvarte Million. Hvor mange Invaliderrentemodtagere, der vil blive, kan ifølge Sagens Natur ikke beregnes, men vi vil i Løbet af meget kort Tid komme op paa en samlet aarlig Udgift paa 436 Mill. Kr. til Rentemodtagere; vi nærmer os altsaa med hurtige Skridt til den halve Milliard.

Der kan næppe være Tvivl om, at denne Stigning, som jo er uundgaaelig, tilsiger os alle en fordomsfri Overvejelse af Spørgsmaalet om at faa en eller anden Form for Forsikring eller Pension ind i Aldersrenteloven. Sandheden er jo den, at Alderdomsforsørgelsen her i Landet egentlig ikke mere har Karakter af Understøttelse af et Mindretal af ubemidlede Borgere, men at Alderdomsforsørgelsen langt mere har Karakter af at være Udtryk for en helt ny, en helt anderledes Samfundstilstand end den, vi tidligere har kendt, en Samfundstilstand, hvorunder et til et Flertal grænsende Antal Medborgere maa organisere deres økonomiske Livsførelse, saaledes at de regner med en gennem det offentlige formidlet Alderdomsforsørgelse. Dette er jo det virkelige Forhold og den helt nye Tilstand, vi har at regne med.

Som yderligere en Begrundelse for saa hurtigt, som ske kan, at søge over i en eller anden Form for Forsikring, vil jeg gerne gøre opmærksom paa, at der jo er ved at opstaa en betydelig og sikkert uretfærdig Ulighed mellem visse Befolkningsgrupper, idet der mellem en pens. Statsbaneporør og en selvpens. Privatfunktionær paa den ene Side og en Aldersrentemodtager paa den anden Side er ved at komme en saadan Lighed i det Totaludbytte, de faar i deres Alderdom, at den Omstændighed, at Statsbaneporøren og Selvpensionisten gennem deres Arbejdsløn har indbetalt betydelige Beløb til deres egen Pension, medens Aldersrentemodtageren ikke har gjort noget tilsvarende, jo maa stille hele dette Spørgsmaal i en Belysning, som gør det nødvendigt at overveje Sagen.

Den højtærede Minister udtalte i sin Forelæggelsestale, at en „vederlagsfri Pensionsordning for alle Borgere vilde medføre

Boligspørgsmaal.

Boligsituationen i al Almindelighed.

Boligproblemet har efter Besættelsens Ophør tegnet sig med en ganske overordentlig Alvor, fordi der — som Følge af Materiale-situationen og de tyske Krav — er blevet bygget alt for lidt under Krigen. Krigens Slutning bragte ikke den nødvendige væsentlige Bedring i Byggesituationen, og i de første Maaneder af 1946 blev der til Eksempel endog bygget mindre end i de tilsvarende Maaneder af 1945. Dertil kommer, at Antallet af Boligsøgende paa Grund af de store Fødselskuld omkring 1920 nu er vokset stærkt; i 1931 var der 2,3 Mill., men i 1945 2,8 Mill. Personer over 19 Aar. I den af Indenrigsministeriets Byggeudvalg af 1940 for et Aars Tid siden afgivne Betænkning, den saakaldte Bjerregaardske Betænkning, omtales Provinsbyerne og navnlig de jyske som de haardest ramte med Hensyn til Boligmangelen, og Udvalget kommer til det Resultat, at den under Krigen opstaaede Boligmangel i Landet som Helhed andrager 48,000 og 53,000 Lejligheder. Dette Antal Lejligheder svarer imidlertid kun til den værste Underforsyning af Boliger, da det gælder om at skabe en Reserve af ledige Lejligheder af Hensyn til de mange, som ønsker at stifte Hjem, og af Hensyn til de Familier, som nu maa bo splittede, naar Embedsmænd forflyttes eller er indlogerede hos andre Familier. Hvis vi skal bevare det, der vindes, naar Underforsyningen paa de ca. 50,000 Lejligheder er udlignet, maa der efter Udvalgets Beregninger bygges ca. 14,000 Lejligheder om Aaret i de første 5 Aar, derefter kun 11,000, fordi Virkningerne af de lave Fødselstal i Mellemkrigsperioden til den Tid begynder at vise sig stærkere, og efterhaanden skulde man kunne gaa ned til ca. 9000 om 25—30 Aar. Ved denne Beregning er der imidlertid ikke taget Hensyn til, at mange Lejligheder trænger til Sanering paa Grund af deres daarlige og utidsvarende Tilstand, ligesom Forretningslivet har en stærk Trang til Udvidelse. Udvalget mener, at Sluttallet maa blive 143,000 nye Boliger eller i Gennemsnit op imod 29,000 om Aaret.

I den forløbne Rigsdagsperiode blev der for at bekæmpe Boligmangelen forelagt og vedtaget forskellige Lovforslag, hvoraf dog de fleste var Forlængelser, saaledes Lov om ekstraordinære Bygge-

laan til Boligbyggeri som Følge af Materialesituationen, Forlængelse af de gældende Lempelser for kommunale Ejendomsskatte, Forlængelse af Boliganvisningsloven og Huslejeloven.

Byggelaan til Boligbyggeri.

Loven om Byggelaan til Boligbyggeri som Følge af Materialesituationen tilsigter at yde de Bygherrer, som igangsætter Boligbyggeri, Garanti mod saadanne Tab, der kan opstaa ved Forsinkelse af Byggeriet som Følge af den herskende Materialeangel. Til Byggeforetagender, der er paabegyndt efter 1. December 1945, kan Staten yde ekstraordinære Byggelaan, forudsat de i Henhold til den almindelige Bygge-Støttelovgivning er berettiget til at modtage Statslaan. Laanene kan højst udgøre 90 pCt. til Kommuner og Boligforeninger og højst 80 pCt. til private Bygherrer. Beliggenhedskommunen skal garantere for Halvdelen af det Tab, der kan opstaa paa Byggelaanet. Til Finansieringen af Lovforslaget stilles af Beskæftigelsesfonden 20 Mill. Kr. til Raadighed, hvilket skønnedes at kunne finansiere 2000 Lejligheder. Under Behandlingen advarede den konservative Ordfører, Folketingsmand *Ambry* mod at lægge for store Byrder paa de Landkommuner, der ligger i Ring udenom de store Byer, og henstillede til Indenrigsministeren at overveje Spørgsmaalet om disse Kommuners Forpligtelser.

Byggeri med offentlig Støtte.

Den 31. Januar 1946 forelagde Indenrigsminister *Kjær* i Folketinget det meget omfattende og betydningsfulde Forslag til *Lov om Byggeri med offentlig Støtte*, et Forslag, som i sin Udformning støtter sig til en Betænkning fra det saakaldte Dahlgaardske Udvalg, der udelukkende var sammensat af Politikere, medens det før omtalte Bjerregaardske Udvalg var sammensat baade af Politikere, Embedsmænd og særlige Sagkyndige.

Loven gaar i sin endelige Vedtagelse ud paa følgende: Indenrigsministeren kan i Finansaaret fra og med 1946/47 og til og med 1953/54 aarligt yde Laan paa indtil 75 Mill. Kr. til Opførelse af Beboelseshuse af saavel høj som lav Bebyggelse, svarende til Behovet hos den mindrebemidlede Del af Befolkningen. Der kan ogsaa gives Laan til Tilvejebringelse af Børneforsorgsinstitutioner, Alders- og Invalideboliger og til Boliger for Unge under kollegielignende Forhold. Endelig kan der gives Laan til Erhvervelse af Byggegrunde med senere Bebyggelse som nævnte for Øje. En passende Del af Lejlighederne skal indrettes for børnerige Familier. Laanene til en Kommune maa højst udgøre 95 pCt. af Ejendommens Anskaffelsessum eller af dens Værdi og et Laan til en Boligforening, et Boligselskab, en selvejende Byggevirksomhed eller en Stiftelse eller lignende højst 85 pCt. Sidstnævnte Laane-

grænse forhøjes dog til 95 pCt., hvis særlige Forhold taler derfor, og til 97 pCt. hvis Kommunegaranti tilbydes for den Del af Laanet, der faar Sikkerhed efter 85 pCt. af Anskaffelsessummen eller -værdien.

Til socialt-filantropisk Byggeri kan indenfor et Beløb af 1 Mill. Kr. i de nævnte Finansaar opnaas Laan til Opførelse af billige Beboelseshuse for den mindst bemidlede Del af Befolkningen. Tilskud gives kun, naar et tilsvarende Tilskud opnaas hos Kommunen, og Virksomheden selv rente- og afdragsfrit tilskyder et Beløb svarende til Halvdelen af Kommunens Tilskud. Tilskudet maa højst udgøre 10 pCt. af enten Ejendommens Anskaffelsessum eller af dens Værdi.

Børnerige Familier har Fortrinsret til at leje Lejligheder i Ejendomme, der er bygget med Tilskud efter Loven.

Indenfor et Beløb af 20 Mill. Kr. kan der i de nævnte Finansaar ydes Laan til Opførelse af Parcel eller Rækkehuse og til Erhvervelse af Byggegrundene, naar Opførelsen sker til eget Brug, og til mindre bemidlede, der kan ventes at ville være i Stand til at betale Renter og Afdrag, fortrinsvis Personer med børnerige Familier. Saadanne Laan kan ogsaa gives til Kommuner og Boligselskaber, naar Opførelsen sker med Salg til mindre bemidlede for Øje. Haandværkerudgifterne for et Parcel- eller Rækkehus, til hvis Opførelse Laanet gives, maa højst udgøre følgende Beløb: I København og omliggende Kommuner for Huse indrettet til een Familie 22,000 og for Huse med 2 Lejligheder 32,000. I Købstadskommuner og bymæssigt bebyggede Dele af Landkommuner er Tallene henholdsvis 20,000 og 29,000 Kr. I Landkommunerne er Tallene 18,000 og 26,000 Kr.

Indenfor et Beløb af 4 Mill. Kr. i hvert af de nævnte Finansaar kan Laan gives til Opførelse eller Forandring ved Om- og Tilbygning af Forsamlingshuse med almindeligt Formaal, Biblioteksbygninger, Opdragelseshjem, Institutioner for forebyggende Børneforsorg, Husholdningsskoler, Undervisningskøkkener, Vandrehjem og Institutioner af lignende social eller kulturel Betydning. Beløbet kan ogsaa anvendes til Erhvervelse af Byggegrunde til disse Formaal. Dette Beløb kan med Samtykke af Rigsdagens Finansudvalg for et Finansaar foreges med indtil en halv Million Kroner ved Overførsel til det nærmest følgende Aar.

Indenfor et Beløb, som fastsættes paa Finansloven, kan der ydes Laan til Opførelse af Beboelseshuse med Lejligheder af mindre Type og til Erhvervelsen af Byggegrunde til Bygningshaandværkere og andre.

Indenfor et Beløb af 2 Mill. Kr. i de nævnte Finansaar kan Laan gives til Forandring af ældre Ejendomme ved Om- eller Tilbygning, hvorved Antallet af Lejligheder foreges, eller der

fremkommer Lokaler til Brug for førnævnte sociale Institutioner.

En Beboelses-, Kontor- eller Forretningsejendom, hvis Opførelse paabegyndes mellem den 1. April 1946 og den 1. April 1954, fritages for den paa Bygningerne faldende Del af Ejendomsskatter — dog med Undtagelse af Skatten til Amtskommunen — i Tiden indtil Udløbet af 22 Aar fra Begyndelsen af den Skatteperiode, der følger nærmest efter den første Vurdering til Ejendomsskyld eller Grundskyld af Ejendommen med fuldført Byggeri, hvis ikke den opføres i Stedet for Bygninger, der ved Ildsvaade eller paa anden Maade har lidt Skade, hvorfor Erstatning ydes ifølge Forsikring.

Ambys Udtalelser under 1. Behandlingen.

Under Lovens 1. Behandling udtalte den konservative Ordfører *Amby* bl. a.:

Man har ofte opfattet socialt Byggeri som lig med offentligt Byggeri, altsaa som en Slags Socialisering af Byggeriet, i Modsætning til det private Byggeri. Dette er efter min Mening en fundamental Misforstaaelse. Mig bekendt er det private Haandværkere, der ved Licitation eller Tilbud gennemfører Byggeriet, ogsaa i det sociale Byggeri. Det er altsaa ikke saaledes, at det er Kommunen med kommunale eller Staten med statsansatte Haandværkere, der bygger. Socialt Byggeri betyder heller ikke, at Byggeriet er bestemt ved en særlig social Lejlighedstype til Brug for mindrebedemlede, men socialt Boligbyggeri i Lovens Forstand omfatter det Byggeri, der med Udgangspunkt i de gamle Andelsforeninger og i de senere sociale Boligselskaber er organiseret som selvejende Institutioner under statslig og kommunal Kontrol, saaledes at ingen privat Profit af de opsparede Prioritetsafdrag eller af fremtidige Konjunkturstigninger paa Ejendommene er mulig.

Idet *Amby* vendte sig mod en Række kommunistiske Tanker, der ensidigt vilde favorisere det høje Byggeri og kollektiv Bebyggelse, sluttede han med at sige til Forsvar for Eenfamiliehusene, en Byggeform, der var blevet karakteriseret som „Nazisme“:

Skal man kaldes Nazist af den Grund, ja, saa kald mig da Nazist, for jeg ønsker i Modsætning til, efter min Mening Nazisme, Kommunisme og al Slags Socialisme, at Mennesker skal være Individualister. Jeg mener ikke dermed, at Folk skal tage fra hinanden, men jeg mener, at hvert Menneske, ogsaa det fattige Menneske, skal være andet end en Kollektivitet, og i Boligpolitikken mener jeg, han derfor skal have Mulighed for at besidde et Sted, hvor han er Herre og Konge. Det er ganske betegnende, at Teoretikere med Poul Henningsen og andre i

Spidsen, som priser Etagebyggeriet, og hvad dette medfører, glemmer, at for den fattige er Etagebyggeriet i Regelen lig med en 2 Værelses Lejlighed, og de glemmer tillige een Ting, at de selv, naar blot deres Indtægter er til det, nok skal søge ud i frie Omgivelser og helst have Sommerhus tillige.

Nej, jeg synes, det var rart ogsaa at faa talt ud om dette — og jeg er glad over, at der bliver Lejlighed til det ved Behandlingen af dette Lovkompleks — og faa afgjort, om vi her i Danmark, jævne og almindelige Mennesker, ønsker at følge vore egne Idealer eller nogle boligpolitiske Teoretikere. Og de Idealer tror jeg, jeg har Lov at sammenfatte paa saa at sige hele den danske Rigsdags Vegne i disse Ord, at vi ønsker, at den jævne, fattige Mand skal have Mulighed for at faa sit eget Hus, hvor han kan opdrage sine Børn under sunde og gode Forhold.

Imødekommenhed overfor konservative Synspunkter.

Ved Udvalgsbehandlingen havde man paa forskellige Omraader imødekommet Synspunkter, fremsat fra konservativ Side. Ved 2. Behandlingen i Folketinget udtalte *Amby* derfor Tilfredshed med, at Laanet til Opførelse af Forsamlingsbygninger i Byerne var forhøjet fra 75,000 til indtil 200,000 Kr., og at Belebets til Parcelhuse var sat i Vejret.

Det private Erhverv og Byggeloven.

Om det private Erhvervs Stilling til Loven sagde *Amby*:

Det gør mig ondt at have læst og at have hørt fra saa mange erhvervsdrivende, væsentligt fra Haandværkere, at vi nu vilde socialisere Boligbyggeriet, og at det private Initiativ blev skubbet til Side.

Dette er ikke rigtigt. For det første faar, hvis jeg maa have Lov til at tage det i den Orden, det rent erhvervsmæssige Byggeri — det er vist det, nogle forstaar ved privat Byggeri i det hele — en langt større Hjælp i Form af billigere Laan, end det nogen Side tidligere har faaet, og end det maaske egentlig for mange vil synes rimeligt, i visse Tilfælde, naar der er Kommunegaranti for den sidste Del af Laanet, op til 85 pCt. af Ejendommens Værdi — det kan nu ogsaa gælde en vis Kategori af høj Bebyggelse — til en Rente, der i visse Tilfælde kan ligge nede paa 2 pCt. og i andre Tilfælde oppe paa $2\frac{1}{2}$ pCt. Det er ikke et lille Klatlaan, naar det er mellem de 85 pCt. og de 45 pCt. af Boligens Værdi, som man vel sagtens højest faar i Kredit- og Hypotekforeningslaan. Det vil altsaa sige, at det rent private Erhvervsbyggeri herved faar 40 pCt. af Finansieringen gennem billige Statslaan, saa billige, at Staten da i hvert Fald ikke, naar det drejer sig om langfristede Laan, kan faa dem til den Rente paa Markedet i Dag. Man har ingen Ret til fra privat Haandværkerside at komme og sige, at der ikke er nogen virkelig Støtte i denne Lovgivning, naar dette er Tilfældet.

Trangen til eget Hjem.

Om den jævne Mands Trang til at udfolde sit private Initiativ paa egen Grund sagde *Amby*:

Men for det tredje og sidste synes det, som om man ganske har glemt, at der er en Kategori af privat Byggeri, der er mere privat, hvis man endelig vil bruge det Ord, end noget andet, og i hvert Fald er i Slægt med rent privat Initiativ i højere Grad end noget andet, og det er det private Initiativ, vi kender hos Husmændene, Bønderne og Arbejderne. Ikke mindst den danske Arbejder, ja maaske mest han, er virkelig i Besiddelse af privat Initiativ. Bare han kan faa en Smule Grund paa Haanden, faar han fat i nogle Materialer, og inden man ved et Ord af det, har han i sin Fritid stablet et Sommerhus paa Benene, og saa faar han nogle Venner til at hjælpe sig, og saa faar de støbt Grunden. Saadan gaar det. Der er altsaa en Forstaaelse af at udnytte de Evner, de selv har, i et virkelig privat Formaalets Tjeneste, og derfor har Lovgivningen, meget rigtigt erkendende den menneskelige Natur, sagt: der skal gives de Mennesker, der ønsker at bygge deres eget Hus, eje det og bo i det selv, altsaa kun et Eenfamilienshus, en særlig Facilitet. De faar altsaa en Laanegrænse paa 90 pCt., 5 pCt. mere, end det rent erhvervs-mæssige Byggeri faar, men det er dog privat Byggeri.

Man taler, som om det ikke er privat. I hvert Fald fra en konservativ Betragtning, eller jeg maa maaske hellere sige: fra min konservative Betragtning, er dette Byggeri det mest private af alt, dette, at det enkelte Menneske, der vil bygge Hus, kan faa Lov til at bygge og bo i det. I visse Henseender er der maaske til syvende og sidst ikke saa meget privat ved et stort Spekulationskonsortium; det bygger en Udlejningskarré og vil saa have Statens Penge til at spekulere for.

En staaende Byggekommission.

Amby sluttede sit Indlæg med at tilslutte sig Ønsket om, at der nedsattes et Udvalg eller en Kommission, der vedvarende kunde følge Boligspørgsmaalets Udvikling i det moderne Samfund, thi dette var efter en konservativ Betragtning et selvstændigt Formaal for Politik.

Loven vedtoges i sin endelige Skikkelse ved tredje Behandling enstemmigt med 104 Stemmer. En Række — fortrinsvis kommunistiske — Ændringsforslag var blevet nedstemt ved 2. Behandlingen, men Partiet stemte altsaa for Loven ved den endelige Afstemning.

Boliganvisningsloven.

Den 1. Juni 1946 udløb den gældende Boliganvisningslov. Socialdemokraterne havde, forinden Regeringen fremsatte sit Forslag om Forlængelse af Loven, fremsat et Forslag om, at man gennem-

førte visse Ændringer, som bl. a. tilsigtede en Rationering af saadanne større Lejligheder, der blev ledige og derfor stod til Disposition for de lokale Boliganvisningsudvalg. Det socialdemokratiske Ændringsforslag tilsigtede endvidere, at der blev givet en Lejer Tilladelse til — uden Ejerens Samtykke — at fremleje et eller flere Beboelsesrum, saafremt den paagældende Lejlighed bestod af mindst to Beboelsesrum. Begge disse Forslag blev af Regeringen afvist som Indgreb i Ejendomsretten.

Ogsaa den konservative Ordfører, Folketingsmand *Aksel Møller*, afviste det socialdemokratiske Forslag, dels med Henviſning til Ejendomsrettens Ukrænkelighed, dels med Henviſning til, at det Maal, der opnaas ved at ophobe flere Familier i samme Lejlighed, menneskeligt vilde føre de allerstørste Vanskeligheder med sig.

Husejerstandens Vilkaar.

Samtidig med Forslaget om Forlængelse af Boliganvisningsloven behandlede Rigsdagen et Forslag om Forlængelse af den gældende Huslejelovgivning. Ogsaa denne Lov foresloges praktisk talt uændret forlænget. Den konservative Ordfører, Folketingsmand *Aksel Møller*, benyttede Lejligheden til at fremsætte nogle principielle Betragtninger om Husejerstandens Vilkaar. *Aksel Møller* udtalte bl. a.:

Det er klart, at med den Form, Lejelovgivningen efterhaanden har taget, er den i sig selv et meget betænkeligt Indgreb i Ejendomsretten. Ejendomsretten er i dette Tilfælde en betinget Realitet, for ingen kan vel være i Tvivl om, at den gældende Lovgivning — den, som altsaa nu skal forlænges — i meget, meget høj Grad tilsidesætter, hvad vi under normale Forhold vilde anse for „utilsidesætteligt“ udfra Ejendomsrettens Synspunkter. Hvis man virkelig mener noget alvorligt med Grundlovens Bestemmelser om Ejendomsrettens Ukrænkelighed, maa man naturligvis være betænkelig ved denne Lovgivning, og det maa understreges, at Lovene her er blevet konciperet af Nødvendigheden, og at deres Varighedsperiode maa være begrænset til Ophøret af den Nødvendighedstilstand, som Forholdene har udviklet paa Boligmarkedet.“

Huslejestoppet.

Aksel Møller henledte Opmærksomheden paa den Fordel, der er opnaaet ved Prisstoppet paa Husleje, men tilføjede, at denne Fordel jo ikke er opnaaet, uden at der dertil har føjet sig væsentlige Gener. Landets Husejerstand er den eneste, som ikke har faaet sine økonomiske Forhold forbedret i disse Aar. Huslejepristallet er fra 1940 vokset fra 111 Points til 125 Points, medens det almindelige Pristal i samme Tid er vokset fra 107 til 169 Points.

Aksel Møller fortsatte:

„Som saa meget andet beror ens Syn paa et saadant Spørgsmaal paa en Afvejning af de Interessemødsætninger, der er i Sagen. Mit Parti ønsker ikke, at Lejerens Interesser ikke, ogsaa i Tiden, der kommer, skal tilgodeses. Men det er jo dog et Spørgsmaal, om man ikke ved at opfatte Lejernes Interesser ret ensidigt har bevirket, at der indtræder en stigende Forringelse af Boligen. Hvis det at eje en Ejendom ikke kan give en rimelig Fortjeneste — og en rimelig Fortjeneste for en saadan Formueanbringelse, der rummer baade Besvær og visse Bekymringer og Vanskeligheder, maa ligge noget over den, man opnaar ved at eje Obligationer —, vil det kunne faa alvorlige Følger ikke blot for den Boligmasse, der nu eksisterer, og som efterhaanden vil blive mere og mere derangeret, men ogsaa, hvad der i Spørgsmaalet om Bekæmpelsen af Boligmangelen, naar alt kommer til alt, er det vigtigste, de alvorligste Følger for selve Byggeriet.“

Aksel Møller pegede i denne Forbindelse paa den Betragtning, der ogsaa gennemsyrrer den nye Boliglov, og som fastslaar, at det er gennem det private Byggeri og ved en Forcing af dette Byggeri, man alene har Mulighed for Bekæmpelse af Boligmangelen. Han vendte sig derfor mod en Bemærkning af Rasmus Hansen om Nødvendigheden af at drage Byggeriet efter 1. September 1939 ind under Loven om Leje.

„Det er altsaa det, Bygherrerne skal have for deres Vilje til at bygge efter gældende Lov, at man efter et forholdsvis kort Tidsrum vil fjerne de Lempelser, den Frihed, dette Byggeri har haft! Jeg tror ikke, at det er gavnlige Udtalelser at fremsætte ved denne Lejlighed, hvor vi først staar paa Tærskelen til en Byggevirksomhed, som virkelig kan bekæmpe Boligmangelen.“

Det kommunistiske Ønske om Boligationering.

Fra kommunistisk Side fremkom i Samklang med, hvad Socialdemokraterne havde givet Udtryk for, et Ønske om Boligationering.

Kommunisterne ønskede dog at gaa videre end Socialdemokraterne, idet man ikke alene vilde beslaglægge og rationere ledige større Lejligheder, men ogsaa beslaglægge et vist Antal Rum i de forhaandenværende Lejligheder, uanset om de i Forvejen var beboede. Den kommunistiske Ordfører, Leth Mouritzen, motiverede sit Partis Standpunkt med følgende Sætning i sin Ordførertale under Lovens 1. Behandling:

„Maa vi nu faa gjort op med den Anskuelse, at Ejendomsretten og den personlige Frihed antastes, fordi Samfundet i en Nøds-

situation forbyder den enkelte Borger at beslaglægge mere end to Rum for sin Tilværelse."

Under Udvalgsbehandlingen frafaldt Socialdemokratiet sit oprindelige Forslag imod til Gengæld at opnaa, at der blev indføjet visse Bestemmelser i Lejeloven om Betingelserne for Fremleje, som aabnede Muligheder for et noget større Udbud af ledigblevne Beboelsesrum.

Forlængelsen af de to Love vedtoges enstemmigt i Folketinget, efter at de kommunistiske Ændringer var forkastede ved anden Behandling.

Straffeloven.

Lovtillæget til den borgerlige Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed, som stadfæstedes den 1. Juni 1945 som en af Rigsdagens første Handlinger efter Besættelsestidens Ophør, blev i Sommeren og Efteraaret 1945 gjort til Genstand for en meget livlig Diskussion, ikke mindst i Juristkredse, idet man fandt, at Loven paa mange Omraader virkede urimelig og uretfærdig.

Den 21. November 1945, kort Tid efter Ministeriet Knud Kristensens Dannelse, nedsatte Justitsminister Elmquist derfor et Udvalg bestaaende af en Række fremtrædende Jurister, bl. a. Repræsentanter for Justitsministeriet, Politi- og Anklagemyndigheden, Sagførerraadet, de beskikkede Forsvareres Sammenslutning og Frihedsbevægelsen, hvis Repræsentant var Landsretssagfører Jarding.

Udvalget afgav relativt hurtigt Betænkning, og den 1. Februar 1946 fremsatte Justitsministeren i Folketinget Forslag om Tilføjelser og Ændringer til Straffelovstillæget.

Et af de Omraader, hvor Kritikken i særlig Grad havde sat ind, var i Spørgsmaalet om Straffelovens tilbagevirkende Kraft, men der var i Udvalget Enighed om, at denne Bestemmelse ikke kunde ændres.

Iøvrigt drejede Revisionen sig om to Hovedomraader:

- 1) Det strafbare Omraade, d. v. s. hvad der skal straffes, og
- 2) Straffenes Størrelse, d. v. s. hvad der i de enkelte Tilfælde skal straffes med.

Det strafbare Omraade.

Der blev oprindelig foreslaaet nogle Ændringer vedrørende Fortolkningen af, hvad der maatte anses for at være strafbart, herunder bl. a. Spørgsmaalet om Fortolkningen af de Motiver, hvorudfra strafbare Personer i sin Tid havde meldt sig til tysk Krigstjeneste. Ændringerne kom dog i Hovedsagen kun til at omfatte det tyske Mindretal i Sønderjylland, om hvis Stilling der var Enighed om, at den i Forhold til Personer af oprindelig dansk Afstamning var af en særlig Karakter. Ændringen betød her, at Straffen

nedsættes til 1 Aars Fængsel. Dog tænkes i denne Forbindelse særlig paa Personer, som har gjort Fronttjeneste udenfor Danmark.

Minimumsstraffen.

Efter den gældende Lov var Minimumsstraffen fastsat til Fængsel i 4 Aar. Dog kunde Straffen under formildende Omstændigheder nedsættes til Fængsel i 1 Aar, og — hvor Strafnedsættelse er hjemlet — til Fængsel i 30 Dage. Domstolene har fortolket denne Bestemmelse saaledes, at formildende Omstændigheder er antaget at foreligge, naar den strafbare Virksomhed efter sin Art er anset for mindre strafværdig, saaledes at en Straf af 4 Aars Fængsel vilde virke urimelig haard, men det høje Strafminimum har dog bevirket, at der i en Række Tilfælde er idømt Straffe, der maa anses for strengere, end det er paakrævet og hensigtsmæssigt overfor de mindre graverende Forhold — Vagttjeneste og lign. — som omfattes af Straffelovstillæggets strafbare Omraader. Begrundelsen for Fastsættelsen af det høje Strafminimum var, at kun virkelig grove Forhold skulde straffes efter Straffelovstillægget. Om en Række af disse Forhold gælder det imidlertid, at de vel er ubetinget strafværdige, men efter deres Art ikke saa grove, at de typisk bør straffes med Fængsel i 4 Aar.

Justitsministeren foreslog derfor, at man, i Overensstemmelse med det nedsatte Udvalgs Betænkning, aabnede Adgang for Domstolene til at gaa ned til 1 Aars Fængsel, selvom der ikke i det enkelte Tilfælde forelaa formildende Omstændigheder. Efter Justitsministerens Forslag skulde Bestemmelsen i Straffeloven affattes saaledes, at der efter de paagældendes Forseelser idømmes Fængsel fra 1 Aar til for Livstid. Endvidere indeholdt Forslaget en Række Bestemmelser om, at Straffen kan nedsættes til Fængsel i 6 Maaneder, hvis særlige Forhold har gjort sig gældende (den strafbare Persons senere Deltagelse i Frihedskampen etc.).

Disse Ændringer angik dog ikke Medlemmer af Hipokorps, Schalburgkorps og grove Stikkere. Der tænkes i første Række paa de mindre grove Forbrydelser.

Hjerminds Indvending.

Under Forslagets 1. Behandling i Folketinget tilsagde den konservative Ordfører, LRS. Hjermind, Justitsministeren Det konservative Folkepartis principielle Velvilje til at medvirke til en Revision af det oprindelige Straffelovstillæg paa Omraader, hvor der var en velbegrundet Motivering for, at det virkede uhensigtsmæssigt. Han fandt dog, at det forelagte Lovforslags Bestemmelser vilde medføre et uoverskueligt Antal Løsladelser, Han udtalte saaledes:

„Og hvilken Virkning vil Strafnedsættelsen saa faa? Det Af-snit af Juridisk Udvalgs Betænkning, der er kortest — og man kan maaske sige er meget kort — hedder: Udkastets Virkninger. Det fylder en halv Side, men man kan ved at gennemgaa dette og sammenholde det med Bilag 1, der er en Oversigt over de domfældte og Varetægtsarrestanterne, danne sig et Skøn over, hvad Revisionsforslaget vil betyde med Hensyn til Løsladelser. Det vil nemlig betyde, at af de 11.300, der i Øjeblikket sidder enten som domfældte eller Varetægtsfanger, vil der blive løsladt ca. 6.800 Personer i Løbet af Marts og April Maaneder. Jeg tror, at disse Tal, som man kan finde ud af Betænkningen ved at sammenholde de nævnte to Steder, vil betyde, at der vil blive løsladt i de kommende Par Maaneder: 500 Frikorpsfolk, ca. 1500 SS-Mænd og Folk, der har været i anden tysk Krigstjeneste. Ca. 1000 OT-Folk, ca. 1800 Vagt-mænd, ca. 500 Sommermænd, ca. 400 Brandmænd og formentlig en 600—700 tilhørende en Gruppe, der er betegnet som Zeit-freiwillige, altsaa i alt ca. 6800.

Se, det er det, det forelagte Lovforslag betyder, og det er i og for sig det, det høje Folketing skal tage Stilling til, om man synes, at disse Strafnedsættelser og Løsladelser i et saadant Omfang er noget, man kan antage. Jeg ved naturligvis godt, at en Del af de 6800, jeg har nævnt, ogsaa vil komme ud i Løbet af kortere Tid efter den gældende Lov, men jeg tror dog ikke, at der tilnærmelsesvis vil være Tale om det Tal som efter Revisionsforslaget.

Det er paa denne Baggrund, at der i mit Parti er Betænkkeligheder ved at gaa til en Revision i det Omfang, der har fundet Udtryk i det foreliggende Lovforslag.“

Minimumsstraffen ændres til 2 Aar.

Denne og andre Indvendinger bevirkede, at Justitsministeren under Folketingets Behandling af Lovforslaget stillede Forslag om at ændre den almindelige Mindstestraf til 2 Aar i Stedet for som hidtil 4 Aar med den udtrykkelige Tilføjelse, „at man efter de Oplysninger, der forelaa fra Justitsministeren, maa gaa ud fra, at dette er i Overensstemmelse med den gældende Domspraksis, og altsaa ikke vilde medføre nogen Revision af de afsagte Domme.“ Hertil bemærkede ved 2. Behandling den konservative Ordfører Poul Hjerminde:

„Efter min Opfattelse er der saaledes kun Tale om en teknisk Revision af den gældende Lov, idet man stadig maa gaa ud fra, som det hedder i Betænkningen, at en Ændring fra 4 til 2 Aar vil bringe større Overensstemmelse mellem Lovens Ord og Domstolens Praksis, end Tilfældet er i Øjeblikket, men udover denne Motivering af Ændringen skal jeg ogsaa anføre den rent historiske, at man faktisk fra alle Sider — ogsaa socialdemokratisk — i den danske Rigsdag i Maj Maaned sidste Aar var betænkelig ved dette høje Minimum.“

Socialdemokraterne og Kommunisterne kunde ikke tiltræde den Ændring fra 4 til 2 Aar, og man stemte derfor imod Lovforslaget ved den endelige Afstemning.

Prøveløsladelserne.

Om dette Forhold udtalte den konservative Ordfører ved 2. Behandling:

„Et andet vigtigt Omraade, hvorom der i Udvalget, bortset fra det kommunistiske Parti, er Enighed, er Prøveløsladelsen. Jeg anser det for rigtigt, at der derigennem gives en Mulighed for en mere differentieret Behandling, ligesom jeg gerne vil understrege, at Prøveløsladelse i disse Sager jo aldrig er noget, man har Krav paa, men kun ligesom i den almindelige Straffelov er en Mulighed, naar $\frac{2}{3}$ af Straffetiden er udstaaet og Fangens Forhold ikke gør den utilraadelig, og jeg er enig i, at Prøveløsladelsen kun kan finde Sted, naar man har undersøgt det enkelte Tilfælde ogsaa med Henblik paa, om Løsladelsen kan tænkes at være betænkelig af Hensyn til Opklaringen af andre Sager.“

Begrebet Tab af almen Tillid.

Herom udtalte den konservative Ordfører ved 2. Behandling:

„Med Hensyn til den Rettighedsfortabelse, der følger med en Dom efter denne Lov, er der sket nogle Ændringer, saaledes at Benævnelsen „almen Tillid“ falder bort og erstattes af Tab af de Rettigheder, der er opregnet i § 6 (Stemmeret, offentlig Tjeneste, Militærtjeneste, Ret til at virke som Læge, Sagfører, Lærer, Lederstillinger og til at opnaa Understøttelser).“

Naar man har forladt Udtrykket almen Tillid, der jo var en ny Terminologi i dansk Ret, skyldes det Erkendelsen af, at det betyder næsten Udelukkelse af Samfundet.

Dette Spørgsmaal er jo et af de Omraader, hvor man har Lov til at sige, at en nærmere Oplysning om Antallet af Domfældte og Arten af deres Forseelser kan gøre det rimeligt at overveje Tingene endnu en Gang. Det store Spørgsmaal, der staar tilbage, er, om det er rigtigt, at disse Mennesker for bestandig udelukkes af Samfundet, og her vil jeg for mit Vedkommende gøre det Synspunkt gældende, at det for os langt snarere bliver Problemet om, hvorledes vi skal faa de Folk, der ikke idømmes de langvarige Fængselsstraffe, ind i Samfundet igen.

Jeg ser altsaa her ganske bort fra de grove Forbrydere, Hipo-folk, Schalburgfolk, Stikkere o. s. v. For dem ligger Problemet jo i hvert Fald meget langt ud i Fremtiden, men for de Forbrydelser, der straffes med Domme paa 2 til 4—5 Aar, melder der sig jo Spørgsmaalet, om det ud fra en ren samfundsmæssig — jeg kan ogsaa sige ud fra en menneskelig — Betragtning er muligt for dem i Løbet af et Aaremaal at finde sig en ny Plads i Samfundet. Jeg mener altsaa, at det sidste maa være Maalet.“

Tjenestemændene.

Den fjerde April 1946 forelagde Finansminister *Thorkil Kristensen i Folketinget* Forslag til *Lov om Statens Tjenestemænd*. Forslaget var i Overensstemmelse med det af Lønningskommissionen af 17. Marts 1943 udarbejdede Forslag, og hvor der havde været divergerende Meninger i Kommissionen, fulgte Ministeren Flertallet.

Pladsen her tillader ikke en nøje Gennemgang af Forslaget, som har 1001 Paragrafer og fylder over 200 Sider i det sædvanlige Rigsdagsformat. Det maa være nok at pege paa, at Loven paa en Række Felter betyder en Forbedring af Tjenestemændenes Kaar med en øget Udgift for Staten, der oprindeligt ansloges til 60 Mill. Kroner, men som yderligere øgedes gennem forskellige Forbedringer af Loven.

Loven gaar frem ad følgende Veje: 1. En Del Stillinger oprykkes fra lavere til højere Lønningsklasser. 2. En Del Lønningsklassers Satser ændres ved, at Begyndelseslønnen eller Slutlønnen (eller begge Dele forhøjes). 3. Der har fundet en ændret Vurdering Sted af en Del Stillingers Betydning. 4. En Del Grupper, der ikke tidligere omfattedes af Tjenestemandsløven, inddrages under dens Rammer.

Ved Ordningen tilsigtes saavel Lønreformer som gunstigere Avancementsforhold. Til de Grupper, hvis Forhold bedredes, kan nævnes Universiteternes, Bibliotekernes og Museernes Tjenestemænd, Dommere og Politimestre og deres Kontorpersonale, som faar pensionsberettiget Ansættelse, militære Tjenestemænd, navnlig Officiantgruppen, og endelig Arbejderne ved Toldboden, som kom ind under Tjenestemandsløven.

Dernæst foresloges en Omlægning af Reguleringstillægssystemet. Reguleringstillægget knyttes direkte til Pristallet, der har Basis i 1941 — Arbejdernes Pristal — og det foresloges at overføre 5 Portioner af Reguleringstillægget til den pensionsgivende Løn.

Videre foresloges en almindelig Forhøjelse af de pensionsgivende Lønninger, som sammen med de overførte Portioner af Reguleringstillægget skabte en Forhøjelse af det pensionsgivende Beløb, som for Lønninger paa 1500—3000 Kr. betød 960 Kr., gradvis

stigende til 2040 Kr. for Lønninger paa 12.000 Kr. og derover.

Af almindelige Bestemmelser i Forslaget kan nævnes, at Aldersgrænsen nedefter paa 24 Aar for at kunne opnaa Tjenestemandsstilling foresloges ændret til at have gjort to Aars Aspiranttjeneste efter det fyldte 19. Aar.

Kvindelige Tjenestemænds Fraværelse paa Grund af Svangerskab og Fødsel ligestilles med Hensyn til Lønningerne med Fraværelse paa Grund af Sygdom.

Reglerne om disciplinære Undersøgelser ændres med det Formaal at udvide Retsbeskyttelsen for Tjenestemændene under disciplinære Sager.

Lønningsraadet foresloges udvidet fra to Medlemmer udnævnt af Finansministeren og fire valgt af Rigsdagen til en valgt af Finansministeren og fem af Rigsdagen, medens det stadig har en Formand og Næstformand udnævnt af Kongen.

Et Flertal i Kommissionen foreslog at fastholde de hidtidige Aldersgrænser og atter at sætte Aldersgrænsen ved Statsbanerne op fra 67 til 70 Aar.

Forslaget rummede ogsaa Forbedringer med Hensyn til Enkepension og Børnetillæg, og Enker efter en Tjenestemand, der dør som Følge af Skade under Tjenesten, faar eet Aars Efterløn i Stedet for som hidtil tre Maaneder.

Ovenanførte er som allerede anført kun Hovedpunkter i Forslaget. Ønskes nærmere Oplysninger maa henvises til Lovforslag Nr. 122 Folketinget 1945—46 og for visse Ændrings Vedkommende til Folketingets Forhandlinger.

Finansministerens Forelæggelsestale.

Ved Forelæggelsen udtalte Finansminister *Thorkil Kristensen*, at man ikke foreslog en direkte Pristalsregulering, der vilde kunne give urimelige Resultater. Der var givet de laveste Lønninger fuld Kompensation, medens man for de højere Lønninger havde søgt at give Dækning med Hensyn til en Del af Lønningen, der omfatter nødvendigt Forbrug og en mindre Dækning for den Del, der omfatter mere luksusbetonet Forbrug. — Dermed er ikke sagt, at jeg ønsker en Fortsættelse af den Nivellering, der har fundet Sted af Tjenestemandslønningerne, erklærede Ministeren.

Endelig udtalte Finansministeren:

Til Slut skal jeg fremhæve, at en saa betydelig Merudgift for Staten — vel mellem 5 og 6 pCt. af det nuværende normale Budget — naturligvis rejser Spørgsmaalet om nye Indtægter i Form af Skatter og Afgifter eller andet. Ogsaa samfundsmæssigt maa den Foregelse af Købeevnen, som her foreslaas for en væsentlig Del af Befolkningen, give Anledning til Overvejelser.

Konservativt Syn paa Lov om Statens Tjenestemænd.

Som Ordfører for Det konservative Folkeparti udtalte *Westermann* under 1. Behandlingen i Folketinget den 11. April, at det vilde føre for vidt at komme ind paa alle Forslagets Enkeltheder, hvilket vel heller ikke vilde have synderlig Interesse, efter at hans Parti havde tiltraadt Forslaget i sin Helhed.

Forholdene havde længe været saa vanskelige for Tjenestemændene, at de nu, dels ved Laan fra Staten dels ved Forskrivninger paa Laan, havde 26,5 Mill. Kr. udestaaende, og at mange var ribbede i en saadan Grad, at de havde svært ved at klare sig.

De Konservatives Indstilling til Arbejdet i Kommissionen havde for det første været den, at *Staten skulde kunne faa første Klasses Arbejdskraft i Konkurrence med de frie Erhverv.*

„og at dette maatte gælde saavel Aandens som Haandens Arbejdere. Vi har indenfor Kommissionen faaet forelagt en Sammenligning mellem, hvad Haandens Arbejdere, saavel faglærte som ufaglærte, fik ude i det private Erhverv, og hvad Staten ydede tilsvarende Tjenestemænd, og vi har deraf set, at Staten med Hensyn til Haandens Arbejdere er konkurrencedygtig med det frie Erhverv. En tilsvarende Opstilling har ikke kunnet skaffes for Aandens Arbejdere, men med den Lønforbedring, der er sket for Aandens Arbejdere inden for de frie Erhverv, er der ingen Tvivl om, at det samme ikke kan siges for Aandens Arbejdere. *Konkurrence med de frie Erhverv kan Staten ikke tage op, naar det gælder Aandens Arbejdere.*

Det konservative Synspunkt har været det, at Grundlønningerne, som blev fastsat i 1919-Loven, i det store og hele har været rigtige, men alle har erkendt, at Forholdet mellem Lønningerne dengang og de Lønninger, som blev udbetalt indtil nu, navnlig efter at Antallet af Reguleringstillægsportioner er blevet saa stort, paa uforudset Maade har forskubbet sig, *saaledes at navnlig de ugifte, de samgifte og de mellemste og de højere Lønningsklasser er blevet forfordelte.*

For de lavere lønnede Tjenestemænd har Reguleringstillægget i det væsentlige dækket Prisstigningen, fordi Udgiftstallet for Tjenestemænd netop er beregnet paa Grundlag af et saadant Budget, *men Reguleringstillægget har slet ikke dækket Merudgifterne for de mellemste og de højere lønnede.* Hvor grelt dette Forhold er, ser man bedst deraf, at Reguleringstillægget pr. 1. April i Aar skulde have været udbetalt de lavest lønnede med 189 pCt. af Grundløn og Alderstillæg, medens det tilsvarende Procenttal for de højest lønnede vilde ligge i Slutningen af Tyverne. Dette har medført, at de mellemste og højere Lønklasser i mange Tilfælde har maattet lægge deres Livsførelse og Levestandard om, hvilket vel med god Vilje er gjort ved at spænde Livremmen ind, *men ingen vil kunne benægte, at der for disse Lønklasser derigennem er sket en Deklassering.*

For alle Tjenestemænd — det gælder baade høje og lave Lønningsklasser — gælder det, at Udgiftstallet er blevet udregnet paa et urigtigt Grundlag i de sidste Aar, fordi man har lagt Priserne paa de Varer, man har kunnet faa, Maksimalvarerne, til Grund for Udregningen, men man har ikke samtidig taget Hensyn til, at disse Varer havde en ringere Styrke og derfor skulde fornyes hurtigere. Men uanset visse principielle Standpunkter, som vi tiltraadte fra konservativ Side, og som staar i Relation til det, jeg her har nævnt, har vort Standpunkt været dette, at *de Lønninger, som laa under et Eksistensminimum, maatte uden Hensyn til, hvad der maatte ske med de andre, først rettes op. Vi har ogsaa tiltraadt alle de Forbedringer, som rummedes inden for de 55 Mill. Kr., hvortil man paa et vist Tidspunkt var kommet inden for et Flertal i Lønningskommissionen.* Men da vi ikke dengang kunde tiltræde, fordi vi mente at maatte kræve mere, maa jeg have Lov til at sige om de Beløb, vi krævede mere, at de ogsaa omfattede lavere lønnede, men at vi ikke kunde naa igennem med dette ved det endelige Forlig, og *det skyldtes, at vi ikke fra noget af de andre politiske Partier kunde faa Støtte hertil, idet der henvises til de økonomiske Konsekvenser heraf.*

Det konservative Folkepartis Ønske har været igennem den nye Tjenestemandslov at skabe Mulighed for, at den danske Stat fortsat kunde faa en dygtig og tilfreds Tjenestemandsstand. Men vi nærer begrundet Tvivl om, at dette vil lykkes igennem det Lovforslag, som her foreligger. Vi frygter, at der ikke vil komme det tilstrækkelige Antal nye ind, *fordi man med de Lønninger, der bydes de akademisk uddannede herigennem, ikke vil bekoste Uddannelsen.* Vi frygter ogsaa, at en Del af dem, der i Øjeblikket er Tjenestemænd, vil blive lokket over i det private Erhvervsliv, fordi Staten ikke med de Lønninger, den giver ifølge denne Lov, vil kunne konkurrere med de Lønninger, der i hvert Fald i Øjeblikket udbetales ude i det private Erhvervsliv.

Senere i sin Tale udtalte Westermann:

Bestemmelsen om, at *Aldersgrænsen for alle, altsaa ogsaa ved Statsbanerne, bringes op til 70 Aar,* mener mit Parti er rigtig. Det har været en Uret mod de paagældende, at de har skullet betale for den Avancementsmisère, der en Tid var ved Statsbanerne, og det vil være lige saa urigtigt og uretfærdigt mod de paagældende, at de i den nuværende Situation skal betale for det Avancementsstop, der vil komme i Anledning af, at Aldersgrænsen sættes op. Det vil ogsaa være urimeligt af Staten at pensionere fuldt tjenstdygtige Folk, naar der er saa stor Personelmangel, som der er i Øjeblikket.

Videre i sin Tale pegede Westermann paa, at Ministerlønningerne lægger et Tag over Tjenestemændenes Grundlønninger og

er fuldkommen forældede, ligesom han erklærede, at det i Kommissionen havde skortet paa Forstaaelse af, at der burde gøres alt for at holde den videnskabelige Forskning paa det nuværende høje Stade.

Westermann sluttede med at udtale:

Efter at Kommissionens Betænkning er blevet offentliggjort, vil der utvivlsomt være et Utal af Tjenestemænd, som føler sig forurettede — det være sig saa med Rette eller med Urette —, og som derfor vil gøre endnu et Forsøg paa at faa Ændringer indført i Lovforslaget. Jeg har, ligesom Hr. H. C. Hansen, faaet en lang Række Henvendelser fra Folk, som synes, de er blevet forurettet gennem dette Lovforslag. Der er jo mange, som kan paapege en enkelt lille Klasse, der tidligere har været i Lønklasse med dem, men som nu er blevet hævet, og de mener, at de selv derigennem er blevet deklasseret. Om det nu skyldes Misundelse eller kun Trang til at komme med op — om jeg saa maa sige: den honnøtte Ambition — skal jeg lade være usagt, men at der i hvert Fald er megen Utilfredshed, er der ingen Tvivl om. Selvfølgelig er intet fejlfrit, heller ikke den foreliggende Lovforslag, men det er paa den anden Side min bestemte Opfattelse, at Lovforslaget er blevet underkastet en saa grundig og kyndig Behandling i Lønningskommissionen som overhovedet gør, og jeg forventer derfor, at Lovforslaget hurtigt kan passere Behandlingen i et Udvalg, hvortil jeg formoder, det bliver henvist efter denne første Behandling i Folketinget.

Paa Det konservative Folkepartis Vegne kan jeg tilsige en hurtig og velvillig Behandling af Lovforslaget.

Lovens Vedtagelse.

I et Udvalg, for hvilket Westermann var Formand, vedtoges forskellige forbedrende Ændringer, som gik med i Forslaget ved 2. og 3. Behandling.

Ved den endelige Vedtagelse af det samlede Forslag vedtoges det enstemmigt med 119 Stemmer.

Forslaget fik tilbagevirkende Kraft fra 1. April 1946.

Den konservative Indsats for Tjenestemændene.

Den 22. Marts skrev Kommandør C. Westermann i Berlingske Tidende følgende om de konservative Synspunkter og den konservative Indsats i Lønningskommissionen, hvorefter han var Medlem:

I den senere Tids Diskussion om den nye Tjenestemandslov og om Lønningskommissionens Arbejde i det hele, er det flere Gange fremholdt, at Det konservative Folkepartis Repræsentanter i Kommissionen først og fremmest har talt de højere- og højestlønnedes Sag.

Denne Paastand er ganske urigtig.

Vi har ikke alene arbejdet for de højere- og højestlønnedes berettigede Krav, men har tværtimod under Debatten om Løn-satserne med megen Styrke gjort gældende, at hvor det gjaldt at bringe Tjenestemænds Løn op paa Eksistens-Minimum maatte alle andre Krav vige, hvilket vil sige, at indtil dette Maal var naaet, beskæftigede vi os ikke med Spørgsmaalet om Løn-Forbedringer for dem, der allerede var sikret den blotte Eksistens.

Derimod er det rigtigt, at vi Konservative i Kommissionen, da de lavest- og laverelønnedes Forhold var bragt i Orden, gik ind for en Forbedring af de mellem- og højerelønnedes økonomiske Kaar, udover hvad Flertallet vilde give.

Naar vi Konservative med saa stor Styrke gik ind for dette Synspunkt, skyldes det dels Hensynet til Statens Interesser og dels Retfærdighedshensyn overfor de mellem- og højerelønnede Tjenestemænd.

Allerede i flere Aar har Staten haft Vanskeligheder med at besætte højere Tjenestemandstillinger med kvalificeret Personel, og i de senere Aar er Forholdet blevet det, at et stadig større Antal af akademisk uddannede Tjenestemænd forlader Statens Tjeneste for at modtage de langt bedre lønnede Stillinger i det frie Erhverv samtidig med, at Tilgangen helt glipper.

Varer denne Situation ved i endnu nogle faa Aar, vil Resultatet uafviseligt blive, at Staten maa ansætte mindre kvalificerede Personer i Tjenestemandstillinger og er derefter bundet til disse mange Aar frem i Tiden, saavist som at Tjenestemandsløvens Paragraf 1 udtrykkelig forudsætter, at Tjenestemandstillingen er en Livsgerning.

Staten har hidtil kunnet skaffe sig en højt kvalificeret Tjenestemandstand, og dette har været Aarsagen til, at vi har været fri for Korruption, og at Statens Midler er blevet administreret paa en formaalstjenlig og økonomisk Maade. Ringere kvalificeret Administratoin vil efter vor Mening koste Samfundet mere i Penge, end en rimelig Lønreform vil koste.

Staten har hidtil kunnet skaffe højt kvalificerede Tjenestemænd til Lærergerning paa de højere Undervisningsanstalter, paa Skoler, til videnskabeligt Arbejde og videnskabelig Forskning. Det Kulturstade, hvorpaa Danmark staar i Dag — og som anerkendes i Udlandet — kan ikke opretholdes, om ikke Staten kan disponere over de bedste Kræfter.

Det danske Samfund maa derfor være interesseret i, at Staten med sine Lønninger kan konkurrere med de frie Erhverv ikke alene om Haandens, men ogsaa om Aandens Arbejdere, og om dette sidste var der fra Flertallets Side ikke gjort noget Forsøg.

Og derefter Retfærdighedshensynene til de paagældende Tjenestemænd.

Da Reguleringstillægsordningen blev fastlagt i 1931, var der ingen, der havde tænkt sig Muligheden af, at man skulde komme op paa et Prisniveau, som kunde berettigede til ca. 30 Portioner Reguleringstillæg, men som det er gaaet, har det betydet en Nivellering af Lønningerne, saaledes at de Lavestlønnede om-

trent har beholdt Reallønnen fra 1931, mens de mellem og højerelønnede kun har faaet en ganske forsvindende Dækning for Nedgangen i deres Realløn. Ikke mindst har disse Tjenestemænd maattet spænde Livremmen ind under Prisstigningernes haarde Tryk, og selv om nogle kunde mene, at alt, hvad der gaar udover Pjalter, Jordhuler og Roesuppe, er Luksus, vil vel et Flertal mener, at disse Tjenestemænds Arbejdsindsats berettiger til et vist Minimum i Levestandard.

Ud fra de ovenfor anførte Synspunkter, hvorom der var Enighed indenfor Det konservative Folkeparti, har vi for en Række Lønklasser faaet beregnet Forholdet imellem Lønningen i 1931 og efter Flertallets Forslag, naar Prisstigningen tages i Betragtning. Resultatet heraf vil fremgaa af omstaaende Tabel.

Oversigten viser, at medens 16. Lønningsklasse har faaet rigtig Dækning for Prisstigningen, mangler en Departementschef 28 pCt. i at faa fuld Dækning.

Da Beskatningen af samme Kronebeløb lagt til henholdsvis laveste og højeste Grundløn bliver vidt forskellig grundet paa den stærke Progression i Skatteskalaen, har vi ogsaa faaet beregnet, hvor meget Bruttolønnen + Skat er steget fra 1931 og til Flertallets Forslag.

Dette viser endnu grellere Nivelleringen i Lønningerne, idet 16. Lønningsklasse her har faaet en Stigning paa 73 pCt., medens Departementschefen kun har faaet en Stigning paa 17 pCt.

De her anførte Undersøgelser maatte bestyrke Det konservative Folkeparti i, at det Standpunkt, det havde indtaget, maatte være helt rigtigt, og at de fremsatte Krav om en Forbedring maatte opretholdes. Herved naaedes en Forøgelse af det samlede Beløb til Forbedring af Tjenestemandslønningerne paa ca. 5 Millioner Kroner, saaledes at det samlede Beløb kom op paa godt 60 Mill. Kr.

De Forbedringer, Det konservative Folkeparti fik indført, kommer alle de Tjenestemænd til gode, som har en Grundløn + Alderstillæg paa 4800 Kr. og derover. Forbedringen i disse Lønklasser beløber sig fra 240 til 720 Kr. aarlig.

Det konservative Folkeparti havde foreslaaet — og gerne set gennemført — at ogsaa Lønklasser under den ovenfor angivne Grænse havde faaet nogen Forhøjelse, men da yderligere Beløb ikke kunde stilles til Raadighed, maatte man nøjes med det politisk gennemførte.

Fra konservativ Side nærer vi Frygt for, at selv disse Forbedringer ikke vil kunne skaffe Staten det fornødne Antal kvalificerede Tjenestemænd, men Partiet har af bedste Evne stræbt efter at skaffe disse rimeligere Lønvilkaar og kan kun haabe paa, at vor Frygt i den Retning maa vise sig ubegrundet.

Lønnen i 1931 og efter Flertallets Forslag.

	Løn 1931	Løn efter Flertalsforslaget	Indeks
16. Lønklasse	3.330	6.240	103
14. Lønklasse	3.630	6.540	99
12. Lønklasse	4.506	7.980	97
Sekretær	5.346	9.000	92
Fuldmægtig	6.762	10.200	83
Ekspeditionssekr.	7.650	11.400	82
Kontorchef	9.486	13.020	75
Afdelingschef	12.894	17.340	74
Departementschef	14.394	18.840	72

Det første Tal angiver de enkelte Tjenestemandsgruppers Bruttoløn i 1931, det følgende den Bruttoløn, der var fastsat i Flertallets Forslag. Det tredje — Indeks-Tallet — angiver Real-lønnen i Sammenligning med 1931.

Præstelønningerne.

Den 24. Maj 1946 forelagde Kirkeministeren Forslag om Folkekirkens Lønningsvæsen.

Forslagene følger i alt væsentligt det af Lønningskommissionen udarbejdede Forslag, der har taget Sigte paa at give Folkekirkens Præster en lønningsmæssig Placering, som svarer til de akademisk uddannede Tjenestemænds, hvis Forhold bedst lader sig sammenligne med Præsterne, nemlig Gymnasieskolernes Lærerpersonele. Der er, udtalte Kirkeministeren ved Lovforslagets Forelæggelse, hermed raadet Bod paa en gammel Forfordeling af Præsterne i lønmæssig Henseende, en Forfordeling, der har gjort det vanskeligt for den danske Præstestand økonomisk at holde sig oven Vande i disse Krigsaar.

Under 1. Behandling af Præstelønningslovene udtalte den konservative Ordfører *Fabricius* bl. a.:

Naar disse Lovforslag om Lønningslov for Præster og for den øvrige kirkelige Betjening er fremsat, er det i Virkeligheden et dobbelt Forslag, idet det ikke blot er Forslag om, at der bliver givet Reguleringstillæg til den kirkelige Betjening, ligesom til den øvrige Tjenestemandsstand i Danmark, men der er som Indledning krævet for Præsterne Vedkommende — og det samme gælder for øvrige for den øvrige kirkelige Betjening —, at der først foretages en Opnormering, fordi den kirkelige Fortjeneste laa for lavt. Denne Opnormering har vi fundet var det væsentlige, idet vi gik ud fra, at Reguleringstillægene ganske naturligt maatte falde, som Tjenestemandsløven i øvrigt normerede disse Forhold. Denne Opnormering er praktisk talt kommet alle kirkelige Tjenestemænd til gode.

Fabricius havde ganske vist en Række Detailindvendinger at gøre, men sluttede med at anbefale Forslaget.

Amby om Præsternes Afskedigelsesparagraf.

Under Debatten ved 2. Behandling viste sig Uenighed om Forslagets § 77, Afskedigelsesparagrafen, som forøvrigt var blevet noget ændret fra det oprindelige Forslag.

Amby udtalte bl. a. om dette Spørgsmaal:

„Mon man ikke skulde tage det Skridt at lade denne Bestemmelse udgaa? Er det forsvarligt uden at gennemtænke, hvad der virkelig ligger i det, her at vedtage en Bestemmelse, der efter min Mening — og jeg kan ikke se, at det kan bestrides — bryder med vor kirkelige Frihedslovgivning? Jeg vil henstille til alvorlig Overvejelse, at den højtærede Kirkeminister mellem anden og tredje Behandling overvejer Muligheden af at lade Paragraffen helt udgaa.

Præstelønningsloven blev vedtaget den 28. Juni med 110 Stemmer.

Lærernes Lønninger.

Den 16. Maj forelagde Undervisningsminister *Hartling* i Folketinget Forslag til Lov om Lønninger m. m. for Lærere ved det kommunale Skolevæsen. Forslaget hviler paa Betænkningen fra Lønningskommissionen af 1943 og ligger stort set paa Linie med Lønparagrafen i Statstjenestemandsløven.

Ved 1. Behandlingen den 27. Maj udtalte den konservative Ordrer *Karl Olsen* bl. a.:

Lønningerne i Lovforslaget svarer ikke til de af Lærernes Organisationer fremsatte Ønsker, men betyder dog en afgørende Forbedring af Standens økonomiske Stilling. Lærerne har hidtil været daarligt lønnede. Den Betydning for vort Samfund, som alle har været enige om at tillægge Standen, har aldrig faaet et tilsvarende økonomisk Udtryk. Dette Lovforslag bader i nogen Grad derpaa, og navnlig bør det fremhæves, at der nu skabes en Avancementssilling. Overlærerstillingen, som vil være opnaaelig for den store Del af Købstadlærerne. Naar man ved, hvorledes de forskellige Tjenestemandsgruppers Placering paa Lønskalaen er kædet sammen og gjort afhængig af hinanden, maa man sikkert lade det bero ved det foreliggende Lovforslags Forbedringer.

Efter at have foreslaaet Behandling i Udvalg og paapeget forskellige Ting, han kunde ønske forbedret, anbefalede *Karl Olsen* paa de Konservatives Vegne Forslaget til Vedtagelse.

Loven vedtoges 28. Juni enstemmigt.

Rigsdagsmændenes og Ministrenes Løn og Pension.

Den 14. Juni fremsatte Indenrigsminister *Kjær* „Forslag om Ændring i Lov om Valg til Rigsdagen“.

Forslaget gik ud paa, at det Rigsdagsmænd tilkommende Vederlag udgør 5700 Kr. aarlig for Medlemmer boende i København eller indenfor en Afstand af 20 km fra Københavns Hovedbanegaard og 7500 Kr. aarligt for de øvrige Medlemmer. Til dette Vederlag ydes der et Tillæg, der skal udgøre 3 pCt. af Vederlaget for hver Portion Reguleringstillæg, der til enhver Tid udbetales Statens Tjenestemænd. — Vederlaget havde hidtil været henholdsvis 4000 og 5200 Kr. aarligt samt Tillæg.

Endvidere foresloges Pension for Rigsdagens Medlemmer og disses Enker. Det hed herom i Forslagets § 101 b bl. a.:

En Rigsdagsmand er berettiget til Pension, naar han — i een eller flere Perioder — har været Medlem af Rigsdagen i ialt 10 Aar, og en Del af hans Virksomhed som Rigsdagsmand er faldet efter hans fyldte 50. Aar. Pensionen ydes fra den Dag, da han ophører at være Medlem af Rigsdagen, saafremt han paa dette Tidspunkt er fyldt 60 Aar, og ellers fra den Dag, da han opnaar denne Alder, jfr. dog § 101 c.

Pensionen udgør, naar den paagældende har været Medlem af Rigsdagen i:

10 Aar, men under 13 Aar	1.600 Kr. aarlig
13 — — — 16 —	2.400 — —
16 — — — 19 —	3.200 — —
19 — og derover	4.000 — —

Saaframt en pensioneret Rigsdagsmand paany bliver Medlem af Rigsdagen, inddrages Pensionen i den Periode, hvori han derefter fungerer som Rigsdagsmand.

I Bemærkningerne til Lovforslaget hed det bl. a. om Pensionen:

Efter de gældende Regler bortfalder en Rigsdagsmands Vederlag straks fra den Dag, da han ophører at være Medlem af Rigsdagen, og uanset Varigheden af hans Rigsdagsgerning har han ikke Krav paa Pension. I Aarenes Løb har der imidlertid dannet sig en pensionslignende Understøttelsesordning, idet der efter faste Regler udbetales livsvarige Understøttelser til tidligere Rigsdagsmedlemmer, saafremt disses økonomiske Forhold findes at tale derfor. Til Enker efter Rigsdagsmedlemmer udbetales der — uden Hensyn til Trang — Understøttelser paa 600 Kr. aarlig, hvortil for Tiden kommer et Dyrtidstillæg paa 200 Kr. aarlig.

I Betragtning af de forøgede Krav, der som Følge af Forholdenes Udvikling siden 1920 nu stilles til Rigsdagens Medlemmer, har Rigsdagens Præsidium taget Spørgsmaalet om en almindelig Forhøjelse af Rigsdagsmedlemmernes Vederlag op til Overvejelse, og i Forbindelse hermed har man været inde paa Spørgsmaalet om at søge tilvejebragt Lovhjemmel for en almindelig Pensionsordning til Afløsning af den hidtidige Understøttelsespraksis, der ikke kan anses for ganske tilfredsstillende.

Den 18. Juni blev der af Statsministeren fremsat Forslag om *Vederlag og Pension for Ministre*. Forslaget gaar ud paa, at man opretholder det i 1927 fastsatte Vederlag, 18.000 Kr., som Grundbeløb, men dertil føjer det til enhver Tid gældende almindelige, paa Finansloven fastsatte Tillæg til Honorarer, for Tiden 35 pCt.

I Loven af 1927 fastsattes Maksimumspensionen til 8000 Kr., hvilket dengang var højeste Pension for Statens Tjenestemænd. I Statstjenestemandsløven er Maksimumsbestemmelsen nu slettet, hvorefter følger, at den højeste Grundpension kan naa et Beløb af 11.928 Kr. Man har imidlertid ment det rigtigt ikke at lade Ministerpensionen naa højere end til 9000 Kr. (foruden det foranævnte Tillæg).

Reaktioner i Pressen mod Rigsdagsmændenes Pension.

Forslaget om Rigsdagsmændenes Løn og Pension førte til stærke Reaktioner i Pressen. Forhøjelsen af Vederlaget fandt man ganske vist i de fleste Blade ganske rimelig, men man mente, at Pensionering var uforenelig med Rigsdagsmandatets Karakter og krævede, at Rigsdagsmænd selv maatte sørge for deres Pensionering.

Behandlingen i Rigsdagen.

De to Forslag debatteredes i Folketinget under eet.

Den konservative Ordfører *Christmas Møller* udtalte under 1. Behandlingen, at Ministrene, saaledes som Statsministeren havde foreslaaet det, burde have en tiltrængt Lønforbedring. Han vilde gerne gøre den personlige Bemærkning, at Statens Ministre burde være blandt de bedst lønnede i Landet. Det bliver de ikke efter Forslaget, og det kan vi eventuelt drøfte i et Udvalg.

Med Hensyn til Ændringerne i Valgloven (Rigsdagsmænds Vederlag og Pension) mente *Christmas Møller*, det vilde være rimeligt, om Enkeltheder, selv om Sagen kom fra Præsidium, blev drøftet i Udvalg.

Christmas Møller fortsatte:

Hvad angaar Pensionen, føler mit Parti sig selvsagt bundet ved den Tilslutning, der i Præsidium paa Partiets Vegne er givet angaaende den Ordning. Indenrigsministeren har fore-

slaaet, og hvis den fastholdes, er vi naturligvis ogsaa bundet til den — det er klart, saaledes som Sagen er forløbet. Men den Kritik, der er kommet til Orde om hele dette Spørgsmaal, synes jeg man skal drøfte i Udvalget. Her vil jeg kun sige, at paa visse Punkter har man maaske ikke tænkt Sagen helt tilstrækkeligt igennem — jeg tænker her paa Alderen 60—65, og jeg tænker paa Spørgsmaalet om Ydelse af et vist Bidrag af Rigsdagsmændene selv til Pensionen. Det er ogsaa muligt, man vil sige, at dette, at alle eller næsten alle skal have eller kunne faa en vis Pension, ikke er helt tilfredsstillende. Alt dette kan vi jo tale om i et Udvalg. Men dertil vil jeg gerne videre føje, at det, som vi, der forhandlede dette Spørgsmaal, inden Ministeren fremsatte sit Lovforslag, ganske særlig var optaget af, var, at den gældende Ordning ikke er tilfredsstillende, idet det gaar lidt paa maa og faa. Hvis man derfor kunde naa til en bedre Ordning, som maaske ikke direkte havde Pensionens Karakter, men dog var tilfredsstillende, tror jeg, det var værd at tale om det — men det vil jeg forbeholde mig at komme tilbage til i Udvalget.

Ændringer i Forslagene.

Der nedsattes et Udvalg paa 17 Medlemmer til Behandling af de to Forslag. Udvalget afgav Betænkning den 6. Juli 1946 og stillede et Ændringsforslag til Lov om Valg til Rigsdagen gaaende ud paa, at Honorarerne til Rigsdagsmænd bliver 5700 Kr. for Medlemmer, som bor i København, 7200 Kr. for Medlemmer, som bor i en Afstand af 20—75 km fra Københavns Hovedbanegaard, og 8700 Kr. for Medlemmer, som bor længere borte. Til disse Honorarer kommer saa et Tillæg paa for Tiden 60 pCt., svingende som Tjenestemændenes Reguleringstillæg svinger.

Et Flertal kunde tiltræde den foreslaaede Pensionsordning for Rigsdagsmænd, men mente dog, at Pensionen ikke skal ydes før det fyldte 65. Aar, og at der af Medlemmerne skal ydes et Beløb til Ordningen.

Denne Pensionsordning vil saa at sige i alle Retninger blive forskellig fra den for Tjenestemænd gældende Pensionsordning. Rigsdagsmændene yder selv et større Bidrag end Tjenestemændene. Pensionen indtræder ikke for de mange Rigsdagsmedlemmer, som ikke har været Medlem i mere end 10 Aar.

Pension kan kun ydes efter det fyldte 65. Aar og kun, saafremt det tidligere Medlem har været Medlem ogsaa efter det fyldte 50. Aar.

Ved 2. Behandling talte *Christmas Møller* som Ordfører for Udvalget og udtalte herunder om Rigsdagsmænds Pension bl. a.:

Med de Ændringer, der nu gennemføres, kan man ikke sige, at man gennemfører en egentlig Pensionsordning for Rigsdagsmænd. Man gennemfører en Ordning, som man altsaa kalder

Pension, men som i væsentlige Henseender adskiller sig fra Pension. Den indtræder ved det 65de Aar. Der skal ydes af alle Rigsdagens Medlemmer et Vederlag for denne Ordning paa $7\frac{1}{2}$ pCt. af Grundhonoraret, hvis jeg maa bruge det Udtryk, nemlig det københavnske Vederlag. Forholdet er dette, at alle Medlemmer af Rigsdagen, som har været Medlemmer af Rigsdagen under 10 Aar, aldrig vil falde ind under disse Bestemmelser. Forholdet er altsaa det ejendommelige, kan man for saa vidt sige, at hvis denne Ordning havde været gældende i lang Tid, kunde et Medlem have været her paa Rigsdagen i 20 Aar inden sit fyldte 50de Aar, fordi der ogsaa er den Bestemmelse, at man skal have været Rigsdagsmand en Del af Tiden efter det fyldte 50de Aar, uden at vedkommende kunde faa dette senere Vederlag, som jeg foretrækker at kalde det.

Men, siger man saa over for disse Betragtninger, det, man er saa utilfreds med, er, at Rigsdagsstillingen ved dette Forslags Gennemførelse faar Karakteren af en Tjenestemandsstilling. Jeg tror ikke saa forfærdelig meget herpaa. Jeg tror, at dette Ting og overhovedet Rigsdagen meget godt kan være bekendt at sige, at naar man virkelig skal ofre den Tid paa Rigsdagsgerningen, som er nødvendig, og som det høje Tings Medlemmer naturligvis gør, er det ogsaa givet, at saa gælder det overmaade mange Medlemmer, at deres Rigsdagsgerning vil, hvad der i og for sig ikke er saa meget at sige til, snarere føre dem til en ringere økonomisk Tilværelse end den, de kunde faa ved at udnytte deres Evne uden at være Rigsdagsmand.

Saa vel Lovforslaget om Ændringer i Valgloven som om Ministres Vederlag og Pension vedtoges endeligt den 8. Juli med henholdsvis 101 og 102 Stemmer.

De tysksprogede Skoler.

I Juli 1945 nedsattes en Kommission med den Opgave at stille Forslag til en fremtidig Ordning af Styrelses- og Undervisningsforhold for Skolevæsenet i Sønderjylland, særlig vedrørende det tyske Mindretals Adgang til Oprettelse af Skoler eller Skoleafdelinger med tysksproget Undervisning.

Kommissionen bestod af Repræsentanter for Partierne og en Række særlige sagkyndige fra Sønderjylland. De konservative Repræsentanter var Folketingsmand, Prof. *Fl. Hvidberg* og daværende Folketingsmand, Redaktør *A. Svendsen*, Haderslev.

Efter Forslag fra Kommissionen fremsatte Undervisningsministeren den 22. November i Folketinget Forslag om midlertidige Skoleforhold for Mindretallet. Hovedpunkterne i Forslaget var ingen Opretholdelse af tysksprogede Skoler. Børnene henvises til Særklasser i de danske Kommuneskoler, Lærerne, der underviser disse tyske Børn, skal anerkendes af de danske Autoriteter. Tyske Privatskoler kan fortsat bestaa, men Lærerne skal godkendes af den danske Skoledirektion. Alle tyske Læreres Forhold skal undersøges. Kommissionen udtaler Ønske om, at den endelige Ordning træder i Kraft fra April 1946. Loven udløber 31' Marts 1946.

Betænkning fra Kommissionen i Marts Maaned.

I Marts Maaned afgaves Betænkning om den endelige sønderjyske Skoleordning. Skolekommissionens Flertal, bestaaende af Repræsentanter for Venstre, Socialdemokratiet og Kommunisterne, samt nogle af de særlige sønderjyske Sagkyndige, indstillede følgende Forslag til fremtidig Ordning:

Privatskoler med tysk Undervisningssprog kan vedblive at bestaa, og nye Privatskoler kan oprettes. Men for alle saadanne Privatskoler gælder særlige Regler, medens de danske Privatskoler falder ind under de almindelige danske Regler. De tyske Privatskoler skal give Undervisning i Dansk, skr. og mdtl., i dansk Samfundslære, Historie og Geografi. Alle Lærere skal godkendes af Skoledirektionen. Godkendelsen kan tilbagekaldes. Lære- og Læsebooks samt Undervisningsplan skal ligeledes være godkendt

af Skoledirektionen. Der kan ydes Statstilskud efter de almindelige Regler.

Der kan gives Hjemmeundervisning paa Tysk til de paagældende Forældres egne Børn. Andre Børn kan kun deltage, hvis Undervisningsministeren tillader det efter Indstilling fra Skoledirektionen.

De tyske Privatskoler og Hjemmeundervisningen kommer fremtidig under Tilsyn af Skolekommissionen og Skoledirektionen. De nærmere Regler fastsættes af Undervisningsministeren.

Adgangen til at oprette kommunale, tysksprogede Skoler ophæves og hermed ligeledes de særlige Bestemmelser om Valg af Skolenævn ved disse Skoler, Stillingen som tysk Skolekonsulent og Reglen om, at Lærere med tysk Lærereksamen kan ansættes.

Idet de kommunale tysksprogede Skoler ophæves, nedlægges en Række Embeder. Det er Meningen, at Lærerne, der har beklædt dem — forudsat at de ikke ved Dom har forbrudt Retten til Pension — skal afskediges med Ventepenge, som Staten fuldt ud vil betale, idet den jo sparer Lønningerne, medens Reglen ellers er, at Ventepenge afholdes med Halvdelen af Kommunen, $\frac{1}{4}$ af Skolefonden og $\frac{1}{4}$ af Staten.

Efter Forslaget kan det ved et midlertidigt Tillæg til Skoleplanen bestemmes, at de bestaaende Særklasser videreføres som Klasser indenfor den danske Folkeskole, „naar Børnetal, Hensynet til de danske Klasser eller lignende Forhold begrunder det“.

Hvis Forældre til mindst 10 Børn i de ældre Klasser begærer Undervisning i Tysk, kan der baade i de købstad- og i de landsbyordnede Skoler etableres saadan Undervisning i eller udenfor Skoletiden, eventuelt ved een af Skolerne for alle de indtegnede Elever.

Kommissionens Mindretal.

Kommissionens Mindretal, der bestod af de konservative Repræsentanter (Professor Hvidberg og Redaktør A. Svensson), det radikale Venstre, Retsforbundet samt den resterende Del af de særligt udpegede sønderjyske Kommissionsmedlemmer, indstillede, at Særklasseordningen forlænges indtil den 31. Marts 1947. Dette Synspunkt begrundede man med, at Forholdene nord og syd for Grænsen endnu er saa uafklarede, at det var for tidligt at fastlægge den endelige Ordning. I hvert Fald ønskede man ikke paa det nuværende Tidspunkt at ophæve de tyske kommunale Skoler (de konservative Medlemmer af Kommissionen ønskede dem dog ophævet paa Landet). Det er dog ikke Mindretallets Opfattelse, at Loven af 1939 skulde opretholdes uforandret; saaledes ønskede man baade den tyske Skolekonsulent og det tyske Skolenævn afskaffet, ligesom man fandt, at det tyske Mindretals Ret til at forlange kommunale Skoler oprettet indskrænkes væsentligt.

Behandlingen i Folketinget.

Den 23. Marts 1946 fremsatte Undervisningsminister *Hartling* i Folketinget 2 Forslag, det første om en endelig Ordning paa Grundlag af Kommissionsflertallets Indstilling, det andet om at den midlertidige Ordning forlænges indtil 1. Juli, saaledes at den endelige Ordning kunde træde i Kraft fra dette Tidspunkt. Da Debatten i Tinget viste, at der var stærk Uenighed, tiltraadte Undervisningsministeren, at den endelige Ordning behandlede i Udvalg med Sigte paa, at den først traadte i Kraft fra 1. November, og Særklasseordningen forlængedes indtil dette Tidspunkt med 70 Stemmer (Venstre, Radikale og Konservative) mod 42 (Socialdemokrater og Kommuniste), som vilde, at den endelige Ordning skulde træde i Kraft fra 1. Juli. Begrundelsen for, at et Flertal ønskede Ordningens Ikrafttræden udsat til November, var, at man endnu paa det Tidspunkt haabede paa Enighed mellem alle Parter om denne Ordning.

Christmas Møller begrunder sin Stilling.

Under 1. Behandlingen i Marts udtalte den konservative Ordfører, *Christmas Møller*, bl. a.:

„Jeg hører til dem, der har en urokkelig Tro paa og Tillid til Frihed paa dette Omraade i Modsætning til Tvang. Jeg vil ikke, fordi jeg slet ikke ønsker at gøre Skellet mellem os her i Salen større, end det er, paastaa, at man ikke med den Ordning, som Flertallet anbefaler, maaske giver betydeligt mere, end man vilde give mange andre Steder i Verden. Men jeg vil, som jeg saa ofte har gjort det, pege paa, at det danske Folk efter sit Sind og Temperament kun kan være yderliggaaende liberalt paa dette Omraade.

Jeg nægter ikke, at det for Bedømmelsen af Sagen ogsaa spiller en Rolle, hvorledes Spørgsmaalet bliver løst Syd for Grænsen. Dette er jo ogsaa en af Aarsagerne til, at Mindretallet, hvori de Konservative var repræsenteret, har stillet sig som det har. Her er et af de Omraader, hvor jeg synes, de hersker nogen Uklarhed. Jeg vil for mit Vedkommende heroverfor sige, at helt klar over, hvorledes man inden for det danske Mindretal Syd for Grænsen ser paa dette Spørgsmaal, er jeg ikke, og jeg tror, det er en af de Ting, vi maa prøve paa at faa klaret i Udvalget.“

Bartholdys Udtalelser under 1. Behandlingen.

Folketingsmand, Kaptajn *Bartholdy*, som sammen med flere andre konservative Rigsdagsmænd var enig med Kommissionens Flertal og derfor ikke stod paa den konservative Ordførers Standpunkt, begrundede sine Synspunkter med bl. a. følgende Udtalelse:

„Forudsætningen for den meget liberale Lovgivning ogsaa paa Skolens Omraade, som vi gav Mindretallet i 1920, var fuld Loyalitet fra dets Side, en Loyalitet, som vi ikke mødte, og som vi heller ikke tror, vi vil møde i Fremtiden. Det vil efter min Mening derfor være ganske urimeligt med de Erfaringer, vi har indhøstet i de forløbne Aar, at fortsætte den Støtte til og den Udklækning af Tyskheden inden for vort Land, som Skoleordningen af 1920 gav Rum for.

Der er ingen, der er i Tvivl om, hvorledes den langt overvejende Del af Grænselandets Befolkning staar til dette Spørgsmaal. Man kan kalde det Stemninger, om man vil, men det er dog de samme Stemninger, der gennem de sidste 100 Aar har givet sig Udslag i Kampen for at bevare Danskheden i Nordslesvig. Og man vil gøre vel i at lytte til de Røster, der nu lyder dernedefra. Der er tilstrækkelig af Eksempler gennem Aarene paa Fejltagelser og Fejlgreb i Grænsespørgsmaalet paa Grund af manglende Forstaaelse fra det øvrige Land.“

De Konservative var dog enige om at stemme for den midlertidige Ordnings Forlængelse til 1. November. Uenigheden drejede sig om den endelige Ordning.

Ingen Enighed i Udvalget.

Den 27. Juli kom Forslaget om Ordning af de tysksprogede Skoler til 2. Behandling. Det var tidligere end ventet, men Aarsagen hertil var, at det under Forhandlingerne i Udvalget havde vist sig umuligt at naa til Enighed om den endelige Ordning, og at man var overbevist om, at heller ikke længere Tids Forhandling kunde skabe Enighed. Udvalget havde derfor foretrukket allerede nu at afgive Betænkning. Flertallet i Udvalget foreslog hurtig Gennemførelse af det oprindelige Lovforslag.

Christmas Møllers Tale ved 2. Behandling.

Ved denne Lejlighed udtalte den konservative Ordfører, Christmas Møller, at han ikke tvivlede om, at et Flertal af Befolkningen i Nordslesvig var stemt for Flertallets Standpunkt. Men de Personer, som var sagligt bedst vidende om dette Spørgsmaal, nemlig Amtsskolekonsulenterne, stod paa Mindretallets Side, og noget lignende gjaldt Skoledirektionerne i Tønder og Aabenraa. Endvidere advarede han mod Stemninger paa dette Omraade. Man kan nævne betydende Eksempler fra Danmarkshistorien paa, at Stemninger paa dette Omraade havde ført til Ulykker eller været lige ved det.

Denne Sags Afgørelse er mig en saa overordentlig stor Skuffelse, idet jeg gerne vilde se den i et, om jeg saa maa sige noget højere Plan end alene som et Spørgsmaal om Ordningen af Skolen i de sønderjydske Landsdele; jeg vil ogsaa gerne se den under Synsvinklen: hvorledes det danske Folk vil handle i

Spørgsmaalet Dansk og Tysk. Jeg erkender naturligvis gerne, at der ikke kan drages nogen som helst Sammenligning mellem det Standpunkt, som Flertallet, og ogsaa Undervisningsministeren, indtager, og den Behandling, vi har været vant til fra tysk Side over for det danske Mindretal, men jeg tror ikke paa nogen Fremgang paa dette Omraade, hvis vi ikke viser Storsind, Retsind og Billighed.

Aldeles afgørende for vor Betragtning er dog Forholdene Syd for Grænsen. Dette Omraade, dette meget vigtige Omraade, det vigtigste Spørgsmaal, som vi har til Afgørelse i Regering og Rigsdag, tilsiger os efter vor Opfattelse ikke at gennemføre Ordninger herhjemme i Danmark, som kan vendes imod det danske Skolearbejde i Sydslesvig. Det kan man ikke andet end nære afgørende Frygt for vil ske gennem det Lovforslag, som Flertallet altsaa nu vil gennemføre. Jeg synes, det havde været meget bedre for hele Udviklingen baade Nord og Syd for Grænsen, en meget større Handling, om den danske Rigsdag havde vist, at den uanset Stemninger vilde gennemføre en Ordning, som stillede alle danske Statsborgere lige.

Videre i Debatten udtalte *Christmas Møller*:

Vor Opfattelse af de almindelige Frihedsrettigheder skifter dog ikke, fordi det kunde tænkes, at nogle vilde misbruge dem. Det kan da ikke være saaledes, at andre, i dette Tilfælde det tyske Mindretal, skal bestemme vore Handlinger. Jeg har aldrig hørt til dem, som nærede særlig store Forventninger med Hensyn til det tyske Mindretals Stilling. Jeg har Lov at henvise til, at det er fra anden Side, man baade i Tiden mellem de to Krige og langt ind i Besættelsestiden har nærret Forventning til det tyske Mindretals Stilling, men det, det drejer sig om her, er jo ikke det Spørgsmaal. Det er: hvorledes skal vi behandle et Mindretal af en anden Nationalitet.

Endnu senere udtalte *Christmas Møller*:

Hvis vi skal kunne haabe paa en Fremtid i Nordslesvig, hvor de to Nationaliteter kan leve forstandigt ved Siden af hinanden, hvis vi skal kunne haabe paa, at der ikke skal komme en Udvikling som den, vi har set mellem de to Krige, saa er det min faste Overbevisning, at saa opnaar man det snarest ved at gaa saa langt, som det overhovedet er muligt, inden for forstandige Rammer i Henseende til at yde Mindretallet, hvad det paa dette Omraade har berettiget Krav paa. Det er jo meget rigtigt, som man har fremhævet, at der ikke er kommet nogen Henvendelse fra Mindretallet i Sydslesvig, men det har jo ikke noget at gøre med, om det ikke vilde være rimeligt og naturligt alligevel at tage Hensyn til denne Side af Sagen. Vort efter min Mening berettigede Krav om at faa en saa frisindet og varig Skoleordning i Sydslesvig som muligt kræver af os, at vi, og netop nu, yder nøjagtigt det samme i Nordslesvig.

Den 28. Juni kom Forslaget til 3. Behandling og Afstemning. Lovforslaget vedtoges med 73 Stemmer mod 24, medens 3 undlod at stemme. For stemte Venstre, Socialdemokrater, Kommuniste, Dansk Samling og de konservative Medlemmer *Bartholdy, Kraft og Fibiger*. Mod stemte de Konservative, de Radikale, Retsforbundet og Venstremanden *Juul*. To Venstremænd og den konservative *Gyldenslette* undlod at stemme. Ogsaa ved Landstingets Behandling af Lovforslaget skilte Afstemningen Partilisterne imod Venstre og Konservative.

Holger Andersens Udtalelser.

Ved et Møde i Grænseforeningen den 14. Juli 1946 udtalte Grænseforeningens Formand, Præsident *Holger Andersen*, der netop var hjemkommet fra en Rejse i Sydslesvig, om Skolespørgsmaalet bl. a.:

I Sydslesvig skyder den ene danske Skole op efter den anden. Med Henblik paa deres fremtidige Skæbne er det fra slesvig-holstensk Side udtalt, at man her vilde gaa frem paa samme Maade, som Danskerne i Nordslesvig gaar frem overfor det tyske Mindretal. Hvis dette var rigtigt, vilde Grænseforeningen hilse det med Glæde, idet den tyske Stat saa skulde give de danske Privatskoler et Tilskud paa op til 80 pCt. af Udgifterne. Jeg tvivler nu paa, at dette vil blive Tilfældet. *En anden Ting er, at jeg finder det psykologisk urigtigt, at den danske Rigsdags Flertal vedtog at ophæve de tyske kommunale Skoler i Nordslesvig paa samme Tid som Byraadene i Flensborg og Slesvig enstemmigt vedtog Oprettelse af danske Skoler i deres Omraader.* Saafernt de tyske kommunale Skoler fortsat havde faaet Lov at bestaa i Nordslesvig, var de alligevel kommet ud for store Vanskeligheder, da det kræves i den danske Grundlov, at danske Embedsmænd skal være danske Statsborgere. De tyske Kommunal lærere har under Besættelsen kompromitteret sig saa meget, at de ikke vilde kunne fortsætte. De tyske Skoler vilde saaledes komme til at mangle Lærere.

Nordentoft-Sagen.

Den saakaldte Nordentoft-Sag, der optog baade Pressen og Offentligheden stærkt, og hvis Baggrund vi ikke behøver at referere her, kom ogsaa til at beskæftige Folketinget ved Behandlingen af flg. Forespørgsel fra de Konservative *Hvidberg* og *Fibiger* den 13. Juni 1946:

„Hvad agter Undervisningsministeren at foretage sig i Anledning af Københavns Skoledirektions Afgørelse af Skoleinspektør Inger Merete Nordentofts fortsatte Ledelse af Kathrinedals-Skolen.“

Under Debatten den 21. Juni begrundede Ordføreren for Forespørgerne, Prof. *Fl. Hvidberg*, sit Standpunkt med bl. a. følgende Udtalelser:

„Jeg skal ikke nægte, at det er med Ulyst og Modvilje, jeg giver mig i Lag med en Sag, der har en saa personlig Karakter. Det maa imidlertid bestemt fastholdes, at naar den foreliggende Sag fremdrages her, har dette intet som helst at gøre med „moralisk Forargelse“. Som Sagen her fremdrages, drejer den sig overhovedet ikke om et privat Forhold, ej heller om en Kvinde-sag, som kunde give Anledning til en Drøftelse af den ugifte Kvindes Stilling i vort Samfund. Men det drejer sig om en regulær Skolesag, der imidlertid indebærer et Principspørgsmaal, hvis Afgørelse kan medføre saa alvorlige Konsekvenser for vort Samfund i Fremtiden, at det er nødvendigt, dette høje Ting tager Stilling til denne Skolesag. Det Principspørgsmaal, det drejer sig om, er i og for sig klart og enkelt. Paa den ene Side staar den i 1937 vedtagne Skolelovs indledende Stykke om Folkeskolens Begreb, hvori det om Folkeskolens Formaal hedder: at „Formaalet er at fremme og udvikle Børnenes Anlæg og Evner, at styrke deres Karakter og give dem nyttige Kundskaber“, endvidere at „Kristendomsundervisningen i Folkeskolen skal være i Overensstemmelse med Folkekirkens evangelisk-lutherske Lære“. I Tilslutning hertil hedder det endvidere i Undervisningsministeriets Bekendtgørelse af 24. Maj 1941, at „man finder Anledning til at understrege, hvad der er udtalt i Folkeskolelovens Paragraf 1, at Skolen gennem sin Virksomhed —

foruden at være kundskabsmeddelende — maa være opdragende og karakterdannende. Den bør udvikle og styrke Børnenes Sans for de etiske og kristne Værdier, give dem Ærbødighed for Menneskelivet og for Naturen, Kærlighed til Hjemmet og vort Folk og Land.“

Efter at have paavist, hvorledes Skoleinspektør, Frk. Inger Merete Nordentofts Handlemaade stred ogsaa mod Skoleplanen for Københavns Kommunes Skolevæsen, og at der var Tale om en bevidst Demonstration fra hendes Side som Udtryk for et ganske andet Grundlag, og efter at have kritiseret Skoledirektionens Afgørelse, sluttede Professor Hvidberg med at sige:

Jeg mener, at Skoledirektionsflertallets Afgørelse har stillet os ved en Korsvej. Til den ene Side: det gamle Grundlag. Til den anden Side: nye Principer, som kan faa skæbnesvanger Betydning for vor Skole og Folk. Dette er Grunden til, at vi Konservative har fundet det at være en forpligtende Nødvendighed at stille Problemet op og tage Ordet her i Dag.

Folkeskolen lægger her i Landet, saaledes som den moderne Pædagogik i det hele taget gør det, stor Vægt paa Karakteropdragelsen. Men Spørgsmaalet er nu, efter hvilke Principer denne Karakteropdragelse skal gives. Efter min Opfattelse skal den gives paa det Grundlag, som er udtrykt i Folkeskoleloven og Bekendtgørelsen, men det vil sige, at saa maa det være saadanne Begreber som Ansvarsbevidsthed, Selvbeherskelse, Trofasthed, det at kunne give Afkald, at holde Aftaler og Løfter, som maa træde frem i første Række. Efter det nye Princip ved jeg ikke, hvilke Begreber det er, der vil blive fremtrædende.

I denne Situation, som altsaa Skoledirektionsflertallet har bragt os i, er det, vi har stillet vor Forespørgsel til Undervisningsministeren som Folkeskolens øverste Chef. Vi vil hverken dømme eller være Farisæere, men vi vil have Orden i Tingene, og det er der ikke, og havde Folketinget uden videre ladet denne Sag passere, tror vi, at Tinget havde baaret sig galt ad. Den danske Folkeskoles Formaaalsparagraf, og hvad der hører sammen med den som dens nærmere Udformning maa opfyldes, og det haaber jeg ogsaa, den højtærede Undervisningsminister er enig i, saaledes at vor Forespørgsel maa føre til den fornødne Klarhed paa dette Omraade.

Undervisningsministerens Svar.

I sit Svar udtalte Undervisningsminister *M. Hartling*, at det forekom ham, der var Momenter i Sagen, der berettigede de Konservatives Forespørgsel. Der havde mod Skoledirektionens Afgørelse rejst sig en Modstand overalt i Landet med en saadan Styrke og med en saadan Alvor, at det vilde være uklogt at lade haant om den. Skoledirektionens Tilbud til Lærerne og Børnene viser, at

den selv føler, at der er noget galt paa Færde. Efter Undervisningsministerens Skøn blev det nødvendigt, at Skoledirektionen, selvom de almindelige Bestemmelser for Folkeskolen ikke gjaldt for København, paany tog Sagen op og motiverede sin Afgørelse. Først derefter kunde man se, om det blev nødvendigt eventuelt at indføre Lovændringer.

Paastand om Overgang til Dagsordenen.

Hvidberg stillede derefter sammen med *Fibiger* følgende Paastand til Overgang til næste Sag paa Dagsordenen.

„Idet Folketinget henstiller til Undervisningsministeren at drage Omsorg for, at Københavns Skoledirektion bringer sin Afgørelse i Frk. Nordentoft-Sagen i Overensstemmelse med det Grundlag, hvorpaa Folkeskolen hviler, gaar Tinget over til næste Sag paa Dagsordenen.“

Heroverfor fremsatte Venstremanden *Juul* paa egne og den radikale *Jørgen Jørgensens* Vegne følgende Paastand til Overgang til næste Sag paa Dagsordenen:

„Idet Folketinget tager Undervisningsministerens Redegørelse til Efterretning, og idet Tinget opfordrer Undervisningsministeren til at foranledige, at den nye Skoledirektion tager Sagen op til fornyet Overvejelse, gaar Tinget over til næste Sag paa Dagsordenen.“

Professor *Hvidberg* beklagede, at hans og *Fibigers* Paastand aabenbart ikke kunde vinde Tilslutning, og han var betænkelig ved at fravige den, men da han ikke havde vundet Tilslutning, kunde han sige, at han under disse Omstændigheder vilde kunne tilslutte sig den af *Juul* og *Jørgen Jørgensen* stillede Paastand paa Overgang til Dagsordenen og anbefalede andre at tilslutte sig den,

„men paa den udtrykkelige Betingelse og under den ufravigelige Forudsætning, at den Skolesag, som vi har behandlet i Dag bliver taget op af Skoledirektionen til fornyet Afgørelse, og at man i Skoledirektionen træffer en Ordning denne Sag vedrørende, som er i Overensstemmelse med det Grundlag, hvorpaa vor Skoles Karakteropdragelse hviler. Hvis dette ikke bliver Tilfældet vil jeg forbeholde mig Ret til at komme tilbage til denne Sag her i Tinget.“

Paastanden af *Jørgen Jørgensen* og *Juul* vedtoges med Konervative, Radikale, Retsforbundet, Dansk Samling og Venstres Stemmer mod Kommunisternes og Socialdemokraternes Stemmer.

Hermed bortfaldt en socialdemokratisk Dagsorden, som Kommunisterne havde tilsagt Støtte, hvori det hed:

„Idet Folketinget erkender, at den af den københavnske Skoledirektion truffne Afgørelse er juridisk uangribelig og gaar ud fra, at de Personer og Myndigheder paa hvem, der hviler et Ansvar i denne Sag, søger tilvejebragt den Ro, der er en Betingelse for Gennemførelse af Skolens Arbejde, gaar Tinget over til næste Sag paa Dagsordenen.“

Sagen blev derefter paany optaget til Behandling i Skoledirektionen, hvis Flertal imod de konservative Stemmer fastholdt den Afgørelse, at Frk. Nordentoft forbliver som Skoleinspektør.

De private Skoler.

Ved 1. Behandlingen i Folketinget af Lovforslaget om de private Skoler den 16. Maj 1946 udtalte Folketingsmand *Karl Olsen* som de Konservatives Ordfører bl. a.:

Frihedstanken har stærke Traditioner i dansk Skolelovgivning. De private Skoler er efter vor Opfattelse et uundværligt Led i den danske Skole. De private Skoler har altid givet stærke, friske Impulser til de offentlige Skoler. En lang Række af vort Lands betydeligste pædagogiske Personligheder har haft deres Virke i denne Skoleform. Den private Skole har ofte i langt højere Grad end den offentlige Skole, kunnet være en eksperimenterende Skole, hvor nye Skoletanker har kunnet prøves, inden de gik ind som et naturligt Led i den offentlige Skole.

De private Skoler arbejder under vanskelige økonomiske Forhold, og man kan i denne Forbindelse tage alle private Skoleformer under eet. De nyder for ringe Støtte til Skolens Drift i Almindelighed, og hvad der er af afgørende Betydning for denne Skoleform, Lærernes Pensionsforhold er oftest meget uheldige. Det foreliggende Lovforslag løser stort set Vanskelighederne for denne Skole. Der er Enkeltheder i Forslaget, som kan diskuteres, som kan drøftes i Udvalg, men Forslaget er et stort Fremskridt, og vi vil som sagt give det en velvillig og hurtig Behandling.

Men tilbage staar jo saa den private Eksamensskole. Forholdene for denne kan meget let i den kommende Tid komme til at forme sig katastrofalt. Den foreslaaede Regulering af Statens Lærerlønninger og den deraf følgende Virkning for Kommunernes Lønninger vil forhaabentlig snart foreligge, og Følgerne heraf for de tilsvarende Pensioner vil, hvis Staten ikke træder til, bevirke en Flugt af Lærere fra den private Skole over i den offentlige Skole. Denne uheldige Udvikling vil blive yderligere forstærket gennem den stadigt voksende Lærermangel. Paa mit Partis Vegne skal jeg derfor henstille snarest muligt ogsaa at tage denne Sag op. Jeg er vidende om, at man allerede arbejder med den private Realskoles Forhold.

Vi henstiller til den højtærede Minister snarest at foranledige nedsat en Kommission til Undersøgelse ogsaa af de private Gymnasieskolars Forhold. Vi maa bort fra den nuværende Ordning med Tilskud pr. Elev, og i Stedet for maa vi have, efter vor Opfattelse, en Ordning, der til Skolen refunderer en fast rimelig Procentdel af Skolens faktiske Udgifter, og hvad der er meget vigtigt, man maa have skabt en Pensionsordning, der stiller den private Skole lige med den offentlige Skole.

Kvindelige Præster.

Under Behandlingen af Forslaget om Præsteembeder i Folkekirken den 23. April 1946 i Folketinget kom ogsaa Spørgsmaalet om Kvinders Adgang til at blive Præster til Debat. Af Debatten fremgik det, at dette Spørgsmaal ikke i sit Væsen er noget Partispørgsmaal, men at der kan være divergerende Opfattelser af det indenfor de forskellige Partier.

Kirkeminister *Hermansen* udtalte, at selvom der ikke var principielle Indvendinger mod Kvinders Adgang til Præsteembeder, var Spørgsmaalet ikke groet frem af en foreliggende Situation, der paa dette Punkt krævede Ændringer i Loven. Den konservative Ordfører, *Fabricius*, erklærede, at det er et Indgreb i et Trossamfunds indre Anliggender, naar en verdslig Forsamling vil træffe Bestemmelse om, hvordan Ordinationen indenfor det paa-gældende Trossamfund skal foregaa. Den Omstændighed, at den danske Stat er Værge for Folkekirken kan ikke ændre det Forhold, at Folkekirken er et Trossamfund og besidder alle et Trossamfunds grundlovsmæssige Rettigheder lige overfor Staten, især i Retning af, at Staten skal blande sig i dens indre Liv. Og Kirken, Menigheden, kan aldrig anerkende, at en irreligiøs Rigsdag samtidig optræder som et Trossamfunds Ledelse og den danske Folkekirkes Synode.

„Jeg vil derfor sige, at hvis man ikke principielt vil stille sig paa det Standpunkt at afvise hele Spørgsmaalet om Drøftelsen af kvindelige Præster, indtil det er rejst fra direkte kirkelig Side, saa er der kun den Mulighed at benytte Anledningen til fra et Udvalg at rejse Spørgsmaalet ude i Menighederne og paa den Maade faa fat i, hvad der er det danske Kirkefolks Syn paa Sagen.“

Da Spørgsmaalet om cand. theol. *Ruth Vermehrens* Ordination og Rettigheder var blevet rejst under Debatten, udtalte Professor *Hvidberg* i Slutningen af et længere Indlæg:

„Jeg indser ikke, at det vil være et Overgreb mod Kirkens indre Liv, som kunde berettige til en Kirkekamp, at man i et Udvalg grundigt tog under Overvejelse og fremlagde Forslag om Ordination af en kvindelig Fængselspræst, et Spørgsmaal, som Livet har lagt hen til os paa den Maade, som sket er.“

Sagen blev ikke afsluttet i den Rigsdagssamling, der sluttede Sommeren 1946.

De kommunale Valg.

Den 11. December fremsatte Indenrigsminister *Kjær* i Folketinget Forslag til Lov om Afholdelse af kommunale Valg. Ifølge Forslaget skal der i første Halvdel af Marts 1946 afholdes Valg til de kommunale Raad.

Endvidere foreslaas forskellige Ændringer indføjet i den kommunale Valglov, bl. a. vedrørende Stemmeberettigelsen for saadanne Personer, der paa Grund af deres Indsats i Besættelsestiden er kommet ud af deres normale Leveforhold paa en saadan Maade, at de enten ikke er blevet skatteansat eller ikke har betalt den Skat, der er nødvendig for Valgrettens Bevarelse, uden at dette med Rette har kunnet bebrejdes dem.

De gældende Regler om, at Personer, der ikke er skatteansat til Valgkommunen, skal indgive Begæring om Optagelse paa Valg-listerne senest den 15. December forud for Valget, ændres til, at Begæringer af saadan Karakter skal være fremsat senest den 31. Januar 1946.

21-Aars Valgretten.

I umiddelbar Fortsættelse af dette Forslag fremsatte Socialdemokratiet Forslag om, at Valgretsalderen til de kommunale Valg nedsættes til 21. Aar.

Under Forhandlingerne herom nægtede Regeringen at gaa ind paa dette Forslag, og som bekendt satte man sig saa stærkt herimod, at Statsministeren endog en Overgang truede med at udskrive Valg.

Resultatet af Forhandlingerne blev, at Regeringens Forslag i sin oprindelige Skikkelse vedtoges enstemmigt i Folketinget med 94 Stemmer, medens Socialdemokraternes tilstedeværende 44 Folketingsmedlemmer undlod at stemme.

De enkelte Partiers Synspunkter var følgende:

Socialdemokratiet ønskede 21 Aars Valgretten gennemført umiddelbart i Folketinget, subsidiært var man villig til at lade Spørgs-gaalet gaa til en Folkeafstemning under saadanne Betingelser, at 35 pCt. af Vælgerne skulde stemme for Ændringen, for at denne kunde vedtages.

Venstre ønskede 25 Aars Valgretten, men var villig til at strække sig til en Folkeafstemning med 40 pCts Grænse som afgørende for Spørgsmaalet.

Det konservative Folkeparti og 21 Aars-Valgretten.

Det konservative Folkeparti begrundede sin Stilling med flg. Bemærkninger i Lovforslagets Betænkning:

Partiet er principielt Tilhænger af 21 Aars Valgretsaldere og mener, at dette Spørgsmaal maa finde sin Afgørelse ved den kommende Forfatningsrevision. Under Forhandlingerne om den kommende Valglov har Mindretallet udfoldet store Anstrengelser for at samle Partierne om en fælles Løsning og har saaledes stillet Forslag om, at Partierne samledes om en Valgretsaldere paa 23 Aar, at Spørgsmaalet om Valgretsaldere løstes ved en Folkeafstemning med almindelig Flertalsafgørelse, og Mindretallet har endvidere — omend med stor Betænkelighed — støttet et Forslag om at afgøre Valgretsaldere ved en Folkeafstemning efter Reglerne i Grundlovens § 94, hvor dog 45 pCt.-Reglen var ændret til 35 pCt.

Mindretallet har endelig anmodet Regeringen om at give Tilsagn om, at den paatænkte Grundlovskommission maatte slutte Arbejdet, saaledes at Forslag kunde forelægges i Rigsdagssamlingen 1946-47, men Regeringen har ikke været imødekommende over for noget af de her fremsatte Forslag.

Mindretallet er imidlertid af den Anskuelse, at det er en absolut Nødvendighed at afholde kommunale Valg i Marts 1946, og Mindretallet finder ikke det fremsatte Forslag om Afholdelse af Folkeafstemning tilfredsstillende.

Indenrigsministeren har ofte i Udvalget fremhævet, at Ministeriet ikke vilde forhale en Grundlovsrevision, og Mindretallet mener det ogsaa under Hensyn hertil forstandigt at vente og se Resultatet heraf. Under disse Forhold vil Mindretallet støtte det af Regeringen stillede Forslag med de af Mindretallet tiltraadte Ændringer.

Kommunisterne stod paa Socialdemokratiets Standpunkt.

Det radikale Venstre var som Det konservative Folkeparti principielt Tilhænger af 21 Aars Valgretten, men stillede — da der ikke kunde opnaas Enighed herom — Forslag om, at man akcepterer Regeringens Tilbud om en Folkeafstemning med 40 pCts Grænsen.

Hvorfor de Konservative akcepterede.

Ved Lovforslagets Behandling i Rigsdagen den 19. December udtrykte den konservative Gruppeformand, *Christmas Møller*, sit Partis Standpunkt i den øjeblikkelige Situation med bl. a. følgende Udtalelser:

„Udfra disse Betragtninger: at vi skal have dette kommunale Valg, at en Folkeafstemning har vi ikke kunnet faa paa tilfredsstillende Grundlag, og at det er et meget utilfredsstillende Tidspunkt at faa en Folkeafstemning paa, da man utvivlsomt kan vente, at Rigsdagen er optaget af nyttigt Arbejde angaaende hele den økonomiske og erhvervsmæssige Politik, har vi indtaget det Standpunkt, at Regeringens Lovforslag om, at vi skal have kommunale Valg i Marts Maaned, maa gennemføres med de Ændringer, som Regeringen har foreslaaet, og som vi har kunnet tiltræde.“

Afstemningen.

Resultatet af Afstemningen blev, at Socialdemokratiets Forslag om Nedsættelse af Valgretsaldere forkastedes med 72 St. mod 63. For stemte Socialdemokrater, Kommuniste og Dansk Samling, imod Radikale, Venstre og Konservative.

Det radikale Forslag om Folkeafstemning med 40 pCt. Ja-Stemmer forkastedes med 122 Stemmer mod 14 (Radikale).

Et kommunistisk Forslag om at udelukke Vælgere, der har maaet udrede Bøde eller Efterbetaling af Skat paa Grund af bevidst urigtig Selvangivelse forkastedes med 73 Stemmer (Konservative, Venstre, Radikale og Dansk Samling) mod 16 (Kommuniste). Socialdemokraterne stemte ikke. —

Uforandret Valgperiode.

Forud for den endelige Afstemning om det samlede Forslag stillede Socialdemokraterne Ændringsforslag om, at den kommunale Valgperiode kun skulde gælde til 1948 i Stedet for 1950. Dette Forslag forkastedes med 77 Stemmer mod 57 (Socialdemokrater og Dansk Samling).

Socialdemokraterne (44) undlod som Følge heraf at stemme for det samlede Lovforslag, der blev vedtaget med 94 Stemmer (Venstre, Konservative, Radikale og Kommuniste). Havde samtlige Partier, der ikke var helt tilfredse med Lovens endelige Udformning, fulgt samme Fremgangsmaade som Socialdemokratiet, vilde Loven ikke have kunnet gennemføres, noget der i sig selv selvfølgelig var ganske uholdbart, og Socialdemokraternes Reaktion maa derfor mildest talt siges at være noget ejendommelig og ganske i Strid med Praxis.

Valgresultatet 12. Marts 1946.

Resultatet af de kommunale Valg blev for Det konservative Folkeparti en Tilbagegang, der nogenlunde svarede til den Tilbagegang, Partiet havde haft ved Folketingsvalget.

Ialt blev der paa Partiet, naar man sammenlægger Tallene fra

de bykommunale og de amtskommunale Valg, afgivet 317.796 Stemmer imod 355.279 Stemmer i 1943. Den procentvise Tilbagegang androg 10,8 pCt. mod en procentvis Tilbagegang paa 11,4 pCt. ved Folketingsvalget. Den reelle Tilbagegang, naar Hensyn tages til de nye Vælgere, androg 14,8 pCt. mod en Tilbagegang paa 15,6 pCt. ved Folketingsvalget.

Partiet havde altsaa ikke saa stort et samlet Tab ved det kommunale Valg som ved Folketingsvalget, selvom Tilbagegangen naturligvis var alvorlig nok.

Et karakteristisk Træk var det iøvrigt, at det ikke lykkedes Venstre at inddække den Tilbagegang, som baade Det radikale Venstre og Det konservative Folkeparti havde ved Valget. Det kan til Eksempel nævnes, at medens der ved Kommunalvalget i 1943 i København var 61 borgerlige (Radikale, Konservative og Venstre) for hver 100 socialistiske Stemmer (Kommunister og Socialdemokrater), saa var der efter Valget kun 46 borgertige for hver 100 Socialister. Tallene saa i København saaledes ud:

	1943	1945
Borgerlige	104.966	100.600
Socialister	170.797	216.310

Denne Fremgang for Socialisterne paa de Borgerliges samlede Bekostning saa man i næsten alle de større Byer i Landet, og den fik Statsminister *Knud Kristensen* til at udtale Dagen efter Valget, at det bekymrede ham, at Venstre ikke gik saa meget frem, som de Konservative og Radikale tabte. Valgets Hovedindtryk var derfor, at det var det første Varsel om et Ryk til venstre i dansk Politik.

Dansk Samling, der havde opstillet Kandidater i næsten alle større Kommuner, fik kun een Mand valgt, nemlig i København. Alle de øvrige Stemmer, der blev afgivet paa Partiet, var derfor spildt.

Forfatningskommissionen.

Den af Statsminister *Knud Kristensen* i Trontalen bebudede Forfatningskommission blev nedsat omkring Nytaar og fik følgende Sammensætning:

Statsminister *Knud Kristensen* (Formand), Forsvarsminister *Harald Petersen*, Indenrigsminister *Einer Kjær*, Justitsminister *Elmqvist*, fhv. Statsminister *Buhl*, Folketingsmand, Professor *Hartvig Frisch*, Folketingsmand, Forbundsformand *Victor Gram*, Medlem af Landstinget, Landsretssagfører *Ingeborg Hansen*, fhv. Arbejds- og Socialminister *Hans Hedtoft*, fhv. Minister *Frode Jacobsen*, fhv. Justitsminister *Steincke*, fhv. Minister *Hauch*, fhv. Minister *Stensballe*, Folketingsmand *Edv. Sørensen*, Folketingsmand *Jens Sønderup*, fhv. Handelsminister *Fibiger*, fhv. Forsvarsminister *Ole Bjørn Kraft*, fhv. Udenrigsminister *Christmas Møller*, Landstingsmand *Jørgen Jørgensen*, fhv. Minister *Aksel Larsen*, Folketingsmand *Ib Nørlund*, fhv. Indenrigsminister *Bertel Dahlgaard*, fhv. Undervisningsminister *Jørgen Jørgensen*, Folketingsmand *Søren Olesen*, Folketingsmand *Robert Stærmose* og Folketingsmand *Thorstein Petersen*.

Endvidere er valgt Departementschef i Statsministeriet *Andreas Møller*, Professor, Dr. jur. *Poul Andersen*, der er Universitetets Ekspert i Forfatningsret, og Folketingssekretær *Jens Møller*.

Sekretær for Kommissionen blev Ministersekretær *Arup*, Statsministeriet.

Kommissionens Opgaver.

Kommissionen skal være relativt hurtigt arbejdende, og de Spørgsmaal, den først og fremmest skal beskæftige sig med, er *Valgretsaltens Nedsættelse* og *Landstingets eventuelle Afskaffelse*, men naturligvis vil man benytte Lejligheden til en nøje Gennemgang af Grundlovens enkelte Bestemmelser og foreslaa Ændringer og Forbedringer, hvor man maatte finde det paakrævet.

(Vi henviser her til Christmas Møllers Udtalelser om Forfatningsspørgsmaalet under Finanslovsdebatten).

Statistisk Tillæg

Folketingsvalget den 30. Oktober 1945.

	1945						1943			1939		
	Valget d. 30. Okt. 1945	Procent af afgivne Stemmer	Kreds- man- dater	Til- lægs- man- dater	Man- dater i alt	Valg- te Kvin-	Valget d. 23. Marts 1943	1 Pro- cent	1 Man- dater	Valget d. 3. April 1939	1 Pro- cent	1 Man- dater
Socialdemokrater	671.755	32,8	48		48		894.632	44,5	66	729.619	42,9	64
Radikale Venstre	167.073	8,2	6	5	11	1	175.179	8,7	13	161.834	9,5	14
Konservative Folkeparti	373.688	18,2	17	9	26	3	421.523	21,0	31	301.625	17,8	26
Venstre	479.158	23,4	38		38	1	376.850	18,7	28	309.355	18,2	30
Retsforbund	38.459	1,8		3	3		31.323	1,5	2	33.783	2,0	3
Kommunister	255.236	12,5	8	10	18	3				40.803	2,4	3
Dansk Samling	63.760	3,1		4	4		43.367	2,2	3	8.553	0,5	
Nationalsocialister							43.309	2,1	3	31.032	1,8	3
Bondeparti							24.572	1,2	2	50.829	3,0	4
Stevigske Parti										15.016	0,9	1
Nationalt Samvirke										17.350	1,0	

Stemmetal fra Sydslesvig 1920 og 1924.

Kreds	Indbygger- tal	Afstemningen 14. Marts 1920		Rigsdagsvalget 4. Maj 1924	
		Dansk	Tysk	Dansk	Tysk
Flensborg By	66.580	8.944	27.081	4.254	26.774
Flensborg Kreds..	44.207	1.402	6.660 ¹⁾	917	17.465
Syd-Tønder Kreds	37.085	2.366	17.283	458	11.367
Husum Kreds	45.489			88	16.049
Slesvig Kreds	70.998			547	28.044
Egernførde Kreds	38.524			50	16.879
Ejdersted Kreds ..	15.357			132	5.479
Rensborg Kreds..	27.409			25	?
	345.649	12.712	51.024	6.446	122.057

¹⁾ Kun Sognene: Adelby, Bov, Hanved, Lyksborg, Munkbrarup, Nr. Hukstød, Oversø, Store Vi og Valsbøl.

Valgene i Sydslesvig 1921–1933.

Rigsdagsvalget 1921:

Danske Stemmer:	4.723
Tyske Stemmer:	Foreligger ikke

Rigsdagsvalget 1924:

Danske Stemmer:	6.761
Tyske Stemmer:	130.580
Heraf Nazister:	8.904

Rigsdagsvalget Efteråret 1924:

Danske Stemmer:	4.727
Tyske Stemmer:	140.305

Rigsdagsvalget 20. Maj 1928:

Danske Stemmer:	2.215
Tyske Stemmer:	Foreligger ikke

Rigsdagsvalget 1930:

Danske Stemmer:	1.671
Tyske Stemmer:	Foreligger ikke

Rigsdagsvalget 1931:

Danske Stemmer:	Foreligger ikke
Tyske Stemmer:	175.770
Heraf Nazister:	41.160

Rigsdagsvalget 31. Juli 1932:

Danske Stemmer:	1.367
Nazister:	110.695
Intet Tal for alle Tyskere under eet.	

Rigsdagsvalget 6. November 1932:

Danske Stemmer:	1.544
Nazister:	96.798
Intet Tal for alle Tyskere under eet.	

Rigsdagsvalget 5. Marts 1933 (efter Hitlers Magtovertagelse):

Danske Stemmer:	1.780
Nazister:	114.480
Intet Tal for alle Tyskere under eet.	

Stemmetallene Efteraaret 1946.

Vi henviser til Oversigten Side 291 vedr. disse Tal.

Flygtningene i Sydslesvig.

Befolkningstal i	Den 16. 6. 1933	Den 22. 7. 1946	Befolkningstilvækst i Sammenligning med 1933
Flensborg By	66.580	103.204	+ 55 %
Husum Amt	45.492	85.921	+ 89 %
Slesvig Amt	71.927	140.244	+ 99 %
Flensborg Amt	43.684	90.853	+ 107 %
Eiderstedt Amt	14.381	30.127	+ 110 %
Südtondern Amt ...	37.282	88.523	+ 137 %
Eckernförde Amt ..	38.382	92.075	+ 138 %
Hele Sydslesvig ...	317.728	630.947	+ 99 %

KOMMENTAR. Nogen egentlig Statistik over Antallet af Flygtninge i Sydslesvig findes ikke, men ovenstaaende Tabel over Befolkningstilvæksten siden 1933 giver et ganske godt Billede af Forholdene. Det kan i den Forbindelse nævnes, at indenfor den britiske Besættelseszone har i det tilsvarende Tidsrum Holsten en Befolkningstilvækst paa 35 pCt., Hannover 34 pCt., Oldenburg og Braunschweig 14,9 pCt., Westfalen 5,1 pCt., Nord-Rhein-provinsen ÷ 12,8 pCt. og Hamborg ÷ 15,8 pCt.

Skoletallene fra Sydslesvig efter Krigen.

Ifølge Opgørelsen over de danske Skoler i Sydslesvig pr. 1. September er der nu 46 Skoler i Gang med et samlet Elevtal paa 7370. Desuden er 10 danske Skoler med et samlet Elevtal paa 279 blevet anerkendt, men paa Grund af forskellige Vanskeligheder er de endnu ikke i Gang.

88 Skoler med et samlet Elevtal paa 3374 er endnu ikke blevet anerkendt af den britiske Militærregering, og der kan ikke siges

noget om, hvornaar Anerkendelsen kan foreligge. Blandt disse Skoler er bl. a. Velterland med 125 Elever, Egernførde med ca. 200 Elever, Friedheim med 170 og Husum med 230 Elever.

Iøvrigt fordeler Skolerne sig over hele Sydslesvig paa følgende Maade:

I Flensborg er Duborgskolen og 3 Kommuneskoler i Gang med et samlet Elevtal paa 3300 Elever.

I Flensborg Amt er 11 Skoler i Gang med et Elevtal paa ca. 821, medens 9 Skoler med 234 Elever har faaet Anerkendelse og 28 Skoler med 791 Elever endnu ikke er blevet anerkendt.

I Sydtønder Amt er 12 Skoler med 478 Elever i Gang. 1 Skole med 45 Elever er blevet anerkendt, og 22 Skoler med 748 Elever venter paa deres Anerkendelse.

I Slesvig Amt er 18 Skoler med 2421 Elever i Gang og 8 Skoler med et samlet Elevtal paa 635 har søgt om Anerkendelse.

I Ejdersted er kun 1 Skole, nemlig Skolen i Tønning med 350 Elever i Gang, men der er søgt om Anerkendelse for 9 Skoler med et Elevantal paa 241.

I Husum, Egernførde og Rendsborg Nørreamt er der endnu ingen igangværende Skoler. Der er søgt om Anerkendelse for 21 Skoler med et samlet Elevtal paa omkring 1000 Elever.

Skoletallene i Sydslesvig før og under Krigen.

	Oprettet	Elevtal	1924	1928	1932	1936	1940	1944	Højeste Elevtal	Lukket el. nedlagt
Duborg-Skolen	1920	17	294	327	365	323	252	167	365	
Kommuneskolen i Flensborg ...	1920	240	260	255	272	421	241	179	421	
Privatsk. i C. Paulsen-Hjemmet	1922	205	93						228	1925
Kommunesk. p. Harreslevmark	1926	24		20					24	1929
Privatskolen i Tarup	1926	10		12	13	15	14	13	17	
— i Jaruplund	1926	10		14	12	16	14	12	17	
— i Kobbermøllen ..	1926	13		13	17	17			23	1938
— i Harreslevmark ..	1929	15			23	30	15	7	30	
— i Langbjerg	1929	11			15	13	14	10	16	
— i Ladelund	1936	12				12	10	6	12	
Ansgar-Skolen i Slesvig.....	1930	16			61	91	72	46	92	
Privatskolen i Tønning	1935	31				29	14	10	31	
			647	641	778	967	646	450		

Oversigt over Statens Finanser.

Mill. Kr.	Regnskab 1944/45		Bevilling 1945/46		Regnskab 1945/46		Finanslov 1946/47		Finanslov 1947/48	
	Indt.	Udgift	Indt.	Udgift	Indt.	Udgift	Indt.	Udgift	Indt.	Udgift
1. Domænerne	0,1	22,3	0,1	17,8	0,1	14,6	0,1	53,5	0,1	9,6
2. Statsvirksohmeherne	5,3			1,8		1,4		4,9		1,5
3. Rentekonto										
4. Overskud af Universitetet og Statens høiere Almenskolers Fond samt Bispelienderne ..	0,6		0,6		0,6		0,6		0,6	
5. Skatter og Afgifter	1.242,3		1.289,6		1.290,0		1.220,4		1.684,4	
6. Overskud af Klasseklotteriet	2,7		2,6		2,6		3,1		3,0	
7. Adskillige Indtægter	8,5		11,3		13,7		6,4		7,5	
8. Statsydelse til Hans Majestæt Kongen ..		1,0		1,0		1,0		1,0		1,0
9. Aarpenge til Medl. af det kongelige Hus ..		0,1		0,1		0,1		0,1		0,1
10. Rigsdagen		2,8		3,4		3,4		3,2		4,3
11. Statsministeriet (og Minist. u. Portefeuille)		1,4		4,9		5,0		1,6		1,8
12. Udenrigsministeriet		8,5		17,9		18,0		6,2		11,3
13. Ministeriet for Landbrug og Fiskeri		110,3		135,2		116,0		43,1		98,9
14. Indenrigsministeriet		140,8		85,6		83,6		59,8		73,4
15A. Arbejds- og Socialministeriet		414,5		534,2		524,7		433,0		303,1
15B. Ministeriet for særlige Anliggender				0,1		0,1		37,6		0,1
16. Minist. for offentl. Arbejder og Trafikm. ..		17,6		18,2		17,6		21,1		21,7
17. Ministeriet for Handel, Industri og Søfart ..		93,7		79,4		79,7		23,9		33,4
18. Grønland										
19. Justitsministeriet		85,5		126,4		132,2		101,0		79,4
20. Kirkeministeriet		7,8		10,0		9,8		8,5		10,1
21. Undervisningsministeriet		127,4		144,4		143,0		134,3		163,3
22. Krigsministeriet		23,6		97,4		96,1		162,6		187,8
23. Marineministeriet		21,2		61,6		63,4		73,8		65,2
24. Finansministeriet		143,5		148,5		146,0		340,0		468,9
25. Pensionsvæsenet		48,7		63,7		62,9		55,3		60,2
Driftsindtægter ialt	1.250,5		1.304,2		1.307,0		1.230,6		1.695,5	
Driftsudgifter ialt		1.270,8		1.551,5		1.518,6		1.570,4		1.685,0
Driftsunderskud	11,3		247,3		211,6		339,9		÷10,5	

Mill. Kr.	Regnskabet 1945/46			Finansloven 1946/47			Finanslovsfor- slaget 1947/48		
	Ind- tægter	Ud- gifter	Over- skud	Ind- tægter	Ud- gifter	Over- skud	Ind- tægter	Ud- gifter	Over- skud
Ifølge Driftsregnsk.	1.307	1.518	÷211	1.230	1.570	÷340	1.695	1.685	10
Korrektion for ikke medt. Driftsposter	—	—	—	600	50	550	100	÷300	400
Hereft. Driftsregnsk.	1.307	1.518	÷211	1.830	1.620	210	1.795	1.385	410
Udgifter, der poster- res paa § 26	—	432	—	—	300	—	—	55	—
Driftsregnsk. + ek- straord. Posterings Ekstrord. Afskrivn..	1.307	1.950	÷643	1.830	1.920	÷90	1.795	1.440 300	355

KOMMENTAR. Driftsregnskabet alene giver, navnlig i de sidste Aar, ikke noget fuldstændigt Billede af Statens finansielle Stilling, idet vigtige Posterings finder Sted paa § 26, »Bevægelserne paa Statens Statuskonto«. Dette gælder saaledes de Eengangsudgifter, der er opstaaet i Forbindelse med Besættelsens Afslutning, og som omfatter bl. a. Erstatninger til Besættelsestidens Ofre, tidligere internerede, Sømænd, Udgifter til den danske Brigade, Modstandsbevægelsen, Faldskærmsfolk, Retablering af Hærens og Flaadens Materiel og Bygninger, Udgifter til tyske og allierede Flygtninge og Opfyldning af Tankgrave m. v. Hertil kommer, at en Sammenligning mellem flere Aar kræver en Korrektion ogsaa for Indtægtstallene i Finansloven for indeværende og næste Finansaar. For at bringe Tallene for de enkelte Aar paa Linie med hinanden er ovenstaaende Oversigt opstillet, idet de forskellige Korrektioner er foretaget paa Grundlag af de Oplysninger, Finansministeren gav ved Forelæggelsen af Finanslovsforslaget for 1947-48.

I Regnskabet for 1945-46 er Eengangsudgifterne, 432 Mill. Kr., ikke medregnet i Driftsudgifterne, men posteret paa § 26 til senere Afskrivning. Underskuddet, der formelt er paa 211 Mill. Kr., stiger derved reelt til 643 Mill. Kr.

For Finansaaret 1946-47 regner Finansministeren med Indtægter paa 600 Mill. Kr. udover de budgetterede, idet de direkte Skatter giver mere end beregnet som Følge af Formueopgørelsen i 1945 og de indirekte Skatter mere som Følge af større Tilførsler af udenlandske Varer samt Forhøjelser af Forbrugsafgifterne. Samtidig maa der dog ogsaa regnes med større Udgifter bl. a. som Følge af, at Udgifterne til de tyske Flygtninge ikke er medtaget paa Finansloven, og der er gennemført Lønforhøjelser til Tjenestemænd og Forhøjelser af Invalide- og Aldersrenterne m. m. Den samlede Udgiftsforøgelse blev af Finansministeren anslaaet til 3—400 Mill. Kr., men da 300 Mill. Kr. kan ventes foreslaet overført til § 26, regnes kun med en Forøgelse af de formelle Driftsudgifter paa 50 Mill. Kr. Herved ændres det formelle Driftsunderskud paa 340 Mill. Kr. til et Driftsoverskud paa 210 Mill. Kr., men naar Hensyn tages til Eengangsudgifterne, fremkommer alligevel et reelt Underskud paa smaa 100 Mill. Kr.

Paa Finanslovsforslaget 1947-48 er efter Sædvane ikke medtaget Indtægter fra Skattelove udover deres Gyldighed ved Finanslovens Forelæggelse. En

Forlængelse af de midlertidige Forbrugsafgifter vil give ca. 100 Mill. Kr. mere end anslaaet som Indtægt. Omvendt er der i Forslaget regnet med en ekstraordinær Afskrivning paa 280 Mill. Kr. paa de ekstraordinære Udgifter samt en ekstraordinær Afskrivning paa 20 Mill. Kr. paa Beskæftigelsesfonden. For at stille Finanslovsforslaget paa Linie med de andre Finansaar, maa disse 300 Mill. Kr. trækkes ud af Driftsregnskabet, hvorved Driftsoverskuddet stiger til ca. 400 Mill. Kr. I Forslaget er der regnet med yderligere ekstraordinære Udgifter paa ca. 55 Mill. Kr., der er posteret paa § 26, og det endelige Resultat bliver derefter et Overskud paa ca. 350 Mill. Kr., hvoraf saa de 300 Mill. Kr. som ekstraordinær Afskrivning paa § 26 kan udredes.

Der er set bort fra de ekstraordinære Indtægter, som Staten faar gennem de i 1945 vedtagne Love: Formueopgørelsen af 23.7. 1945, der giver store Skattebøder og Efterbetalinger af for lidt erlagt Skat, Straffelovstillaegene og Værnemagerloven, der medfører Konfiskations- og Tilbagebetalingsbelsb, Loven om Konfiskation af tysk og japansk Ejendom og endelig Eengangsskatten. Skønsmæssigt kan det anslaaes, at disse Foranstaltninger vil indbringe omkring 2½ Milliarder Kroner, der vil indkomme i Løbet af de kommende Aar. I indeværende Aar regnes der med at indkomme ca. 150 Mill. Kr. foruden første Rate af Eengangsskatten. I næste Finansaar bliver Beløbet antagelig større. Disse Penge skal som bekendt bruges til Sanering af Pengevæsenet, idet de enten skal afskrives paa Statens Gæld i Nationalbanken eller indsættes paa særlige spærrede Konti i Nationalbanken.

Statsgælden i Finansaaret 1945—46.

	1. April 1945	Tilgang	Afgang	31. Marts 1946
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Den indenlandske Gæld.....	910,1	—	45,6	864,5
Den udenlandske Gæld	450,2	105,1	70,9	484,3
Forfaldne ikke effektuerede Af- drag paa den udenl. Gæld..	123,4	15,6	11,4	127,6
<i>Særlige Statsforskrivninger:</i>				
Grundfondsforskrivninger m.m.	80,7	—	5,0	75,7
Langfristede Laan	501,7	—	41,8	460,0
Kortfristede Laan (10 Aar og derunder)	1.820,5	1.663,9	1.358,0	2.126,4
Forskrivninger for bunden Opsparing	88,4	40,4	1,8	136,0
Udenlandske Varekreditter..	—	128,0	—	128,0
Særlige Statsforskrivninger ialt	3.975,0	1.961,9	1.534,6	4.402,3
<i>Reguleringskonto i Danmarks Nationalbank</i>	<i>64,8</i>	<i>7.547,3</i>	<i>18,1</i>	<i>7.594,0</i>
Statsgæld ialt...	4.039,8	9.509,2	1.552,7	11.996,2

Personlige Skatter til Staten.

Mill. Kr.	Regn- skab 1944/45	Bevilling 1945/46	Regn- skab 1945/46	Finans- lov 1946/47	Finans- lovsforslag 1947/48
Indkomstskat	491,6	578,0	578,1	480,0	685,0
Formueskat	64,4	74,5	74,8	60,0	70,0
Skatter i H. t. Skatte- loven vedr. tidl. Fi- nansaar	0,2	0,5	0,5	—	—
Ialt...	556,2	653,0	653,4	540,0	755,0*)
Indgaar paa § 26:					
Krigskonjunkturskat af Personer	41,6	56,6	56,5	**)	—
Merindkomstskat af Aktieselskaber m.m.	16,9	16,1	16,1	—	—
Merindkomstskat af kooperat. Virksomh.	0,4	0,2	0,2	—	—
Tillægsindkomstskat af Foreninger m.m.	0,3	0,3	0,3	—	—
Ialt...	59,2	73,2	73,1	—	—

*) Plus Efterbetalinger og Bøder 150 Mill. Kr., hvoraf 117 Mill. Kr. overføres til § 26 IK.

***) Beløbet er ikke anført i Loven.

Fælleskommunale Udligningsfond.

Mill. Kr.	Regn- skab 1945/46	Bevilling 1945/46	Regn- skab 1945/46	Finans- lov 1946/47	Finans- lovsforslag 1947/48
Indkomstskat	117,1	138,4	140,9	142,3	146,8
Formueskat	10,3	10,5	11,7	11,0	15,0
Ejendomsskat	38,9	39,9	39,2	39,6	45,6
Ialt...	166,3	188,8	191,8	192,9	207,4*)

*) Plus Efterbetalinger og Bøder 34 Mill. Kr., hvoraf 14 Mill. Kr. overføres til 26 IK.

Ejendomsskatter til Staten.

Mill. Kr.	Regn- skab 1944/46	Bevilling 1945/46	Regn- skab 1945/46	Finans- lov 1946/47	Finans- lovsforslag 1947/48
Ejendomsskyld	5,9	5,9	5,9	5,9	7,0
Grundskyld.....	8,3	8,3	8,3	8,3	9,6
Jernbaneskyld	—	—	—	—	—
Grundstigningsskyld .	0,9	1,1	1,1	0,9	2,0
Ialt...	15,1	15,3	15,4	15,1	18,6

Pris-, Tilskuds- og Rabatord- ninger i H. t. Statsregnskabet

(udover de under sociale Udgifter anførte).

Mill. Kr.	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46
Nedbringelse af Prisen paa Rugbrød m. m.	18,8	35,3	31,0	9,9
Flæskeordning	—	—	—	22,1
Smørordning	25,3	19,9	25,4	11,8
Konsummælktilskud.....	5,9	6,8	8,8	10,6
Smørrabatmærker	36,5	33,8	29,6	25,3
Købekort for Manufakturvarer og Tekstilrabatkort.....	22,7	23,2	25,2	11,9
Nedbringelse af Prisen paa Spædbørnsudstyr	—	2,0	2,4	2,5
Tilskud til Tørveproducenter..	3,1	9,8	15,7	24,9
Kartoffelrabatordning	—	—	7,9	1,7
Ialt...	112,3	130,8	146,0	120,7

Pengeforhold.

Mill. Kr. ultimo	Seddelomløb	Nationalban- kens Foliokto.	Finansmin.s ordinære Konto	Finansministe- riets ekstraord. Konto	Samlet „bundet“ Beløb	Private Bankers Udlaan
Aug. 1939..	452	85	54	—	—	2222
Maj 1945..	1379	3494	589	2271	5300	1560
Okt. „ ..	1350	3502	450	2454	5340	1692
Dec. „ ..	1561	3513	292	2445	4935	1843
Maj 1946..	1497	3243	257	2534	5230	2120
Juni „ ..	1516	3076	185	2675	5370	2216
Juli „ ..	1482	3216	177	2509	5080	2264
Aug. „ ..	1487	3126	174	2532	—	—

KOMMENTAR. Seddelomløbet, der faldt umiddelbart efter Pengeombytningen i Juli 1945, har i det sidste halve Aars Tid ligget 100—150 Mill. Kr. højere end ved Krigens Slutning. Derimod er Indestaaende paa Nationalbankens Foliokonto, der fortrinsvis udgøres af Bankernes Kassebeholdninger, faldet med ca. 300 Mill. Kr. siden Befrielsen. Staten har i samme Tidsrum formindsket sit Indestaaende paa den ordinære Konto i Nationalbanken med ca. 400 Mill. Kr. og har derved opvejet den Stigning, der samtidig er sket paa de ekstraordinære bundne Konti.

Den samlede Binding af ledige Penge omfatter fortrinsvis Bankernes og Sparekassernes ekstraordinære Kassebeholdninger og Finansministeriets ekstraordinære Konti i Nationalbanken (6 Maaneders Skatkammerbeviser, 2-aarige Statsgældsbeviser, Spareobligationer, 5- og 10-aarige Statsobligationer og Forskrivninger for bunden Opsparing). Maksimum for denne Pengebinding blev naaet i Juli 1945 med 5700 Mill. Kr., og der har saaledes siden da været ret betydelig Nedgang heri.

I de senere Maaneder er de private Bankers Udlaan begyndt at stige for første Gang i 6 Aar, hvilket i Forbindelse med Nedgangen i Nationalbankens Foliokonto og i det samlede bundne Beløb kan tyde paa en noget mindre Pengerigelighed end tidligere.

Rentefaldet.

Effektiv Rente, pCt.

		Kreditfor. obligat.	Hypotekfor. obligat.	Stats- obligat.
Maj	1938	4,91	5,55	4,80
"	1939	4,71	5,40	4,69
"	1940	5,84	6,70	5,94
"	1941	4,47	5,13	4,42
"	1942	4,30	4,72	4,31
"	1943	4,39	4,84	4,37
"	1944	4,09	4,48	4,00
"	1945	4,08	4,46	3,95
"	1946	4,01	4,37	3,59

KOMMENTAR. Nedgangen i Renten under Krigen, der er en direkte Følge af Pengerigeligheden, fremgaar af ovenstaaende Oversigt, beregnet af Statistisk Departement paa Grundlag af Kurserne i Maj Maaned i de enkelte Aar.

Detailpristallet.

		Pristallet i alt	Fødevarer	Klæder, Fodtøj og Vask	Bolig	Brændsel og Belysning	Skatter og Kontingenter	Andre Udgifter
	1935 = 100							
Juli	1939 ..	107	108	109	109	103	110	102
April	1945 ..	170	170	206	124	226	180	164
Juli	1945 ..	170	170	210	124	221	181	162
Okt.	1945 ..	170	169	210	124	222	181	164
Jan.	1946 ..	169	169	204	125	224	181	164
April	1946 ..	168	169	184	125	219	184	164
Juli	1946 ..	168	169	183	125	218	180	168

KOMMENTAR. Der er siden Befrielsen kun indtruffet et Fald i Pristallet paa 2 Points. Den største Nedgang konstateres for Beklædningsudgifterne (paa 23 Points), ligesom, Brændselsudgifterne er faldet med 8 Points. Naar Skatteudgifterne i sidste Kvartal er faldet med 4 Points trods de gennemførte Skatteforhøjelser, skyldes det, at Børnefradragene samtidig er blevet forhøjede, og at Ligningsprocenten er faldet i en Række Provinsbyer. Afgiftsforhøjelserne paa Øl, Spiritus og Tobak registreres i Kolonnen »Andre Udgifter«, jfr. at disse er steget med 4 Points i sidste Kvartal.

De forskellige Detailpristal.

Da der beregnes hele 3 Pristal, anføres nedenfor Udviklingen i hvert af disse. Dyrtidstillæg til Arbejdere ydes fortrinsvis med 1914-Pristallet som Basis, ligesom Reguleringstillæg til Tjenestemænd i Henhold til den nye Tjenestemandslov beregnes efter 1914-Pristallet.

		Juli 1914 = 100	Aaret 1931 = 100	Aaret 1935 = 100
Juli	1939	183	118	107
April	1945	291	188	170
Juli	1945	291	188	170
Okt.	1945	291	188	170
Jan.	1946	290	187	169
April	1946	288	186	168
Juli	1946	288	186	168

Engrospristal.

	1935 = 100	Engros- pristal ialt	Import- varer	Eksport- varer	Hjemme- markeds- varer
Aug. 1939.....	111	113	110	110	110
Maj 1945.....	219	257	211	198	198
Juni 1945.....	213	240	207	198	198
Juli 1945.....	212	237	207	198	198
Aug. 1945.....	211	235	207	197	197
Sept. 1945.....	209	232	199	196	196
Okt. 1945.....	206	225	199	195	195
Nov. 1945.....	204	220	197	195	195
Dec. 1945.....	204	220	197	195	195
Jan. 1946.....	204	219	189	195	195
Febr. 1946.....	202	217	189	194	194
Marts 1946.....	204	221	184	194	194
April 1946.....	205	223	184	195	195
Maj 1946.....	204	223	172	193	193
Juni 1946.....	205	224	172	194	194
Juli 1946.....	206	225	201	194	194
Aug. 1946.....	214	236	215	201	201

KOMMENTAR. Det samlede Engrospristal, der ved Befrielsen laa dobbelt saa højt som i August 1939, faldt saaledes med 17 Points fra Maj 1945 til Februar 1946. Indtil August steg Pristallet derefter med 12 Points.

I Importarepristallet indtraf et Fald paa 40 Points fra Maj 1945 til Februar 1946, da Bøtten vendte, idet Importvarerne siden da er steget med 19 Points.

For *Eksportvarenes* Vedkommende naaedes Bunden i Maj-Juni 1946, da Priserne var faldet med 39 Points siden Befrielsen. I de to sidste Maanedre er de derefter steget med ialt 43 Points. *Hjemmemarkedsvarene* har ligget temlig konstant hele Perioden.

Blandt de kraftigste Prisbevægelser for enkelte Varegrupper kan nævnes *Brændsel*, for hvilket Pristallet ved Krigens Slutning laa paa 359, men derefter faldt til 287 i Sommeren 1945 og til 247 i Juni-August 1946. Priserne paa *Jern og Metaller* laa i Maj 1945 paa 227, i Februar 1946 205, men er siden steget til 216. For *Tekstil og Konfektion* indtraf et Fald fra 240 i Maj 1945 til 210 i Februar 1946, paa hvilket Niveau det siden har ligget.

Den kraftige Stigning i Engrospriserne fra Juli 1946 til August 1946 skyldes en Opgang i Indekstallet for vegetabiliske Levnedsmidler (fra 179 til 202), for Foderstoffer (fra 208 til 245) og for Træ og Papir (fra 234 til 252).

Prisstigningen herhjemme og i Udlandet.

Engrospriser:	Procentvis Stigning 1939-45	Leveomkostninger:	Procentvis Stigning 1939-45
Australien	39	Canada	19
U.S.A.	40	Australien	23
Canada	41	U.S.A.	31
New Zealand	53	Storbritannien	32
Sydafrika	58	Sydafrika	32
Norge	70	Argentina	38
Sverige	74	Sverige	43
Storbritannien	74	Schweiz	51
Danmark	86	Norge	57
Schweiz	102	Danmark	58
Argentina	112	Spanien	92
Spanien	129	Portugal	96
Portugal	142	Tjekoslovakiet	106
Tjekoslovakiet	167	Indien	133
Indien	186	Chile	144
Tyrkiet	331	Island	185
Frankrig	345	Tyrkiet	262
Finland	435	Finland	305

KOMMENTAR. Ovenstaaende Oversigt over den procentvise Stigning i henholdsvis Engrospriser og Detailpriser fra første Halvaar 1939 til December 1945 stammer fra Aarsberetningen fra den internationale Bank i Basel og viser, at vore Priser under Krigen er steget forholdsvis mere end i de fleste andre vesteuropæiske samt oversøiske Lande, mens en Række fortrinsvis kontinentaleuropæiske Stater har haft større Prisstigning.

Udenrigshandel.

	Mill. Kr.	Import	Eksport	Importoverskud
<i>Under Krigen.</i>				
1938		1625	1535	90
1939		1740	1578	162
1940		1377	1517	÷ 140
1941		1311	1278	33
1942		1210	1053	157
1943		1225	1338	÷ 113
1944		1167	1361	÷ 194
1915		703	904	÷ 201
<i>Siden Befrielsen.</i>				
Gennemsn. pr. Md., 1938		135	127	8
Maj 1945		23	29	÷ 6
Juni „		32	91	÷ 59
Juli „		55	70	÷ 15
Aug. „		48	83	÷ 35
Sept. „		70	86	÷ 16
Okt. „		75	99	÷ 24
Nov. „		75	116	÷ 41
Dec. „		132	101	31
Jan. 1946		137	98	39
Febr. „		143	92	51
Marts „		185	90	95
April „		174	107	67
Maj „		195	93	102
Juni „		194	126	68
Juli „		248	135	113
2. Halvaar 1945		455	555	÷ 100
1. Halvaar 1946		1029	605	424

KOMMENTAR. Det mest markante Træk i Billedet af Udenrigshandelen efter Befrielsen er det stigende Importoverskud i første Halvdel af 1946, der beror paa, at Importen stadig vokser, mens Eksporten ikke følger med. Mer-eksporten paa 100 Mill. Kr. i 2. Halvaar 1945 er derfor i første Halvaar 1946 forvandlet til en Merimport paa 424 Mill. Kr., der yderligere steg med 113 Mill. Kr. i Juli Maaned.

Mens Førkrigniveauet (1938 gennemsnitligt) for Importens Vedkommende allerede naaedes i December 1945 og Importen siden da har ligget væsentligt derover, har Værdien af Eksporten først naaet Førkrigstallet i Juni 1946.

Import- og Eksportmængden ligger dog stadigvæk langt under Førkrigstallene, naar der tages Hensyn til de kraftige Prisstigninger under Krigen. Et Udtryk for den reelle Udvikling i Udenrigsomsætningen kan faas ved at regne med »1935-Kr.« (idet Pristallet har 1935 som Basisaar). Dividerer man den gennemsnitlige maanedlige Import i første Halvaar 1946, 171 Mill. Kr., med Importpristallet (221) faas 77 Mill. »1935-Kr.« Da den gennemsnitlige Maanedsimport i 1938 var paa 135 Mill. Kr., og Importpristallet dengang var

114, androg Importen i 1938 118 »1935-Kr.« og Importens reelle Omfang er derefter faldet med 35 pCt. Tilsvarende Beregninger kan gøres for Eksportens Vedkommende ved Benyttelse af Eksportpriserne. Man faar da for første Halvaar 1946 101 Mill. Kr.: 181 = 56 Mill. »1935-Kr.« og for 1938 127 Mill. Kr.: 111 = 114 Mill. »1935 Kr.«, hvilket viser en endnu kraftigere Nedgang i Eksporten, nemlig paa 51 pCt. Stort set er den reelle Import altsaa nu en Trediedel mindre end i 1938, mens Eksporten er halveret siden da. Uagtet saadanne Beregninger er noget usikre, viser de dog Tendensen, og de svarer iøvrigt ganske til den almindeligt anerkendte Fremgangsmaade til Beregning af f. Eks. Reallønnen.

Valutasituationen.

Mill. Kr.	Clearing-tilgodehavender	Andre Valuta-tilgodehavender	Nationalbankens Guldbeholdning
Maj 1945	2.968,9	20,4	96,9
Dec. "	121,3	81,2	82,8
Jan. 1946	113,9	44,9	82,8
Feb. "	120,5	26,7	82,7
Marts "	107,5	÷ 70,7	82,7
April "	99,4	÷ 68,9	82,7
Maj "	104,8	÷ 153,4	82,7
Juni "	99,9	÷ 217,7	82,7
Juli "	93,3	÷ 258,5	82,7
Aug. "	101,0	÷ 330,5	82,7

KOMMENTAR. Mens Clearingstilgodehavenderne (netto) i indeværende Aar har holdt sig omkring 100 Mill. Kr., har der fundet en kraftig Nedgang Sted i andre Valutatilgodehavender (netto), der i Marts forvandlede til en Valutagæld, navnlig i Forhold til England, jfr. det voksende Importoverskud derfra. Efter engelske uofficielle Meddelelser androg vor Gæld til England i August 1946 ca. 15,9 Mill. £, svarende til 300—350 Mill. Kr. Tallet kan ikke officielt bekræftes.

Fordeling af Importen.

	Millioner Kroner				Procentvis Fordeling				
	Ubearbejdede Varer	Mindre bearbejdede Varer	Mere bearbejdede Varer	Ialt	Ubearbejdede Varer	Mindre bearbejdede Varer	Mere bearbejdede Varer	Ialt	
Halvdelen af 1938	234	304	274	812	29	37	34	100	
2. Halvaar 1945..	144	189	127	460	31	41	28	100	
1. Halvaar 1946..	246	376	406	1028	24	36	40	100	

KOMMENTAR. Importen i første Halvaar 1946 har saaledes faaet et kraftigt Ryk i Retning af en større Import af Færdigvarer, mens navnlig Importen af Raavarer er gaaet relativt tilbage, baade set i Forhold til Normalaaret 1938 og 2. Halvaar 1945.

Fordeling af Eksporten.

	Millioner Kroner				Procentvise Fordeling			
	Landbrugs- varer	Industrivarer	Fisk og andre Varer	Ialt	Landbrugs- varer	Industrivarer	Fisk og andre Varer	Ialt
Halvdelen af 1938	545	192	30	767	71	25	4	100
2. Halvaar 1945..	389	97	69	555	70	18	12	100
1. Halvaar 1946..	383	155	78	616	63	25	12	100

KOMMENTAR. I Forhold til 1938 er Landbrugseksporten i første Halvaar 1946 gaaet noget tilbage, mens Fiskeeksporten er steget en Del. Industrieksporten har hævdet Stillingen fra før Krigen efter at have ligget paa et noget lavere Niveau i 2. Halvaar 1945.

Indførselen af vigtige Raavarer.

Indførselen af vigtige Raavarer i første Halvaar 1946 fremgaar af nedenstaaende Tabel. Hvor intet andet er anført, er Tallene Tons.

	Første Halvaar 1946	Halvdelen af 1938-Importen
Kakaobønner	1.617	2.678
Raatobak	4.637	5.060
Hval- og Fiskeolie	933	23.150
Oliefrø og Kerner	11.125	182.880
Oliekager	115.366	360.000
Oliekagemel og Skraa	50.317	6.945
Vegetabiliske Olier	400	2.588
Kemikalier (i 1000 Kr.)	42.256	17.232
Gødningstoffer	208.466	230.700
Raagummi	1.909	3.150
Motorringe og Dæk	1.125	1.100
Papirmasse	28.151	38.556
Uld	2.217	1.676
Uldgarn	106	1.504
Bomuld	7.036	6.300
Bomuldsgarn	201	1.156
Kunstsilke og Celluld	143	716
Metervarer (1000 Kr.)	74.833	54.034
Kul	1.239.486	1.928.060
Koks og Cinders	587.548	795.640
Benzin	85.332	170.462
Belysningspetroleum	7.072	60.660
Brændselsolie	113.734	188.956
Raajern og Jernaffald	24.266	22.984
Valset og støbt Jern	148.452	165.024

Import og Eksport i 1. Halvaar 1946 fordelt paa Lande.

	Mill. Kr.	Import	Eksport	Importoverskud
Storbritannien	455	236		219
Sverige	84	76		8
Belgien	39	61		÷ 22
Norge	64	34		30
U.S.A.	70	19		51
Tyskland	67	18		49
Finland	26	33		÷ 7
Argentina	48	1		47
Svejts	21	27		÷ 6
Holland	17	20		÷ 3
Frankrig	23	14		9
Island	16	9		7
Brasilien	21	1		20
Spanien	8	13		÷ 5
Andre Lande	70	54		16
Samtlige Lande	1028	616		412

KOMMENTAR. Landene er i ovenstaaende Tabel sat i Rækkefølge efter Omfanget af vor samlede Handelsomsætning (Import + Eksport) med de paa-gældende Lande. Storbritannien kommer ind som en flot Nr. 1, og over Halvdelen af den samlede Merimport i Halvaaret stammer herfra. Ogsaa i Henhold til den engelske Handelsstatistik er vi en stor Kunde hos Storbritannien, idet vi i 2. Kvartal 1946 stod paa 4. Pladsen, mens vi var Nr. 10 i 1938.

Told-, Forbrugsafgifter og MOTORAFGIFTER.

Mill. Kr.	1939/40	40/41	41/42	42/43	43/44	44/45	45/46
Indførselstold	121,7	97,0	67,4	58,1	45,7	47,6	37,1
Afgifter paa Spiritus..	36,1	30,8	44,8	50,9	61,4	68,6	69,0
Ølskat	46,3	46,6	51,4	48,0	55,0	61,8	50,0
Afgifter paa Sukker ..	21,0	16,9	16,6	17,1	14,0	14,0	12,0
Afgift af Cigarer, Cigaretter m. v.	62,4	99,6	97,5	157,4	145,3	200,1	179,3
Stemp.afg. af Spillekort	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	0,3
Afg. af indenl. Vin m.v.	1,1	1,4	3,3	4,9	5,2	5,8	6,4
Afgift paa Omsætning af stærke Drikke*)	9,5	27,3	42,4	77,5	122,8	157,0	156,0
Omsætningsaf. af Cho- kolade og Sukkerv.)	17,6	28,0	25,7	27,0	24,1	30,1	34,8
Forlystelsesafgift	7,2	7,3	8,9	11,1	11,8	13,2	13,3
Afg. af Kaffesurrogater	4,9	10,1	12,5	12,6	12,5	13,9	9,9
Midlert. Forbrugsafg.²)	0,3	129,5	135,1	125,4	128,2	132,5	65,3

Mill. Kr.	1939/40	40/41	41/42	42/43	43/44	44/45	45/46
Heraf Importafgift	—	35,4	24,5	÷ 0,4	—	—	—
Omsætningsafgift paa							
Manufakturv. m. v...	—	79,1	89,7	96,6	97,6	98,1	35,1
Andet	1,7	0,8	1,4	1,5	1,3	1,2	1,4
Ialt	330,3	495,9	507,7	592,3	628,2	746,8	634,8
Vægtafg. af Motorkøret.	30,1	13,9	12,5	12,3	11,9	11,6	16,0
Omsætn.afg. af „	13,2	1,1	0,4	0,4	2,4	1,2	5,8
Afgift af Benzin	31,8	23,8	6,2	4,0	1,7	4,2	13,3
Tillægsafg. paa Benzin	20,0	6,3	1,8	1,2	0,5	0,4	1,7
Benzinafgifter til spec.							
Formaal	4,0	1,3	0,6	0,5	0,2	0,1	0,7
Ialt	99,1	46,4	21,5	18,4	16,7	17,5	37,5

1) Herunder Forhøjelse i H. t. Lov om midlertidige Forbrugsafgifter m. v.

2) Efter Fradrag af Kommunernes Andel, dog ikke for 1945/46' Vedkommende.

3) Jvf. Note 1.

Befolkningens Fordeling efter Erhverv.

	Antal Personer (i Tusinder)		Procentvis Stigning el. Fald fra 1930 til 1940	Procentvis Fordeling	
	1940	1930		1940	1930
	(1000)	(1000)	pCt.	pCt.	pCt.
Landbrug, Skovbrug,					
Fiskeri m. v.	1065	1119	÷ 4,8	27,7	31,5
Haandv. og Industri	1197	1017	+ 17,7	31,2	28,6
Handel og Omsætn...	443	386	+ 14,8	11,5	10,9
Transp. og Kommiss.	282	244	+ 15,6	7,3	6,9
Administrat. og libe-					
rale Erhverv (Læ-					
ger, Sagførere etc.)	242	202	+ 19,8	6,3	5,7
Husgerning m. v. ...	181	207	÷ 12,6	4,7	5,8
Pers. ude af Erhverv	397	330	+ 20,3	10,3	9,3
Unavngivet Erhverv.	37	46	÷ 19,6	1,0	1,3
Ialt	3844	3551	+ 8,3	100,0	100,0

KOMMENTAR. Tallene hidrører fra Folketællingerne, og som Følge af en ændret Fremgangsmaade ved den sidste Folketælling, for hvilken Tal er offentliggjort (1940), kan der kun drages Sammenligninger mellem 1940 og 1930, men ikke med tidligere Tællinger.

Det vil ses, at der har været Tilbagegang for Landbruget og Husgerning, mens de øvrige Befolkningsgrupper er steget, stærkest Personer ude af Erhverv, derefter Administration og liberale Erhverv og dernæst Industri og Haandværk. De to største Grupper, Landbrug m. v. og Industri m. v., har byttet Plads, idet den første Erhvervsgruppe er reduceret fra 31,5 pCt. til 27,7 pCt., mens Industri og Haandværk samtidig er steget fra 28,6 pCt. til 31,2 pCt.

Arbejdsløshedstal.

		Uden Beskæftigelse mere end 1 Uge	Øvrige Arbejds- ledige			Uden Beskæftigelse mere end 1 Uge	Øvrige Arbejds- ledige
April	1945	51388	29492	Jan.	1946	77215	36855
Maj	"	52851	28036	Febr.	"	47839	34064
Juni	"	33591	22657	Marts	"	43628	22373
Juli	"	33591	18368	April	"	25885	28712
Aug.	"	35659	19355	Maj	"	17448	15650
Sept.	"	38056	19456	Juni	"	9293	13645
Oktb.	"	38299	29843	Juli	"	6753	11628
Novb.	"	40277	24432	Aug.	"	6426	16047
Decb.	"	64485	60541				

Arbejdslønnens Udvikling under Krigen.

	Gennemsnitlig Timefortj. (Øre)	
	Juli Kvartal 1939	Oktober Kvartal 1945
<i>København.</i>		
Faglærte Arbejdere	192	298
Ufaglærte Arbejdere	158	247
Ialt Mænd	176	273
Kvindelige Arbejdere	98	166
Samtlige Arbejdere	155	244
<i>Provinsen.</i>		
Faglærte Arbejdere	158	259
Ufaglærte Arbejdere	140	232
Ialt Mænd	148	243
Kvindelige Arbejdere	93	157
Samtlige Arbejdere	139	232
<i>Hele Landet.</i>		
Faglærte Arbejdere	175	277
Ufaglærte Arbejdere	148	237
Ialt Mænd	160	255
Kvindelige Arbejdere	96	163
Samtlige Arbejdere	147	237

KOMMENTAR. Stigningen i den gennemsnitlige Timefortjeneste for samtlige Arbejdere fra Juli 1939 til Oktober 1945 (sidste Periode, hvorfra Statistiske Oplysninger herom haves) beløber sig til 60 pCt.

Da Detailpristallet er steget med praktisk taget samme Procent (nemlig fra 107 i Juli 1939 til 170 i Oktober 1945, 1935 = 100) er Reallønnen fra umiddelbart før Krigen nu atter naaet, hvorved der dog maa ses bort fra Kvalitetsforringelser m. v. Paa den anden Side er der siden Oktober 1945 sket yderligere Forhøjelser i Lønningerne, ligesom den større Beskæftigelse efter Krigen har sat den samlede Fortjeneste for Arbejderne pr. Uge og pr. Aar en Del op.

Arbejdsløshedsprocenten.

	1946	1945	1944	1943	1942
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Januar	13,2	10,3	8,8	15,4	21,9
Februar	8,2	11,6	8,5	9,5	21,6
Marts	7,4	7,7	5,3	6,6	17,8
April	4,4	9,1	3,5	6,0	8,6
Maj	3,0	9,4	2,4	3,1	4,1
Juni	1,6	6,9	1,9	2,5	3,2
Juli	1,2	5,9	1,9	2,7	3,8
August	1,1	6,3	1,9	3,3	4,0
September		6,7	3,4	4,4	4,6
Oktober		6,7	4,1	5,0	5,3
November		7,0	4,7	5,9	5,9
December		11,1	8,4	10,8	8,8

KOMMENTAR. Beskæftigelsessituationen i Sommeren 1945 var i nogen Grad præget af den Desorganisation af det økonomiske Liv, som fulgte efter Krigsafslutningen og det forudgaaende Halvaars næsten totale Standsning i Raavaretilførsler, Ophør af Arbejder for tysk Regning m. v. Arbejdsløshedstallene var derfor højere end paa samme Tidspunkt de nærmest forudgaaende Aar, uden at den frygtede *store* Efterkrigs-Arbejdsløshed dog indtraf.

I April 1946 slog Situationen om i Forbindelse med de større Tilførsler af Raavarer, og siden da har Arbejdsmarkedet og Erhvervslivet været karakteriseret ved en stigende Mangel paa Arbejdskraft. De sidste Maaneders Tal betegner en Bundrekord for Arbejdsløshed. De væsentligste Aarsager hertil er stor Købekraft og Pengerigelighed — bl. a. som Følge af Budgetunderskuddet — baade hos Privatpersoner og Virksomheder, hvilket sammenholdt med de fra Krigstiden arvede omfattende Behov for Fornødsler (Tøj, Husgeraad, Reparationer etc.) og Erhvervenes Ønske om at gennemføre de Investeringer, der ikke kunde finde Sted som Følge af Materiale mangelen under Krigen, skaber en ekstraordinær stor Efterspørgsel efter Varer og derved Arbejdskraft. Denne forstærkes yderligere ved de tyske Flygtninges Tilstedeværelse.

Samtidig er Udbuddet af Arbejdskraft mindre end normalt, bl. a. som Følge af større Indkaldelser, mere offentligt Administrationspersonale, mange Arbejdere i Sverige, Censorer i Tyskland samt en relativ Nedgang i de produktive Aldersklasser. Lavere Produktivitet og nedsat Arbejdstempo virker i samme Retning.

Industriens Produktion og Beskæftigelse.

	Produktionsindeks for Industrien (1935 = 100)			Beskæftigelsesantal for Industrien (1000 Arbejdstimer pr. Arbejdsdag)
	Ialt	Konsum- varer	Produk- tionsmidler	
Gennemsn. tal 1939	117	112	125	1356
Maj 1945.....	77	78	75	1124
Juni ".....	77	78	74	1167
Juli ".....	76	77	72	1127
Aug. ".....	81	82	76	1183
Sept. ".....	85	85	84	1266
Okt. ".....	90	90	89	1352
Novb. ".....	93	92	93	1392
Dec. ".....	96	96	95	1395
Jan. 1946.....	100	101	98	1346
Febr. ".....	104	104	102	1404
Marts ".....	105	105	103	1438
April ".....	103	104	100	1440
Maj ".....	84	96	61	1194 (Strejke)
Juni ".....	105	106	103	1588
Juli ".....	106	105	106	1570

KOMMENTAR. *Industriproduktionen*, der ved Befrielsen kun androg to Trediedele af 1939-Produktionen, er siden steget med ca. 40 pCt., men har endnu langt fra naaet Førkrigsniveauet. I Perioden Maj—November 1945 steg Produktionsindekset med 16 Points, mens Stigningen siden da har andraget 13 Points. Siden Februar 1946 har der været saa godt som Stilstand.

Beskæftigelsen inden for Industrien naaede i Oktober 1945 nær op mod 1939's gennemsnitlige Maanedstal og har siden da ligget næsten uafbrudt højere — med Undtagelse af Strejkemaanedene Maj. Den langt kraftigere Vækst i Beskæftigelsestallene end i Produktionen tyder paa, at der har fundet en alvorlig Produktivitetsnedgang Sted, hvis væsentligste Aarsager antagelig dels ligger i tekniske Forhold (slidte Maskiner og daarligere Raavarer, Brændsel m. m.), dels i psykologiske og organisatoriske Forhold (nedsat Arbejds-tempo, manglende Arbejdshumør etc.).

Landbrugets Forrentningsprocent.

paa Grundlag af investeret Kapital (Gennemsnittet af sidste 20 Aars Handelsværdier).

	Under 10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	50-100 ha	over 100 ha	Alle Brug
1935—36	2,2	2,9	2,8	2,7	3,2	3,0	2,7
1938—39	2,9	3,1	3,0	3,0	2,7	2,7	3,1
1939—40	2,8	3,4	3,7	3,7	3,9	5,1	3,6
1940—41	5,1	6,8	7,5	8,6	8,7	9,8	7,3
1941—42	3,3	5,0	5,6	6,1	6,8	7,3	5,2
1942—43	4,4	6,2	6,8	7,9	8,7	9,6	6,6
1943—44	5,8	9,4	9,5	9,9	10,7	10,8	8,8
1944—45	4,1	7,2	8,6	8,8	8,8	8,3	7,2

Produktionen af animalske Landbrugsprodukter.

pr. Måned i Aarene	Mælk Mill. kg	Smør Mill. kg	Flæsk Mill. kg	Æg Mill. kg	Kød Mill. kg	Indeks for hele Produktionen (1935=100)
1938	452	15,8	24,5	10,3	13,1	102
1939	404	15,2	24,4	9,8	13,7	104
1940	352	13,6	24,4	8,1	17,5	100
1941	271	10,4	13,3	4,0	13,5	66
1942	249	9,1	7,2	2,3	12,4	51
1943	288	10,4	12,0	2,2	8,5	59
1944	305	10,7	15,0	3,0	10,8	69
1945	357	11,1	14,3	4,5	10,8	69
1. Halvaar 1945.	302	10,0	11,8	4,7	9,2	64
1. Halvaar 1946.	368	11,2	16,1	6,0	12,8	78

Landbrugets Ejendomsskatter.

Finansaaret	Beløb Mill. Kr.	Finansaaret	Beløb Mill. Kr.
1901-02	19,0	1938-39	70,2
1913-14	20,9	1939-40	71,8
1919-20	48,8	1940-41	78,3
1921-22	76,7	1941-42	87,2
1929-30	51,4	1942-43	94,9
1932-33	44,0	1943-44	99,1
1935-36	53,4	1944-45	109,9

Landbrugets Arbejdsudgifter og Ind- tjeningsevne under de nuværende Forhold.

Efter Kontorchef *Johs. Ridder*, København.

Tabel 1. Arbejdslønninger og Prisforhold.

	Arbejdsløn Kr. pr. Aar Karle 17-21 Aar	Indekstal 1909-14 = 100			
		Kontante Lønninger	Kontante Lønninger + Kost	Landbru- gets Pro- duktpriser	Leveom- kostninger
1909-14	294 ¹⁾	100	100	100	100
1920-21	864	308	308	308	266
1920/21-24/25	747 ²⁾	243	253	235	231
1925/26-29/30	618	196	201	144	187
1930/31-34/35	518	164	169	94	171
1935/36-39/40	715	226	211	125	203
1940-41	886	276	283	201	287
1941-42	1009	314	314	231	298
1942-43	1166	370	346	242	303
1942-43	1060 ¹⁾				
1943-44	1265	442	402	244	305
1944-45	1670	583	503	245	307

1) Efter Statistisk Departement. 2) Efter Landøkonomisk Driftsbureau.

Tabel 2. Opnaaet Bruttoudbytte pr. 100 Kr. Arbejdsudgifter.

	Husmands- brug (under 10 ha)	Bondebrug (20-30 ha)	Store Gaarde (over 100 ha)
1920/21-24/25.....	337	422	382
1925/26-29/30.....	363	413	359
1930/31-34/35.....	313	380	330
1935/36-39/40.....	311	365	360
1940-41.....	308	386	414
1941-42.....	280	362	374
1942-43.....	278	355	373
1943-44.....	286	370	387
1944-45.....	(252)	(322)	(336)

Tabel 3. Inventarudgifter pr. 100 Kr. Arbejdsudgifter.^{a)}

	Husmands- brug (under 10 ha)	Bondebrug (20-30 ha)	Store Gaarde (over 100 ha)
1920/21-24/25.....	10.3	18.7	24.6
1925/26-29/30.....	15.0	21.9	26.3
1930/31-34/35.....	14.2	19.2	24.7
1935/36-39/40.....	14.7	18.4	24.4
1940-41.....	13.5	18.5	25.3
1941-42.....	11.8	17.9	23.7
1942-43.....	13.0	18.7	27.9
1943-44.....	14.8	22.0	30.1

a) Arbejds- og Inventarudgifter omregnet til samme Prisniveau: 1920/21-24/25.

Købesum for Løsøre

i Kr. pr. Td. Hartkorn for bebyggede Landejendomme solgt i almindelig fri Handel.

	Huse			Gaarde		
	1 ha - 1/4 Td. Hartk.	1/2 - 1 Td. Hartk.	1 ha - 1 Td. Hartk.	1 - 1/2 Tdr. Hartk.	1 1/2 Tdr. og over	Ialt o. 1 Td. Hartk.
1913	—	3651	—	2203	1498	2060
1919	—	11626	—	6881	6511	6816
1925	—	12760	—	7161	4040	6631
1930	—	10735	—	5397	2805	4927
1932	—	6122	—	3082	1562	2768
1935	—	8019	—	4409	2507	4135
1938	—	8672	—	4592	2760	4177
1939	31250	9743	12026	5074	2618	4624
1940	37634	12530	15109	6464	4935	6238
1941	39703	14371	17176	7993	4420	7559
1942	48712	14925	18514	9289	5889	8773
1943	54018	18321	21961	10406	6947	10060
1944	64507	21787	26309	12315	7038	11930
1945	—	23434	—	12767	7426	—

Købesum for Jord og Bygninger

i Kr. pr. Td. Land Hartkorn for bebyggede Landbrugsejendomme
solgt i almindelig fri Handel.

		Huse		Gaarde		Ialt o. i Td. Hartk.
		1 ha— $\frac{1}{2}$ Td. Hartk.	$\frac{1}{2}$ —1 Td. Hartk.	1 ha—1 Td. Hartk.	1—12 Tdr. Hartk.	12 Tdr. og over
1913		—	14640	—	8567	8293
1919		—	24964	—	14919	14384
1925		—	27803	—	14862	12609
1930		—	24442	—	12545	10103
1932		64359	20435	25156	10312	7699
1935		65083	20740	25960	10996	9053
1938		66007	21367	26717	10920	9310
1939		68233	21662	26606	11199	8954
1940		70109	22974	27816	11828	10582
1941		72913	24234	29623	12666	11535
1942		83731	25759	31916	13800	13178
1943		85846	26923	32931	14127	11884
1944		91968	28927	35601	15113	12043
1945		—	30225	—	15460	12386

Landbrugsarealets Sammensætning.

1000 ha	Kornareal	Rodfrugtareal	Andre Høst-arealer	Brøkkarealer	Grønfoder og Græsarealer i Omdriften	Ialt i Omdriften	Landbrugsareal udenfor Omdriften	Landbrugsareal Ialt
1912..	1.154,0	356,4	24,1	159,9	786,0	2.480,4	411,5	2.891,9
1921..	1.231,9	430,7	30,8	123,5	789,6	2.606,5	491,7	3.098,2
1929..	1.338,3	510,1	30,3	66,7	737,5	2.682,9	561,7	3.244,6
1935..	1.355,3	522,0	50,7	38,5	740,1	2.706,6	536,7	3.243,3
1938..	1.376,7	532,3	43,9	33,2	733,6	2.719,7	548,7	3.268,4
1939..	1.374,8	524,6	50,8	31,9	740,0	2.722,1	528,2	3.250,3
1940..	1.290,7	518,4	62,1	26,7	758,9	2.656,8	561,4	3.218,2
1941..	1.342,7	521,2	65,1	20,0	734,0	2.683,0	514,4	3.218,6
1942..	1.350,9	551,2	81,5	19,4	721,4	2.724,4	478,0	3.227,7
1943..	1.350,5	543,4	105,1	15,8	708,9	2.723,7	464,7	3.209,9
1944..	1.331,6	538,5	99,7	11,9	736,8	2.718,5	457,4	3.196,1
1945..	1.306,1	546,0	89,6	11,8	727,1	2.680,6	469,6	3.174,4

Høstudbytte i Afgrødeenheder.

1000 Afrøde- enheder	Korn (Kærne)	Rod- frugter	Ager-og Enghe	Halm	Græs- og Grøn- foder	Samlet Høst- udbytte
1912 ..	21.208	19.147	6.886	7.195	15.140	69.576
1921 ..	22.103	19.762	6.621	5.643	17.662	71.791
1929 ..	32.699	28.870	5.633	11.530	21.858	100.590
1935 ..	34.978	30.413	7.794	10.361	27.382	110.928
1938 ..	38.546	32.474	6.702	11.470	29.229	118.421
1939 ..	33.905	34.380	6.352	9.463	29.081	113.181
1940 ..	30.311	36.863	5.678	8.006	28.087	108.945
1941 ..	25.485	35.219	3.609	7.220	23.881	95.414
1942 ..	35.418	31.511	3.712	10.897	24.780	106.318
1943 ..	36.377	32.722	8.202	10.334	28.457	116.092
1944 ..	34.744	27.127	8.559	11.120	30.190	111.740
1945 ..	33.700	30.200	—	—	—	—

Udførsel af Landbrugsvarer.

	Samlet Udførsel	Heraf Landbrugsvarer	
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	pCt.
1929	1.615,6	1.256,5	78
1932	1.086,4	859,4	79
1938	1.534,8	1.089,2	71
1939	1.577,9	1.147,5	73
1940	1.517,4	1.206,4	80
1941	1.278,3	859,6	67
1942	1.053,4	459,6	44
1943	1.377,8	736,8	55
1944	1.360,5	852,0	63

Indførsel til Landbruget.

	Foderkorn		Foderstoffer		Gødningstoffer		Landbrugsredskaber	Ialt (Indførsel til Landbruget)	Indførsel til Landbruget i pCt. af den samlede Indførsel
	1000 Tons	Mill. Kr.	1000 Tons	Mill. Kr.	1000 Tons	Mill. Kr.			
1921	501.2	118.9	437.6	132.7	200.7	59.6	5.2	346.1	22
1929	273.5	41.1	959.6	174.1	685.1	65.3	6.2	304.7	18
1932	* 1,065.3	91.5	618.7	69.5	391.4	35.0	1.2	203.2	18
1938	371.1	52.5	810.2	118.8	641.4	64.5	5.8	245.6	16
1939	147.0	18.6	746.2	106.7	607.0	59.6	6.9	195.9	12
1940	179.1	36.9	221.3	42.8	367.1	58.3	7.4	147.8	11
1941	0.2	0.1	1.5	0.7	400.5	70.8	10.2	94.4	7
1942	0.4	0.1	—	—	368.9	66.3	11.2	98.3	8
1943	0.6	0.2	0.8	0.5	414.1	69.8	9.7	97.9	8
1944	0.5	0.3	0.9	0.8	381.6	64.4	7.1	86.0	7
1945									
1946									

Sukkerroedyrknings Omfang og Udbytte.

	1938—39	1939—40	1940—41	1941—42	1942—43	1943—44	1944—45	1945—46
Areal (Tdr. Land)	70.786	70.817	78.079	86.247	84.176	81.784	76.750	70.948
Roer (1000 hkg)	12.886	15.826	14.603	15.928	13.936	12.687	11.459	11.547
Gennemsnitligt Roedydbytte (hkg pr. Td. Land)	183	223	187	185	166	155	149	163
Sukker (Tons)	174.000	228.000	227.000	252.000	194.500	174.000	158.000	165.000
Ekspor (Tons)	—	—	57.600	85.000	65.851	35.754	42.336	33.000
Samlet Udbetaling Kr. pr. hkg ...	2.46	2.64	3.19	4.40	4.40	5.31	5.96	5.73

Landbrugsordningen af August 1946.
(jvf. Tekstafsnittet om Landbrugsordningerne.)

	SMØR					FLÆSK				
	Salgs- pris pr. kg	Afreg- nings- pris pr. kg	Stats- tilskud pr. kg	Mængde	Ialt Stats- tilskud	Salgs- pris pr. kg	Afreg- nings- pris pr. kg	Stats- tilskud pr. kg	Mængde	Ialt Stats- tilskud
	Kr.	Kr.	Øre	Tons	Mill. Kr.	Kr.	Kr.	Øre	Tons	Mill. Kr.
Hjemmemarked	4.46	4.80	0.34	71.300	24.2	2.60	2.90	0.30	75.000	22.5
England	4.08	4.80	0.74	55.300	40.9	2.59	2.90	0.31	45.000	14.0
Rusland	4.58	4.80	0.22	13.000	2.9	2.53	2.90	0.37	5.000	1.8
Andre Lande	5.37	4.80	÷0.57	22.300	÷12.7	3.00	2.90	÷0.10	5.000	÷0.5
Ialt				161.900	55.3				130.000	37.8

Boligbyggeriet.

Antal opførte Lejligheder:

	Private uden off. Støtte	Bygherrer med off. Støtte	Byggeforeninger uden off. Støtte	Byggeforeninger med off. Støtte	Stat- og Kommune	Ialt
1930 ..	11.642	1.025	67	368	1.208	14.310
1935 ..	19.101	3.335	—	249	254	22.939
1938 ..	12.495	874	142	340	770	14.621
1939 ..	16.229	2.691	43	1.210	1.240	21.413
1940 ..	10.050	1.169	36	828	1.507	13.590
1941 ..	4.145	1.186	58	2.508	662	8.559
1942 ..	2.647	1.611	24	3.855	2.276	10.413
1943 ..	2.993	3.297	135	4.703	1.547	12.675
1944 ..	3.037	2.187	233	4.831	2.097	12.365
1945 ..	1.861	1.108	266	4.273	904	8.412

Antal Lejligheder under Udførelse ved Maanedens Slutning:

	1945	1946		1945	1946
Januar	9.800	9.300	Juli	8.900	15.000
Februar	10.300	11.100	August	8.000	—
Marts	10.000	9.900	September ..	9.000	—
April	10.200	11.000	Oktober	9.400	—
Maj	9.600	11.200	November ..	9.900	—
Juni	8.900	8.900	December ...	9.300	—

KOMMENTAR. Af Tabellens øverste Halvdel fremgaar Byggeriets Udvikling i Aarene før og under Krigen, samt dens Fordeling efter Bygherreforholdet. Byggeriet satte Rekord i 1935 og 1939 med 21—23.000 opførte Lejligheder, mens der normalt før Krigen opførtes 15—16.000 Lejligheder om Aaret. I Forhold hertil var Byggeriet saaledes i 1941 og 1945 faldet til det halve, og der er opstaaet et meget stort udekket Boligbehov, der er blevet yderligere forøget i Aar, da Byggeriet hidtil har ligget væsentligt lavere end i 1945, selv om Antallet af under Udførelse værende Lejligheder ikke er mindre i Aar. Indenrigsministeriets Byggeudvalg af 1940 har anslaaet, at der i Aarene 1946-50 gennemsnitligt burde opføres 30.000 nye Lejligheder pr. Aar for at indhente Underforsyningen, mens Indenrigsministeriets Byggeudvalg af 11. September 1941 har regnet med 20—25.000 Lejligheder aarligt indtil 1954.

Fordelingen efter Bygherre viser, at det private Byggeri uden offentlig Støtte var aldeles dominerende indtil 1940, mens det offentligt støttede Byggeri, baade private Bygherrer og Byggeforeninger, siden da har opført godt Halvdelen af Lejlighederne. Den offentlige Støtte til Byggeriet er fortrinsvis ydet i H. t. Loven af 13. April 1938 — til et samlet Laanebeløb paa ca. 295 Mill. Kr., hvorved ca. 43.800 Boliger er opført (1944 incl.).

Familier under kommunal Boligforsorg.

Hele Landet	Antal Familier	Antal Personer	Heraf Børn
1. Januar 1943.....	2.093	9.885	5.603
1. Januar 1944.....	2.572	11.991	6.642
1. Januar 1945.....	3.134	14.086	7.627
1. Januar 1946.....	3.811	16.707	8.747
1. April 1946.....	3.748	16.634	8.780
1. Juli 1946.....	3.702	16.573	8.826
1. August 1946.....	3.760	16.816	8.938

Alders- og Invalidereventyderloven.

Skema over Fradragreglernes Virkninger efter den gamle og den nye Lov.

Omraade	Grund-beløb		Tilladt Indtægt uden Fradrag		Ialt mulig Indtægt uden Fradrag (Aldersrente + Indtægt)		Maksimal Indtægt + Rente inden Renten bortfalder		Mulig Formue uden Fradrag		Maksimal Formue inden Rentens Bortfald	
	Ny Lov	Gl. Lov	Ny Lov	Gl. Lov	Ny Lov	Gl. Lov	Ny Lov	Gl. Lov	Ny Lov	Gl. Lov	Ny Lov	Gl. Lov
Ægtepar (65 Aar)	2.310	1.926	1.155	770	3.465	2.696	4.690	2.900	ca. Kr. 24.000	ca. Kr. 9.100	ca. Kr. 87.500	ca. Kr. 27.100
	1.965	1.623	983	649	2.948	2.272	3.990	2.475	20.000		74.200	
	1.662	1.248	831	499	2.493	1.747	3.380	1.950	18.000		63.600	
Enlige ¹⁾ (65 Aar)	1.560	1.299	780	519	2.340	1.818	3.170	2.030	17.000	6.000	60.000	18.900
	1.326	1.074	663	429	1.989	1.503	2.700	1.710	14.000		51.300	
	1.122	831	561	332	1.683	1.163	2.280	1.360	12.000		43.300	

¹⁾ Overalt i den gamle Lov lavere Satser for enlige Kvinder.

²⁾ Hvor kun een af Ægtefællerne oppebærer Rente ca. 19.000 Kr.

Stemmefordelingen i de sydslesvigske Amter.

„Nationaltidende“ bragte d. 15. Oktober flg. Valgresultater fra Valget d. 13. Oktober.

Den foreløbige Opgørelse over Valgene i Sydslesvig viser, at der ialt er afgivet 718.501 Stemmer. Heraf er 236.256 Stemmer faldet paa danske Kandidater, hvilket er ensbetydende med, at der er dansk Flertal blandt den *hjemmehørende* Befolkning i Landsdelen.

Af den hjemmehørende Befolkning i Landsdelen har, sammenlignet med de officielle Flygtningetal, 58 pCt. stemt paa de danske Kandidater, hvoraf der valgtes 62, medens 241 tyske Kandidater er blevet valgt.

Stemmefordelingen i de forskellige Amter, der forelaa indtil i Aftes, fremgaar af følgende Skema, idet det sidste Tal angiver, hvor mange pCt. af den hjemmehørende Befolkning, der har stemt dansk:

Amt	Tyske Stemmer	Valgte tyske Kandidater	Danske Stemmer	Valgte danske Kand.	Procent-tallet
Flensborg	72.459	38	21.979	4	50
Slesvig	108.210	36	42.757	9	50
Eckernförde . .	73.776	39	10.611	3	26
Ejdersted	15.202	25	12.344	11	70
Sydtønder	52.539	36	30.430	1	70
Rendsborg	47.797	15	11.193	0	40
Husum	66.235	41	17.693	1	40
Lyksborg	36.635	9	8.785	0	—
<i>Købstæderne</i>					
Flensborg	46.074	6	89.257	21+12*)	82
Slesvig	21.296	0	18.630	9	—
Erckenförde . .	22.919	9	11.890	3	—
Husum	18.598	12	9.331	0	—
Tønning	7.701	0	5.950	3	—

*) dansksindede Socialdemokrater.

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk